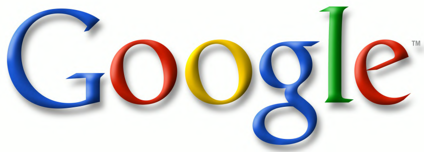
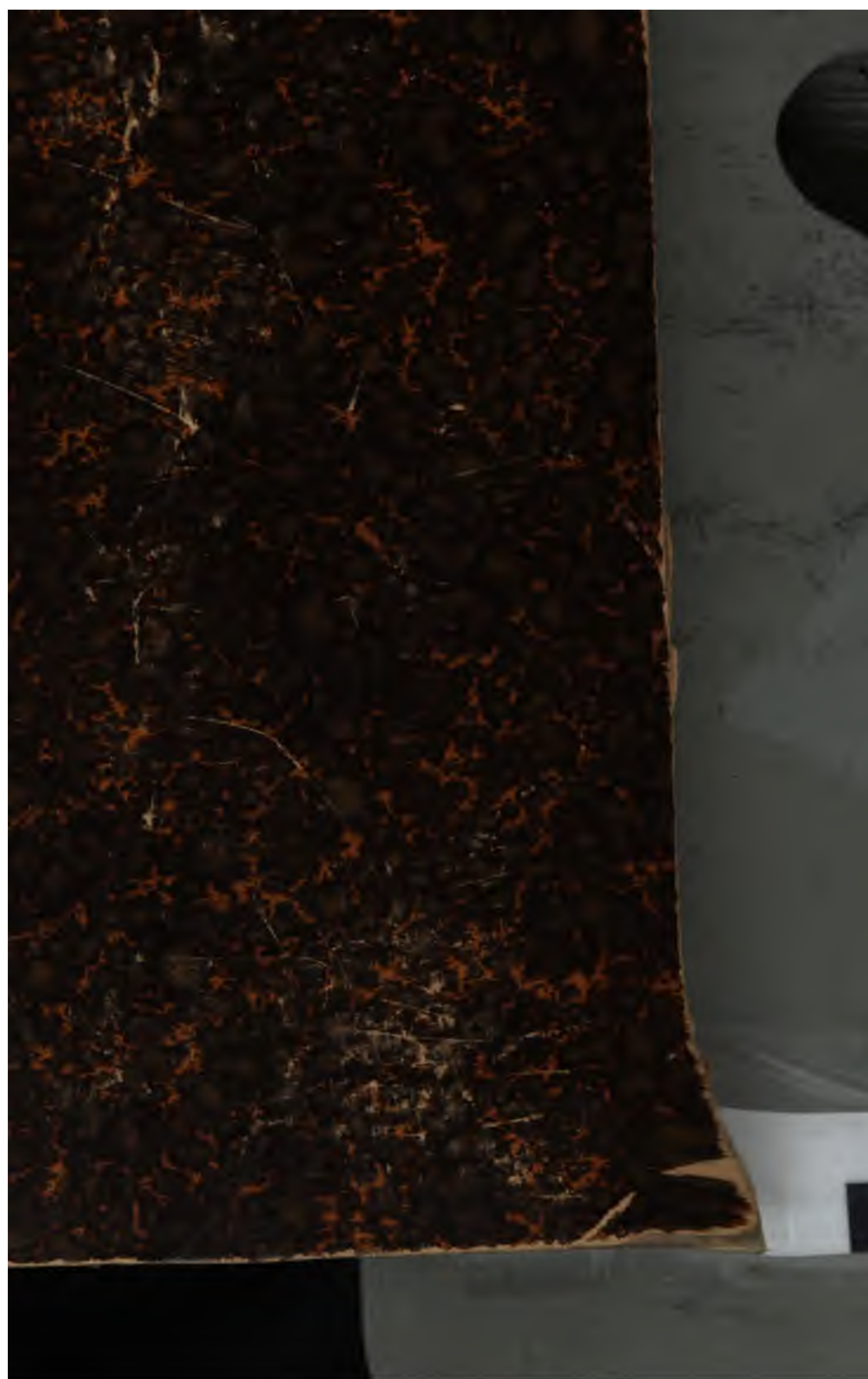

BIBLIOTHEK

DER

ANGELSÄCHSISCHEN PROSA

IN

KRITISCH BEARBEITETEN TEXTEN

HERAUSGEGEBEN

VON

CHR. WILH. MICH. GREIN, DR. PHIL.

Archivar am Kön. Staatsarchiv und Privatdocent an der Universität zu Marburg.

ERSTER BAND.

Älfrik de vetere et novo testamento, Pentateuch, Iosua, Buch der Richter und Hiob.

CASSEL & GOETTINGEN.

GEORG H. WIGAND.

1872.

VORREDE.

Mit diesem Bande beginnt ein Unternehmen, welches im Anschlufz an meine Bibliothek der ags. Poesie dazu bestimmt ist, nach und nach auch angelsächsische Prosadenkmäler in gereinigten Texten einem gröfzeren Publikum zugänglich zu machen, freilich bei dem grofzen Umfang der Literatur ohne Aussicht und zugleich ohne die Verpflichtung, dasselbe bis zum Ende durchzuführen: denn das wäre eine Aufgabe, welche die Kräfte eines Einzelnen weit übersteigen würde, zumal wenn anstrengende Berufsgeschäfte einen grofzen Teil seiner Zeit und Kraft in Anspruch nehmen und durch ihre zum Teil nicht sehr erquickliche Natur die zu wifzenschaftlichen Arbeiten unerläfzliche geistige Frische in nicht geringem Grade absorbieren. Seit ich meine Thätigkeit dem Angelsächsichen zugewendet habe, war es immer mein sehnlichster Wunsch, längere Zeit in England leben und unmittelbar aus der reichen Quelle handschriftlicher Schätze schöpfen zu können, von denen noch eine grofze Fülle der Herausgabe harrt. Allein die Erfüllung dieses Wunsches ist mir bisher leider unmöglich geblieben und auch für die Zukunft wage ich sie kaum noch zu hoffen. Ich muste mich daher entschliefzen in gleicher Weise wie bei der Poesie die englischen Ausgaben zu Grunde zu legen und mich darauf zu beschränken, ihre Texte, soweit dies ohne Zurückgehen auf die Handschriften möglich ist, zu säubern, und so begann ich mit den alttestamentlichen Schriften des Abtes Älfrik, soweit dieselben durch Thwaites und de L'Isle uns zugänglich gemacht worden sind.

Dieselben stehen in zwei Handschriften der Bodleianischen Bibliothek zu Oxford, nämlich Cod. Laud. E. 19 und Cod. Laud. E. 33. Die erstere dieser beiden Handschriften enthält auf Blatt 1—115 die von Thwaites in seinem Buche

> Heptateuchus, Liber Iob et Evangelium Nicodemi Anglo-Saxonice. Historiæ Iudith fragmentum Dano-Saxonice. Edidit nunc primum ex Mss. codicibus Edwardus Thwaites. Oxoniæ 1698. 8°.

herausgegebenen 5 Bücher Mosis, das Buch Iosua und das Buch der Richter, sowie auf Blatt 120ᵇ — 141 die von de L'Isle (jedoch aus einem Cottonschen Codex) in seinem Buche

> A. Saxon treatise concerning the old and new Testament, written about the time of King Edgar by Aelfricus Abbas, thougt to be the same that was after-

ward Archbishop of Canterburie. Whereby appears what was the Canon of holy Scripture her then received.... Now first published in print with Englisch of our times by William L'Isle of Wilburgham. The original remaining still to be seene in Sr Robert Cottons Librarie, at the end of his lesser Copie of the Saxon Pentateuch. And hereunto is added out of the Homilies and Epistles of the fore-said Aelfricus etc. London 1623. 4°.

edierte Schrift über das alte und neue Testament. Die andere Handschrift dagegen, eine durch William de L'Isle angefertigte Abschrift, enthält die von Thwaites den zuerst genannten Werken angefügte Homilie über Hiob. Indem ich in Bezug auf den Verfaſzer dieser angelsächsischen Schriften, den Abt Älfrik, auf den im Jahrgang 1855 Heft IV. und Jahrgang 1856 Heft II. der Zeitschrift für historische Theologie abgedruckten Aufsatz

Abt Älfrik. Zur Literaturgeschichte der Angelsächsischen Kirche, von Prof. Ed. Dietrich,

namentlich für die hier abgedruckten Stücke auf Jahrgang 1855 S. 495—500 und 504 verweise, bemerke ich nur noch, dass der unten stehende lateinische Text von mir aus der Vulgata zusammengestellt ist und dass die Capiteleinteilung der Homilie über Hiob zum Zweck des bequemeren Citierens gleichfalls von mir herrührt. In den Texten habe ich abgesehen von der Unterscheidung der Längen und Kürzen auch hier consequent þ für den Anlaut und đ für den In- und Auslaut durchgeführt; alle sonstigen Ahweichungen sind unter dem Texte bemerkt.

Der vorliegende Band war bereits bis auf wenige Bogen gedruckt, als ich von England aus auf die groſze Unzuverläſzigkeit der neueren englischen Ausgaben aufmerksam gemacht und mir zugleich in höchst liberaler und uneigennütziger Weise die erfreuliche Aussicht eröffnet wurde, künftig die von mir zu publicierenden Texte vorher mit den Manuscripten collationiert zu sehen. Das Erscheinen der folgenden Bände, welche bereits für den Druck vorbereitet waren, wird daher nun selbstverständlich eine Verzögerung erfahren, bis jene Vergleichung der Handschriften stattgefunden hat, eine Verzögerung, welche dem Unternehmen selbst nur zum Vorteil gereichen kann. Dem vorliegenden Bande, dessen Druck bereits der Vollendung so nahe war, konnte jenes Anerbieten freilich nicht mehr zu Gute kommen, und ich entschloſz mich um so leichter dazu, ihn ruhig seinen Gang gehen zu lassen, da mir grade Thwaites als weniger unzuverläſzig bezeichnet wurde: eine nachträgliche Collation hoffe ich jedoch mit dem folgenden Bande nachliefern zu können.

Marburg, den 7. Mai 1872.

Grein.

I.

ÄLFRIC DE VETERI ET DE NOVO TESTAMENTO.

DE VETERI TESTAMENTO.

Þis gevrit väs tô ânum men gediht, ac hit mäg svâ þeáh manegum fremian.

Älfrîc abbod grêt fréondlîce Sigferd ät Eást-Heolon. Ic secge þe tô sôđan, þät se biđ svîđe vîs, se þe mid veorcum spricđ, and se häfđ forđgang for gode and for vorulde, se þe mid gôdum veorcum hine sylfne geglengđ, and þät is svîđe gesvutelod on hâlgum gesetnissum, þät þâ hâlgan veras, þe gôde veorc beeodon, þät hî vurđfulle væron on þissere vorulde and nu hâlige sindon on heofonan rîces mirhđe and heora gemynd þurhvunađ nu â tô vorulde for heora ânrædnisse and heora trŷvđe viđ god. Þâ gîmeleásan men, þe heora lîf âdrugon on ealre îdelnisse and svâ geendodon, heora gemynd is forgiten on hâlgum gevritum, bûton þät secgađ þâ ealdan gesetnissa heora yfelan dæda and þät hig fordêmde sindon. Þu bæde me foroft Engliscra gevritena and ic þe ne getîđode ealles svâ tîmlîce, ær þam þe þu mid veorcum þäs gevilnodost ät me, þâ þâ þu me bæde for godes lufon georne, þät ic þe ät hâm ät þînum hûse gespræce, and þu þâ svîđe mændest, þâ þâ ic mid þe väs, þät þu mîne gevrita begitan ne mihtest. Nu ville ic, þät þu häbbe hûru þis litle, nu þe vîsdôm gelîcađ and þu hine habban vilt, þät þu ealles ne beó mînra bôca bedæled. God lufađ þâ gôdan veorc and he vyle hig habban ät us, and hit ys âvriten vitodlîce be him, þät he sylf blissađ on his âgenum veorcum, svâ svâ se sealmvyrhta þus sang be him: *Sit gloria domini in seculum seculi, letabitur dominus in operibus suis,* þät ys on Engliscre spræce: Sî ûres drihtenes vuldor on vorulda voruldum! ûre drihten blissađ on his âgenum veorcum. Þus cväđ se vîtega. Se älmihtiga scippend gesvutelode hine sylfne þurh þâ micclan veorc, þe he gevorhte ät fruman, and volde þät þâ gesceafta gesâvon his mærđa and on vuldre mid him vunodon on êcnisse on his underþeódnisse him æfre gehîrsume, for þam þe

hit ys svîðe vôlîc, þät þâ gevorhtan gesceafta þam ne beón gehîrsume, þe hi gesceôp and gevorhte. Näs þeós voruld ät fruman, ac hî gevorhte god silf, se þe æfre þurhvunode bûton älcum anginne on his miclan vuldre and on his mägenþrimnisse, and se ræd väs æfre on his rædfästum geþance, þät he vircan volde þâ vundorlîcan gesceafta, be þan þe he volde þurh his miclan vîsdôm þâ gesceafta gescippan and þurh his sôðan lufe hig lîffästan on þam lîfe þe hig habbað. Hêr is seó hâlige þrînnis on þisum þrîm mannum: se älmihtiga fäder of nânum ôðrum gecumen, and se micla vîsdôm of þam vîsan fäder æfre of him ânum bûtan anginne âcenned, se þe us âlîsde of ûrum þeóvte syððan mid þære menniscnisse, þe he of Marian genam; nu is heora begra lufu him bâm æfre gemæne, þät is se hâlga gâst, þe ealle þing gelîffäst svâ micel and svâ mihtig, þät he mid his gift ealle þâ englas onlîht, þe eardiað on heofenum, and ealra manna heortan, þe on middanearde libbað, þâ þe rihtlîce gelîfað on þone lifiendan god, and ealra manna synna sôðlîce forgifð, þam þe heora synna silfvilles behreóvsiað, and is nân forgifenis bûton þurh his gife; and he spräc þurh vîtegan, þe vîtegodon ymbe Crist, for þan þe he ys se villa and vitodlîce lufu þäs fäder and þäs suna svâ svâ ve sædon ær. Seofonfealde gifa he gifð mancynne git, be þam ic âvrât ær on sumum ôðrum gevrite on Engliscre spræce, svâ svâ Isaias se vîtega hit on bêc sette on his vîtegunge. Se älmihtiga scippend, þâ þâ he englas gesceôp, þâ gevorhte he þurh his vîsdôm tyn engla verod on þam forman däge on micelre fägernisse fela þûsenda on þam frumsceafta, þät hi on his vuldre hine vurðedon ealle lîchamleáse, leóhte and strange bûton eallum synnum on gesælðe libbende svâ vlitiges gecindes, svâ ve secgan ne mâgon, and nân yfel þing näs on þâm englum þâ git ne nân yfel ne com þurh godes gesceapennisse, for þan þe he sylf ys eall-gôd and älc gôd cimð of him; and þâ englas þâ vunodon on þam vuldre mid gode. Hvät! þâ binnan six dagum, þe se sôða god þa gesceafta gesceôp, þe he gescippan volde, gesceávode se ân engel, þe þär ænlîcost väs, hû fäger he silf väs and hû scînende on vuldre, and cunnode his mihte, þät he mihtig väs gesceapen, and him vel gelîcode his vurðfulniss þâ: se hâtte Lucifer, þät ys leóhtberend, for þære miclan beorhtnisse his mæran hives. Þa þûhte him tô huxlîc, þät he hîran sceolde ænigum hlâforde, þâ he svâ ænlîc väs, and nolde vurðian þone, þe hine gevorhte, and him þancian æfre þäs þe he him forgeaf and beón him underþŷdd þäs þê svîðor geornlîce for þære miclan mærðe, þe he hine gemæðegode. He nolde þâ habban his scippend him tô hlâforde ne he nolde þurhvunian on þære sôðfästnisse þäs sôðfästan godes sunu, þe hine gesceôp fägerne, ac volde mid ricceterê him rîce gevinnan and þurh môdignisse hine macian tô gode, and nam him gegadan ongeân godes villan tô his unræde on eornost gefästnod. Þâ näfde he nân setl, hvär he sittan mihte, for þan þe nân heofon nolde hine âberan, ne nân rîce näs, þe his mihte beón ongeân godes villan, þe orhte ealle þing. Þâ onfunde se môdiga, hvilce his mihta vêron,

þâ þâ his fêt ne mihton furđon âhvar standan, ac he feóll þâ âdûn tô deófle âvend and ealle his gegadan of þam godes hîrêde in tô helle vîte be heora gevirhtum. Þâ on þam sixtan däge, siđđan þis gedôn väs, gesceôp se älmihtiga god mannan of eorđan Adam mid his handum and him sâvle forgeaf, and Evah eft siđđan of Adames ribbe, þät hî sceoldon habban and heora ofspring mid him þâ fägeran vununge, þe se feónd forleás, gif hî gehîrsumedon heora scippende on riht. Þa besvâc se deófol siđđan eft þa men, þät hî godes bebod tôbræcon for-rađe, and vurdon þâ deádlîce and âdræfde butu of þære myrhđe tô þisum middanearde and on sorhge leofodon and on gesvincum siđđan and eall heora ofspring, þe him of com, siđđan, ôđ þät ûre hælend Crist ûre yfel gebêtte, svâ svâ þeós racu äfter us segđ. Ve nymađ of þâm bôcum þâs endebyrdnysse, þe Moyses âvrât se mæra heretoga, svâ svâ him god silf dihte on heora sunderspræce, þâ þâ he mid gode vunode on þam munte Sinai feóvertig daga on ân and underfêng his lâre and he ætes ne gîmde on eallum þam fyrste for þære miclan bisnunge þæra bôca lâre.

Fîf bêc he âvrât mid vundorlîcum dihtê. Seô forme ys G e n e s i s, þe befêhđ þâs racu fram frumsceafte and be Adames synne and hû he leofode nigan hund geâra on þære forman ylde þissere vorulde and bearn gestrînde be his gebeddan Evan and he siđđan gevât mid sorge tô helle. Cain väs his sunu, se âcvealde his brôđor Abel gehâten unscildigne mannan for his âgenum andan, þe he häfde tô him, and Caines ofspring, þe him of com, siđđan eall forveard âdrenced on þam deópan flôde, þe on Noes dagum âdŷdde eall mancinn bûton þâm eahta mannum, þe binnan þam earce væron, and of þam yfelan teáme ne com nân þing siđđan. Ac Adam gestrînde äfter Abeles slege ôđerne sunu, se väs Seth gehâten, of þam strenge com, þät þät cucu belâf, Noe and his vîf and heora þrî suna Sem Cham and Iafeth mid heora þrîm vîfum. Ve secgađ nu mid ôfste þâs endebirdnisse, for þan þe ve oft habbađ ymbe þis âvriten mid mâran andgitê, þâ þu miht sceávian and eác þâ getâcnunga, þät Adam getâcnude, þe on þam sixtan däge gesceapen väs þurh god ûrne hælend Crist, þe com tô þissere vorulde and us geednivode tô his gelîcnisse. Eua getâcnode, þe of Adames sîdan god silf gevorhte, godes geladunge, þe of Cristes sîdan siđđan veard âcenned. Abeles slege sôđlîce getâcnode ûres hælendes slege, þe þâ Iudêiscan ofslôgon, yfele gebrôđra svâ svâ Cain väs. Seth Adames sunu and eác se þridda ys gesæd ærist and he getâcnode untvîlîce Crist, se þe of deáde ârâs on þam þriddan däge. Enoh väs gecîged se seofođa man fram Adame; he vorhte godes villan and god hine þâ genam mid ansundum lîchaman of þisum lîfe upp and he ys cucu git svâ svâ Helias se äđela vîtega, þe väs ealsvâ genumen tô þam ôđrum lîfe, and hî cumađ begen tôgeânes antecriste, þät hig his leásunga âlecgon þurh god and beóđ ofslegen þurh þone sylfan feónd and hî eft ârîsađ svâ svâ ealle men dôđ. Noe, þe on þam arce väs on þam miclan flôde, þe ealle voruld âdrencte bûton þâm eahta mannum, ys

gereht *requies*, þät is rest on Englisc, and he getâcnode Crist, þe forð com tô us, þät he us of ŷðum þissere vorulde tô reste gebrohte and tô blisse mid him. And svâ forð ôð ende älc hâlig fäder mid vordum oððe mid veorcum cŷððon [1]) ûrne hælend and his fär vitodlîce.

Hêr väs seó forme yld þissere vorulde, and seó ôðer yld väs þissere vorulde ôð Abrahames tîman þäs ealdan heáhfäderes. Nu segð us seó bôc be Noes ofspringe, þät his suna gestrîndon tvâ and hundseofontig suna, þe begunnon tô vircenne þa· vundorlîcan burh and þone heágan stîpel, þe sceolde âstîgan upp tô heofenum, be heora unræde; ac god silf com þär tô and sceávode heora veorc and sealde heora älcum synderlîce spræce, þät heora älcum väs uncûð, hvät ôðer sæde, and hî svâ gesvicon sôna þære getimbrunge and hî þâ tôfêrdon tô fyrlenum lande on svâ manegum gereordum, svâ þæra manna väs. On þære ylcan ylde man ârærde hæðengild vîde geond þâs voruld, svâ svâ ve âvriton æror on ôðrum lârspellum tô geleáfan trimminge, and on þissere ylde þâ yfelan leóda fîf burhscira þäs fûlan mennisces Sodomitisces earðes mid sveflenum fŷrê færlîce vurdon ealle forbärnde and heora burga samod bûton Loþe ânum, þe god âlædde þanon mid his þrîm vîfum for his rihtvîsnisse. Of Noes yldstan sunu, þe väs Sem gehâten, com þät Ebreisce folc, þe on god gelîfde, Abrahames forðfäderas, and his fäder väs Þare; se eardode ærest on Chaldêa rîce, ôð þät Abraham fêrde be godes hæse tô Chananêiscan earde, þär his cynn siððan vunode. Abraham se heáhfäder häfde tvegen suna Ismaêl and Isaac and he vurðode god mid ealre his heortan and se heofonlîca god him gelôme tô spräc for his miclan geleáfan, for þan þe he volde offrian his âgenne sunu gode Isaac þone leófran tô lâce on his veofode on þâ ealdan vîsan, gif hit god svâ volde. God þâ hine gebletsode and his bearn väs gesund and god silf him behêt, þät þurh his cyn sceolde eall mannkynn beón gebletsod for his miclan geleáfan and for his gehîrsumnisse, þe he häfde tô gode. Abraham, þe volde Isaac geoffrian be godes hæse, häfde getâcnunge þäs heofonlîcan fäder, þe his sunu âsende tô cvale for us, and Isaac getâcnode þone hælend Crist, þe âcveald väs for us.

Seó þridde yld väs þâ vuniende ôð Dauid þone mæran cyning Abrahames cynnes, of þam com Crist siððan, þe eall mancynn âlŷsde. Of Cham Noes suna com þät Chananêisce folc and of Iaphet þam gingstan [2]), þe väs gebletsod þurh Noe, com þät norðerne mennisc be þære norðsæ, forþan þe þrî dælas sind gedælede þurh hig, Asia on eástrîce þam yldestan sunu, Affrica on sûððæle þäs Chames cynne and Europa on norðdæle Iaphetes ofspringe, and se älmihtiga god äfter Noes flôde eallum mancinne forgeaf him gemænlîce fisc-cinn and fugelcinn and þâ feóverfêtan deór and þâ clænan nŷtena for his miclan ciste; ac he forbeád sê þeáh blôd tô þicgenne. Isaac þâ gestrŷnde Esau and Iacob tvegen getvisan on micelre getâcnunge. Ac se gingra brôðor, þe Iacob väs gehâten, väs gode leófre for his

1) cyddon Ed. — 2) ginstan Ed.

gôdum þeávum and for his bilevitnisse he vearđ gebletsod. Se gestrŷnde tvelf suna; þâ syndon heáhfäderas namcûđe veras. And vearđ þâ micel hunger seofon geâr on ân and hig sîđodon ealle tô Egipta lande, þär hî bigleofan fundon. His gingsta [1]) sunu bûton ânum väs Ioseph gehâten, vearđ þär hlâford on Egipta lande under þam cininge, him svîđe gecvême, and he heóld his fäder on fullum vurđscipe þär mid eallum his brôđrum and heora bearnum samod; and se Ioseph leofode on þam lande mærlîce hundteóntig geâra and tin tô eácan. And seó bôc Genesis geendađ þus hêr.

Seó ôđer bôc ys Exodus gehâten, þe Moyses âvrât be þâm miclum tâcnum and be þâm tyn vîtum, þe vurdon þâ gefremode ofer Pharao þone cining and ofer his folce þurh þone älmihtigan god an Moyses tîman. Se vearđ âcenned svâ svâ us kŷđ þeós bôc and his brôđer Aaron Amrames sunu on Pharaones däge gode svîđe dŷre, svîđe mihtige menn on manegum vundrum. Þâ volde god habban þät folc of þam lande Abrahames cynnes eft tô heora earde. Ac se Pharao nolde þät folc fram him lætan, ær þan þe god him sende svîđlîce ôgan tyn cinna vîta for his teónrædenne, and Moyses þâ siđđan þät manncinn gelædde of Pharaones þeôvte äfter feóver hund geârum, siđđan Iacob þider com mid þam Ebrêiscan cinne. On þære fyrde væron, þe fêrdon fram Egipte, six hund þûsend manna bûtan vîfum and cildum and bûtan þære mægđe Leui, þe väs genamod þär tô. Moyses hig lædde þâ þurh godes mihte ealle ofer þâ reádan sæ, svâ svâ ve rædađ on bôcum, and Pharao se kyning fêrde him ät hindan on git mid mâran fyrde, volde þät folc habban ongeân tô his lande tô his lâđum þeóvte. Þa geopenode seó sæ tôgeânes Moysen and þät väter him stôd svilce stânveallas bufan heora heafdum, and hî eodon be þâm grundum, ôđ þät hî up cômon ealle gesunde, hêriende mid sangê þone heofonlîcan god. Moyses þâ slôh þâ sæ mid his girde and þät väter þâ feóll ofer Pharaones fyrde ofer his menifealdum crätum and his mærlîcum riddum and âdrencte hî ealle, þät þär ân mann ne belâf. Nu segđ us seó bôc, þät god siđđan âfêdde ealne þone here mid heofonlîcum metê, and him älcê däg com ednive of heofenum feóvertig vintra fyrst on þam vêstene farende, and of heardum stâne him com yrnende väter, and god him sette æ, þät ys open lagu, þam folce tô steóre on þâm fîf bôcum, þe Moyses âvrât, svâ svâ him gevissode god. Þâ tvâ bêc ve nemnodon; Leuiticus is seó þridde, Numerus feórđe, seó fîfte ys gehâten Deuteronomium, þät ys ôđer lagu. Þâs þreó bêc us secgađ, hû hig siđđan fêrdon ofer þät vîdgille vêsten, þär þär nân mann ne vunode ær, and be þâm miclum vundrum, þe god vorhte on him binnan þâm feóvertigum geârum. On ealre þâre racu, þe ve habbađ âvend vitodlîce on Englisc, on þam mann mäg gehîran, hû se heofenlîca god spräc mid veorcum and mid vundrum him tô, and he eác þâ veorc on gevritum âfästnode mannum tô gemynde on miclum getâcnungum.

1) gingstan Ed. — 2) and ve Ed.

And Moyses se mæra mid þam þe he väs on ylde hund tventig vintra, þâ gevât he of lîfe and god hine bebirigde and gesette Iosue on Moyses stede þâm mannum tô heretogan[1]) and Moyses häfde hine ær gebletsod. Seó bôc, þe he gesette, Liber Iosue, segđ, hû he fêrde mid Israhêla folce tô Abrahames earde and hû he þone eard gevann and hû seó sunne ätstôd, ôđ þät he sige häfde, and hû he þone eard ealne tôdælde. Þis ic âvende eác on Englisc hvîlon Ädelferđe ealdormen; on þam man mäg sceávian godes micclan vundra mid veorcum gefremode. His fäder hâtte Nun and he leofode hund geâra and tyn geâr tô eácan and he siđđan gevât äfter his micclan sige, and þät mennisc þär siđđan þone eard bogodan under Moyses lage. Iosue häfde þäs hælendes getacnunge mid þam þe he gelædde tô þam lande þät folc, þe him behâten väs, svâ svâ se hælend dêđ, þe læt tô heofenan rîce, þâ þe on hine gelŷfađ, gif hî mid gôdum veorcum hine gegladiađ.

Äfter þisum væron vitodlîce dêman on þam ylcan earde on Israhêla þeóde, þe þam folce vissodon, svâ svâ hit âvriten ys on Liber Iudicum, þät ys dêmena bôc. Seó bôc us segđ svutollîce be þam folce, þät hî on sibbe vunedon svâ lange svâ hî vurđodon þone heofonlîcan god on his bîgengum georne; and svâ oft svâ hî forlêton þone lifiendan god, þonne vurdon hi gehergode and tô hospe gedône fram hæđenum leódum, þe him âbûtan eardodon. Eft þonne hî clipodon on eornost tô gode mid sôđre dædbôte, þonne sende he him fultum þurh sumne dêman, þe viđsette heora feóndum and hî âlîsde of heora yrmđe, and hî lange svâ on þam lande eardodon. Þis man mäg rædan, se þe his rêcđ tô gehîrenne, on þære Engliscan bêc, þe ic âvende be þisum. Ic þohte, þät ge voldon þurh þâ vundorlîcan race eóver môd âvendan tô godes villan on eornoste; ac beó þeós bôc hêr þus geendod!

Ân vimman hâtte Ruth, þe väs äfter þisum Moabitiscre þeóde; ac heó veard geævnod Iessan ealdan fäder and se Iesse väs Davides fäder. Seó bôc, þe þis segđ, hâtte Liber Ruth and heó is geendebyrd on ûre bibliothecan.

Äfter þisum dêmum þät Israhêla folc gecuron him ciningas, svâ svâ us cŷđ seó racu on Samuêles tîman þäs sôđfästan vîtegan. Be þâm sind âvritene vitodlîce feóver bêc, þâ sind gehâtene Liber Regum on Leden, þät ys cininga bôc gecveden svâ on ân, and Verba Dierum liđ þär tô gecîed, seó ys seó fîfte bôc, for fela gevissungum, þe seó ân bôc häfđ tôforan þâm ôđrum, and þâs bêc âvriton Samuel and Malachim. On þisum bôcum us segđ, þät Saul väs gecoren ærest tô cyninge on Israhêla þeóde, for þan þe hig voldon sumne veriend habban, þe hî geheólde viđ þät hæđene folc and cŷđdon[2]) heora villan þam vîtegan Samuêle, þät hig heora cinne cining habban voldon, svâ svâ ôđre leódscipas on eallum lande

1) -toga Ed. — 2) cyddon Ed.

häfdon. Hvät! þâ Samuêl sæde þät gode and god him geþafode, þät hig setton him tô kininge Saul Cises sunu, and he siđđan rîxode feóvertig geâra fäc and þät folc beverode viđ þâ hæđenan leóda heardlîce mid væmnum, þeáh þe he misfêrde on manegum ôđrum þingum. Dauid Iessan sunu se deórvurđa sealmvirhta of þam firmestan kynne, þe väs gecveden Iudan, veard þurh god gecoren tô cininge siđđan on Israhêla þeóde hig tô beverienne, and he stranglîce rîxode and beverode þät folc viđ þâ hæđenan leóda, þe him on vunedon, and he häfde æfre sige and ofslôh þâ hæđenan on ealcum gefeohte, for þan þe he vurđode þone älmihtigan god mid ealre heortan, and mid gôdum veorcum he geglengde his kynedôm and his kynedômes geveóld feóvertig geâra on ân and his hlŷsa is fulcûđ on geleáfullum bôcum. And seó feórđe yld þyssere vorulde stôd fram Dauide ôđ Danièle þam vîtegan. Dauid is gecveden *fortis manum,* þät ys stranghynde on Englisc, for þan þe he gevylde þone vildan beran and his ceaflas tôtär bûton älcum væmne and þâ vildan leó he gevylde ealsvâ, tôbräc hire ceaflas mid his barum handum, and he eode tô ânvîge ongeân þone ent Goliam gehâten, þâ þâ he cniht väs, and mid his liđeran ofvearp þone geleáfleásan ent, þät he läg gesvogen, and slôh him of þät heafod and on fleáme gebrohte þâ Philisteos ealle, þe fuhton viđ Saul, and he sige þâ häfde. He häfde getâcnunge þäs hælendes Cristes, þe ys stranghynde, þe þone hetolan deófol eáđelîce gevilde and him of gevann ealle þâ geleáfullan on his gelađunge, svâ svâ Dauid gelæhte þät scêp of þâm deórum. He ys hâlig vîtega and he vîtegode fela ymbe ûrne hælend Crist, svâ svâ us cŷđađ þâ sealmas, þe he þurh godes gâst gode tô lofe gesang, and se saltere ys ân bôc, þe he gesette þurh god betvux ôđrum bôcum on þære bibliothecan.

He gesette on his ylde his sunu tô cininge þone snoteran Salomon, and he siđđan rîxode feóvertig vintra on fulre sibbe æfre, and for his micclum vîsdôme hyne vurđodon ciningas and man his vîsdôm sôhte of fyrlenum eardum and of gehvilcum landum him cômon lâc tô vurđscipe and he his folc geheóld bûton älcum gefeohte. He ârærde gode þät ænlîce tempel binnan Hierusalem on vunderlîcum cräfte svâ fägere getimbrod and svâ fäste getrymmed and svâ vîdgille hûs ofervorht mid goldê and mid hvîtum seolfrê, svâ svâ ve secgan ne mâgon. He gesette þreó bêc þurh his snoternisse. Ân ys Parabole, þät ys bigspellbôc, nâ svilce ge secgađ, ac vîsdomes bigspell and varnung viđ disig and hû man sêlost mäg synna forbûgan and þone veg gefaran, þe gevissađ tô gode. Ôđer ys gecveden Ecclesiastes, þät ys on Englisc ealra þeóda ræd and deaflîc tô gehîrenne on heálîcum gemôte. Seó þridde ys gecveden Cantica canticorum, þät segđ on Englisc ealra sanga fyrmest, þone he sang be Criste and be Cristes circean, þät ys eall seó lađung, þe gelŷfđ on Crist, and þâs bêc nu standađ on þære biliotheca. Salomon ys gecveden gesibsum on Englisc and he getâcnode ûrne hælend

1) (= væpnum).

Crist, þe us sibbe brohte and ys þære sibbe ealdor, se þe us geþeódde tô engla verodum and us circean ârærde, þe is his gelaðung.

Nu standað manega cyningas on þæra cininga bôcum, be þâm ic gesette eác sume bôc on Englisc. Sume hig væron rihtvîse and vurðodon â god, svâ svâ Ezechias väs and siððan Iosias and eác sume ôðre, þe sigefäste væron and heora kynedôm heóldon kênlîce þurh gode, þe hig vurðodon, and hî vunodon on friðe. Sume væron ârleáse and svîðe yfele fêrdon; þonne hi godes ne gîmdon, god him ne fylste; and âmyrdon heora folc þurh heora mândæda and on bysmore leofdon þurh geleáfleáste and yfele geendodon on heora unhlîsan, svâ svâ Sedechias se ungesæliga kining, þe mann gelædde on bendum tô Babiloniam birig and man ofslôh his tvegen suna ätforan his gesihðe and hine âblende siððan and gesette hine on cveartern and þâm eardum becom ôðer vracu siððan.

Nabochodonossor se namcûða cining on Chaldêiscum earde com tô Hierusalem mid micelre fyrde and þät manncyn ofslôh and þâ burh tôsende and þät tempel tôvearp äfter feóver hund geârum, þäs þe gesett väs, for þæra kininga geleáfleáste, þe forlêton heora drihten, and þäs folces gîmeleaste, þe ne gîmde godes; and gelædde þone kining tô Chaldea mid him Achim [2]) gehâten svîðe huxlîce, þät he mihte oncnâvan his mânfullan dæda hûru on þam häftnêde við þone heofenlîcan god. Se Chaldêa cining com þâ tô his earde mid þære hûðe and þære herelâfe, on þære väs Daniel se deórvyrða vîtega and þâ þrŷ cnihtas, þe synd gehâtene Sidrac, Misaac and Abdenago, and on ôðre vîsan hî væron gehâtene Annanias, Azarias, Misael. Þâs þrî cnihtas hêt se cyning âvurpan in tô byrnendum ofne; ac heora bendas sôna vurdon forsvælede and hig gesunde eodon heriende mid sangê þone heofonlîcan god, þe hî svâ geheóld on þam hâtan ofne, þät heora fex näs furðon forsvæled. And se cining hî hêt þâ gân of þam ofne.

Hêr ongan seó fîfte yld þissere vorulde; seó stôd âstreht, ôð þät Crist sylf com on þære sixtan ylde tô þissere vorulde on menniscum gecynde of Marian innoðe, se þe æfre väs god mid his älmihtigan fäder. Seó herelâf þâ þäs heretogan folces on Chaldêiscum earde under þam kininge, gecnæve heora synna við þone älmihtigan god, hund-sefontig geâra hî vunodon þär on þeóvte, ôð þät Cirus cyning hî âsende eft ongeân tô Iudêa lande, þanon þe hî âlædde væron, and hêt hig eft âræran þät ænlîce tempel, svâ svâ älmihtiga god on his môd âsende, þät he his folce milsode äfter svâ micelre yrmðe; and hî þär siððan vunedon, ôð þät Crist sylf vearð geboren.

Nu sindon tvâ mære bêc gesette on endebyrdnisse tô Salomones bôcum, svilce he hig gedihte; for þære gelîcnisse his gelôgodan spræce and for þære getingnysse his man getitelode him; ac Iesus hî gesette Siraces sunu: ân ys Liber sapientiae, þät ys vîsdômes bôc, seó ôðer ys gecveden Ecclesiasticus, svîðe micele

1) eardu Ed. — 2) ac him (= Jojachim).

bêc, and man hig ræt on circan tô micclum vîsdôme svîđe gevunclîce.

Ve nymađ þâ vîtegan nu, þe vîtegodon embe Crist þurh þone hâlgan gâst be þäs hælendes tôkime tô þisum middanearde on sôđre mennisenisse, svâ svâ ve vyllađ âvrîtan hêr äfter.

Isaias väs gehâten sum hâlig vîtega on þæra kininga tîman, svâ svâ us kŷđ seó bôc. Se vîtegode be Criste svîđe gevislîce, svilce he godspellere være, svîđe gevyrdelîce and cveđ on his gesetnysse, svâ svâ ve secgađ hêr: „*Ecce virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius Emmanuel, et reliqua:* Efne mæden sceal geeácnian „and oncennan sunu and his nama biđ gecîged God sylf mid us.“ Eft se ylca vîtega âvrât on his gesetnysse: „*Puer natus est nobis* „*et filius datus est nobis, et reliqua:* „Us ys cild âcenned and us ys „sunu forgifen, and his ealdordôm ys on eaxle and his nama biđ „gehâten vundorlîc, rædbora, vitodlîce strang god and fäder tôverdre „voruldе, sôđlîce sibbe ealdor, and his kynedôm biđ menigfeald and „biđ nân ende his êcan sibbe.“ His bôc ys svîđe micel and menigfeald be Criste and be godes mærđe, be eallum mancinne on gâstlîcum andgitte on godes gelađunge. He bodode geleáfan on Iudêa lande and unriht forbeád, ôđ þät se rêđa kyning Manasses gehâten Ezechian sunu hine tôcleáf on tvâ and hine âcvealde svâ.

Hieremias se vîtega väs on þam lande svîđe hâlig vîtega fram his cildhâde; be þam cveđ god sylf tô him: „Ic þe gecûđe sôđlice, „ær þan þe ic þe gesceôpe on þînre môdor innođe, and ic þe gehâlgode, ær þan þe þu âcenned vurde, and ic þe gesette þeódum tô „vîtegan.“ He vunode on clænnysse and he âvrât âne bôc þurh þone hâlgan gâst on his vîtegunge micele and menigfealde þâm mannum tô lâre, of gâstlîcum andgitte eác be þam hælende. He veard oft gebend and gebrôht on cveartern for his hâlgan lâre, and he heófode micclum þäs folces synna, svâ svâ his bôc us segđ, and he veard oftorfod mid stânum ät nêxtan on Egipta lande for his geleáfan. Plato se ûđvita and se vîsosta man on hæđenum folce häfde hine gesprecen and se vîtega þâ hine gevissode, þät he cûđe gelŷfan on þone lifiendan god, svâ svâ Augustinus hit on bôcum gesette; and Ieremias ys ûre vîtega synderlîce [1]).

Ezechiel se vîtega veard gehergod mid þam folce, þâ þâ se Chaldêisca kining âcvealde þâ Iudêiscan and þâ herelâfe tô his lande âdrâf, þâ þâ Daniel se vîtega veard eác gelæht, and Ezechiel þâ on þeóvte þär vunode and vîtegode þär and âvrât âne bôc micele on gesetnisse be þam mancynne and be ûsum drihtene, svîđe deóp on andgite, ôđ þät se heafodman þäs gehergodan folces hine âcvealde, svâ svâ us kŷđ sum lâreóv.

Daniel se vîtega vunude on Chaldea vurđfull þâm ciningum and âvrât âne bôc on his vîtegunge, þe him god sylf onvreáh, and he svutelîce sæde on his gesetnisse be Cristes âcennednisse, svâ svâ

1) syunderlîce Ed.

he com tô mannum, feóver hund geâra and hundnigontig geâra fram Darie þam cininge, ôđ þät ûre drihten com on sôđre menniscnisse of Marian innođe. His bôc is svîđe micel on manegum getâcnungum, langsum hêr tô secgenne be hire gesetnyssum and hû väs âvorpen þâm vildum leónum, be þam ve âvriton on Englisc on sumum spelle hvîlon. He näs nâ ofslagen, ac he him sylf gevât, þâ þâ he hund geâra väs and tyn geâr on ylde, and he väs bebirged on Babilonia.

Tvelf vîtegan [1]) syndon tô eácan þisum git, þe tvelf bêc âvriton on heora vîtegunge, be sumum dæle lässan on gesetnysse, micele on andgitte be Cristes menniscnysse and be godes folce, svâ svâ god him onvreáh. Þæra naman ve villađ âvrîtan on þisum cvyde: O s e e, I o h e l, A m o s, A b d i a s, I o n a s, se þe þreó niht väs viđ innan þam hvale and se hväl hine âbär tô Niniuea birig and seó dæd getâcnode ûres drihtenes deáđ, þe läg on birgine svâ langum fäcê, ac he ârâs of deáđe þurh his drihtenlîcan mihte; M i c h e a s, N a u m, A b b a c u c, se namnode þone hælend be his naman þus: *„Ego autem in domino gaudebo et exultabo in deo Iesu meo“*, þät ys on Englisc: „Ic blissie on drihtene and ic fägnie on gode mînum hælende: Iesus väs gehâten ûre hælend on lîfe and svâ sæde þes vîtega, ær þan þe vurde âcenned and svâ svâ se heáhengel hit sæde on þam godspelle; he ys gehâten eác Crist, be þam cveđ sum vîtega for fela hund geârum, ær þan þe he âcenned vurde: *„Adstiterunt reges terræ „et principes conuenerunt in unum aduersus dominum et aduersus Chri- „stum eius*: eornostlîce ciningas and ealdormen ârison ongeân ûrne „drihten and þone hælend Crist“; þät väs Herodes cining and Pilatus ealdormann, svâ svâ ve apostolas be þâm understôdon; S o p h o n i a s, A g g e u s, Z a c h a r i a s, M a l a c h i u s.

Væron eác ôđre vîtegan, þe ne vriton nâne bêc, svâ svâ väs H e l i a s and H e l i s e u s, ac heora vundru [2]) syndon âvriten svâ þeáh on þæra cininga bôcum. Tyn mædena væron on mislîcre tîde on hæđenum folcum, þe man hêt S i b i l l a s, þät synd vîtegestran, and hî vîtegodon ealle be þam hælende Criste and heora bêc setton svîđe svutelîce þurh þone sôđan god be ealre his fare mid fullum geleáfan, for þan þe god volde him gevitan habban of hæđenum leódum and of geleáfullum; ac heora bêc ne synd nâ on ûre gesetnissum on þære biblioþecan, svâ svâ þâs ôđre beóđ.

E s d r a s se vrîtere âvrât âne bôc, hû þät folc com ongeân fram Chaldêa lande tô Iudêa lande and hî Hierusalem þâ burh eft ârærdon and þät tempel þär binnan, svâ svâ Cirus kining him sealde leáfe äfter hundseofontigon geârum, þät hî heora eard bogodon, and seó bôc ys geendebyrd on þissere gesetnysse mid deópum andgitte on dîglum getâcnungum.

I o b väs gehâten sum heáh godes þegen on þam lande Chus, svîđe geleáfull ver velig on æhtum; se vearđ âfandod þurh þone svicolan deófol, svâ svâ his bôc us segđ, þe he sylf gesette, siđđan

1) v i t e g a Ed. — 2) v u n d r a Ed.

he âfandod väs: be þam ic âvende on Englisc sumne cvide iu, and hit ys eác vîtegung vitodlîce be Criste and be his geladunge, svâ svâ lâreóvas secgađ, and seó bôc ys geendebyrd on þissere gesetnysse.

Sum Iudêisc man veard eác âfandod, Tobias gehâten, svîđe älmesgeorn and svîđe gelŷfed on þone lyfiendan god. Se väs eác gehergod tô Sirian lande; ac he heóld svâ þeáh his geleáfan þär mid gôdum veorcum. And god his âfandode, svâ þät he blind veard and svâ vunode tyn geâr; ac god hine gehælde eft þurh his heáh-engel Raphael gehâten, svâ svâ seó racu us segđ on his âgenre bêc, þe he sylf âvrât, and seó bôc ys geteald tô þisum getele, for þan þe þär on ys eác svilce getâcnung.

Hester seó cvên, þe hire kynn âhredde, häfđ eác âne bôc on þisum getele, for þan þe godes lof ys gelôgod þär on; þâ ic on-vende on Englisc on ûre vîsan sceortlîce.

Iudith seó vuduve, þe ofervann Holofernem þone Siriscan ealdormann, häfđ hire âgene [1]) bôc betvux þisum bôcum be hire âgenum sige; seó ys eác on Englisc on ûre vîsan gesett eóv mannum tô bysne, þät ge eóverne eard mid væpnum beverian viđ on-vinnendne here [2]).

Tvâ bêc synd gesette äfter cyrclîcum þeávum betvux þisum bôcum, þe gebiriađ tô godes lofe, Machabeorum gehâtene, for heora micclum gevinne, for þan þe hig vunnon mid væpnum þâ svîđe viđ þone hæđenan here, þe him on svîđe, volde hig âdilegian and âdyddan of þam earde, þe him god forgeaf, and godes lof âlecgan. Hvät! þâ Mathathias se mæra godes þegen mid his fîf sunum feaht viđ þone here micclê gelômlîcor, þonne þu gelŷfan vylle, and hig sige häfdon þurh þone sôđan god, þe hig on gelŷfdon äfter Moyses æ. Hig noldan nâ feohtan mid fägerum vordum ânum, svâ þät hî vel spræcon and âvendon þät eft, þê läs þe him becôme se hefigtîma cvyde, þe se vîtega gecveđ be sumum leódscipe þus: „*Et iratus est* „*furore dominus in populo suo et abhominatus hæreditatem suam, et* „*cetera:* Drihten veard yrre mid graman his folce and he onscûnode „his yrfeverdnisse and he betæhte hig on hæđenra handum and heora „fŷnd sôđlîce häfdon heora geveald and hig svîđe gedrehton þâ „deriendlîcan [3]) fŷnd and hig vurdon geeádmette under heora handum.“ Nolde Machabeus se mæra godes cempa habban þisne dôm þurh his drihtenes yrre, ac him väs leófre, þät he mid geleáfan clipode on his eornost tô gode þisne ôđerne cvyde: „*Da nobis domine auxilium de* „*tribulatione, quia uana salus hominis! et cetera:* Syle us, leóf drihten, „þînne sôđan fultum on ûre gedrêfednisse and gedô us strengran, „for þan þe mannes fultum ys unmihtig and îdel!“ Ac uton vyrcean mihte on þone mihtigan god, and he tô nâhte gedêđ ûrne deriendlîcan fŷnd! Machabeus þâ gefylde þâs foresædan vord mid strang-lîcum veorcum and ofervann his fŷnd, and sint for þî gesette his sigefästan dæda on þâm tvâm bôcum on bibliothecan gode tô vurđ-

1) agenne Ed. — 2) (gegen die Dänen?). — 3) -lîca Ed

mynte and ic âvende hig on Englisc and rædon, gif gc vyllað, eóv sylfum tô ræde!

EXPLICIT DE VETERI TESTAMENTO. INCIPIT DE NOVO TESTAMENTO.

Ic secge þe nu, Sîferð, þät ic hêr gesett häbbe þâs feáva bysna of þân ealdan bôcum on þære ealdan gecŷðnysse under Moyses æ and hû, gif þu viltest ealne þone vîsdôm, þe on þâm bôcum stynt, þonne voldest þu gelŷfan, þät ic nâ ne væge on þisum gevrite.

Ic ville nu secgan eft sceortlîce þe be þære nivan gecŷðnisse äfter Cristes tôcyme, þät þu mid eallê ne beó þäs andgites bedæled, þeáh þe þu be fullan underfôn ne mâge ealle þâ gesetnissa þäs sôðan gevrites: bist svâ þeáh gebêt þurh þâs litlan bysne.

Lex et prophete usque ad Iohannem, sicut legitur in euuangelio: Moyses æ väs and vîtegan sôðlîce, ôð Iohannes vearð âcenned, þe Crist gefullode. He ys ende þære ealdan æ and ät him ongann seó godspellbodung, and he väs âcenned on Cristes tôcime. Svâ svâ dägsteorra on dägrêd upp gæð ätforan þære sunnan, svâ sceân Iohannes on hâligre bodunge ätforan þam hælende and he väs his bydel on his bodunge and mid his fulluhte kŷðde [1]) Cristes fulluht tôveard. Crist sylf cveð be him, þät ne côme nâteshvon betvux vîfa bearnum nân mærra man, þonne he väs; ac Crist näs nâ geteald tô þissere viðmetenysse, se þe âcenned väs of þam clænan mædene. Ne âvrât Iohannes nâne bôc synderlîce, ac his dæda sind âvritene on drihtenes godspelle, þone he gefullode and his forerynel väs on lîfe and on deáðe, and his hlîsa nu stynt, svâ hvär svâ cristendôm bið and þâ Cristes bêc cumað.

Feóver Cristes bêc sindon be Criste sylfum âvriten. Ân þâra âvrât M a t h e u s, þe mid þam hælende väs his âgen leorningcuiht on þisum lîfe farende and he his vundra geseah and hî âvrât on þære bêc, þe him tô gemynde þâ mihton becuman, on Ebrêiscum gereorde äfter Cristes þrovunge on Iudêa lande, þâm þe gelŷfdon on god, and he ys se forma godspellere on þære gesetnisse. M a r c u s se godspellere, þe väs mid Petre on lâre his âgen godsunu on godes lâre geþogen, vrât þâ ôðre bôc be Petres bodunge be þam þe he geleornode on his lârspellum on Romana byrig, svâ svâ he gebeden väs þurh þâ geleáfullan, þe gelŷfdon on god of þære burhvare þurh Petres bodunge. L u c a s se godspellere âvrât þâ þriddan bôc, se þe fram cildhâde folgode þâm apostolum and mid Paule siððan sîðode on his fare and ät him leornode þâ godspellîcan lâre on clænisse lybbende and [2]) þâ Cristes bôc on Achaian lande mid Grêciscum gereorde, svâ svâ he of Paules lâre and þæra apostola lâre leornode. I o h a n n e s se apostel on Asian lande, svâ svâ þâ biscopas bædon, began þâ feórðan bôc be Cristes godcundnysse on Grêciscum gereorde

1) k y d d e Ed. — 2) a n d [â v r â t]?

and be þære deópnysse, þe him drihten âvreáh, þâ þâ he hlinode on his luflîcum breóste, on þam þe väs behŷdd se heofonlîca goldhord.

Þâs synd þâ feóver eán of ânum vyllspringe, þe gâđ of paradisum ofer godes folc vîde, and þâs feóver godspelleras væron gefyrn getâcnode, svâ Ezechiel hî geseah, Matheus on mannes hive, Marcus on león, Lucas on cealfes, Iohannes on earnes, for þære getâcnunge, þe hig getâcnodon: Matheus âvrât be Cristes menniscnisse, and Marcus svâ svâ leó hlûdsvêge clipode on þam vildan mancynne svilce on vêstene, and Lucas be þam sacerde Zacharias ôngann, þe cealf geoffrode on godes onsägednisse, and Iohannes svâ svâ earn þâ upplîcan dîgolnisse mid his scearpum eágum sceávode georne and be Cristes godcundnysse þis godspell gesette.

Þâs feóver bêc kŷđađ, hû Crist com tô mannum of Marian þam mædene middaneardes âlŷsend on þære sixtan ylde þissere vorulde, be þan þe þâ vîtegan hit gevriton on bôcum, on Bethleem birig binnan Iudêa on Augustes dagum þäs äđelan câseres, and englas þâ kŷđdon [1]) his âcennednysse mid heofonlîcum sangê fela þûsenda. Þâ cômon þrî ciningas tô Criste mid lâcum of eástrîce feorran, and Herodes âcvealde ealle þâ litlan cild, þe on þam lande væron, þät he Crist âcvealde, ac he ne com him tô nâ, for þan þe he mid svicdôme hine svâ sôhte, and se yfela cining on yrmđum âcveal. Þâ bêc us secgađ svutelîce be Criste, hû he vundru [2]) vorhte and hû he väs gefullod and hû he apostolas geceás, þät sind ærendracan, tvelf on anginne, þâ þâ he ærest bodode. Þâ sint gehâtene þisum naman on bôcum, Petrus and Andreas, Philippus and Bartholomeus, Iacobus and Iohannes, Thomas, Matthæus and se ôđer Iacob, Tatheus, Simon Cananeus and Paulus: ac Paulus väs gecoren äfter Cristes upstige, and Mathias eác mann geceás for Iudan, þe Crist belævde and þâ forloren väs. Äfter þisum he geceás tvâ and hundseofonti tô his lâreóvdôme him tô leorningcnihtum, þâ he tôsende geond eall tô älcere birig, þider þe he tôverd väs, þät mann viste his cyme; ac ve ne âfundon nâ âvritene heora naman on bôcum. He vunode þâ mid mannum on þisum middanearde þreó and þrittig geâra and sumne eácan þär tô, and cristendôm ârærde and kŷđde [3]) mid vundrum, svâ svâ his godspell secgađ, þät he godes sunu ys, þâ þâ he þâ deádan menn þurh his mihte ârærde and älce untrumnysse eáđelîce gehælde and he väter âvende tô vînlîcum drence and ofer sæ eode eall drîum fôtum and vindas gestilde mid his vordes hæse and deófla âdræfde of gedrehtum vôdum and forgeaf gevitt äfter vôdnysse. Eft siđđan he þrovode sylfvilles deáđ on rôde âhangen for ûre âlŷsednysse and of deáđe ârâs on þam þriddan däge and âstâh tô heofenum tô his heofonlîcan fäder gevunnenum sigê and gevylt ealle þing and cymđ eft tô dêmenne [4]) eallum mancynne on þam micclan däge älcum be his dædum. Ic secge þis sceortlîce, for þan þe ic gesett häbbe of þisum feóver bôcum vel feóvertig lârspella on Eng-

1) kyddon Ed. — 2) vundra Ed. — 3) kydde Ed. — 4) demen Ed.

liscum gereorde •and sumne eácan þär tô, þâ þu miht rædan be þissere race on mâran andgite, þonne ic hêr secge.

Þâ apostoli gesetton eác svilce lârspell tô þâm leódscipum, þe tô geleáfan bugon, þät hî þurh þâ mynegunge heora môd getrymdon on Cristes geleáfan on þam cristendôme, þe þâ nivan âsprang on þære micclan nivan gecýđnysse. Petrus se apostol âvrât tvegen pistolas, ac hig synd mâran þonne mann ät mässan ræt and hebbađ langne tige tô geleáfan trimminge and hig synd tô bôcum getealde on þære bibliothecan. Iacob se rihtvîsa âvrât ânne pistol micelne on lâre mannum tô understandenne, þâm þe æniges cristendômes cêpađ on heora lîfe. Iohannes se godspellere gode tô vurđmynte gesette þrî pistolas, þät syndon þreó bêc mid lufe âfyllede folce tô lâre. Iudas se apostol âvrât ânne pistol, nâ se forlorena Iudas, þe þone hælend belævde, ac se hâlga Iudas, þe him æfre folgode. And hêr sind nu seofon bêc on þissere gesetnisse.

Paulus se apostol âvrât manega pistolas, for þan þe Crist hine gesette eallum þeódum tô lâreóve and on sôđre eufästnysse[1]) he gesette þâ þeávas, þe þâ geleáfullan folc on heora lîfe healdađ, þâ þe hig sylfe gelôgiađ and heora lîf for gode. Fîftyne pistolas âvrât se ân apostol tô þâm leódscipum, þe he tô geleáfan gebîgde; þâ syndon micele bêc on þære bibliothecan and fremiađ us tô ûre rihtinge, gif ve þäs leóda lâreóves lâre folgiađ. He âvrât tô þâm Romaniscum ânne, tô Corinthios tvêgen, eác tô Galathas ânne, tô Ephesios ânne, tô Philipenses ânne, tô Colosenses ânne, tô Thesalonicenses tvegen, eác tô Ebrêos ânne, and tô his âgenum discipulum Timotheum tvegen and Titum ânne, tô Philemonem ânne, tô Laodicenses ânne, ealles fîftyne svâ hlûde svâ þunor geleáfullum folcum.

Be þâm ic ville secgan sume feáva vord, ærest be þam hælende, hû he us lærde on his hâlgan godspelle, þâ þe hine lufiađ: „*Si diligitis me, mandata mea seruate! et cetera:* Gif ge lufiađ me, healdađ „mîne beboda! se þe me lufađ, he healt mîne spræce and mîn fäder „hine lufađ and vit cumađ tô him and mid him vuniađ vitodlîce „syđđan; se þe me ne lufađ, ne healt he mîne spræce.“ Hêr ve mâgon gehîran, þät se hælend lufađ svîđor þâ dæde þonne þâ smêđan vord: þâ vord gevîtađ and þâ veorc standađ. Be þam cveđ Iacob se rihtvîsa apostol: „*Estote factores uerbi et non auditores tantum fallentes „uosmet ipsos!* Beóđ þäs vordes vircendras vitodlîce mid dædum and „eóv sylfe ne bepæcađ, svâ þät ge hlyston þâ vord âna bûtan þâm „veorcum.“ Eall svâ Iohannes us lærde þisum vordum: „*Filioli mei, „non diligamus uerbo neque lingua, sed opere et ueritate!* Mine leófan „bearn, ne lufige ve, ic bidde, mid vordê and mid tungan, ac mid „veorcê and sôđfästnysse!“ Paulus se apostol be þam ylcan cveđ: „*Qui dicunt se nosse dominum, factis autem negant:* hî secgađ, þät „hig cunnon þone sôđan god, ac hig mid heora veorcum hine viđsacađ.“ Se man, þe behêt gesvicennysse yfeles and his vedd tô

1) êv- d. h. æv-?

þam sylđ and âvend þät eft, hû mäg he þonne habban þäs hælendes fultum, se þe gesihđ and gesceávađ his heortan, þät he vylle âvendan his vord eft viđ hine? ac man môt on eornost motian viđ his drihten, se þe vyle, þät ve sprecon mid veorcum viđ hine; for þan se þe vel spricđ and þâ vord nâ gelæst, he nêdeđ nân þing[1]) bûton fordêmđ hine sylfne.

Lucas se godspellere, se þe väs læce on lîfe, gesette tvâ bêc ûrum sâulum tô hæle: ân ys seó Cristes bôc, ôđer ys gecveden þus Actus apostolorum, þäs ys on Engliscre spræce þæra apostola dæda, þe hî dydon ätgädere and hû hî siđđan tôfêrdon tô fyrlenum eardum, svâ svâ se hælend bebeád on his hâlgum godspelle, þät hig ealle leóda læran sceoldan and gebîgan tô geleáfan mid heora bodunge. Petrus bodode on Antiochian byrig and þär væron ærest gecvedene cristene men þurh hine, and he fêrde siđđan svîđe fûs tô Rome and þär bodode þære burhvare geleáfan fîf and tventig vintra mid vundrum and tâcnum, ôđ þät se câsere Nero hine âcvealde on rôde. Paulus fêrde vîde geond þâs voruld bodiende manegum leódscipum, ôđ þät he on lâst becom in tô Rome byrig and þär eác bodode, and Nero hêt þâ hine beheafdian on þam ylcan däge, þe he âhêng Petrum. Andreas bodode on Achaian lande and on Scithian and he syđđan vearđ on rôde âhangen for þäs hælendes naman. Iacob se gingra, þe väs Iohannes brôđor, bodode þâm Iudêiscum, þe væron tôstengte, þâm tvelf mægđum tâcna vircende, ôđ þät Herodes cyning hine beheafdode. Iohannes his brôđor bodode on Asia on eásteveardan vorulde and he ne vearđ nâ ofslagen, ac äfter manegum vundrum he gevât tô Criste, þâ þâ he on ylde väs nygan and hundnygontig vintra. Philippus bodode þam hæđenum folce viđ þære sæ sylfre and hé siđđan gevât tô Hærapolim and vearđ þâ geendod. Thomas bodode on Parthon and Medon and on Yrcaniam[2]), ôđ þät he com tô Indian and þär vearđ ofslagen for þone sôđan geleáfan. Bartholomeus bodode on Indian on þære fyrran Indian and þär vearđ ofslagen. Matheus bodode on Ethiopian lande, þät synd þâ Sîlhearvan, and se kining hine ofslôh, nâ se gelŷfeda, ac se ungeleáffulla. Iacob se rihtvîsa vunode on þam lande binnan Hierusalem bodiende geleáfan, ôđ þät þâ Iudêiscan hine âcvealdon. Simon and Iudas samod væron gemartyrode on Persida lande for Cristes geleáfan, on þam þe hî bodedon and biscopas gehâdedon on heora tvelfscirum, ôđ þät man hig ofslôh. Mathias bodode on Iudea lande, se þe väs gecoren on Iudan stede, þät þæra apostola getel vurde gefylled. Ealra þissera apostola geendunge ic häbbe âvriten bûton Mathian ânes, þe ic ofâcsian [ne] mihte: þâ ge mihton rædan and eóv âræman on þam, gif ge holde væron eóvrum âgenum sâvlum.

Iohannes leofode on þisum lîfe heora lengst, and he âvrât þâ bôc on his vräcsîđe Apocalipsis gehâten, þät ys onvrigennys, þe him Crist gesvutelode on his gâstlîcan gesihđe be þam hælende

1) þinge Ed. — 2) -naim Ed.

sylfum an his geladunge and be dômes däge and be þam deóflîcan antecriste and be þam æriste tô þam êcan lîfe. And þeós bôc ys äftemyst on þære bibliothecan.

Ic mäg þe secgan git sum þing be Iohanne, þät þu vylt gelŷfan, þät he mid veorcum spräc tô sumum cnihte, svâ svâ us kŷđ seó racu, þone he lufode, and him eác svâ gelæste. Hieronimus se vurđfulla and se vîsa bôcere, þe ûre bibliothecan gebrohte tô Ledene of Grêciscum bôcum and of Ebrêiscum, he âvrât be Iohanne þam hâlgan godspellere Cristes môdrian sunu on þære circlîcan bêc ecclesiastica hystoria þus cveđende be him: *Audi fabulam, non fabulam sed rem gestam de Iohanne apostolo, et cetera:* Gehŷr þu þâs race nâ svilce leáse sagu, ac gevorden þing be Iohanne þam apostole and svîđe gemyndelîc eallum geleáffullum, þe on ealdum dagum be him gedôn väs! Domicianus hâtte se deóflîca câsere, þe äfter Nerone þâ rêdan êhtnyssa besette on þâm cristenum and hî âcvealde mid vîtum. Se hêt genyman þone hâlgan apostol and on veallendum ele he hêt hine bađian, for þan þe se hâta ele gæđ in tô þam bâne; and him väs eáđgete ele tô þam bađe. Hig gebrohton þâ Iohannem binnan þære cŷfe on þam veallendan ele; ac he veard gescild þurh godes mihte and mid hâlum lîchaman of þam bađe eode, svâ svâ he unvemme väs fram flæsclîcum lustum and fûlre gâlnysse. Âfter þisum gehêt se hetola câsere, for þan þe Iohannes nolde his bodunge gesvîcan, þät man hine gebrohte binnan ânum îgođe feor on vräcsîđe, Pathmos gehâten, and he þär vunode, ôđ þät þäs câseres vitan heora hlâford ofslôgon, svâ svâ him eallum geveard, for his välhreóvnysse and his gevittleáste, and þâ vitan þâ dêmdon, þät eall vurde âîdlod and mid eallê onvend, svâ hvät svâ he volde mid his yfelan rædê ær þam gefremman. Veard þâ eft gelangod se geleáffulla apostol of þam îglande hâm tô Ephesan byrig, þär þär he vununge hâfde godes vundra vyrcende and þät folc lærende tô geleáfan simble. Þâ äfter sumum fyrste fêrde se apostol, svâ svâ he gelađod väs þurh þâ geleáffullan, tô gehendum burgum bodigende geleáfan and þät he circean ârærde on gehvilcum scirum, þär þär ær þam næron, and he eác þâ gesette mid hâdodum preóstum, be þâm þe se hâlga gâst him simble gevissode, svâ svâ us segđ seó racu. He becom þâ tô ânre birig, svâ svâ he gebeden väs, gehende Ephesan and þär bisceop gehâdode and þâ circlîcan þeávas him sylf þär getæhte þâm gehâdodum preóstum, þe he þär gelôgode, and mid micelre mærđe þät mennisc þär lærde tô godes geleáfan mid glädre heortan. Þâ geseah Iohannes sumne cniht on þam folce iunglîcre ylde and ænlîces hives, stranglîc on västme and venlîc on nebbe, svîđe gläd on môde and on anginne câf, and begann tô lufienne on his liđum þeávum þone iungan cniht, þät he hine Criste gestrŷnde. Þâ beseah Iohannes svâ upp tô þam bisceope, þe þâ nivan väs gehâdod, and him þus tô cväđ: „Vite þu lâ bisceop, þät ic ville, þät þu häbbe þissan iungan man „mid þe on þînre lâre ät hâm, and ic hine þe befäste mid heálîcre „gecneordnisse on Cristes gevitnysse and þissere geladunge!“ Hvât!

þâ se bisceop blîðelîce underfêng þone foresædan cniht and sæde þät he volde his gîmene habban mid geornfulnysse, svâ he him bebeád, on his vununge mid him. Iohannes þâ eft geedleahte his vord and gelôme bebeád þam bisceope mid hæsum, þät he þone iungan cniht gevissian sceolde tô þam hâlgan geleáfan, and he hâm þâ gevende eft tô Efesan birig tô his bisceopstôle. Se bisceop þâ underfêng, svâ svâ him beboden väs, þone iungan cniht and him Cristes lâre däghvamlîce tæhte and hine deórvurðlîce heóld, ôð þät he hine gefullode mid fullum trûvan, þät he geleáfful være, and he vunode svâ mid him on ârvurðnysse, ôð þät se bisceop hine lêt faran be his ville: vênde, þät he sceolde on godes gife þurhvunian on gâstlîcum þeávum. He geseah þâ sôna, þät he his sylfes geveóld on ungerîpedum freódôme and unstäððigum þeávum and begann þâ tô lufienne leahtras tô svîðe and fela unþeávas mid his efenealdum cnihtum, þe unrædlîce fêrdon on heora îdelum lustum and on gevemmednyssum and vâclîcum gebærum. He and his gefêran þâ begunnon tô lufienne þâ micclan druncennisse on nihtlîcum gedvylde and hig þâ hine on gebrôhton, þät he begann tô stelenne on heora gevunan and he gevenede svâ hine sylfne simble tô heora synlîcum þeávum and tô mârum morðdædum mid þam mânfullum flocce. He genam þâ heardlîce þurh heora lâre on his orþance þâ egeslîcan dæda and svâ svâ môdig hors, þe ungemidlod byð and nele gehîrsumian þam þe him on uppan sitt, svâ fêrde se cniht on his fraceðum dædum and on morðdædum micclum gestrangod on orvênnysse his âgenre hæle, svâ þät he ortrûvode his drihtnes [1]) mildheortnysse, and his mildheortnysse and his fulluhtes ne rôhte, þe he underfangen häfde. Him þûhte þâ tô vâclîc, þät he volde gefremman þâ leásan leahtras, ac he leornode æfre mâran and mâran on his mânfulnysse and ne lêt nânne his gelîcan on yfele. He ne geþafode þâ, þät he underþeód være yfelum gegadum, þe hine ær forlærdon, ac volde beón yldest on þam yfelan flocce and gevorhte his gefêran tô vealdgengum ealle on vîdgillum dûnum on ealre hreóvnysse. Eft þâ äfter fyrste fêrde se apostol tô þære foresædan byrig, þe se bisceop on vunode, þe þone cniht häfde on his gîmene æror, svâ svâ Iohannes hêt, and he hine befäste and he svîðe blîðe väs ät þam bisceopstôle, siððan he gedôn häfde his drihtenes þênunga and þâ þing gefyllede, þe he fore gelaðod väs. He cväð þâ ânrædlîce: „Eálâ þu lâ bisceop, gebring me nu ätforan, þät þät ic þe befäste on mînes drihtnes trûvan „and on þære gevitnysse, þe þu vissian scealt on þissere gelaðunge!" He vearð þâ âblicgeð and vênde, þät he bæde sumes ôðres sceattes oððe sumes feós, þäs þe he ne underfêng fram þam apostole; ac he eft beþôhte, þät se eádiga Iohannes him leógan nolde ne hine þäs biddan, þät he ær ne befäste, and he forhtmôd vâfode. Iohannes þâ geseah, þät he sät âblicged, and cväð him eft þus tô: „Ic bidde „ät þe nu þäs iungan cnihtes, þe ic þe befäste, and þäs brôðor sâvle

1) drihtnys Ed.

„þe me be sorh [1]) ys.“ Þâ begann se ealda incûđlîce siccetan and mid vôpê veard vitodlîce ofergoten and cväđ tô Iohanne: „He, leóf, „ys nu deád.“ Þâ befran Iohannes færlîce and cväđ: „Hû ys he lâ deád ođđe hvilcum deáđê?“ He cväđ him eft þus tô andsvare: „He „ys gode deád, for þan þe he leahterfull and geleáfleás ätbärst and „he ys gevorden nu tô vealdgengan and þæra sceađena ealdor, þe he „him sylf gegaderode, and vunađ on ânre dûne mid manegum scea-„đum, þam þe he nu ys ealdor and heretoga.“ Hvät! þâ Iohannes mid ormætre geómerunge cvehte his heafod and cväđ tô þam bisceope: „Gôdne hyrde lêt ic þe, þät þu þäs brôđor sâvle heólde; ac beó me „nu gegearcod ân gerædod hors and lâtteóv þäs veges, þe lîđ tô „þâm sceađum!“ And man him sôna funde, þäs þe he frimdig väs, and he fram þære ciricean sôna svîđe êfste, ôđ þät he geseah þæra sceađena fär and tô þâm veardmannum vitodlîce becom. Þâ gelæhton þâ veardmen his vealdleđer fäste, þät he mid fleámê hûru ne burste; ac he nolde him ätfleón ne nânes fleámes cêpan, ac he clypode ofer eall: „Ic com me sylf tô eóv; âlædađ me nu tô bûtan late [2]) eóverne „ealdor!“ Hig clipodon þâ mid þam þone cniht him rađe tô, þe hira heafodman väs, and he com þâ gevæmnod and he mid sceame veard sôna ofergoten, þâ þa he oncneóv þone Cristes apostol and began tô fleónne fram his andveardnysse. Iohannes þâ heóv þät hors mid þâm spuran and veard him äfterveard and his ylde ne gîmde, clypode þâ hlûde and cväđ tô þam fleóndum: „Eá lâ þu mîn sunu, „hvî flîhst þu þînne fäder? hvî flîhst þu þisne ealdan and unge-„væpnodne? [3]) ne ondræd þe lâ earming! git þu häfst lîfes hiht. Ic „ville âgildan gesceâd for þînre sâvle Criste and ic lustlîce ville mîn „lîf for þe syllan, svâ svâ se hælend sealde hine sylfne for us, and „mîne sâvle ic ville [4]) for þînre. Ätstand hûru nu and gehŷr þâs vord „and gelŷf, þät se hælend me âsende tô þe.“ Þâ ätstôd se veald-genga, syđđan he þâs vord gehîrde, and âleát tô eorđan mid eallum lîchaman [5]) and âvearp his væmna and veóp svîđe biterlîce and he bifiende feóll tô Iohannes fôtum mid geómerunge and þoterunge mid teârum ofergoten, biddende miltsunge be þam þe he mihte and be-hŷdde his svîđran hand ofsceamod forþearle for þære morđdæde, þe he gedôn häfde, and for þam manslihte, þe he slôh mid þære handa. Þâ svôr se apostol, þät he sôđlîce volde him mildsunge begitan ät þam mildheortan hælende, and eác he sylf âleát tô him and gelæhte his svîđran, for þære þe he ofdrædd väs for his morđdædum and âlædde [hine] âveg vêpende tô circean and for hine gebäd mid brô-đorlîcre lufe, svâ svâ he him behêt, tô þam hælende gelôme and eác mid fäste fela daga on ân, ôđ þät he him mildsunge beget ät þam mildheortan Criste. He hine frêfrode eác mid his fägeran [6]) lâre and his âfyrhte môd svîđe fägerlîce mid his frôfre gelîđevæhte, þät he ne vurde ormôd, and he nâteshvon ne gesvâc, ær þan þe his sâvul väs

1) besorh? — 2) laþe Ed. — 3) -node Ed. — 4) ic sylle? — 5) -hama Ed. — 6) fägera Ed.

viđ innan gegladod þurh þone hâlgan gâst and he mildsunge häfde ealra his misdæda. He hine hâdode eác tô þäs hælendes þeóvdôme; ac us ne segđ nâ seó racu, tô hvam he hine sette, bûton þät he sealde sôđe gebysnunge eallum dædbêtendum, þe tô drihtene gecyrrađ, þät hig mâgon ârîsan, gif hig rædfäste beóđ, fram heora sâvle deáđe and fram heora synna[1]) bendum and heora scippend gladian mid sôđre dædbôte and habban þät êce lîf mid þam leófan hælende, se þe â rîxađ on êcnysse. Amen.

Ve habbađ nu gesæd be þâm circlîcum bôcum on þære ealdan æ and eác on þære nivan: þâ synd þâ tvâ gecŷđnyssa be Cristes menniscnysse and be þære hâlgan þrînnysse on sôđre ânnysse, svâ Isaias geseah on his gâstlîcan gesihđe, hû god sylf gesät and him sungon âbûtan duo seraphin, þät sind tvâ engla verod: *Sanctus „sanctus sanctus dominus deus Sabaoth!*" þät ys on Englisc: „Hâlig „hâlig hâlig drihten veroda god! mid his vuldrê ys âfylled eall eorđan „brâdnisse." Þâ tvâ Seraphin sôđlîce getâcnode þâ ealdan gekŷđnysse and eác þâ nivan, þe hêriađ mid vordum and mid veorcum æfre þone älmihtigan god, se þe âna rîxađ on ânre godcundnysse[2]) bûtan anginne and ende. Þâ lâreóvas, þe nellađ heora lâre nyman of þisum hâlgum bôcum ne heora gebysnunga, þâ beóđ svilce lâreóvas, svâ svâ Crist sylf sæde: „*Cecus si ceco ducatum prestet, ambo in „foueam cadent.* Gif se blinda man biđ þäs blindan lâreóv, þonne „befeallađ hî begen on sumne blindne seáđ." Þâ lâreóvas, þe villađ heora lâre nyman of þisum hâlgum bôcum and heora gebysnunga ge of þære ealdan gekîđnisse ge of þære nivan, þâ beóđ svilce lâreóvas, svâ svâ Crist eft sylf cväđ: „*Omnis scriba doctus in regno celorum „similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua et „uetera:* Älc gelæred bôcere on godes gelađunge ys gelîc þam hlâ„forde, þe forlæt simble of his âgenum goldhorde ealde þing and nive."

Tvâ and hundseofontig bôca sind on bibliothecan, for þan þe hig sume sind tôsette on tvâ for heora langnysse on geleáfulre ciricean: þät mäg sceávian, þe þâ gesetnisse cann. And svâ fela þeóda vurdon tôdælde ät þære vundorlîcan byrig, þe þâ entas voldon vircean mid gebeóte äfter Noes flôde, ær þan þe hî tôfêrdon. And svâ fela leorningcnihta âsende ûre hælend mancinne tô bodienne þæra bôca lâre mid þam cristendômê, þe þâ com on þâs voruld þurh þone hælend sylfne and þurh his bydelas. Syndon svâ þeáh gesette ôđre bêc þurh hâlige lâreóvas, þe man häfđ vîde gehvär on cristendôme Criste tô lofe.

And seó sixte yld þissere vorulde stynt fram Criste âstreht ôđ dômes däg eallum mannum ungeviss, ac hit vât se hælend. Seó seofođe yld ys, þe yrnđ mid þisum sixum fram Abele þam rihtvîsan ôđ þissere vorulde ende, nâ on lybbendum mannum, ac on fordfarennum sâvlum on þam ôđrum lîfe, þär þär hig blissiađ andbîdiende

1) synnum Ed. — 2) -gundnysse Ed.

git þäs êcan lîfes, þonne hig ârîsađ, svâ svâ ve ealle sceolon, of deâđe gesunde ûrum drihtene tôgeânes. Seó eahteođe yld ys se ân êca däg äfter ûrum æriste, þonne ve rîxiađ mid gode on sâvle and on lîchaman on êcere sælđe, and ne biđ nân ende þäs ânes däges: þonne þâ hâlgan scînađ, svâ svâ seó sunne dêđ nu.

Hû mäg se man vel faran, þe his môd âvent fram eallum þisum bôcum and biđ him svâ ânville, þät him leófre biđ, þät he lybbe æfre be his âgenum dihte âscired fram þisum, svilce he ne cunne Cristes gesetnyssa? Moyses us lærde se mæra vîtega on his gesetnissum þus secgende eallum: *„Interroga patrem tuum et adnuntiabit „tibi, maiores tuos, et dicent tibi! et cetera,* þät ys on Englisc: „Âcsa „þînne fäder embe þone sôđan god and he þe kŷđ be him! befrin „þîne yldran and hig þe secgađ! gif þu nelt vitan and beón gevissod, „hêr þu scealt leornian, þär þe lâđre biđ on egeslîcum vîtum, þät þu vite þonne, hväne þu forsâve and hväs gesetnysse.“ Vitan sceoldon smeágan mid vîslîcum geþeahtê, þonne on mancinne tô micel yfel biđ, hvilc þæra stelenna þäs cinestôles være tôbrocen, and bêtan þone sôna. Se cinestôl stynt on þisum þrîm stelum: *laboratores, bellatores, oratores. Laboratores* sind yrđlingas and æhte men tô þam ânum betæhte, þe hig us bigleofan tiliađ. *Oratores* syndon, þe us þingiađ tô gode and cristendôm fyrđriađ on cristenum folcum on godes þeóvdôme tô þam gâstlîcan gevinne, tô þam ânum betæhte us eallum tô þearfe. *Bellatores* sindon, þe ûre burga healdađ and eác ûrne[1]) eard viđ þone sigendne here feohtende mid væmnum, svâ svâ Paulus sæde se þeóda lâreóv on his lâreóvdôme: *„Non sine causa „portat miles gladium, et cetera:* Ne byrđ nâ se cniht bûtan intingan his svurd. He ys godes þên þe sylfum tô þearfe on þâm yfelum vyrcendum tô vräce gesett.“ On þisum þrîm stelum stynt se cynestôl, and gif ân biđ forud, he fylđ âdûn sôna þâm ôđrum stelum tô þearfe geviss. Ac hvät gebyrađ us embe þis tô smeágenne? þis sceolon smeágan, þe þäs gîman sceolon.

Se rihtvîsa god lufađ rihte dômas; ac mêdsceattas âvendađ vôlîce tô oft þâ rihtan dômas ongeân drihtenes villan and seó yfelnyss becymđ ofer eallum folce, þär þär se unþeáv orsorhlîce rîxađ. Se þe godes þegen biđ, sceolde dêman rihtlîce bûtan älcum mêdsceatte mid sôđfästnysse; þonne vurđode he god mid þam gôdan þeávê and his mêd være micel for gode, se þe leofađ and rîxađ â tô vorulde. Amen.

Ic volde secgan be þam ungesæligum folce, be þâm Iudêiscum, þe ûrne drihten âhêngon, ac ic volde ærest secgan, þät þät ic gesæd häbbe. Manega þär gelŷfdon of þam mancinne on Crist, ac se mæsta dæl þäs mancynnes nolde on hine gelŷfan and losodon for þî. Him becômon fela yrmđa äfter Cristes þrovunge on eallum ungelimpum and ofslagenne vurdon fela þäs folces mid færlîcum onræsum. And hî âcvealdon Cristes apostolas þone gingran Iacob and þone rihtvîsan

---

1) ûrum eard Ed.

Iacob and Stephanum oftorfedon mid heardum stânum and heora yfel geeácnodon him sylfum tô unþearfe and noldon besârgian þäs hælendes slege ne mid nânre dædbôte his mildse biddan. Þâ sende he him tô sillîce tâcnu [1]) and siđđan hergunge þurh þâ Romaniscan. Vespasianus väs câsere on þam tîman; se âsende him tô his sunu Titum mid micelre fyrde þäs Romaniscan folces and besät heora burh, ôđ þät hî svulton hungrê and mann âvearp þâ lîc for þan lâđlîcan stence ût ofer þone veall and ne mihton nâteshvon for heora mägenleáste þâ meniu beverian. Hî cuvon heora girdlas and gärs æton georne and älc læhte of ôđrum, gif he hvät litles häfde, and þone mete of þam mûđe svîđe unmægđlîce, and reáferas urnon geond ealle þâ burh and smeálîce sôhton mid svîđlîcum þreátê þone behîddan mete on heora hordcleófan and beóton älcne man, þe ænig þing häfde, gif he heora vôdnisse volde viđcveđan. Nys us nâ tô secgenne þone sceamlîcan [2]) morđ, þe þär gedôn väs. Hî vurdon âdŷdde mid þam hâtan hungrê fela hund manna þäs ärman mennisces, mâ þonne ve secgan villađ, and þâ reáferas siđđan ofslôh älc ôđerne and seó burh vearđ gevyld and tôvorpen grundlunga, svâ svâ se hælend sæde ær his þrovunge. Of þâm iungum cnihtum, þe cômon of þam hungre, on eallum þam lande hî âlæddon âveg tô vircenne godeveb, svâ svâ hî væron getogene, and of þâm cnapum ys þät kynn git gehvär. And þis väs þät edleán heora yfelan dæda and eác helle vîte, þät þät him hefegore ys.

Nu miht þu vel vitan, þät veorc sprecan svîđor, þonne þâ nacodon vord, þe nabbađ nâne fremminge. Is svâ þeáh gôd veorc on þâm gôdan vordum, þonne man ôđerne lærđ and tô geleáfan getrimđ mid þære sôđan lâre and þonne mann vîsdôm sprecđ manegum tô þearfe and tô rihtinge, þät god sî gehêrod, se þe â rîxađ. Amen.

Þu voldest me lađian, þâ þâ ic väs mid þe, þät ic svîđor drunce svilce for blisse ofer mînum gevunan: ac vite þu, leóf man, þät se þe ôđerne neádađ ofer his mihte tô drincenne, þät se môt âberan heora begra gilt [3]), gif him ænig hearm of þam drence becymđ. Ûre hælend Crist on his hâlgan godspelle forbeád þone oferdrenc eallum gelŷfedum mannum: healde, se þe ville, his gesetnysse! and þâ hâlgan lâreóvas äfter þam hælende âlêdon þone unþeáv þurh heora lâreóvdôm and tæhton, þät man drince, svâ svâ him ne derede, for þan þe se oferdrenc fordêđ untvîlîce þäs mannes sâvle and his gesundfulnysse and unhæl becymđ of þam drence.

Lôca, hvâ þâs bôc âvrîte, vrîte hig be þære bysne and for godes lufon hî gerihte, þät heó tô leás ne beó þam vrîtere tô plihte and me tô tâle!

---

1) tacna Ed. — 2) -lica Ed. — 3) gild Ed.

II.

ÄLFRICS VORREDE ZUR GENESIS.

Incipit prefatio Genesis Anglice.

Älfrîc munuc grêt Äðelvärd ealdormann eádmôdlîce. Þu bæde me, leóf, þät ic sceolde âvendan of Lêdene on Englisc þâ bôc Genesis: þâ þûhte me hefigtîme þe tô tîðienne þäs and þu cvæde þâ, þät ic ne þorfte nâ mâre âvendan þære bêc bûton tô Isaace Abrahames suna, forþam þe sum ôðer man þe häfde âvend fram Isaace þâ bôc ôð ende. Nu þincð me, leóf, þät þät veorc is svîðe pleólîc me oððe ænigum men tô underbeginnenne, forþan þe ic ondræde, gif sum dysig man þâs bôc ræt oððe rædan gehŷrð, þät he ville vênan, þät he môte lybban nu on þære nivan æ, svâ svâ þâ ealdan fäderas leofodon þâ on þære tîde, ær þan þe seó ealde æ gesett være, oððe svâ svâ men leofodon under Moyses æ. Hvîlon ic viste þät sum mässepreóst, se þe mîn magister väs on þam tîman, häfde þâ bôc Genesis and he cûðe be dæle Lŷden unterstandan; þâ cväð he be þam heâhfädere Iacobe, þät he häfde feóver vîf, tvâ gesvustra and heora tvâ þînena. Ful sôð he sæde, ac he nyste ne ic þâ git, hû micel tôdâl ys betveohx þære ealdan æ and þære nivan. On anginne þisere vorulde nam se brôðer hys svuster tô vîfe and hvîlon eác se fäder tŷmde bi his âgenre dêhter and manega häfdon mâ vîfa tô folces eácan and man ne mihte þâ ät fruman vîfian bûton on his siblingum. Gyf hvâ vyle nu svâ lybban äfter Cristes tôcyme, svâ svâ men leofodon ær Moyses æ oððe under Moyses æ, ne byð se man nâ Cristen ne he furðon vyrðe ne byð, þät him ænig Cristen man mid ete. Þâ ungelæredan preóstas, gif hî hvät litles understandað of þâm Lŷdenbôcum, þonne þincð [1] him sôna, þät hi mâgon mære lâreóvas beón, ac hî ne cunnon svâ þeáh þät gâstlîce andgit þär tô and hû seó ealde æ väs getâcnung tôveardra þinga oððe hû seó nive gecŷðnis äfter Cristes menniscnisse väs gefillednys ealra þæra þinga, þe seó ealde gecŷðnis getâcnode tôvearde be Criste and be hys gecorenum. Hî cväðað eác oft be Paul, hvî hî ne môton habban vîf svâ svâ Petrus se apostol häfde, and hî nellað gehîran ne vitan, þät se eádiga Petrus leofede äfter Moyses æ, ôð þät Crist þe on þam tîman tô mannum com and began tô bodienne his hâlige godspel and geceás Petrum ærest him tô gefêran: þâ forlêt Petrus þärrihte his vîf and ealle þâ tvelf apostolas, þâ þe vîf häfdon, forlêton ægðer ge vîf ge æhta and folgodon Cristes lâre tô þære nivan æ and clænnisse, þe he silf þâ ârærde. Preóstas sindon gesette tô lâreóvum þam lævedum folce: nu gedafnode him, þät hig cûðon þâ ealdan æ gâstlîce understandan and hvät Crist silf tæhte and his apostolas on þære nivan gecŷðnisse,

1) þingd Thw.

þät hig mihton þam folce vel vissian tô godes geleáfan and vel bisnian tô gôdum veorcum. Ve secgađ eác foran tô, þät seó bôc is svîđe deóp gâstlice tô understandenne, and ve ne vrîtađ nâ mâre bûton þâ nacedan gerecednisse. Þonne þincđ þâm ungelæredum, þät eall þät andgit beó belocen on þære ânfealdan gerecednisse; ac hit ys svîđe feor þam. Seó bôc ys gehâten Genesis, þät ys gecyndbôc, for þam þe heó ys firmest bôca and spricđ be älcum gecinde; ac heó ne spricđ nâ be þæra engla gesceapenisse. Heó ongind þus: *In principio creavit deus celum et terram*, þät ys on Englisc: On anginne gesceôp god heofenan and eorđan. Hit väs sôđlîce svâ gedôn, þät god älmihtig gevorhte on anginne þâ þâ he volde gesceafta. Ac svâ þeáh äfter gâstlîcum andgite þät anginn ys Crist, svâ svâ he sylf cväđ tô þâm Iudêiscum: Ic eom angin, þe tô eóv sprece. Þurh þis angin vorhte god fäder heofenan and eorđan, forþan þe he gesceôp ealle gesceafta þurh þone sunu, se þe väs æfre of him âcenned vîsdôm of þam vîsan fäder. Eft stynt on þære bêc on þam forman ferse: *Et spiritus dei ferebatur super aquas*, þät ys on Englisc: And godes gâst väs geferod ofer väteru. Godes gâst ys se hâlga gâst, þurh þone gelîffäste se fäder ealle þâ gesceafta, þa he gesceôp þurh þone sunu, and se hâlga gâst färđ geond manna heortan and sild us synna forgifenisse ærest þurh väter on þam fulluhte and siđđan þurh dædbôte [1]; and gif hvâ forsihđ þâ forgifenisse, þe se hâlga gâst sylđ, þonne biđ his synn unmyltsiendlîc on êcnysse. Oft ys seó hâlige þrînnys gesvutelod on þisre bêc, svâ svâ ys on þam vorde þe god cväđ: 'Uton vircean mannan tô ûre anlîcnisse!' Mid þam þe he cväđ 'Uton vircean' ys seó þrînnys gebîcnod; mid þam þe he cväđ 'tô ûre anlîcnisse' ys seó sôđe ânnis gesvutelod: he ne cväđ menifealdlîce 'tô ûrum anlîcnissum', ac ânfealdlîce [2] 'tô ûre anlîcnisse'. Eft cômon þrî englas tô Abrahame and he spräc tô him eallon þrîm svâ svâ tô ânum. Hû clipode Abeles blôd tô gode bûton svâ svâ älces mannes misdæda vrêgađ hine tô gode bûtan vordum? Be þisum litlum man mäg understandan, hû deóp seó bôc ys on gâstlîcum andgite, þeáh þe heó mid leóhtlîcum vordum âvriten sig. Eft Iosep, þe väs gesäld tô Egipta lande and he âhredde þät folc viđ þone micclan hunger, häfde Cristes getâcnunge, þe väs geseald for us tô cvale and us âhredde fram þam êcan hungre hellesûsle. Þät micele geteld, þe Moisis vorhte mid vunderlîcum cräfte on þam vêstene, svâ svâ him god sylf gedihte, häfde getâcnunge godes gelađunge, þe he sylf âstealde þurh his apostolas mid menigfäldum frätevum and fägerum þeávum. Tô þam geveorce brôhte þät folc gold and seolfor and deórvirđe gimstânas and menigfälde mærđa; sume eác brôhton gâtehær, svâ svâ god bebeád. Þät gold getâcnode ûrne geleáfan and ûre gôde ingehid, þe ve gode offrian sceolon; þät seolfor getâcnode godes spræca and þâ hâlgan lâra, þe ve habban sceolon tô godes veorcum; þâ gimstânas getâcnodon mislîce fägernissa on godes man-

1) dætbote Thw. — 2) andfealdlice Thw.

num; þät gâtehær getâcnode þâ stîđan dædbôte þæra manna, þe heora sinna behreóvsiađ. Man offrode eác fela cinna orf gode tô lâce binnan þam getelde, be þam ys svîđe menigfeald getâcnung, and väs beboden, þät se tägel sceolde beón gehâl æfre on þam nŷtene ät þære offrunge for þære getâcnunge, þät god vile, þät ve simle vel dôn ôđ ende ûres lîfes: þonne biđ se tägel geoffrod on ûrum veorcum. Nu ys seó foresæde bôc on manegum stôvum svîđe närolîce gesett and þeáh svîđe deóplîce on þam gâstlîcum andgite, and heó is svâ geendebyrd, svâ svâ god silf hig gedihte þam vrîtere Moise, and ve durron nâ mâre âvrîtan on Englisc, þonne þät Lîden häfđ, ne þâ endebirdnisse âvendan bûton þam ânum, þät þät Lêden and þät Englisc nabbađ nâ âne vîsan on þære spræce fandunge. Æfre se þe âvent ođđe se þe tæcđ of Lêdene on Englisc, æfre he sceal gefadian hit svâ, þät þät Englisc häbbe his âgene vîsan: elles hit biđ svîđe gedvolsum tô rædenne þam þe þäs Lêdenes vîsan ne can. Is eác tô vitanne, þät sume gedvolmen væron, þe voldon âvurpan þâ ealdan æ, and sume voldon habban þâ and âvurpan þâ nivan, svâ svâ þâ Iudêiscan dôđ; ac Crist sylf and his apostolas us tæhton ægđer tô healdenne, þâ ealdan gâstlîce and þâ nivan sôđlîce mid veorcum. God gesceôp us tvâ eágan and tvâ eáran, tvâ nôsþirlu and tvegen veleras, tvâ handa and tvegen fêt, and he volde eác habban tvâ gecŷđnissa on þissere vorulde geset, þâ ealdan and þâ nivan, forþam þe he dêđ svâ svâ hine silfne gevyrđ, and he nænne rædboran näfđ, ne nân man þearf him cveđan tô: ‘Hvî dêst þu svâ?’ Ve sceolon âvendan ûrne villan tô his gesetnissum and ve ne mâgon gebîgean his gesetnissa tô ûrum lustum. Ic cveđe nu, þät ic ne dearr ne ic nelle nâne bôc äfter þissere bêc of Lêdene on Englisc âvendan, and ic bidde þe, leóf ealdorman, þät þu me þäs nâ leng ne bidde, þî läs þe ic beó þe ungehîrsum ođđe leás gif ic dô. God þe sig milde â on êcnisse! Ic bidde nu on godes naman, gif hvâ þâs bôc âvrîtan vylle, þät he hig gerihte vel be þære bysne, for þan þe ic nâh geveald, þeáh þe hig hvâ tô vôge bringe þurh leáse vrîteras, and hit byđ þonne his pleoh nâ mîn: mycel yfel dêđ se unvrîtere, gif he nele hys vôh gerihtan.

III.
GENESIS.

Incipit liber Genesis Anglice.

Cap. I.

1. On anginne gesceôp god heofenan and eorđan.

2. Seó eorđe sôđlîce väs ŷdel and ämtig and þeóstru væron ofer þære nivelnisse brâdnisse, and godes gâst väs geferod ofer väteru.

3. God cväđ þâ: Geveorđe leóht! and leóht vearđ gevorht.

4. God geseah þâ, þät hit gôd väs, and he gedælde þät leóht fram þâm þeóstrum.

5. And hêt þät leóht däg and þâ þeóstra niht: þâ väs gevorden æfen and morgen ân däg.

6. God cväđ þâ eft: Gevurđe nu fästnis tômiddes þâm väterum and tôtvæme þâ väteru fram þâm väterum!

7. And god gevorhte þâ fästnisse and tôtvæmde þâ väteru, þe væron under þære fästnisse, fram þâm þe væron bufan þære fästnisse: hit väs þâ svâ gedôn.

8. And god hêt þâ fästnisse heofenan, and väs þâ gevorden æfen and morgen ôđer däg.

9. God þâ sôđlîce cväđ: Beón gegaderode þâ väteru, þe sind under þeâre heofenan, and äteóvige drîgnis! Hit väs þâ svâ gedôn.

10. And god gecîgde þâ drîgnisse eorđan and þæra vätera gegaderunga he hêt sæs. God geseah þâ, þät hit gôd väs.

11. And cväđ: Spritte seó eorđe grôvende gärs and sæd vircende and äppelbære treov västm vircende äfter his cinne, þäs sæd sig on him silfum ofer eorđan! Hit väs þâ svâ gedôn.

12. And seó eorđe forđ âteáh grôvende virte and sæd berende be hire cinne and treov vestm vircende and gehvilc sæd häbbende äfter his hive. God geseah þâ, þät hit gôd väs.

I, 1. In principio creavit deus coelum et terram. — 2. Terra autem erat inanis et vacua; et tenebræ erant super faciem abyssi; et spiritus dei ferebatur super aquas. — 3. Dixitque deus: Fiat lux! et facta est lux. — 4. Et vidit deus lucem, quod esset bona; et divisit lucem a tenebris. — 5. Appellavitque lucem diem et tenebras noctem; factumque est vespere et mane dies unus. — 6. Dixit quoque deus: Fiat firmamentum in medie aquarum et dividat aquas ab aquis! — 7 Et fecit deus firmamentum divisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, qui erant super firmamentum: et factum est ita. — 8. Vocavitque deus firmamentum coelum, et factum est vespere et mane dies secundus. — 9. Dixit vero deus: Congregentur aquæ, quæ sub coelo sunt et appareat arida! Et factum est ita. — 10. Et vocavit deus aridam terram congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit deus, quod esset bonum. — 11. Et ait: Germinet terra herbam virentem et facientem semen et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram! Et factum est ita. — 12. Et protulit terra herbam virentem et facientem semen juxta genus suum, lignumque

13. And väs gevorden æfen and mergen se þridda däg.

14. God cväð þâ sôðlîce: Beó nu leóht on þære heofenan fästnysse and tôdælon däg and nihte and beón tô tâcnum and tô tîdum and tô dagum and tô geârum!

15. And hig scînon on þære heofenan fästnysse and âlîhton þâ eorðan. Hit väs þâ svâ gevorden.

16. And god gevorhte tvâ micele leóht, þät mâre leóht tô þäs däges lîhtinge and þät lässe leóht tô þære nihte lîhtinge, and steorran he gevorhte.

17. And gesette hig on þære heofenan, þät hig scinon ofer eorðan (18.) and gîmdon þäs däges and þære nihte and tôdældon leóht and þeóstra. God geseah þâ, þät hit gôd väs.

19. And väs gevorden æfen and mergen se feórða däg.

20. God cväð eác svilce: Teón nu þâ väteru forð svimmende cynn cucu on lîfe and fleógende cinn ofer eorðan under þære heofenan fästnisse!

21. And god gesceôp þâ þâ micelan hvalas and eall libbende fisc-cinn and stirigendlîce, þe þâ väteru tugon forð on heora hivum, and eall fleógende cinn äfter heora cinne. God geseah þâ, þät hit gôd väs.

22. And bletsode hig þus cveðende: Veaxað and beóð gemenigfilde and gefillað þære sæ väteru, and þâ fugelas beón gemenigfilde ofer eorðan!

23. And þâ väs gevorden æfen and mergen se fîfta däg.

24. God cväð eác svilc: Læde seó eorðe forð cuce nîtenu on heora cinne and creópende cinn and deór äfter heora hivum! Hit väs þâ svâ gevorden.

25. And god gevorhte þære eorðan deór äfter hira hivum and þâ nîtenu and eall creópende cynn on heora cynne. God geseah þâ, þät hit gôd väs.

---

faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit deus, quod esset bonum. — 13. Et factum est vespere et mane dies tertia. — 14. Dixit autem deus: Fiant luminaria in firmamento coeli et dividant diem ac noctem et sint in signa et tempora et dies et annos, (15.) Ut luceant in firmamento coeli et illuminent terram! Et factum est ita. - 16. Fecitque deus duo luminaria magna, luminare majus, et præesset diei, et luminare minus, ut præesset nocti, et stellas. — 17. Et posuit eas in firmamento coeli, ut lucerent super terram (18.) et præessent diei ac nocti et dividerent lucem et tenebras. Et vidit deus, quod bonum esset. — 19. Et factum est vespere et mane dies quartus. — 20. Dixit etiam deus: Producant aquæ reptile animæ viventis et volatile super terram sub firmamento coeli! — 21. Creavitque deus cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerunt aquæ in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit deus, quod esset bonum. — 22. Benedixitque eis dicens: Crescite et multiplicamini et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram. — 23. Et factum est vespere et mane dies quintus — 24. Dixit quoque deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta et reptilia et bestias terræ secundum species suas! Factumque est ita. — 25. Et

---

1[24]) n i t e n a Thw.

26. And cväđ: Uton vircean man tô andlîcnisse and tô ûre gelîcnisse and he sig ofer þâ fixas and ofer þâ fugelas and ofer þâ deór and ofer ealle gesceafta and ofer ealle þâ creópende, þe stirađ on eorđan!

27. God gesceôp þâ man tô his andlîcnisse, tô godes andlîcnisse he gesceôp hine: verhâdes and vîfhâdes he gesceôp hig.

28. And god hig bletsode and cväđ: Vexađ and beóđ gemenigfilde and gefillađ þâ eorđan and gevildađ hig, and habbađ on eóvrum gevealde þære sæ fixas and þære lyfte fugelas and ealle nŷtenu, þe stiriađ ofer eorđan!

29. God cväđ þâ: Efne, ic forgeaf eóv eall gärs and vyrta sæd berende ofer eorđan and ealle treovu, þâ þe habbađ sæd on him silfon heora âgenes cynnes, þät hig beón eóv tô mete.

30. And eallum nŷtenum and eallum fugelcynne and eallum þâm þe stiriađ on eorđan, on þâm þe ys libbende lîf, þät hig habbon him tô gereordienne. Hit väs þâ svâ gedôn.

31. And god geseah ealle þâ þing, þe he gevorhte, and hig væron svîđe gôde. Väs þâ gevorden æfen and mergen se sixta däg.

Cap. II.

1. Eornostlîce þâ væron fullfremede heofonas and eorđe and eall heora frätevung.

2. And god þâ gefilde on þone seofeđan däg his veorc, þe he gevorhte, and he gereste hine on þone seofeđan däg fram eallon þam veorce, þe he gefremede.

3. And god gebletsode þone seofeđan däg and hine gehâlgode, for þon þe he on þone däg gesvâc hys veorces, þe he gesceôp tô vírceanne.

4. Þâs sind þære heofenan and þære eorđan cneóvrisse, þâ þâ

---

fecit deus bestias terræ juxta species suas et jumenta et omne reptile terræ in genere suo. Et vidit deus, quod esset bonum. — 26. Et ait: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram et præsit piscibus maris et volatilibus coeli et bestiis universæque terræ omnique reptili, quod movetur in terra! — 27. Et creavit deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem dei creavit illum: masculum et feminam creavit eos. — 28. Benedixitque illis deus et ait: Crescite et multiplicamini et replete terram et subjicite eam et dominamini piscibus maris et volatilibus coeli et universis animantibus, quæ moventur super terram! — 29. Dixitque deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram et universa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam, (30.) et cunctis animantibus terræ omnique volucri coeli et universis, quæ moventur in terra et in quibus est anima viva, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita. — 31. Viditque deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. Et factum est vespere et mane dies sextus.

II, 1. Igitur perfecti sunt coeli et terra et omnis ornatus eorum. — 2. Complevitque deus die septimo opus suum, quod fecerat, et requievit die septimo ab universo opere, quod patraverat. — 3. Et benedixit diei septimo et sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod

---

1[29]) treova Thw. — 2[4]) cneornisse Thw.

hig gesceapene væron on þam däge, þe god gevorhte heofenan and eorđan,

5. And älcne telgor on eorđan, ær þam þe he upp âsprunge on eorđan, and eall gärs and vyrta ealles eardes, ær þan þe hig upp âspritton. God sôđlîce ne sende nânne rên ofer eorđan þâ git, and man näs, þe þâ eorđan vorhte.

6. Ac ân vyll âsprang of þære eorđan vätriende ealre þære eorđan brâdnysse.

7. God gesceôp eornostlîce, man of þære eorđan lâme and on âbleóv on hys ansîne lîfes orđunge, and se man väs gevorht on libbendre sâvle.

8. God þâ âplantode vynsumnisse orcerd fram frimđe, on þam he gelôgode þone man, þe he gevorhte.

9. God þâ forđ âteáh of þære moldan älces cynnes treov fäger on gesihđe and tô brûcenne vynsum, eác svilce lîfes treov ômiddan neorxena vange and treov ingehydes gôdes and yfeles.

10. And þät flôd eode of stôve þære vinsumnisse tô vätrienne neorxena vang: þät flôd ys þanon tôdæled on feóver eán.

11. Ân eá of þâm hâtte Fison, seó gæđ onbûtan þät land, þe ys gehâten Euilađ, þär þär gold vext.

12. And þäs landes gold ys golda sêlost; þar beóđ eác gemêtte gimstânas dellium and honychinus.

13. Þære ôđre eá nama ys Gion, seó ys eác gehâten Nylus: seó imbgađ eall þæra Sîlhearvena land.

14. Þære þriddan eá nama ys Tigris, seó gæđ ongeân þâ Assiriscan. Seó feórđe eá ys gehâten Eufrates.

15. God genam þâ þone man and gelôgode hine on neorxena vange, þät he þär vircean sceolde and þäs begîman.

16. And bebeád him þuss cveđende: Of älcum treove þises orcerdes þu môst etan.

---

creavit deus ut faceret. — 4. Istæ sunt generationes coeli et terræ, quando creata sunt in die, quo fecit dominus deus coelum et terram (5.) et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret. Non enim pluerat. deus super terram· et homo non erat, qui operaretur terram. — 6. Sed fons ascendebat e terra, irrigans uuiversam superficiem terræ. — 7. Formavit igitur dominus deus hominem de limo terræ et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem. — 8. Plantaverat autem dominus deus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem, quem formaverat. — 9. Produxitque dominus deus de humo omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave, lignum etiam vitæ in medio paradisi lignumque scientiæ boni et mali. — 10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita. — 11. Nomen uni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum. — 12. Et aurum terræ illius optimum est; ibi invenitur bdellium et lapis onychinus.— 13. Et nomen fluvii secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ. — 14. Nomen vero fluminis tertii Tigris: ipse vadit contra Assyros. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates. — 15. Tulit ergo dominus deus hominem et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum. — 16) Præce-

---

2[4]) *gesceopene* Thw.—2[12]) gold vixt Thw.—2[15]) þær begiman Thw.

17. Sôđlîce of þam treove ingehides gôdes and yfeles ne et þu! on svâ hvilcum däge svâ þu ets of þam treove, þu scealt deáđê sveltan.

18. God cväđ eác svilce: Nis nâ gôd þisum men âna tô vunienne; uton vircean him sumne fultum tô his gelîcnisse!

19. God sôđlîce gelædde þâ nîtenu, þe he of eorđan gesceôp, and þære lyfte fugolas tô Adame, þät he foresceávode, hû he hig gecîgde; sôđlîce älc libbende nŷten, svâ svâ Adam hit gecîgde, svâ ys hys nama.

20. And Adam þâ genamode ealle nŷtenu heora namum and ealle fugelas and ealle vilddeór. Adam sôđlîce ne gemêtte þâ git nânne fultum his gelîcan.

21. Þâ sende god slæp on Adam, and þâ þâ he slêp, þâ genam he ân ribb of his sîdan and gefilde mid flæscê, þär þär þät ribb väs.

22. And gevorhte þät ribb, þe he genam of Adame, tô ânum vîfmen and gelædde hig tô Adame.

23. Adam þâ cväđ: Þis ys nu bân of mînum bânum and flæsc of mînum flæsce; þeós biđ gecîged fæmne, for þam þe heó ys of vere genumen!

24. For þam forlæt se man fäder and môder and geþeót hine tô his vîfe, and hig beóđ butu on ânum flæsce.

25. Hî væron þâ butu nacode, Adam and his vîf, and him þäs ne sceamode.

Cap. III.

1. Eác svilce seó näddre väs geappre þonne ealle þâ ôđre nŷtenu, þe god gevorhte ofer eorđan, and seó näddre cväđ tô þam vîfe: Hvî forbeád god eóv, þät ge ne æton of älcum treove binnan paradisum?

2. Þät vîf andvirde: Of þæra treova västme, þe synd [on neorxena vange, ve etađ].

---

pitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede! — 17. De ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas! in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. — 18. Dixit quoque dominus deus: Non est bonum hominem esse solum; faciamus ei adjutorium simile sibi! — 19. Formatis igitur dominus deus de humo cunctis animantibus terræ et universis volatilibus coeli adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea; omne enim, quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus. — 20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia et universa volatilia et omnes bestias; Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus. — 21. Immisit ergo dominus deus soporem in Adam; cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus et replevit carnem pro ea. — 22. Et ædificavit dominus deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem et adduxit eam ad Adam. — 23. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea; hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. — 24. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. — 25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor ejus, et non erubescebant.

III, 1. Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat dominus deus. Qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? — 2. Cui respondit mulier: De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso, vescimur.

3. [Sôđlîce of þam treove, þe is] ômiddan neorxena vange, god bebeád us, þät ve ne æton ne ve þät treov ne hrepodon, þŷ läs ve svulton.

4. Þâ cväđ seó näddre eft tô þam vîfe: Ne beó ge nâteshvon deáde, þeáh þe ge of þam treove eton.

5. Ac god vât sôđlîce, þät eóvre eágan beóđ geopenode on svâ hvilcum däge, svâ ge etađ of þam treove, and ge beóđ þonne englum gelîce vitende ægđer ge gôd ge yfel.

6. Þâ geseah þät vîf, þät þät treov väs gôd tô etanne, be þan þe hire þûhte, and vlitig on eágum and lustbære on gesihđe, and genam þâ of þäs treoves västme and geät and sealde hire vere: he ät þâ.

7. And heora begra eágan vurdon geopenode; hig oncneóvon þâ, þät hig nacode væron, and sivodon fîcleáf and vorhton him vædbrêc.

8. Eft þâ þâ god com, hig gehîrdon hys stemne, þär he eode on neorxena vange ofer middäg; þâ behîdde Adam hyne and his vîf eác svâ dide fram godes gesihđe on middan þam treove neorxena vanges.

9. God clipode þâ Adam and cväđ: Adam, hvar eart þu?

10. He cväđ: Þîne stemne ic gehîrde, leóf, on neorxena vange and ic ondrêd me, for þam þe ic eom nacod, and ic behîdde me.

11. God cväđ: Hvâ sæde þe, þät þu nacod være, gif þu ne æte of þam treove, þe ic þe bebeád þät þu of ne æte?

12. Adam cväđ: Þät vîf, þät þu me forgeâfe tô gefêran, sealde me of þam treove and ic ät.

13. God cväđ tô þam vîfe: Hvî didest þu þät? Heó cväđ: Seó näddre bepæhte me and ic ät.

14. God cväđ tô þære näddran: For þan þe þu þis dydest, þu byst âvirged betvux eallum nîtenum and vilddeórum! þu gæst on þînum breóste and etst þâ eorđan eallum dagum þînes lîfes.

---

3. De fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis deus, ne comederemus et ne tangeremus illud, ne forte moriamur. — 4. Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. — 5. Scit enim deus, quod, in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri et eritis sicut dii, scientes bonum et malum. — 6. Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum and vescendum et pulchrum oculis aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius et comedit, deditque viro suo, qui comedit. — 7. Et aperti sunt oculi amborum; cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizomata. — 8. Et cum audissent vocem domini dei deambulantis in paradiso post meridiem, abscondit se Adam et uxor ejus a facie domini in medio ligni paradisi — 9. Vocavitque dominus deus Adam et dixit: Ubi es? — 10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradisio et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me. — 11) Cui dixit: Quis enim indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? — 12. Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno et comedi. — 13. Et dixit dominus deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me et comedi. — 14. Et ait dominus deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus

---

3[12]) and ic æte Thw.

15. Ic sette feóndrædene betveox þe and þam vîfe and þînum ofspringe and hire ofspringe; heó tôbryt þîn heafod and þu syrvst ongeân hyre hô.

16. Tô þam vîfe cväđ god eác svilce: Ic gemenigfilde þîne yrmđa and þîne geeácnunga; on sârnysse þu âcenst cild and þu bist under veres anvealde and he gevild þe.

17. Tô Adame he cväđ: For þan þe þu gehîrdest þînes vîfes stemne and þu æte of þam treove, þe ic þe bebeád þät þu ne æte, ys só eorđe âvirged on þînum veorce; on gesvincum þu ætst of þære eorđan eallum dagum þînes lîfes.

18. Þornas and brêmelas heó âsprit þe and þu ytst þære eorđan vyrta.

19. On svâte þînes andvlitan þu brîcst þînes hlâfes, ôđ þät þu gevende tô eorđan, of þære þe þu genumen være, for þan þe þu eart dust and tô duste vyrst.

20. Þâ gesceôp Adam naman his vîfe Eua, þät is lîf, for þan þe heó is ealra libbendra môdor.

21. God vorhte eác Adame and his vîfe fellene reáf and gescrîdde hî.

22. And cväđ: Nu Adam can yfel and gôd, svâ svâ ûre sum, þê leas he âstrecce his hand, nime eác svilce of lîfes treove and ete and libbe on êcnysse!

23. Adræfde hine þâ of neorxena vange, þät he þâ eorđan vorhte and him þer on tilode, of þære he genumen väs.

24. Þâ þâ he âdræfed väs of neorxena vanges myrđe, þâ gesette god ät þam infäre engla hyrdrædene and fŷren svurd tô gehealdenne þone veg tô þam lîfes treove.

Cap. IV.

1. Sôđlîce Adam gestrŷnde Cain be Euan his gemäccan and þus cväđ: Þisne man me sealde drihten.

---

es inter omnia animantia et bestias terræ! super pectus tuum gradieris et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. — 15. Inimicitias ponam inter te et mulierem et semen illius; ipsa conteret caput tuum et tu insidiaberis calcaneo ejus. — 16. Muliere quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos; in dolore paries filios et sub potestate viri eris et ipse dominabitur tibi. — 17. Adæ vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ et comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. — 18. Spinas et tribulos germinabit tibi et comedes herbam terræ. — 19. In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es et in pulverem reverteris. — 20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Heva, eo quod mater esset cunctorum viventium. — 21. Fecit quoque dominus deus Adæ et uxori ejus tunicas pellicas et induit eos. — 22. Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum; nunc ergo ne forte mittat manum suam et sumat etiam de ligno vitæ et comedat et vivat in æternum! — 23. Et emisit eum de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est. — 24. Ejecitque Adam et collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim et flammeum gladium ad custodiendam viam ligni vitæ.

IV, 1. Adam vero cognovit uxorem suam Hevam, quæ concepit et peperit

2. Eft he gestrŷnde Abel; Abel väs sceâphyrde and Cain eorđan tilia.

3. Þâ väs hit gevorden äfter manegum dagum, þät Cain brôhte drihtne lâc of eorđan tilingum.

4. And Abel brôhte tô lâce þâ frumcennedan of his heorde. Þâ beseah drihten tô Abele and tô his lâcum.

5. And ne beseah tô Caine ne tô his lâcum. Þâ veard Cain ungemetlîce yrre.

6. And drihten cväđ tô him: Hvî eart þu yrre?

7. Gif þu gôd dêst, sôna hit biđ þe mid gôdê forgolden; gif þu þonne yfel dêst, sôna hit biđ þe mid yfelê forgolden.

8. Þâ cväđ Cain tô Abele his brêđer: Uton gân ût! Þâ hî ût âgâne væron, þâ yrsode Cain viđ his brôđor Abel and ofslôh hine.

9. Þâ cväđ drihten tô Caine: Hvär is Abel þîn brôđor? Þâ andsvarode he and cväđ: Ic nât; segst þu, sceolde ic mînne brôđor healdan?

10. Þâ cväđ drihten tô Caine: Hvät dydest þu? þînes brôđor blôd clypađ up tô me of eorđan.

11. Vitodlîce þu byst âvyrged ofer eorđan, for þan þe seó eorđe onfêng þînes brôđor blôdes, þe þu mid þînum handum âgute.

12. Þonne þu tilast þîn on eorđan, ne sylđ heó þe nâne västmas; þu färsđ vôrigende and bist flŷma geond ealle eorđan.

13. Vitodlîce Cain cväđ tô drihtne: Mîn unrihtvîsnysse is mâre þonne ic forgifenysse vyrđe sŷ.

14. Nu tô däg þu me âflŷmst and ic me behŷde fram þînre ansîne and ic vôrige and beó âflŷmed geond ealle eorđan; ealc þæra, þe me gemêtt, me ofslyđ.

15. Þâ cväđ drihten tô Caine: Ne byđ hit nâ svâ, ac älc þæra, þe ofsliđ Cain, onfêhđ seofonfeald vîte. And god him sealde tâcn, þät nân þæra, þe hine gemêtte, hine ne ofslôge.

Cain, dicens: Possedi hominem per deum. — 2. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium et Cain agricola. — 3. Factum est autem post multos dies, ut offeret Cain de fructibus terræ munera domino. — 4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui et respexit dominus ad Abel et ad munera ejus. — 5. Ad Cain vero et ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer. — 6. Dixitque dominus ad eum: Quare iratus es? — 7. Nonne, si bene egeris, recipies, sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? — 8. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras! Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus fratrem suum et interfecit eum — 9. Et ait dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio; num custos fratris sum ego? — 16. Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. — 11. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. — 12. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos; vagus et profugus eris super terram. — 13. Dixitque Cain ad dominum: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. — 14. Ecce ejicis me hodie a facie terræ et a facie tua abscondar et ero vagus et profugus in terra; omnis igitur, qui invenerit me, occidet me. — 15. Dixitque ei dominus:

4[2]) eorþatilia Thw. — 4[9]) þine Thw. healdon Thw.

16. Cain eode fram drihtnes ansŷne and he vunode flŷma on þam eástdeâle þäs landes, þe is genemned Eden.

17. Vitodlîce Cain nam vîf, be þære he gestrŷnde Enoch, and he getimbrode ceastre and nemde hî be his sunu naman Enoch.

18. Sôđlîce Enoch gestrŷnde Irad, and Irad gestrŷnde Mauiahêl, and Mauiahêl gestrŷnde Matusaêl, and Matusaêl gestrŷnde Lamech.

19. Vitodlîce Lamech nam tvâ vîf, ôđer väs genemned Ada and ôđer Sella.

20. Þâ âcende Ada Iabal, þe väs fäder þâra, þe vunodon on geteldum, and hirda.

21. His brôđor hâtte Iubal, þe väs fäder herpera and þæra, þe organan macodun.

22. Be Sellan he gestrŷnde Tubalcain, se väs êgđer ge goldsmiđ ge îsensmiđ, and âne dôhtor, seó hâtte Noema.

23. Lamech cväđ þâ tô his vîfum Ada and Sella: Gehŷrađ mŷne stemne, Lamech vîf, hlystađ mîne spæce! for þan þe ic ofslôh ver on mîne vunde and iunglincg on mînum andan.

24. Seofonfeald vracu biđ gesealde for Cain and hundseofontigseofonfeald for Lamech!

25. Eft Adam gestrŷnde sunu, þone he nemde Seth, and þus cväđ: Drihten me sealde þisne sunu for Abel, þe Cain ofslôh.

26. Seth gestrŷnde sunu and nemde hine Enos; se Enos ongan ærest onclypian drihtnes naman.

Cap. V.

1. Þis is seó bôc Adames mægrace: on þone däg, þe god gesceôp man, tô godes gelîcnesse he gevorhte hine.

Nequaquam ita fiet; sed omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenerit eum. — 16. Egressusque Cain a facie domini habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden. — 17. Cognovit autem Cain uxorem suam, quæ concepit et peperit Henoch; et ædificavit civitatem vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui Henoch. — 18. Porro Henoch genuit Irad, and Irad genuit Maviael, et Maviael genuit Mathusael, et Mathusael genuit Lamech. — 19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada et nomen alteri Sella. — 20. Genuitque Ada Iabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis et pastorum. — 21. Et nomen fratris ejus Iubal; ipse fuit pater canentium cithara et organo. — 22. Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator et faber in cuncta opera æris et ferri. Soror vero Tubalcain Noema. — 23. Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ et Sellæ: Audite vocem meam, uxores Lamech, auscultate sermonem meum! quonium occidi virum in vulnus meum et adolescentulum in livorem meum. — 24. Septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies. — 25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. — 26. Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos; iste coepit invocare nomen domini.

V, 1. Hic est liber generationis Adam. In die, qua creavit deus hominem, ad similitudinem dei fecit illum.

4[20]) þære þe Thw. — 4[21]) macodan Thw. — 4[23]) his viuum Thw. handan Thw.

2. Ver and vîf he gesceôp hî and gebletsode hî and hêt his naman Adam on þam däge, þe hî gesceapene væron.
3. Adam sôðlîce leofode hundteontigeâre and þrittegeâre and gestrînde sunu tô his gelîcnesse and anlŷcnysse and hêt hine Seth.
4. Þâ væron Adames dagas, siððan he gestrînde Seth, eahtahund geâra and he gestrînde suna and dôhtra.
5. Väs þâ gevorden eal se tîma, þe Adam leofode, nigonhund geâra and þrittig-geâre, and he þâ forð fêrde.
6. Seth väs hund-vintre and fîf, þâ he gestrŷnde Enos.
7. He lyfede, siððan he gestrînde Enos, eahtahund-geâre and and seofon-geâre and gestrŷnde suna and dôhtra.
8. Væron þâ gevordene ealle Sethes dagas nigonhund-geâre and tvelf-geâre, and he forð fêrde.
9. Enos sôðlîce leofode hundnygontyg-geâre and he gestrŷnde Cainan.
10. Äfter þes upspringe he leofode eahtahund-geâre and fîftene geâr and gestrînde suna and dôhtra.
11. Væron þâ gevordene ealle Enoses dagas nigonhund-geâre and fîf-geâre, and he forð fêrde.
12. Cainan lyfode hundseofontig-geâre and gestrînde Malaleêl.
13. He leofode, siððan he gestrînde Malaleêl, eahtahund-vintre and äfter þam he gestrînde suna and dôhtra.
14. And he forð fêrde, þâ he väs nigonhund-vintre and tyn-vintre.
15. Vitodlîce Malalehêl gestrînde Iared, þâ he väs fîf and sixtig-vintre.
16. And siððan he gestrînde suna and dôhtra.
17. And he forð fêrde, þâ he väs eahtahund-vintre and fîf [and] hundnigontig-vintre.

---

2. Masculum et feminam creavit eos et benedixit eis, et vocavit nomen eorum Adam in die, quo creati sunt. — 3. Vixit autem Adam centum triginta annis, et genuit ad imaginem et similitudinem suam vocavitque nomen ejus Seth. — 4. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni, genuitque filios et filias. — 5. Et factum est omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta et mortuus est. — 6. Vixitque quoque Seth centum quinque annis et genuit Enos. — 7. Vixitque Seth, postquam genuit Enos, octingentis septem annis genuitque filios et filias. — 8. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum et mortuus est. — 9. Vixit vero Enos nonaginta annis et genuit Cainan. — 10. Post ejus ortum vixit octingentis quindecim annis et genuit filios et filias. — 11. Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni et mortuus est. — 12. Vixit quoque Cainan septuaginta annis et genuit Malaleel. — 13. Et vixit Cainan, postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis genuitque filios et filias. — 14. Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni et mortuus est. — 15. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis et genuit Iared. — 16. Et genuit filios et filias. — 17. Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni et mortuus est.

5[2]) gesceop hii Thw. — 5[3]) d. i. hundteontig-geâre and þritteg-geâre. — 5[5]) eal þe time Thw. — 5[7]) lyfed Thw. sunu Thw. — 5[13]) le-*feode* Thw.

18. Iared gestrînde Enoch, þâ he väs fîf [and hundteontig-vintre] and sixtig-vintre.

19. And äfter þam he gestrînde suna and dôhtra.

20. And he forđ fêrde, þâ he väs nigonhund-vintre and fîf and sixtig-vintre.

21. Enoch gestrînde Mathusalam, þâ he väs fîf and sixtig-vintre.

22. And siđđan he gestrînde suna and dôhtra.

23. And he väs on þisum lîfe þreóhund-vintre and fîf and sixtig-vintre.

24. And he fêrde mid gode and hine nân man siđđan ne geseah, for þam þe drihten hine nam mid sâvle and mid lîchaman.

25. Vitodlîce Matusalam gestrînde Lamech, þâ he väs seofon and hundeahtatig-vintre.

26. And äfter þam he gestrînde suna and dôhtra.

27. And he forđ fêrde, þâ he väs nigonhund-vintre and nigon and sixtig-vintre.

28. Lamech gestrînde sunu, þâ he väs ânhund vintra and tvâ and hundeahtatig-vintre.

29. And nemde hine Noe and þus cväđ be him: Þes man us âfrêfrađ fram ûrum veorcum and fram ûrum gesvince on þam lande, þe drihten virigde.

30. Äfter þam he gestrînde suna and dôhtra.

31. And he forđ fêrde, þâ he väs seofonhund-vintre and seofon and hundseofontig-vintre.

32. Noe sôđlîce, þâ þâ he väs fîfhund geâra, þâ gestrînde he þrî suna, Sem and Cham and Iafeth.

Cap. VI.

1. Men vurdon þâ gemenigfilde ofer eorđan and dôhtra gestrîndon.

2. Þâ gesâvon godes bearn (þät væron gôde men) manna dôhtra,

---

18. Vixitque Iared centum sexaginta duobus annis et genuit Henech. — 19. Et genuit filios et filias. — 20. Et facti sunt omnes dies Iared nongenti sexaginta duo anni et mortuus est. — 21. Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis et genuit Mathusalem. — 22. Et genuit filios et filias. — 23. Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni. — 24. Ambulavitque cum deo et non apparuit, quia tulit eum deus. — 25. Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis et genuit Lamech. — 26. Et genuit filios et filias. — 27. Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni et mortuus est. — 28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis et genuit filium. — 29. Vocavitque nomen ejus Noe, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit dominus. — 30. Et genuit filios et filias. — 31. Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti septuaginta septem anni et mortuus est. — 32. Noe vero, cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Iapheth.

VI, 1. Cumque coepissent homines multiplicari super terram et filias procreassent, (2.) videntes filii dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt

---

5[19]) þam þe he Thw. — 5[30]) þam þe he Thw.

þät hig væron vlitige, and nâmon him vîf of eallum þâm, þâ þe hig gecuron.

3. And god cväđ þâ: Ne þurhvunađ nâ mîn gâst on menn on êcnisse, for þan þe he ys flæsc.

4. Entas væron eác svilce ofer eorđan on þâm dagum, äfter þam þe godes bearn tŷmdon viđ manna dôhtra and hig cendon: þâ sind mihtige fram vorulde and hlîsfulle veras.

5. Þâ geseah god, þät micel yfelnys manna väs ofer eorđan and eall geþanc manna heortena väs gevend on yfel on eallum tîman.

6. Gode þâ ofþûhte, þät he man gevorhte ofer eorđan; he volde þâ varnian on ær and väs gehrepod mid heortan sârnîsse viđ innan.

7. And cväđ: Ic âdilige þone mannan, þe ic gesceôp, fram þære eorđan ansîne fram þam men ôđ þâ nytenu, fram þâm slincendum ôđ þâ fugelas; me ofþincđ sôđlîce, þät ic hig vorhte.

8. Noe sôđlîce väs gode gecvême and gife ätforan him gemêtte.

9. Þâs sind Noes cneóvrissa. Noe väs rihtvîs ver and fulfremed on his mægđum, mid gode he fêrde.

10. And gestrînde þrî suna, Sem and Cham and Iafetþ.

11. Þâ väs eall seó eorđe gevemmed ätforan gode and âfylled mid unrihtvîsnysse.

12. Þâ geseah god, þät seó eorđe väs gevemmed, for þan þe älc flæsc gevemde his veg ofer eorđan.

13. And god cväđ þâ tô Noe: Geendung ealles flæsces com ätforan me; seó eorđe ys âfylled mid unrihtvîsnysse fram heora ansîne and ic fordô hig mid þære eorđan samod.

14. Virc þe nu ænne arc of âheávenum bordum! and þu vircst vunungе binnan þam arce and clæmst viđ innan and viđ ûtan mid tyrvan.

15. And þu vircst hine þus: þreóhund fäđma biđ se arc on lenge and fîftig fäđma on bræde and þrittig on heáhnisse.

---

sibi uxores ex omnibus quas elegerant — 3. Dixitque deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. — 4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis; postquam enim ingressi sunt filii dei ad filias hominum illæque genuerunt, isti sunt potentes a sæculo viri famosi. — 5. Videns autem deus, quod multa malitia hominum esset in terra et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, (6.) poenitnit eum, quod hominem fecisset in terra, et tactus dolore cordis intrinsecus: — 7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terræ, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres coeli; poenitet enim me fecisse eos. — 8. Noe vero invenit gratiam coram domino. — 9. Hæ sunt generationes Noe. Noe vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum deo ambulavit. — 10. Et genuit tres filios, Sem, Cham et Iapheth. — 11. Corrupta est autem terra coram deo et repleta est iniquitate. — 12. Cumque vidisset deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corrupuerat viam suam super terram), (13.) dixit ad Noe: Finis universæ carnis venit coram me; repleta est terra iniquitate a facie eorum et ego disperdam eos cum terra. — 14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis! mansiunculas in arca facies et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus. — 15. Et sic facies eam: trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo et tringinta cubitorum altitudo illius.

6[9]) cneornissa Thw.

16. Þu vircst þär on êhþirl and þu getîhst his heáhnisse tôgädere on ufeveardum tô ânum fäđme; duru þu setst be þære sîdan viđ neođan and þu macast þreó flêringa binnan þam arce.

17. Efne ic gebringe flôdes väteru ofer eorđan, þät ic ofsleá eall flæsc, on þam þe ys lîfes gâst under heofenum, and ealle þâ þing, þe on eorđan synd, beóđ fornumene.

18. Ic sette mîn vedd tô þe and þu gæst in tô þam arce and þîne suna, þîn vîf and þînra suna vîf mid þe.

19. And of eallum nŷtenum ealles flæsces tvegen gemacan þu lætst in tô þam arce mid þe, þät hig libban mâgon.

20. Eác of fugelum be heora cinne and of eallum orfcinne and of eallum creópendum cinne tvâm and tvâm faran in mid þe, þät hî mâgon libban.

21. Þu nimst vitodlîce of eallum mettum, þe tô mete mâgon, in tô þe, þät hig beón ægđer ge þe ge him tô bigleofan.

22. Noe sôđlîce dide ealle þâ þing, þe him god bebeád.

Cap. VII.

1. And god cväđ tô him: Gang in tô þam arce and eall þîn hîvræden! þe ic geseah sôđlîce rihtvîsne ätforan me on þissere mægđe.

2. Nim in tô þe of eallum clænum nîtenum seofen and seofen ægđres gecyndes and of þâm unclænum tvâm and tvâm,

3. And of fugelcinne seofen and seofen ægđres gecyndes, þät sæd sî gehealden ofer ealre eorđan brâdnisse!

4. Ic sôđlîce sende rên nu ymb seofon niht ofer eorđan feóvertig daga and feóvertig nihta tôgädere, and ic âdilegie ealle þâ edviste, þe ic gevorhte, ofer eorđan brâdnisse.

5. Noe þâ dide ealle þâ þing, þe him god bebeád.

6. And he väs þâ sixhund geâra on ylde, þâ þâ þäs flôdes väteru ŷđedon ofer eorđan.

---

16. Fenestram in arca facies et in cubito consummabis summitatem ejus; ostium autem arcæ pones ex latere deorsum, coenacula et tristega facies in ea. — 17. Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter coelum; universa, quæ in terra sunt, consumentur. — 18. Ponamque foedus meum tecum, et ingredieris arcam tu et filii tui et uxor tua et uxores filiorum tuorum tecum. — 19. Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum. — 20. De volucribus juxta genus suum et de jumentis in genere suo et ex omni reptili terræ secundum genus suum, bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere — 21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, et comportabis apud te, et erunt tam tibi quam illis in cibum. — 22. Fecit igitur Noe omnia, quæ præceperat

VII, 1. Dixitque dominus ad eum: Ingredere tu et omnis domus tua in arcam! te enim vidi justum coram me in generatione hac. — 2. Ex omnibus animantibus mundis tolle septena et septena, masculum et feminam, de immundis vero duo et duo, (3.) sed et de volatilibus coeli septena et septena, masculum et feminam, ut salvetur semen super faciem universæ terræ. — 4. Adhuc enim et post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus et delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ. — 5. Fecit ergo Noe omnia, quæ mandaverat ei dominus. — 6. Eratque sexcentorum annorum,

7. Hvät! þâ Noe eode in tô þam arce and his þrî suna and his vîf and his suna vîf for þäs flôdes väterum.

8. Eác svilce þâ nîtenu of eallum cinne and of eallum fugelcynne (9.) cômon tô Noe in tô þam arce, svâ svâ god bebeád.

10. Þâ on þam eahtođan däge, þâ þâ hig inne væron and god hig belocen häfde viđ ûtan, þâ ŷđode þät flôd ofer eorđan.

11. On þam ôđrum monđe on þone seofenteóđan däg þäs mônđes þâ âsprungon ealle vyllspringas þære micelan nivelnisse and þære heofenan väterþeótan væron geopenode.

12. And hit rînde þâ ofer eorđan feóvertig daga and feóvertig nihta on ân.

17. Väs þâ gevorden micel flôd and þâ väteru væron gemenigfilde and âhefdon upp þone arc.

18. And ŷđedon svîđe and gefyldon þære eorđan brâdnisse; vitodlîce se arc vas geferud ofer þâ väteru.

19. And þät väter svîđrode svîđe ofer þâ eorđan; vurdon þâ behelede ealle þá hêhstan dûna under ealre heofenan.

20. And þät väter väs fîftyne fäđma deóp ofer þâ hêhstan dûna.

21. Vearđ þâ fornumen eall flæsc, þe ofer eorđan styrode, manna and fugela, nŷtena and creópendra.

22. And älc þing, þe lîf häfde, vearđ âdŷd on þam deópan flôde (23.) bûton þâm ânum, þe binnan þam arce væron.

24. Þät flôd stôd þâ svâ ânhund daga and fîftig daga.

Cap. VIII.

1. And god þâ gemunde Noes fare and þæra nŷtena, þe him mid væron, and âsende þâ vind ofer eorđan and þâ väteru vurdon gevanode.

---

quando diluvii aquæ inundaverunt super terram. — 7. Et ingressus est Noe et filii ejus et uxores filiorum ejus cum eo in arcam propter aquas diluvii. — 8. De animantibus quoque et de volucribus et ex omni, quod movetur super terram, (9.) duo et duo ingressa sunt ad Noe in arcam, sicut præceperat dominus Noe. — 10. Cumque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram. — 11. Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimo decimo die mensis rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ et cataractæ coeli apertæ sunt. — 12. Et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus. — 17. Factumque est diluvium et multiplicatæ sunt aquæ et elevaverunt arcam in sublime a terra. — 18. Vehementer enim inundaverunt et omnia repleverunt in superficie terræ; porro arca ferebatur super aquas. — 19. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo coelo. — 20 Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. — 21. Consumtaque est omnis caro, quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum omniumque reptilium, universi homines. — 22. Et cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt (23.) et deleta sunt de terra; remansit autem solus Noe et qui cum eo erant in arca. — 24. Obtinueruntque aquæ terram centum quiquaginta diebus.

VIII, 1. Recordatus autem deus Noe cunctorumque animantium et omnium jumentorum, qui erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram et imminutæ sunt aquæ.

8[1]) þa vätera Thw. wie öfter im Folgenden.

2. And þâ vilspringas þære miclan nivelnisse vurdon fordytte and þære heofenan väterþeótan, and se rên veard forboden.

3. Þâ väteru þâ gecirdon of þære eordan ongeân farende and begunnon tô vanigenne äfter ôder healfhund daga.

4. Þâ ätstôd se arc on þam seofedan mônde ofer þâ muntas Armenies landes.

5. And þâ väteru tôeodon and vanedon ôd þäne teódan mônd, and on þam teódan mônde äteóvodon þæra munta cnollas.

6. Þâ äfter feóvertigum dagum undyde Noe his êhþirl, þe he on þam arce gemacode.

7. And âsende ût ænne hremn; se hremn fleáh þâ ût and nolde eft ongeân cirran, ær þan þe þâ väteru âdrûvedon ofer eordan.

8. He âsende þâ eft ût âne culfran, þät heó sceávode, gif þâ väteru þâ git gesvicon ofer þære eordan brâdnisse.

9. Heó þâ fleáh ût and ne mihte findan, hvär heó hire fôt âsette, for þan þe þâ väteru væron ofer ealle eordan, and heó gecirde ongeân tô Noe and he genam hig in tô þam arce.

10. He âbâd þâ git ôdre seofon dagas and âsende ût eft culfran.

11. Heó com þâ on æfnunge eft tô Noe and brôhte ân tvîg of ânum elebeáme mid grênum leáfum on hire mûde. Þâ undergeat Noe, þät þâ väteru væron âdrûvode ofer eordan.

12. And âbâd svâ þeáh seofon dagas and âsende ût culfran, seó ne gecirde ongeân him.

13. Þâ geopenode Noe þäs arces hrôf and beheóld ût and geseah, þät þære eordan brâdnis väs âdrûvod.

15. God þâ spräc tô Noe þus cvedende:

16. Gang ût of þam arce and þîn vîf, þîne suna and hira vîf (17.) and eall, þät þär inne ys mid þe, læd ût mid þe ofer eordan and veaxe ge and beód gemenigfilde ofer eordan!

---

2. Et clausi sunt fontes abyssi et cataractæ coeli et prohibitæ sunt pluviæ de coelo. — 3. Reversæque sunt aquæ de terra euntes et redeuntes, et coeperunt minui post centum quinquaginta dies. — 4. Requievitque arca mense septimo super montes Armeniæ. — 5. At vero aquæ ibant et decrescebant usque ad decimum mensem; decimo enim mense apparuerunt cacumina montium. — 6. Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram arcæ, quam fecerat, (7.) dimisit corvum, qui egrediebatur et non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram. — 8. Emisit quoque columbam post eum, ut videret, si jam cessassent aquæ super faciem terræ. — 9. Quæ cum non invenisset, ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam; aquæ enim erant super universam terram; extenditque manum et apprehensam intulit in arcam. — 10. Exspectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca. 11. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noe, quod cessassent aquæ super terram. — 12. Exspectavitque nihilominus septem alios dies et emisit columbam, quæ non est reversa ad eum. — 13. Igitur aperiens Noe tectum arcæ, aspexit viditque, quod exsiccata esset superficies terræ. — 15. Locutus est autem deus ad Noe, dicens: — 16. Egredere de arca, tu et uxor tua, filii tui est uxores filiorum tuorum tecum! — 17. Cuneta

---

8[5]) sceovode Thw. — 8[15]) cvæþende Thw.

18. Noe þâ ût eode of þam arce and hig ealle ofer eorđan.

20. And he ârærde ân veofod gode and genam of eallum þâm clænan nŷtenum and clænum fugelum and geoffrode gode lâc on þam veofode.

21. God þâ underfêng his lâc and þære vynsumnysse bræđ and cväđ him tô: Nelle ic nâteshvon âvirgean þâ eorđan heonon forđ for mannum; andgit and geþôht menniscre heortan syndon forđhealde tô yfele fram iugođe. Eornostlîce ne ofsleá ic heonon forđ mid väterê älc þing cuces, svâ svâ ic dyde, eallum dagum þære eorđan.

22. Sæd and gerîp, cîle and hæte, sumor and vinter, däg and niht ne gesvîcađ.

Cap. IX.

1. God bletsode þâ Noe and his suna and cväđ him tô: Veahxađ and beóđ gemenigfilde and âfyllađ þâ eorđan!

2. And beó eóver ege and ôga ofer ealle nîtenu and fugelas and ofer ealle þâ þing, þe on eorđan stiriađ! ealle sæfixas sindon eóvrum handum betæhte.

3. And eall, þät þe styrađ and leofađ, beóđ eóv tô mete, svâ svâ grôvende vyrta ic betæhte ealle eóv, (4.) bûton þam ânum, þät ge flæsc mid blôde ne eton.

5. Eóver blôd ic ofgange ät eallum vilddeórum and eác ät þam men; of þäs veres handa and his brôđor handa ic ofgange þäs mannes lîf.

6. Svâ hvâ svâ âgît mannes blôd, his blôd biđ âgoten; vitodlîce tô godes anlîcnisse ys se man gevorht.

7. Veaxe ge nu and beóđ gemenigfylde and gâđ ofer eorđan and gefyllađ hig!

8. God cväđ eft tô Noe and tô his sunum:

---

animantia, quæ sunt apud te, educ tecum et ingredimini super terram! crescite et multiplicamini super eam! — 18. Egressus est ergo Noe et omnes cum eo. — 20. Ædificavit autem Noe altare domino et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. — 21. Odoratusque est dominus odorem suavitatis et ait: Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines; sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Non igitur ultra percutiam omnem animam viventem, sicut feci, cunctis diebus terræ. — 22. Sementis et messis, frigus et æstus, æstas et hiems, nox et dies non requiescent.

IX, 1. Benedixitque deus Noe et filiis ejus et dixit ad eos: Crescite et multiplicamini et replete terram! — 2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ et super omnes volucres coeli cum universis, quæ moventur super terram! omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt. — 3. Et omne, quod movetur et vivit, erit vobis in cibum; quasi olera virentia tradidi vobis omnia, (4.) excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. — 5. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum et de manu hominis; de manu viri et fratris ejus requiram animam hominis. — 6. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe dei factus est homo. — 7. Vos autem crescite et multiplicamini et ingredimini super terram et implete eam! — 8. Hæc quoque dixit deus ad Noe et ad filios ejus:

9. Efne nu ic sette mîn vedd tô eóv and tô eóvrum ofspringe
(10.) and tô eallum þâm libbendum nŷtenum, þe of þam arce eodon,
(11.) þät ic nâteshvon nelle heonon ford eall flæsc âdŷdan mid flôdes
väterum; ne heonon ford ne bid flôd tôsencende þâ eordan.

12. Þis bid þät tâcn mînes veddes, þät ic dô betvux me and eóv and eallum libbendum nŷtenum on êcum mægdum.

13. Þät ys, þät ic sette mînne rênbogan on volcnum and he bid tâcn mînes veddes betvux me and þære eordan.

14. Þonne ic oferteó heofenan mid volcnum, þonne äteóvd mîn boga on þâm volcnum.

15. And ic beó gemindig mînes veddes vid eóv, þät heonon ford ne bid flôd tô âdiligenne eall flæsc.

16. Bid þonne mîn rênboga on þâm volcnum and ic hine geseó and beó gemindig þäs êcan veddes, þe gesett ys betvux gode and eallum libbendum flæsce, þe ofer eordan ys.

17. Þis bid þät tâcn mînes veddes, þe ic gesette betvux me and eallum flæsce ofer eordan.

18. Væron þâ Noes suna, þe of þam arce eodon, Sem and Cham and Iafeth, and Cham vitodlîce ys fäder þære Cananêiscre þeóde.

19. And of þisum þrîm Noes sunum ys tôsâven eall mancynn ofer eordan.

20. Noe þâ yrdling began tô vircenne þät land and gesette him vîneard.

21. And þâ þâ he dranc of þam vîne, þâ veard he druncen and läg on his getelde unbehelod.

22. His sunu þâ Cham geseah his gesceapu unbehelod and cîdde hit his tvâm gebrôdrum ûte on felda.

23. Hvät! þâ Sem and Iafeth dydon ânne hvîtel on hira sculdra

---

9. Ecce ego statuam pactum meum vobiscum et cum semine vestro post vos (10.) et ad omnem animam viventem, (11.) et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram. — 12. Hoc signum foederis, quod do inter me et vos et ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum, in generationes sempiternas. — 13. Arcum meum ponam in nubibus et erit signum foederis inter me et inter terram. — 14. Cumque obduxero nubibus coelum, apparebit arcus meus in nubibus. — 15. Et recordabor foederis mei vobiscum, et non erunt ultra aquæ diluvii ad delendam omnem carnem. — 16. Eritque arcus in nubibus et videbo illum et recordabor foederis sempiterni, quod pactum est inter deum et omnem animam viventem universæ carnis, quæ est super terram. — 17. Hoc erit signum foederis, quod constitui inter me et omnem carnem super terram. — 18. Erant ergo filii Noe, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham et Iapheth; porro Cham ipse est pater Chanaan. — 19. Tres ist filii sunt Noe et ab his disseminatum est omne genus hominum super terram. — 20. Coepitque Noe vir agricola exercere terram et plantavit vineam. — 21. Bibensque vinum inebriatus est et nudatus in tentorio suo. — 22. Quod cum vidisset Cham, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras. — 23. At vero Sem et Iapheth pallium imposuerunt humeris suis et incedentes retrorsum operuerunt verenda patris sui, faciesque eorum aversæ erant et patris virilia non

---

9[22]) cidde Thw.

and eodon under bec and beheledon heora fäderes gecynd, svâ þät hig ne gesâvon heora fäder näcednisse.

24. Noe sôđlice, þâ þâ he âvôc of þam slæpe and he ofâxode, hvät his suna him dydon, (25.) þâ cväđ he: Âvirged ys Cham and he biđ þeóvena þeóva his gebrôđrum!

26. And he cväđ: Gebletsod ys drihten Semes god! beó Chanaan his þeóva.

27. Gemenigfilde god Iafeth and he vunie on Semes geteldum and beó Chanaan his þeóva!

28. Noe þâ lyfode þreóhund geâra and fîftig geâra äfter þam flôde.

29. And væron þâ gefyllede ealle his dagas nigonhund geâra and fîftig geâra, and he forđ fêrde.

Cap. X.

1. Þis synd Noes suna naman, Sem and Cham and Iafeth.

2. Iafethes suna Gomer and Magog and Madai, Iuan and Tubal and Mosoch and Thiras.

32. Þis väs Noes hîvræden and his mægđa; þurh þâs væron þeóda tôdælede on eorđan.

Cap. XI.

1. Äfter þam sôđlîce ealle men spræcon âne spræce.

2. Þâ þâ hig fêrdon fram eástdæle, hig fundon ânne feld on Sennaar lande and vunedon þär on.

3. Þâ cvædon hig him betvŷnan: Uton vircean us tigelan and älan hig on fŷre! Vitodlîce hig häfdon tygelan for stân and tyrvan for veal-lîm.

4. And hig cvædon: Uton timbrian us ceastre and stŷpel ôđ heofon heáhne! uton vurđian ûrne naman, ær þam þe ve sîn tôdælede geond ealle eorđan!

---

viderunt. — 24. Evigilans autem Noe ex vino, cum didicisset, quæ fecerat ei filius suus minor, (25.) ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. — 26. Dixitque: Benedictus dominus deus Sem! et Chanaan servus ejus. — 27. Dilatet deus Iapheth et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus! — 27. Vixit autem Noe post diluvium trecentis quinquaginta annis. — 19. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum, et mortuus est.

X, 1. Hæ sunt generationes filiorum Noe, Sem. Cham et Iapheth. — 2. Filii Iapheth: Gomer et Madai et Iavan et Thubal et Mosqch et Thiras. — 32. Hæ familiæ Noe juxta populos et nationes suas; ab his divisæ sunt gentes in terra.

XI, 1. Erat autem terra labii unius et sermonum eorumdem. — 2. Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar et habitaverunt in eo. — 3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres et coquamus eos igni! Habueruntque lateres pro saxis et bitumen pro cæmento. — 4. Et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim, cujus culmen per-

---

11[3]) veallum Thw. d. i. vealliim cæmentum. — 11[4]) of heofon Thw.

5. Vitodlîce drihten âstâh nyđer tô þam, þät he gesâve þâ burh and þone stîpel, þe Adames bearn getimbrodon.

6. And he cväđ: Þis ys ân folc and ealle hig sprecađ ân lŷden and hig begunnon þis tô vircanne; ne gesvîcađ hig, ær þam þe hit gearu sig.

7. Sôđlîce uton cuman and tôdælan þär heora spræce!

8. Svâ drihten hig tôdælde of þære stôve geond ealle eorđan.

9. And for þam man nemde þâ stôve Babel, for þam þär væron tôdælede ealle spræca.

27. Þis ys Thares cynryn: Thare gestrŷnde Abram and Nachor and Aran; vitodlîce Aran gestrînde Loth.

28. Aran forđ fêrde ær þonne Thare his fäder on Ur Chaldêa.

29. Sôđlîce Abram and Nachor vîfudun; Abrames vîf hâtte Sarai and Nachores vîf Melcha.

30. Sarai väs untŷmende; näfde heó nân bearn.

31. Vitodlîce Thare nam Abram his sunu and Loth his suna sunu and gelædde hig of Ur Chaldêa, þät hig fêrdon tô Chanaan lande; hig fôron, ôđ hig cômon tô Aran and hig vunedon þär.

32. Thare leofode tvâhund geâra and fîf geâr, and he forđ fêrde on Aran.

Cap. XII.

1. God cväđ þâ tô Abrame: Far of þînum lande and of þînre mægđe and of þînes fäder hûse and cum tô þam lande, þe ic þe gesvutelige!

2. And ic macige þe mycelre mægđe and þe gebletsige and þînne naman ic gemærsige and þu byst gebletsod.

3. Ic gebletsige þâ, þe þe bletsiađ, and ic âvirige þâ, þe þe viriađ, and on þe beóđ gebletsode ealre eorđan mægđe.

---

tingat ad coelum, et celebremns nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras! — 5. Descendit autem dominus, ut videret civitatem et turrim, quam ædificabant filii Adam. — 6. Et dixit: Ecce unus est populus et unum labium omnibus coeperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. — 7. Venite igitur, descendamus et confundamus ibi linguam eorum! — 8. Atque ita divisit eos dominus ex illo loco in universas terras. — 9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ. — 27. Hæ autem sunt generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor et Aran; porro Aran genuit Lot. — 28. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in Ur Chaldæorum. — 29. Duxerunt autem Abram et Machor uxores; nomen uxoris Abram Sarai et nomen uxoris Nachor Melcha. — 30. Erat autem Sarai sterilis nec habebat liberos. — 31. Tulit itaque Thare Abram filium suum et Lot filium filii sui et eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Chanaan, veneruntque usque Haran et habitaverunt ibi. — 32. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum et mortuus est in Haran.

XII, 1. Dixit autem dominus ad Abram: Egredere de terra tua ac de cognatione tua et de domo patris tui et veni in terram, quam monstrabo tibi! — 2. Faciamque te in gentem magnam et benedicam tibi et magnificabo nomen tuum erisque benedictus. — 3. Benedicam benedicentibus tibi et maledicam maledicen-

---

11[31]) hig to Ur Thw.

4. Abram þâ fêrde of Aran, svâ svâ god him bebeád, and Loth fêrde mid him, (5.) mid ealre fare and mid eallum æhtum, ôđ þät hî cômon tô þam lande Chanaan.

6. And Abram sceávode þät land and þâ gemæru; Chananeus väs þâ on lande.

7. God þâ gesvutelode hine silfne Abrame and cväđ him tô: Þînum ofspringe ic forgife þis land. Hvät! þâ Abram ârærde þär ân veofod gode, þe him äteóvde.

8. And fêrde syđđan tô þam munte be eástan Bethel, be vestan Hai, and þär geslôh his geteld and ârærde þär ân veofod gode and his naman þär geclipode.

9. Þanon he fêrde eft tô þam sûđdæle þäs landes.

10. And hit vearđ þâ micel hungergeâr on þam lande. Abram þâ fêrde tô Egipta lande, volde þär on älþeódignisse anbîdian, for þam þe se hunger þearle svîđrode.

11. Mid þam þe hig væron gehende Egipta lande, þâ cväđ Abram tô his vîfe: Ic vät, þät þu eart vlitig on hive.

12. And þonne þâ Egiptiscan þe geseóđ, þonne cveđađ hig, þät þu mîn vîf sig, and hig ofsleáđ me and þe healdađ.

13. Sege nu, ic þe bidde, þät þu mîn svuster sig, and þät me vel sig for þe and mîn sâvul lybbe for þînum intingan!

14. Hî cômon þâ tô Egipta lande and þâ Egiptiscan gesâvon, þät þät vîf väs svîđe vlitig.

15. And þäs cininges ealdormen spræcon be hire vlite tô þam cininge Farao and hêredon hig beforan him; þät vîf vearđ þâ læht and gelæd tô þam cininge.

16. And Abram underfêng fela sceatta for hire; he häfde þâ on orfe and on þeóvum, on olfendum and on assum micele æhte.

---

tibus tibi, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ. — 4. Egressus est itaque Abram, sicut præcepit ei dominus, et ivit cum eo Lot, (5) tulitque universam substantiam, quam possederant, et venerunt in terram Chanaan. — 6. Pertransivitque Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem; Chananæus autem tunc erat in terra. — 7. Apparuit autem dominus Abram et dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare domino, qui apparuerat ei. — 8. Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel et ab oriente Hai; ædificavit quoque ibi altare domino et invocavit nomen ejus. — 9. Perrexitque Abram vadens et ultra progrediens ad meridiem. — 10. Facta est autem fames in terra, descenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi; prævaluerat enim fames in terra. — 11. Cumque prope esset, ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori suæ: Novi, quod pulchra sis mulier. — (12.) Et quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est. Et interficient me et te reservabunt. — 13. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene mihi sit propter te et vivat anima mea ob gratiam tui! — 14. Cum itaque ingressus esset Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem, quod esset pulchra nimis. — 15. Et nuntiaverunt principes Pharaoni et laudaverunt eam apud illum et sublata est mulier in domum Pharaonis. — 16. Abram vero bene usi sunt propter illam fueruntque ei oves et boves et asini et servi et famulæ et asinæ et cameli.

12[7]) Aþrahame Thw. — 12[12]) cvæþaþ Thw. — 12[16]) on þeavum Thw.

17. God sôđlîce gesvang Farao þone cining mid þâm mæstum vîtum and ealne his hîrêd for Sarai Abrames vîfe.

18. Farao þâ hêt clipian Abram and cväđ him tô: Hvät lâ! hvî dêst þu viđ me svâ? hvî noldest þu secgan, þät heó þîn vîf ys?

19. For hvilcum intingan sædest þu, þät heó þîn svuster være? Efne nu hêr ys þîn vîf: nim hig and far þe âveg!

20. Abram þâ fêrde of Egipta lande mid ealre his fare and Farao se cyning him funde lâdmen.

Cap. XIII.

1. And Loth fêrde forđ mid him, ôđ þät hig cômon tô sûđdæle (3.) betvux Bethel and Hai (4.) tô þære stôve, þe he þät veofod ær ârærde, and gebäd hine þär tô gode (5.) and Loth samod mid him. Abram sôđlîce väs svîđe velig on golde and on seolfre and on orfe and on geteldum, (6.) svâ þät þät land ne mihte âberan, þät hig begen âhton. He and Loth ätgädere vunedon; heora æhta væron menigfälde and ne mihton vunian ätgädere.

7. Veard eác þurh þone intingan sacu betvux Abrames hyrdemannum and Lothes; on þære tîde vunedon Chananeus und Ferezeus on þam lande.

8. Abram þâ cväđ tô Lothe: Ic bidde, þät nân sacu ne sig betvux me and þe, ne betvix mînum hyrdum and þînum hyrdum; vyt sind gebrôđru.

9. Efne nu eall seó eorđe lîđ ätforan þe: ic bidde, far fram me! gif þu färst tô þære vinstran hälfe, ic healde þâ svîđran healfe; gif þu þonne þâ svîđran healfe gecîst, ic fare tô þære vinstran healfe.

10. Loth þâ beheóld geond eall and geseah, þät eall se eard viđ þâ eá Iordanen väs mirige mid väterê gemenged svâ svâ godes neorxna vang and svâ svâ Egipta land becumendum on Segor, ær þan þe god tôvende þâ burga Sodoma and Gomorran.

17. Flagellavit autem dominus Pharaonem plagis maximis et domum ejus propter Sarai uxorem Abram. — 18. Vocavitque Pharao Abram et dixit ei: Quidnam est hoc, quod fecisti mihi? quare non indicasti, quod uxor tua esset? — 19. Quam ob causam dixisti esse sororem tuam? Nunc igitur ecce conjux tua; accipe eam et vade! — 20. Præcepitque Pharao super Abram viris et deduxerunt eum et omnia, quæ habebat.

XIII, 1. Ascendit ergo Abram de Ægypto et Lot cum eo ad australem plagam (3.) inter Bethel et Hai (4.) in loco altaris, quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen domini. — 5. Sed et Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium et armenta et tabernacula, (6.) nec poterat eos capere terra, ut habitarent communiter. — 7 Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot. Eo autem tempore Chananæus et Pherezæus habitabant in terra illa. — 8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne, quæso, sit jurgium inter me et te, et inter pastores meos et pastores tuos! fratres enim sumus. — 9. Ecce universa terra coram te est: recede a me, obsecro! si ad sinistram ieris, ego dexteram habebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. — 10. Elevatis itaque Lot oculis vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur sicut paradisus

12[17]) Abrahames Thw. — 13[8]) gebroþra Thw.

11. Loth þâ geceás him þone eard viđ Iordanen and fêrde fram eástdæle, and hig vurdon tôtvæmede heora ægđer fram his brêđer.

12. Abram eardode þâ on þam lande Chanaan; Loth sôđlîce vunode on þâm fästenum, þe væron imbe Iordanen, and he eardode on þære birig Sodoma.

13. Þâ Sodomitiscan menn væron þâ forcûđostan and svîđe sinfulle ätforan gode.

14. God cväđ þâ tô Abrame, äfter þan þe Loth väs tôtvæmed him fram: Âhefe up þîne eágan and beheald fram þære stôve, þe þu on stynst, tô norđdæle and tô sûđdæle and tô eástdæle and tô vestdæle!

15. Eall þis land, þe þu gesihst, ic forgife þe and þînum ofspringe on êcnisse.

16. And ic dô þînne ofspring svâ menigfealdne svâ þære eorđan dust: gyf ænig man mäg gerîman þære eorđan dust, þonne mäg he eác svilce gerîman þînne ofspring.

17. Ârîs nu and far geond þis land on lenge and on bræde, for þan þe ic hit þe forgife!

18. Abram þâ eornostlîce âstirode his geteld and com and eardode viđ þone dene Mambre, þät þe ys on Hebron, and þär ârærde veofod gode.

Cap. XIV.

1. Hit gelamp þâ on þære tîde, þät þâ ciningas vunnon him betvînan, (9.) feóver ciningas viđ fîf ciningas, ôđ þät hig cômon tô gefeohte.

10. Þâ feóllon þâ ciningas on þam gefeohte ofslagene of Sodoman and Gomorran þæra mânfulra þeóda and heora gefêran flugon âfirhte tô muntum.

---

domini et sicut Ægyptus venientibus in Segor, antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrham. 11. Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem et et recessit ab oriente, divisique sunt alterutrum a fratre suo. — 12. Abram habitavit in terra Chanaan; Lot vero moratus est in oppidis, quæ erant circa Iordanem, et habitavit in Sodomis. - 13. Homines autem Sodomitæ pessimi erant et peccatores coram domino nimis. — 14. Dixitque dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: Leva oculos tuos et vide a loco, in quo nunc es, ad aquilonem et meridiem, ad orientem et occidentem! — 15. Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo et semini tuo usque in sempiternum. — 16. Faciamque semen tuum sicut pulverem terræ; si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare potest. — 17. Surge et perambula terram in longitudine et in latitudine sua, quia tibi daturus sum eam! — 18. Movens igitur tabernaculum suum Abram venit et habitavit juxta convallem Mambre, quæ est in Hebron, ædificavitque ibi altare domino.

XIV, 1. Factum est autem in illo tempore, ut reges inirent bellum, (9.) quatuor reges adversus quinque reges. — 10. Itaque rex Sodomorum et Gomorrhæ ceciderunt ibi, et qui remanserant, fugerunt ad montem.

13[12]) væstenum Thw.

11. Þâ nâmon þâ sigefästan ciningas sôna on þâm burgum Sodoma and Gomorra þâ gôd, þe hig þär fundon.

12. And eác gelæddon âveg Loth mid his æhtum Abrames brôđor sunu, þe on þâm burgum eardode.

13. Þâ ätbärst him sum man and se hit sæde Abrame, hû man his brôđer sunu on bendum âveg lædde.

14. Abram þâ genam ardlîce þreóhund manna and eahtatyne men of his inbyrdlingum and êfste viđ þäs heres, ôđ þät he hig ofrâd.

15. Tôdælde þâ his gefêran færlîce on þære nihte and him on beræsde and on eornoste hig slôh and âflîgde þâ lâfe, ôđ þät hig cômon tô Fenicen.

16. He lædde þâ ongeân Loth his brôđor sunu mid eallum his æhtum and þät ôđer folc samod mid vîfum and æhtum gevunnenum sigê.

17. Þâ eode Sodomitiscra cining sôna him tôgeânes (21.) and bäd, þät he häfde eall, þät he of þam here genam, bûton þâm mannum ânum.

18. Þär com eác Melchisedech se mæra godes man, se väs cining and godes sacerd, and he brôhte hlâf and vîn.

19. And bletsode Abram and cväđ: Gebletsod ys Abram þam heálîcan gode, se þe gesceôp heofenan and eorđan.

20. And gebletsod ys se heálîca god; þurh his gescildnisse synd þâ fŷnd on þînum handum ofervunnene! And he sealde him þâ teóđunge of eallum þâm þingum.

22. Abram him cväđ tô: Ic âhebbe mîne hand tô þam heálîcan gode, se þe ys âhniend eorđan and heofenan, (23.) þät ic ne underfô furđon ânne þvang of eallum þisum þingum, þe þîne ær væron, þät þu ne secge eft 'Ic gevelegode Abram', (24.) bûton þâm ânum þingum, þe mîne gefêran æton, and þæra manna dæl, þe me mid cômon, Aner and Escol and Mambre: nimon þâs hira dæl!

---

11. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum et Gomorrhæ. — 12. Nec non et Lot et substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.— 13. Et ecce unus, qui evaserat, nuntiavit Abram. — 14. Quod cum audisset Abram, captum videlicet fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem et octo et persecutus est usque Dan. — 15. Et divisis sociis irruit super eos nocte percussitque eos et persecutus est eos usque Hoba, quæ est ad lævam Damasci. — 16. Reduxitque omnem substantiam et Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque et populum. — 17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus (21.) et dixit ad Abram: Da mihi animas, cetera tolle tibi! — 18. At vero Melchisedech proferens panem et vinum, erat enim sacerdos altissimi, (19.) benedixit ei et ait: Benedictus Abram deo excelso, qui creavit coelum et terram. — 20. Et benedictus deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimam ex omnibus. — 22. Abram respondit ei: Levo manum meam ad dominum deum excelsum, possessorem coeli et terræ, (23.) quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas 'Ego ditavi Abram', (24.) exceptis his, quæ comederunt juvenes, et partibus virorum, qui venerunt mecum, Aner, Escol et Mambre: isti accipient partes suas.

14^{15}) laue Thw. — 14^{21}) of þam hire genam Thw.

Cap, XV.

1. Þâ þâ þis gedôn väs, þâ veard godes spræc tô Abrame þurh gesihde him secgende: Ne ondræd þu þe, Abram! ic eom þîn vergend and þîn mêd byd svîde micel.

2. Þâ cväd Abram: Eá lâ þu mîn drihten god! hvät gifst þu me? ic fare bûtan bearnum.

3. And efne mîn inbyrdling bid mîn yrfenuma.

4. Þär-rihte veard godes spræc tô Abrame þus cvedende: Ne byd þes þîn yrfenuma, þe þu ymbe spræce, ac þone þu häfst tô yrfenuman, þe of þe sylfum cymd.

5. God lædde hine þâ ût and hêt hyne lôcian tô heofonum and cväd: Telle þâs steorran, gif þu mâge! þus menigfeald byd þîn ofspring.

6. Abram þâ gelîfde gode and hit väs him geteald tô rihtvîsnisse.

7. God cväd eft tô Abrame: Ic eom se god, þe þe lædde of þæra Chaldêiscra Hur, þät ic þe þis land forgeâfe tô âgenne.

8. Abram cväd tô gode: Mîn drihten god, hû mäg ic hit vitan, þät ic hit âgan sceal?

9. God cväd eft tô him: Geoffra me tô lâce ân þrîvintre hrýder and ænne þrîvintre ramm and âne þrîvintre gât and sume turtlan and sume culfran!

10. He dide þâ svâ and tôdælde hig tvâ, bûton þâ fugelas he ne tôdælde.

11. Þâ voldon ôdre fugelas fleón tô þam .holde; Abram hig âflîgde fram þam flæsce ealle.

12. Eft þâ on æfnunge befeóll slæp on Abram and micel ôga him becom þâ mid þeóstrum.

13. Him väs þâ gesæd svutelîce þurh god: Vite þu, þät þîn ofspring sceal vunian älþeódig on ôdrum earde and hig hig yfele gesvencad and on þeóvete gebringad feóverhund geâra.

XV, 1. His itaque transactis, factus est sermo domini ad Abram per visionem, dicens: Noli timere, Abram! ego protector tuus sum et merces tua magna nimis.— 2. Dixitque Abram: Domine deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis.— 3. Et ecce vernaculus meus heres meus erit. — 4. Statimque sermo domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic heres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem. — 5. Eduxitque eum foras et ait illi: Suspice coelum et numera stellas, si potes! sic erit semen tuum. — 6. Credit Abram deo et reputatum est illi ad justitiam. — 7. Dixitque ad eum: Ego dominus, qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram istam et possideres eam. — 8. At ait ille: Domine deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam? — 9. Et respondens dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem et capram trimam et arietem annorum trium, turturem quoque et columbam! — 10. Qui tollens universa hæc divisit ea per medium, aves autem non divisit. — 11. Descenderuntque volucres super cadavera et abigebat eas Abram. — 12. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram et horror magnus et tenebrosus irruit eum. — 13. Dictumque est

---

15[1]) spræce Thw.

14. Ic dême svâ þeáh þâ þeóde, þe hig on þeóvette gebringađ, and hig cumađ syđđan ongeân mid svîđlîcum æhtum.

15. Þu sôđlîce forđ färst on sybbe, þonne se tîma cymđ, on gôdre ylde tô þînum ealdfäderum.

16. On þære feórđan mægđe hig gecirrađ eft hider: ne synd nâ git gefillede þises folces unrihtvîsnyssa þisra Amorrêiscra ôđ þâs andverdan tîd.

17. Þâ þâ sunne eode tô setle, þâ slôh þär micel mist and fêrde svilce ân ofen eall smôciende and leóhtberende fŷr fêrde ofer þâ lâc.

18. On þam däge sealde god him sylf his vedd Abrame and cväđ: Þînum ofspringe ic forgife þis land äfter þe fram þære Egiptiscan eá ôđ Eufraten, þe þâs þeóda habbađ, (19.) Cynei and Cenezei, Cetmonei (20.) and Athei, Ferezei and Rafaim, (21.) Amorrei and Chananei, Gergessei and Iebusei.

Cap. XVI.

1. Abrames vîf väs þâ git vuniende bûtan cildum and heó häfde âne þînene, þâ Egiptiscan Agar.

2. And heó cväđ tô hire vere: Þu vâst, þät ic eom untŷmende; nim nu mîne þînene tô þînum bedde, þät ic hûru underfô sum fôstercild of hyre! Abram þâ dyde svâ, svâ him dyhte Sarai.

4. And Agar þâ geeácnode and eác forseah hire hlæfdian.

5. Þâ cväđ Sarai tô Abrame: Þu dêst unrihtlîce viđ me! ic lêt mîne vylne tô þe; nu vât heó, þät heó ys eácniende, and forsihđ me; dême god betvux me and þe!

6. Abram hire andverde: Efne heó ys þîn vyln under þînre handa; þreá hig, lôca, hû þu vylle! Sarai hig þâ gesvencte and heó sôna fleáh ût tô þam vêstene, (7.) þär þär väs ân vyllspring; þâ ofseah hig godes engel.

---

ad eum: Scito, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua et subjicient eos servituti et affligent quadringentis annis. — 14. Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo, et post hæc egredientur cum magna substantia. — 15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. — 16. Generatione autem quarta revertentur huc; necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus. — 17. Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa et apparuit clibanus fumans et lampas ignis inter divisiones illas. — 18. In illo die pepigit dominus foedus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphratem, (19.) Cinæos et Cenezæos, Cedmonæos (20.) et Hethæos, et Pheresæos, Raphaim quoque (21.) et Amorrhæos et Chananæos et Gergesæos et Jebusæos.

XVI, 1. Igitur Sarai uxor Abram non genuerat liberos; sed habens ancillam ægyptiam nomine Agar. — 2. Dixit marito suo: Ecce conclusit me dominus, ne parerem; ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios! Cumque ille acquiesceret deprecanti, (4.) Agar concepisse se videns despexit dominam suam. — 5. Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me; ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quod conceperit, despectui me habet; judicet dominus inter me et te.! — 6. Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est; utere ea ut libet! Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit. — 7. Cumque invenisset eam angelus domini juxta fontem aquæ in solitudine,

8. And hig sôna clipode: Agar Saraies þînen, hû färst þu odde hvider vylt þu? Heó andvirde þam engle: Ic forfleó mîne hlæfdian.

9. Þâ cväd se engel hyre eft tô: Gecir tô þînre hlæfdian and beó geeádmet under hire handa!

10. Ic secge, þät þîn sæd byd svâ svîde gemenigfild, þät man hit gerîman ne mäg for þære meniu.

11. Efne þu geeácnodest and þu âcenst sunu and þu gecîgst his naman sôdlîce Ysmaêl, for þan þe god sylf gehîrde þîne gesvencednisse.

12. Þes byd rêde mann and vind vid ealle and ealle vid hyne, and he gevislîce ârærd æfre his geteld on emn his gebrôdra.

13. Agar þâ clipode godes naman, þe hire tô spräc: Þu god, þe me gesâve! Heó cväd: Sôdlîce ic geseah hêr þone bäftan, þe me geseah.

14. And for þig heó hêt þone väterpytt 'Libbendes and geseóndes me'. Se pytt ys betvux Cades and Barath.

15. Agar þâ âcende sunu Abrame and he hêt his naman Ysmahêl.

16. Hundeahtatig-vintre and six-vintre väs Abram, þâ þâ Agar him âcende Ysmaêl.

Cap. XVII.

1. Eft þâ þâ he väs nigon and hundnigontig-vintre, þâ ätŷvde god hine sylfne him and cväd him tô: Ic eom älmihtig god; gang þu ätforan me and beó fulfremed!

2. And ic sette min vedd betvux me and þe and ic þe gemenigfilde svîde þearle.

3. Þâ feóll Abram âstreht tô eordan and god him cväd tô:

4. Ic eom and mîn vedd mid þe and þu bist manegra þeóda fäder.

5. Ne þîn nama ne bid gecŷded Abram heonon ford, ac þu byst gehâten Abraham, for þan þe ic þe gesette manegra þeóda fäder.

(8.) dixit ei angelus: Agar ancilla Sarai, unde venis et quo vadis? Quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. — 9. Dixitque ei angelus domini: Revertere ad dominam tuam et humiliare sub manu illius! — 10. Multiplicans multiplicabo semen tuum et non numerabitur præ multitudine. — 11. Ecce concepisti et paries filium vocabisque nomen ejus Ismael, eo quod audierit dominus afflictionem tuam — 12. Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes et manus omnium contra eum, et e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.— 13. Vocavit autem nomen domini, qui loquebatur ad eam: Tu deus, qui vidisti me. Dixit enim: Profecto hic vidi posteriora videntis me. — 14. Propterea appellavit puteum illum 'puteum viventis et videntis me'. — 15. Peperitque Agar Abræ filium, qui vocavit nomen ejus Ismael. — 16. Octoginta et sex annorum erat Abram, quando peperit Agar Ismaelem.

XVII, 1. Postquam vero nonaginta et novem annorum esse coeperat, apparuit ei dominus dixitque ad eum: Ego deus omnipotens; ambula coram me et esto perfectus! — 2. Ponamque foedus meum inter me et te et multiplicabo te vehementer nimis. — 3. Cecidit Abram pronus in faciem, dixitque ei deus: (4) Ego sum et pactum meum tecum, erisque pater multarum gentium. — 5. Nec

6. And ic gedô, þät þu vyxt, and ic þe gesette on þeódum and cyningas cumađ of þe.

7. And ic sette mîn vedd betvux me and þe and betvux þînum ofspringe äfter þe on þînum mægđum êcum veddê, þät ic beó þîn god and þînes ofspringes äfter þe.

8. And ic forgife þe and þînum ofspringe þät land þînre äl-þeódignisse, eall Chananêisc land on êce æht and ic beó heora god.

9. Eft cväđ god tô Abrahame: And þu healtst mîn vedd and þîn ofspring äfter þe on heora mægđum.

10. Þis ys þät vedd, þät ge healdan sceolon betvux me and eóv and þîn ofspring äfter þe, þät älc hysecild betvux eóv beó ymbsniden.

11. And ge emsnîđađ þät flæsc eóvres fylmenes: þät beó tâcn mînes veddes betvux me and eóv!

12. Älc hisecild betvux eóv beó ymsniden on þam eahtođan däge his âcennednysse and älc verhâdes man on eóvrum mægđum and inbyrdlingum and geboht þeóva beó ymsniden, þeáh he ne beó eóvres cynnes!

13. And beó mîn vedd on eóvrum flæsce on êcum vedde!

14. Se verhâdes man, þe ne byđ ymsniden on þam flæsce hys fylmenes, his sâvul biđ âdilegod of his folce, for þan þe he âîdlode mîn vedd.

15. God cväđ eác tô Abrahame: Þîn vîf Sarai ne hât þu hig heonon forđ Sarai, ac hât hig Sarra!

16. Ic hig gebletsige and of hire ic þe forgife sunu, þone ic vylle bletsian; he byđ on þeódum and folca cyningas cumađ of him.

17. Þâ feóll Abraham on cneóvum and hlôh cveđende on his heortan: Vênst þu lâ, þät sunu beó acenned of hund-vintrum men? Sarra hundnigontig-vintre nu âcenne?

18. He cväđ þâ tô gode: Ic vîsce, þät Ysmahêl libbe ätforan þe.

---

ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te. — 6. Faciamque te crescere et ponam te in gentibus regesque ex te egredientur. — 7. Et statuam pactum meum inter me et te et inter semen tuum post te in generationibus suis foedere sempiterno, ut sim deus tuus et seminis tui post te. — 8. Daboque tibi et semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque deus eorum. — 9. Dixit iterum deus ad Abraham: Et tu ergo custodies pactum meum et semen tuum post te in generationibus suis. — 10. Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me et vos et semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum. — 11. Et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum foederis inter me et vos. — 12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus quam emptitius circumcidetur, et quicumque non fuerit de stirpe vestra. — 13. Eritque pactum meum in carne vestra in foedus æternum. — 14. Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. — 15. Dixit quoque deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. — 16. Et benedicam ei et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in nationes et reges populorum orientur ex eo. — 17. Cecidit Abraham in faciem suam et risit, dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius et Sara nonagenaria pariet? — 18. Dixitque ad deum: Utinam

19. God cväđ tô Abrahame: Þîn vîf Sarra þe âcenđ sunu and þu gecîgst his naman Isaac, and ic sette mîn vedd tô him on êcne trûvan and tô his ofspringe äfter him.

20. Ofer Ysmahêl eác svilce ic gehîrde þe; efne ic hine bletsige and geeácnige and svîđe ic hine gemenigfilde; tvelf heretogan he gestrînđ and ic hine dô mycelre mægđe.

21. Mîn vedd sôđlîce ic sette tô Isaace, þone þe Sarra þe âcenđ on þisre tîde nu ymbe tvelf-mônđ.

22. God þâ âstâh upp fram Abrahame, siđđan þe þâs spræce geendod häfde.

23. Abraham sôđlîce ymbsnâđ his sunu Ysmahêl on þone ylcan däg, svâ svâ god him bebeád.

24. And he sylf vearđ ymbsniden, þâ he väs nigon and hundnigontig geâra.

27. And ealle verhâdes men his inhîrêdes ægđer ge inbyrdlingas ge gebohte þeóvan and älþeódige menn, þe him mid væron, ealle vurdon þäs däges ymsnidene.

Cap. XVIII.

1. God þâ äteóvde eft Abrahame on þam dene Mambre, þär þär he sät on his geteldes ingange on þære hætan þäs däges.

2. And Abraham beseah upp and geseah þrî veras standende him gehende. Mid þam þe he hig geseah, þâ êfste he of þam getelde him tôgeânes and âstrehte hine tô eorđan.

3. And cväđ: Mîn drihten, gif þu me æniges þinges tîđian vylle, ne far þu fram þînum þeóvan, (4.) ær þan þe ic fecce väter and eóvre fêt âþvcá, and gerestađ eóv under þisum treove, (5.) ôđ þät ic eóv lecge hlâf ätforan, þät ge eóv gereordian, and ge farađ siđđan; for þig ge gecirdon tô eóvrum þeóvan! Hig cvædon: Dô svâ þu spræce!

Ismael vivat coram te! — 19. Et ait deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium vocabisque nomen ejus Isaac, et constituam pactum meum illi in foedus sempiternum et semini ejus post eum. — 20. Super Ismael quoque exaudivi te; ecce benedicam ei et augebo et multiplicabo eum valde; duodecim duces generabit et faciam illum in gentem magnam. — 21. Pactum vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero. — 22. Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit deus ab Abraham. — 23. Abraham autem circumcidit Ismael filium suum statim in ipsa die, sicut præceperat ei deus. — 24. Abraham nonaginta et novem erat annorum, quando circumcidit carnem præputii sui. — 27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi quam emptitii et alienigenæ, pariter circumcisi sunt eadem die.

XVIII, 1. Apparuit autem ei dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. 2. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi et adoravit in terram. — 3. Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum! — 4. Sed afferam pauxillum aquæ, et lavate pedes vestros et requiescite sub arbore! — 5. Ponamque buccellam panis,

---

17[27]) imbyrdlingas Thw.

6. Abraham þâ êfste in tô þam getelde tô Sarran and cväđ hyre tô: Gecned nu hrädlîce þrî sestras smedeman and virc focan!

7. And he arn him sylf tô his hrŷđera falde and genam ân fätt cealf and betæhte hys cnapan and se cnapa hit mid ôfste ofslôh and gegearcode.

8. Abraham þâ nam buteran and meoloc and þät flæsc mid þâm heorđbacenum hlâfum and lêde him ätforan and stôd him under þam treove viđ hig, mid þam þe hig æton.

9. Þâ cvædon hig him tô: Hvär ys Sarra þîn vîf? He andvirde: On þam telde heó ys.

10. He cväđ him tô: Ic cume eft tô þe on þisne tîman and þîn vîf Sarra sceal habban sunu. Sarra þâ gehîrde þâs vord binnan þam getelde.

12. And hlôh dîgellîce þus cveđende: Syđđan ic ealdode and mîn hlâford gerîpod ys, sceal ic nu æniges lustes gîman?

13. Þâ cväđ god tô Abrahame: Hvî hlôh Sarra þîn vîf and cväđ 'Sceal ic nu eald vîf cennan'?

14. Cvîst þu lâ, ys ænig þing gode earfođe? be þam gecvedenan ândagan ic cume tô þe and Sarra häfđ sunu.

15. Þâ ätsôc Sarra: Ne hlôh ic nâ, ac ic väs âfirht. God cväđ þâ: Nis hit nâ svâ, ac þu hlôge.

16. Þâ ârison þâ þrî veras and þanon eodon, svilce hig voldon tô þære byrig Sodoma, and Abraham eode forđ mid and lædde hig.

17. God cväđ þâ: Hû mäg ic forhelan Abrahame, þät ic dôn ville, (18.) þonne he ys tôveard on micelre mægđe and [on] þâ strengstan mægđe, nu ealra eorđan mægđ beóđ on him gebletsode?

19. Ic vât sôđlîce, þät he vile bebeódan his bearnum and hys hîrêde äfter him, þät hig healdon godes veg and þät hig dôn riht-

---

et confortate cor vestrum! postea transibitis; idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es! — 6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram dixitque ei: Accelera, tria sata similæ commisce et fac subcinericios panes! — 7. Ipse vero ad armentum cucurrit et tulit inde vitulum tenerrimum et optimum deditque puero, qui festinavit et coxit illum. — 8. Tulit quoque butyrum et lac et vitulum, quem coxerat, et posuit coram eis; ipse vero stabat juxta eos sub arbore. — 9. Cumque comedissent, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit: Ecce in tabernaculo est. — 10. Cui dixit: Revertens veniam ad te tempore isto et habebit filium Sara uxor tua. Quo audito Sara risit post ostium tabernaculi. — 12. Quæ risit occulte, dicens: Postquam consenui et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? — 13. Dixit autem dominus ad Abraham: Quare risit Sara dicens 'Num vere paritura sum anus'? — 14. Numquid deo quidquam est difficile? juxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore et habebit Sara filium. — 15. Negavit Sara dicens: Non risi, timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita, sed risisti. — 16. Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam et Abraham simul gradiebatur deducens eos. — 17. Dixitque dominus: Num celare potero Abraham, quæ facturus sum, (18.) cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam et benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ? — 19. Scio enim, quod præcep-

---

18[16]) ealra eorđan Thw.

vîsnysse and rihtne dôm, þät god gelæste for Abrahame ealle þâ þing, þe he hym tô spräc.

20. God þâ geopenude Abrahame, hvät he mid þære spræce mænde, and cväđ him tô: Þæra Sodomitiscra hreám and þære burhvare of Gomorra ys gemenigfyld and heora synn ys svîđe gehefegod.

21. Ic vylle nu faran tô and geseón, hväđer hig gefyllađ mid veorcê þone hreám, þe me tô com, ođđe hit svâ nys, þät ic vite.

22. Hig gevendon þâ þanon and eodon tô Sodoman veard. Abraham sôđlîce stôd þâ git ätforan god.

23. And him tô geneâlæhte and cväđ: Lâ leóf, nelt þu forđôn þâ rihtvîsan mid þam ârleásan?

24. Gif on þære byrig beóđ fîftig rihtvîsra manna, sceolon hig ealle samod forveorđan, and þu nelt ârian þære stôve for þâm fîftigum rihtvîsum, gif hig þär svâ fela beóđ?

25. Ne gevurđe hyt lâ leóf, þät þu yfelne dôm gesette!

26. God cväđ þâ tô him: Gif ic gemête on þære byrig Sodoman fîftig rihtvîsra vera, eallum ic gemiltsige for him.

27. Abraham þâ andvirde and cväđ: Nu ic æne begann tô sprecanne tô mînum drihtene, þonne ic eom dust and axe.

28. Lâ leóf, hvät dêst þu, gif þär beóđ fîf and feóvertig rihtvîsra? vylt þû âdilegian ealle þâ burh? God cväđ þâ: Gif ic þär gemête fîf and feóvertig rihtvîsra, ne âdilege ic þâ burh.

29. Abraham cväđ þâ git: Lâ leóf, gif þär beóđ gemêtte feóvertig rihtvîsra, hvät dêst þu þonne? God cväđ: Ne ofsleah ic hig, gif þär beóđ feóvertig.

30. Abraham cväđ þâ: Lâ leóf, ic bidde, þät þu þe ne belge viđ me, gif ic spræce: Hvät, gif þär beóđ þrîtig? God cväđ: Ne dô ic him nâ lâđ, gif þär beóđ þrîtig rihtvîsra.

31. Araham cväđ þâ git: Nu ic æne begann tô sprecanne tô mînum drihtne, ic vylle sprecan git: Lâ leóf, hû byđ hit, gif þär

---

turus sit filiis suis et domui suæ post se, ut custodiant viam domini et faciant judicium et justitiam, ut adducat dominus propter Abraham omnia, quæ locutus est ad eum. — 20. Dixit itaque dominus: Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est et peccatum eorum aggravatum est nimis. — 21. Descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam. — 22. Converteruntque se inde et abierunt Sodomam. Abraham vero adhuc stabat coram domino. — 23. Et appropinquans ait: Numquid perdes justum cum impio? — 24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul? et non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo? — 25. Absit a te, ut occidas justum cum impio! nequaquam facies judicium hoc. — 26. Dixitque dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos. — 27. Respondensque Abraham ait: Quia semel coepi, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis. — 28. Quid si minus quinquaginta justis quinque fuerint? delebis propter quadraginta quinque universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque. — 29. Rursumque locutus est ad eum: Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta. — 30. Ne quæso, inquit, indigneris domine, si loquar! Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta. — 31. Quia semel, ait, coepi,

beóđ tventig rihtvîsra? God cväđ: Ne dô ic hit, gif þär beóđ tventig.

32. Abraham cväđ þâ git: Lâ leóf drihten, ic bidde, þät þu ne yrsie, gif ic spræce git æne: Hû byđ hit, gif þär beóđ tyn rihtvîsra? God cväđ: Ne âdilegie ic hig, gif þär beóđ tyn.

33. God fêrde þâ forđ, svâ he gemynt häfde, and Abraham gecirde tô hîs vununge.

Cap. XIX.

1. Cômon þâ on æfnunge tvegen englas fram gode âsende tô þære birig Sodoma, and Loth Abrahames brôđer sunu sät on þære stræte and geseah hig. He ârâs þâ sôna and eode him tôgeânes and âstrehte hyne ätforan þâm englum.

2. And cväđ: Ic bidde eóv, leóf, þät ge gecirron tô mînum hûse and þär vunion nihtlanges and þveáđ eóvre fêt, þät ge mâgon faran tô mergen on eóverne veg. Hig cvædon: Nâteshvon, ac ve villađ vunian on þære stræte.

3. Loth þâ hig lađode geornlîce, ôđ þät hig gecirdon tô his hûse. He þâ gearcode him gereord and hig æton.

12. Þâ cvædon þâ englas tô Lothe, se þe rihtlîce leofode: Häfst þu suna ođđe dôhtra on þisre byrig ođđe âđum ođđe ænigne sibling? gif þu häbbe, læd hig ealle of þissere byrig!

13. Ve sceolon sôđlîce âdiligan ealle þâs stôve, for þam þe heora hreám veôx tô svîđe ätforan gode and god us sende, þät ve hig fordôn.

14. Loth þâ eode tô his tvâm âđumum, þe voldon vîfian on his tvâm dôhtron, and cväđ him tô: Ârîsađ and farađ of þisre stôve, for þan þe god vyle âdilegian þâs burh. Þâ väs him geþûht, svilce he gamnigende spræce.

15. Þâ englas þâ on ærne mergen cvædon tô Lothe: Ârîs and

---

loquar ad dominum meum: Quid si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti — 32. Obsecro, inquit, ne irascaris domine, si loquar adhuc semel! Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem.— 33. Abiitque dominus et ille reversus est in locum suum.

XIX, 1. Veneruntque duo angeli Sodomam vespere et sedente Lot in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit et ivit obviam eis adoravitque pronus in terram. — 2. Et dixit: Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri et manete ibi! lavate pedes vestros et mane proficiscemini in viam vestram! Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus. — 3. Compulit illos oppido, ut diverterent ad eum; ingressisque domum illius fecit convivium et comederunt. — 12. Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum, generum aut filios aut filias? omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac! — 13. Delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram domino, qui misit nos, ut perdamus illos. — 14. Egressus itaque Lot locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus, et dixit: Surgite, egredimini de loco isto, quia delebit dominus civitatem hanc! Et visus est eis quasi ludens loqui. — 15. Cumque

---

18[32]) Abram Thw. — 19[1. 3]) stræt Thw.

nym þîn vîf and þîne dôhtra and far þe heonon, þŷ läs þe þu losige samod mid þisre scildigan burhvare!

16. He vandode þâ git; ac hig gelæhton hys hand and his vîfes hand and his dôhtra and gelæddon hig ût of þære byrig, for þan þe god him ârode.

17. Þâ englas cvædon him tô: Beorh þînum feore! ne beseoh þu under bäc, ne þu ne ätstande nâ hvar on þisum earde, ac gebeorh þe on þam munte, þät þu samod ne losige!

18. Þâ cväđ Loth: Ic bidde þe, mîn drihten!

19. Nu þu þîne mildheortnysse me cŷđdest, for þan þe ic ne mäg on þam munte me gebeorgan, þê läs þe me þär gefô sum færlîc yfel!

20. Nu ys hêr gehende ân gehvæde burh, tô þære ic mäg fleón and mînum feore gebeorgan.

21. Him väs þâ geandvyrd þus: Ic underfêng þîne bêne, þät ic þâ burh ne tôvende, nu þu vylt þyder bûgan.

22. Êfst ardlîce þyder, for þan þe ic nân þing ne dô, ær þan þe þu þyder cume! And seó burh väs gehâten for þig Segor.

23. Loth com þâ tô Segor, þâ þâ sunne upp eode.

24. And god sende tô þâm burgum eallbyrnende rênscûr mid sveflê gemencged and þâ sceamleásan fordyde.

25. God tôvearp þâ svâ mid graman þâ burga and ealne þone eard endemes tôvende and ealle þâ burhvara forbärnde ätgädere and eall þät grôvende vearđ âdilegod.

26. Þâ beseah Lothes vîf unvîslîce under bäc and vearđ sôna âvende tô ânum sealtstâne.

27. Þâ beheóld Abraham on ærne mergen þyder veard.

28. And geseah, hû þâ ŷsla up flugon mid þam smîce.

---

esset mane, cogebant eum angeli dicentes: Surge, tolle uxorem tuam et duas filias, quas habes, ne tu pariter pereas in scelere civitatis! — 16. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus et manum uxoris et duarum filiarum ejus, eo quod parceret dominus illi. — 17. Eduxeruntque eum extra civitatem, ibique locuti sunt ad eum: Salva animam tuam! noli respicere po t tergum nec stes in omni circa regione, sed in monte salvum te fac, ne tu et simul pereas! — 18. Dixitque Lot and eos: Quæso, domine mi! — 19. Quia magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, non possam in monte salvari, ne forte apprehendat me malum. — 20. Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva et salvabor in ea. — 21. Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subervertam urbem, pro qua locutus es. — 22. Festina et salvare ibi, quia non potero facere quidquam, donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum est nomen illius urbis Segor. — 23. Sol egressus est super terram et Lot ingressus est Segor. — 24. Igitur dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem de coelo. — 25. Et subvertit civitates has et omnem circa regionem, universos habitatores urbium et cuncta terræ virentia. — 26. Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis. — 27. Abraham autem consurgens mane (28.) intuitus est terram regionis illius viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.

19[19]) cyddest Thw. — 19[27]) beheolde Thw.

29. And god þâ âlŷsde Loth for Abrahame.

30. Loth þâ ne dorste leng vunian on Segor, ac fêrde mid hys tvâm dôhtrum âfirht tô þam munte, and þar on ânum scräfe ealle þreó vunodon.

31. Þâ cväđ seó yldre dôhtor tô hyre gingran svuster: Ûre fäder ys eald mann and nân ôđer ver ne belâf on ealre eorđan, þe unc mâge habban.

32. Uton fordrencan ûrne fäder færlîce mid vînê and uton licgan mid him, þät sum lâf beó hys cynnes!

33. Hî didon þâ svâ and fordrencton heora fäder and eode seó yldre svyster ærost tô his bedde and se fäder nyste, hû he befêng on hig, for þære druncenysse, ne hû heó dearnunga ârâs.

35. Eft hig fordrencton þone unväran Loth and seó gingre dôhtor eode tô his bedde and se fäder niste, hû he befêng on hig ne hvenne heó ârâs, for his druncenysse.

36. Hig væron þâ eácnigende.

37. And seó yldre âcende sunu, þone heó hêt Moab, se ys Moabytiscra fäder ôđ þisne andveardan däg.

38. Seó ôđer âcende sunu, þone heó hêt Amon, þät is 'mînes folces sunu'; he is þâra Monitiscra fäder ôđ þisne andveardan däg.

Cap. XX.

1. Abraham þâ fêrde eft tô sûđdæle and vunode älþeódig on þam earde Gearara.

2. And cväđ be his vîfe, þät heó være his svuster. Þâ sende Abimeleh þære leóde cyning tô and hêt niman þät vîf for hire vlite tô him.

3. Ac god sylf him com tô on svefne and cväđ tô him: Efne þu scealt sveltan nu, Abimeleh, for þam vîfe þe þu nâme; heó hefđ ôđerne ver.

---

29. Deus recordatus Abrahæ liberavit Lot de subversione urbium. — 30. Ascenditque Lot de Segor et mansit in monte, duæ quoque filiæ ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) et mansit in spelunca et duæ filiæ ejus cum eo. — 31. Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est et nullus virorum remansit in terra, qui possit ingredi ad nos. — 32. Veni, inebriemus eum vino dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen! — 33. Dederunt itaque patri suo libere vinum et ingressa ect major dormivitque cum patre; at ille non sensit, nec quando accubuit filia nec quando surrexit. — 35. Dederunt etiam et altera nocte patri suo bibere vinum ingressaque minor filia dormivit cum eo, et ne tunc quidem sensit, quando concubuerit vel quando illa surrexerit. — 36. Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre suo. — 37. Peperitque major filium et vocavit nomen ejus Moab; ipse est pater Moabitarum usque in præsentem diem. — 38. Minor quoque peperit filium et vocavit nomen ejus Ammon, id est 'filius populi mei'; ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

XX, 1. Profectus inde Abraham in terram australem habitavit inter Cades et Sur et peregrinatus est in Geraris. — 2. Dixitque de Sara uxore sua: Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Geraræ et tulit eam. — 3. Venit autem deus ad Abimelech per somnium et ait illi: En morieris propter mulierem, quam tulisti; habet enim virum.

4. Abimeleh andvirde earhlîce and cväð: Ne ofsleh þu drihten unscildine mannan!

5. He cväð sylf tô me, þät heó hys svuster være, and þät vîf eác sæde, þät he hyre brôðer være; þis ic dyde mid bilevitnysse.

6. And drihten cväð him tô: Ic vât, þät þu svâ didest, and ic þe eác for þig geheóld, þät þu við me ne syngodest, þät þu hig gescindest, and ic þe svâ geheóld, þät þu hig ne hrepodest.

7. Âgif nu þam vere his vîf raðe for þan þe he ys vîtega and for þe gebitt! gif þu þis dôn nelt, þu bist deád for-raðe, and þâ, þe þe tô lôciað, beóð lîfleáse eác.

8. Abimeleh þâ ârâs and ealle his menn clypode and sæde heom þâ vord, þe he on svefne gehŷrde, and hî vurdon alle vundorlîce âfirhte.

9. He clypode eác Abraham on þære ylcan nihte and cväð: Hvî dydest þu svâ vîð us and svylce synne gebrôhtest ofer me sylfne and ofer mîn rîce?

10. Hvät gesâve þu mid us, þät þu svâ dôn voldest?

11. Abraham him cväð tô: Ic cväð on mînum geþance: Ic vêne, þät godes ege ne sî on þissere stôve and þät hî villað me ofsleán for mînes vîfes þingon.

12. And heó ys svâ þeáh mîn svustor tô sôðon, mînes fäder dôhter and nâ mînre môdor; ic genam hig þâ tô vîfe.

13. And unc geveard syððan, þät heó sceolde secgan, þät heó mîn svuster være, svâ oft svâ vyt fêrdon tô fyrlenum eardum.

14. Þâ genam Abimelech oxan and scêp, vealas and vylna, and forgeaf Abrahame, and hîs vîf him betæhte ungevemmed.

15. And cväð: Land bið ätforan eóv; vuna, þär þe leófost ys!

16. Tô þam vîfe Sarra he cväð: Þûsend scyllinga ic forgeaf on seolfre þînum brêðer; þät beó þe tô heafodgevædon, þät þe hûru ne

---

4. Abimelech vero ait: Domine, num gentem ignorantem et justam interficies? — 5. Ipse dixit mihi: Soror est mea; et ipsa ait: Frater meus est. In simplicitate cordis mei feci hoc. — 6. Dixitque ad eum deus: Et ego scio, quod simplici corde fecisti, et ideo custodivi te, ne peccares in me, et non dimisi, ut taugeres eam. — 7. Nunc ergo redde viro suo uxerem, quia propheta est! et orabit pro te et vives; si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu et omnia quæ tua sunt. — 8. Statimque consurgens Abimelech vocavit omnes servos suos et locutus est universa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes valde. — 9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham et dixit ei: Quid fecisti nobis, quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande? — 10. Quid vidisti, ut hoc faceres? — 11. Respondit Abraham: Cogitavi mecum dicens: Forsitan non est timor dei in loco isto et interficient me propter uxorem meam. — 12. Alias autem et vere soror mea est, filia patris mei, ei non filia matris meæ, et duxi eam in uxorem. — 13. Postquam autem eduxit me deus de domo patris mei, dixi ad eam: In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus sim. — 14. Tulit igitur Abimelech oves et boves et servos et ancillas et dedit Abraham reddiditque illi Saram uxorem suam. — 15. Et ait: Terra coram vobis est; ubicumque tibi placuerit, habita! — 16. Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi

---

20[5]) sæde eom Thw. — 20[11]) Ic cvæþe Thw. — 20[13]) þät seo min Thw.

sceamige viđ þâ, þe þe geseóđ, and svâ hvyder svâ þu färst; gemun, þät þu gelæht være!

17. Abraham þâ gebäd for Abimelech god, (18.) for þan þe god gevîtnode ealle his vimmen, svâ þät heora nân ne mihte habban ænig cild for Abrahames vîfe, ær þam þe he hyt eft âbäd.

Cap. XXI.

1. God þâ geneósode Sarran, svâ svâ he behêt, and gefylde hys vord, (2.) svâ þät heó veard mid cilde and on hyre ylde âcende sunu on þære ylcan tîde, þe god gecväđ.

3. Abraham þâ gecîgde Isaac his sunu (4.) and on þam eahtođan däge hyne ymbsnâđ, svâ svâ god him bebeád.

5. And he sylf väs þâ hund-vintre.

6. Sarra cväđ þâ ofvundrod: God me vorhte hlehter; svâ hvâ svâ þät geâxađ, he hlihđ eác mid me.

7. Hvâ volde gelŷfan, þät Sarra sceolde lecgan cild tô hyre breóste tô gesoce on ylde, þät þe heó Abrahame on his ylde âcende?

8. Þät cild sôđlîce veôx and veard gevened and Abraham vorhte, svâ svâ heora gevuna väs, mycelne gebeórscipe tô blysse his mannum on þone däg, þe man þät cild fram soce Sarra âteáh.

9. Hit gelamp eft syđđan, þät Sarra beheóld, hû Agares sunu viđ Isaac plegode.

10. And cväđ tô Abrahame: Âdô þâs vylne heonon! ne byđ þære vylne sunu sôđlîce yrfenuma mid mînum bearne Isaace.

11. Abraham þâ undernam hefiglîce þâs vord.

12. Ac god sylf him cväđ tô: Ne sig þe hefilîc geþûht, þät þät Sarra þe sæde be þînre cyfese, ac dô svâ svâ heó cväđ, for þam þe þe byđ gecîged sæd on Isace!

13. And ic eác svilce dô þære vylne sunu micelre mægđe, for þan þe he ys eác of þînum sæde.

---

fratri tuo; hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt, et quocumque perrexeris; mementoque te deprehensam! — 17. Orante autem Abraham sanavit deus Abimelech et uxorem ancillasque ejus et pepererunt. — 18. Concluserat enim dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram.

XXI, 1. Visitavit autem dominus Saram, sicut promiserat, et implevit, quæ locutus est. — 2. Concepitque et peperit filium in senectute sua tempore, quo prædixerat ei dominus. — 3. Vocavitque Abraham nomen filii sui Isaac. — 4. Et circumcidit eum octavo die, sicut præceperat ei deus, (5.) cum centum esset annorum. — 6. Dixitque Sara: Risum fecit mihi deus; quicumque audierit, corridebit mihi. — 7. Quis crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam seni? — 8. Crevit igitur puer et ablactatus est, fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus. — 9. Cumque vidisset Sara filium Agar ludentem cum Isaac, (10.) dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc! non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. — 11. Dure accepit hoc Abraham pro filio suo — 12. Cui dixit deus: Non tibi videatur asperum super puero et super ancilla tua! omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen! — 13. Sed et filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est.

14. Abraham þâ ârâs on ærne mergen sôna and âlædde âveg þâ vylne Agar and Ysmahêl samod, and sealde him for mete hlâf and väter, and gevende him hâm. Þâ þâ hig cômon tô þam vêstene, þâ vurdon hig on gedvolan.

15. And þät väter âsceortode, þe väs on þam buturuce; heó þâ âlêde þone sunu under sumum treove.

16. And sät hire feorran sârlîce vêpende, cväđ þät heó nolde gěseón, hû þät cild svulte.

17. God þâ sylf gehîrde þäs cildes stemne and âsende his engel, þe þis sæde Agare: Hvät dêst þu Agar? ne beó þu âfirht! god sylf gehŷrde þînes suna stemne.

18. Ârîs nu and gîm hys, for þam þe he gevyrđ git micelre mægđe! And seó môdor svâ dide.

19. Heó geseah þâ sôna, svâ svâ hine svutelode god, sumne väterpytt þär on emn, and heó of þam sealde þam cnapan drincan.

20. And heó vunede mid him.

21. He veôx þâ and vearđ on þam vêstene scytta and his môdor him genam vîf of Egipta lande.

22. On þære tîde cväđ se cining Abimelech and his ealdorman Phihol tô Abrahame þus: God sylf ys mid þe on eallum þînum veorcum.

23. Behât me nu þurh god, þät þu me ne derige ne mînum äftergengum ne mînum ofspringe, ac cŷđ him mildheortnisse svâ svâ ic cŷđde þe!

25. Abraham þâ þreáde Abimelech mid vordum for þam väterpytte, þe hys vealas him ätbrudon.

26. Þâ cväđ se cining him tô: Nyste ic nân þing þises, ne þu me hit ne sædest, ne ic hit sylf ne gehîrde.

27. Abraham forgeaf þâ Abimeleche lâc on oxan and on sceâpon and hig slôgon heora vedd ægđer tô ôđrum, þät hig æfre vurdon gefrŷnd.

---

14. Surrexit itaque Abraham mane et tollens panem et utrem aquæ imposuit scapulæ ejus tradiditque puerum et dimisit eam. Quæ cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee. — 15. Cumque consumpta esset aqua in utre, abjecit puerum subter unam arborum. — 16. Seditque e regione procul; dixit enim: Non videbo morientem puerum; et flevit. — 17. Exaudivit autem deus vocem pueri, vocavitque angelus dei Agar de coelo, dicens: Quid agis, Agar? noli timere! exaudivit enim deus vocem pueri. — 18. Surge, tolle puerum et tene manum illius, quia in gentem magnam faciam eum! — 19. Aperuitque oculos ejus deus; quæ videns puteum aquæ, implevit utrem et dedit puero bibere. — 20. Et fuit cum eo. — 21. Qui crevit et moratus est in solitudine factusque est juvenis sagittarius. — 22. Eodem tempore dixit Abimelech et Phicol princeps exercitus ejus ad Abraham: Deus tecum est in universis, quæ agis. — 23. Jura ergo per deum, ne noceas mihi et posteris meis stirpique meæ, sed juxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi! — 25. Et Abraham increpavit Abimelech propter puteum aquæ, quem vi abstulerant servi ejus. — 26. Responditque Abimelech: Nescivi, quis fecerit hanc rem; sed et tu non indicasti mihi et ego non audivi. — 27. Tulit

---

21[14]) aveig Thw. — 21[23]) ic cydde þe Thw.

28. Abraham þâ gesette seofon lamb on sundron.

29. And Abimelech âxode Abraham and cväđ: Hvät gemænađ þâs lamb, þe þu gelôgast on sundron?

30. Abraham him andvirde: Ic ville, þät þu underfô þâs seofon lamb ät me, þät hig tô svutelunge beón, þät ic dealf þisne pytt. And he dyde þâ svâ.

31. For þig väs gehâten seó stôv Bersabeae, for þan þe heora ægđer sealde ôđrum his vedd þär and svôron him betveónan, þät hig sibbe heóldon.

32. Þâ gevende Abimelech mid his ealdormen Phichol tô Palestina lande and Abraham belâf þär.

33. Abraham þâ plantode ænne holt on Bersabeae and þär gecîgde þâ mid sôđum geleáfan þäs êcan godes naman.

34. And he þät land bletsode Philistêiscre þeóde fela daga syđđan.

Cap. XXII.

1. God volde þâ fandian Abrahames gehŷrsumnysse and clypode his naman.

2. And cväđ him þus tô: Nim þînne âncennedan sunu Isaac, þe þu lufast and far tô þam lande Visionis rađe and geoffra hyne þär uppon ânre dûne!

3. Abraham þâ ârâs on þære ylcan nihte and fêrde mid tvâm cnapum tô þam fyrlenum lande and Isaac samod on assum rîdende.

4. Þâ on þone þriddan däg, þâ hig þâ dûne gesâvon, þär þär hig tô sceoldon tô ofsleánne Isaac, (5.) þâ cväđ Abraham tô þâm tvâm cnapum þus: Anbîdiađ eóv hêr mid þâm assum sume hvîle! ic and þät cild gâđ unc tô gebiddenne and ve syđđan cumađ sôna eft tô eóv.

6. Abraham þâ hêt Isaac beran þone vudu tô þære stôve and he sylf bär his svurd and fŷr.

---

itaque Abraham oves et boves et dedit Abimelech, percusseruntque ambo foedus.— 28. Et statuit Abraham septem agnas seorsum, — 29. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stære fecisti seorsum? — 30. At ille: Septem inquit, agnas accipies de manu mea, ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum. — 31. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee, quia ibi uterque juravit et inierunt foedus. — 32. Surrexit autem Abimelech et Phicol princeps exercitus ejus reversique sunt in terram Palæstinorum. — 33. Abraham vero plantavit nemus in Bersabee et invocavit ibi nomen domini dei æterni. — 34. Et fuit colonus terræ Palæstinorum diebus multis.

XXII, 1. Tentavit deus Abraham et dixit ad eum: Abraham! — 2. Et ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac et vade in terram visionis! atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium. — 3. Igitur Abraham de nocte consurgens stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes et Isaac filium suum abiit in locum, quem præceperat ei deus — 4. Die autem tertio elevatis oculis vidit locum procul. — 5. Dixitque ad pueros suos: Exspectate hic cum asino! ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. — 6. Ligna holocausti imposuit super Isaac; ipse vero portabat ignem et gladium.

7. Isaac þâ âxode Abraham his fäder: Fäder mîn, ic âxige, hvär seó offrung sig; hêr ys vudu and fŷr.

8. Him andvyrde se fäder: God foresceávađ, mîn sunu, him sylf þâ offrunge.

9. Hig cômon þâ tô þære stôve, þe him gevutelode god, and he þär veofod ârærde on þâ ealdan vîsan and þone vudu gelôgode svâ, svâ he hyt volde habban tô his suna bärnytte, syđđan he ofslagen vurde. He geband þâ his sunu.

10. And his svurd âteáh, þät he hyne geoffrode on þâ ealdan vîsan.

11. Mid þam þe he volde þät veorc begynnan, þâ clipode godes engel ardlîce of heofenum: Abraham! He andvyrde sôna.

12. Se engel him cväđ þâ tô: Ne âcvell þu þät cild, ne þîne hand ne âstrece ofer his svuran! nu ic oncneóv sôđlîce, þät þu ondrætst svŷđe god, nu þu þînne âncennedan sunu voldest ofsleán for him.

13. Þâ beseah Abraham sôna under bäc und geseah þär ânne ramm betvux þâm brêmelum be þâm hornum gehäft, and he âhefde þone ramm tô þære offrunge and hyne þär ofsnâđ gode tô lâce for his sunu Isaac.

14. He hêt þâ stôve *Dominus videt,* þät is 'god gesyhđ', and gyt ys gesæd svâ: *In monte dominus videbit,* þät is 'god gesyhđ on dûne'.

15. Eft clipode se engel Abraham (16.) and cväđ: Ic sverige þurh me sylfne, sæde se älmihtiga, nu þu noldest ârian þînum âncennedan suna, ac þe väs mîn ege mâre þonne his lîf:

17. Ic þe nu bletsige and þînne ofspring gemenigfylde svâ svâ steorran on heofenum and svâ svâ sandceosol on sæ; þîn ofspring sceal âgan heora feónda gatu.

18. And on þînum sæde beóđ ealle þeóde gebletsode, for þan þe þu gehîrsumodest mînre hæse þus.

---

7. Dixit Isaac patri suo: Pater mi, ecce ignis et ligna; ubi est victima? — 8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam. — 9. Et venerunt ad locum, quem ostenderat ei deus, in quo ædificavit altare et desuper ligna composuit; cumque alligasset Isaac filium suum, (10.) arripuit gladium, ut immolaret filium suum. — 11. Et ecce angelus domini de coelo clamavit dicens: Abraham! Qui respondit: Adsum. — 12. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum neque facias illi quidquam! nunc cognovi, quod times deum et non pepercisti unigenito filio tuo propter me. — 13. Laxavit Abraham oculos suos viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. — 14. Appellavitque nomen loci illius 'Dominus videt', unde usque hodie dicitur 'In monte dominus videbit'. — 15. Vocavit autem angelus Abraham secundo, dicens: (16.) Per memetipsum juravi, dixit dominus, quia non pepercisti filio tuo unigenito propter me. — 17. Benedicam tibi et multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli et velut arenam in litore maris; possidebit semen tuum portas inimicorum. — 18. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes, quia obedisti voci meæ.

22[10]) on þam ealdan Thw. — 22[14]) vidit Thw. — 22[17]) gata Thw.

19. Abraham þâ gecyrde sôna tô hys cnapum and fêrdon him hâm sôna mid heofenlîcre bletsunge.

Cap. XXIII.

1. Sarra leofode hundteóntig geâra and seofon and tventig geâra (2.) and heó syđđan forđ fêrde and Abraham hig bestôd on þâ ealdan vîsan (3-4.) and volde bicgan hire birgene ät þâm mannum, þe he mid vunude, þät væron Hethes suna.

6. Þâ noldon hig nânes vurđes onfôn, ac forgeâfon him þâ birgene hys gemäccan on tô birgenne.

8. Abraham hig þâ eádmôdlîce bäd, þät hig bædon Effron Soares sunu, (9.) þät he him sealde viđ feoh þät tvŷfälde scräf, þe he häfde on his lande, on hyra gevitnysse him sylfon tô birgelse.

10. Þâ cväđ Effron, (11.) þät he him volde lustlîce þone äcer forgifan mid þam scräfe.

16. Abraham þâ âväh feóverhund scillinga seolfres be fullon gevihte and sealde Effrone viđ þam äcere (17.) and viđ þam scräfe, þe läg tô Mambre, þät ys Hebron.

19. And he bebyrgde þär Sarran (20.) and he häfde þät land syđđan him sylfon tô lîcreste.

Cap. XXIV.

1. Abraham väs þâ eald and god hine gebletsode on eallum þingum.

2. And he clipode him tô his yldestan gerêfan, þe ealle his þing beviste, and cväđ tô him: Sete þîne hand under mîn þeóh!

3. And svera me âđas þurh þone heofenlîcan god, þät þu næfre ne nyme vîf Isaace mînum suna of þisum mennisce, þe ic mid vunie!

---

19. Reversusque est Abraham ad pueros suos abieruntque Bersabee simul et habitavit ibi.

XXIII, 1. Vixit autem Sara centum viginti septem annis. — 2. Et mortua est, venitque Abraham, ut plangeret et fleret eam. — 3. Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens: (4.) Date mihi jus sepulchri! — 6. Responderunt illi: In electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum! nullusque te prohibere poterit. — 8. Et adoravit Abraham filios Heth dixitque ad eos: Intercedite pro me apud Ephron filium Seor, (9.) ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in agro suo! pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri! — 10. Responditque Ephron dicens: (11.) Agrum trado tibi et speluncam, quæ in eo est. — 16. Abraham appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ. — 17. Confirmatusque est ager, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse quam spelunca. — 19. Atque ita sepelivit Abraham Saram (20.) confirmatusque est ager Abrahæ in possessionem monumenti.

XXIV, 1. Erat autem Abraham senex et dominus in cunctis benedixit ei. — 2. Dixitque ad servum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat: Pone manum tuam subter femur meum, (3.) ut adjurem te per dominum deum coeli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter

---

23[8]) eadmolice Thw — 23[19]) bebyrge Thw. — 24[3]) menisce Thw.

4. Ac far tô þam lande, þe ic of com, and nim him þær vîf!

5. Þâ cväð se vîcnere: Hû, gif þät vîf nele hider tô lande mid me, sceal ic lædan þînne sunu eft tô þam lande, þe þu of fêrdest?

6. Þâ cväð Abraham: Beó vär ät þam, þät þu næfre mînne sunu þyder ne læde!

7. Se heofenlîca god sent his engel beforan þe and he þe vissað.

8. Gif þät vîf þonne hider mid þe nele faran, ne byst þu nâ forsvoren.

9. Se gerêfa þâ âsette his svîðran hand under Abrahames þeóh and þone âð him svôr þâ, svâ he hyne sylf stafode be his suna vîfunge.

10. Se vîcnere nam þâ tyn olfendas and of his hlâfordes gôdum þone dæl, þe he volde, and lædde forð mid him and fêrde tô þam lande be his hlâfordes hæse, ôð þät he com tô Nachores byrig.

15-20. And he þär Isaace vîf gefette, svâ hyne hys hlâford hêt and him god vîsode; þäs vîfes nama väs Rebecca, Bathuêles dôhtor.

61. On þære tîde, þe se esne hig hâmveard lædde tô his hlâforde, (62.) eode Isaac on þam vege, þe scŷtt tô þam pytte, þe ys genemned *Puteus uiuentis et uidentis,* þät ys 'lybbendes and geseóndes'. He eardode sôðlîce on þâm sûðlandum.

63. He eode ût on þät land þencende; þâ he hyne beseah, þâ geseah he olfendas þyder veard.

64. Rebecca lîhte of þam olfende, þâ heó Isaac geseah.

65. And cväð tô þam cnihte: Hvät ys se man, þe ongeân us gæð? Þâ cväð he, þät hit være his hlâford, and heó nam raðe hyre væfels and bevæfde hig.

66. Se esne rehte þâ Isaace eall hys färeld.

---

quos habito, (4.) sed ad terram et cognationem meam proficiscaris et inde accipias uxorem filio meo! — 5. Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es? — 6. Dixitque Abrahm: Cave, ne quando reducas filium meum illuc! — 7. Dominus deus coeli ipse mittet angelum suum coram te et accipies inde uxorem filio meo. — 8. Sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento — 9. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham et juravit illi super sermone hoc. — 10. Tulitque decem camelos de grege domini sui et abiit, ex omnibus bonis ejus portans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor. — 15. Et ecce Rebecca egrediebatur fililia Bathuel . . . . (50.) dixitque Bathuel: En Rebecca coram te est; tolle eam et sit uxor filii domini tui, sicut locutus est dominus! — 61. Igitur Rebecca et puellæ illius ascensis camelis secutæ sunt virum, qui festinus revertebatur ad dominum suum. — 62. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam, quæ ducit ad puteum, cujus nomen est 'Viventis et videntis; habitavit enim in terra australi. — 63. Et egressus fuerat ad meditandum in agro; cumque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.— 64. Rebecca quoque. conspecto Isaac, descendit de camelo. — 65. Et ait ad puerum: Quis est ille homo, qui venit in occursum nobis? Dixitque ei. Ipse est dominus meus. At illa tollens cito pallium operuit se — 66. Servus autem cuncta, quæ gesserat, narravit Isaac.

24[15]) gesette Thw.

67. Isaac gelædde Rebeccan in tô Sarran getelde his môdor and underfêng hig tô vîfe and lufode hig svâ svîđe, þät he þät sâr forgeat, þe him on his môdur deáđe gelamp.

Cap. XXV.

5. Abraham sealde Isace eall, þät he âhte.

7. Sôđlîce Abraham leofode ânhund-vintre and fîf and hundseofontig-vintre.

8. And he forđ fêrde on gôdre ylde.

9. And Isaac and Ismaêl his suna hine bebirgdon on þam tvîfealdan scräfe, þe stynt on Effrones lande Soares suna þäs Ethêiscan ongên Mambre, (10.) þät he bohte ät Ethes sunum: þär he ys bebirged and Sarra his vîf.

13. Ismahêle væron âcenned tvelf suna; þäs yldostan nama väs Nabaoth and Cedar and Abdeêl and Mabsam (14.) and Mamsa and Duma and Massa (15.) and Adad and Þema and Ithur and Naphir.

17. Ismahêl forđ fêrde, þâ he väs hundteontig-vintre and seofon, and þrîtig-vintre.

20. Isaac väs feóvertig-vintre, þâ he nam Rebeccan tô vîfe, Bathuêles dôhtor þäs Syriscean of Mesopotamia, Labanes svuster.

21. And Isaac bäd drihten for his vîfe, for þan þe heó väs untŷmende, and he hyne gehŷrde and dyde, þät Rebecca veard geeácnod.

22. Ac þâ þâ litlingas fuhton on hire innođe, þâ cväđ heó: Gif hit svâ mihte beón, hväs være me mâre þearf, þonne ic mid cilde være? Þâ eode Rebecca tô þam, þät heó dryhten ymb þät âxode.

23. And he cväđ: Tvâ þeóda synd on þînum innođe and tvâ folc beóđ tôdæled on þe, and þät folc ofersvîđ þät ôđer folc and se mâra þeóvađ þam lässan.

---

67. Qui introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ et accepit eam uxorem, et in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, temperaret.

XXV, 5. Deditque Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac. — 7. Fuerunt autem dies vitæ Abrabæ centum septuaginta quinque anni. — 8. Et mortuus est in senectute bona. — 9. Et sepelierunt eum Isaac et Ismael filii sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filii Seor Hethæi e regione Mambre, (10.) quem emerat a filiis Heth; ibi sepultus est ipse et Sara uxor ejus. — 13. Hæc sunt nomina filiorum Ismael: primogenitus Nabaioth, deinde Cedar et Adbeel et Mabsam, (14.) Masma quoque et Duma et Massa, (15.) Hadar et Thema et Iethur et Naphis et Cedma. — 17. Et facti sunt anni vitæ Ismaelis centum triginta septem, et mortuus est. — 20. Cum Isaac quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban. — 21. Deprecatusque est Isaac dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis; qui exaudivit eum et dedit conceptum Rebeccæ. — 22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli, quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque, ut consuleret dominum. — 23. Qui respondens ait: Duæ gentes sunt in utero tuo et duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum super-

---

25*) fordferd Thw.

24. Þâ com þære cenninge tîma and heó cende tvegen suna.

25. Se þe æror com, se väs reád and eall rûh, and his nama väs genemned Esau. And se ôđer com svâ rađe äfter þam ôđrum, þät he häfde þäs brôđor fôtvolman on handa, and hine man nemde Iacob.

26. Isaac väs sixtig-vintre, þâ him væron þâ litlingas âcennede.

27. Þâ hig âfêdde væron, þâ väs Esau glêv hunta and eorđtilia; Iacob väs bilevitte man and vunude on geteldum.

28. Isaac lufode Esau for his huntođe and Rebecca lufede Iacob.

Cap. XXVI.

34. Þâ Esau väs ●óvertig-vintre, þâ nam he tvâ vîf, Iudith Berides dôhtor þäs Ethêiscan and Basemat Helones dôhtor on þære ylcan stôve.

35. Þâ butu âbulgon Isaace and Rebeccan.

Cap. XXVII.

1. Þâ Isaac ealdode and his eágan þŷstrodon, þät he ne mihte nân þing geseón, þâ clypode he Esau his yldran sunu.

2. And cväđ tô him: Þu gesihst, þät ic ealdige, and ic nât, hvänne mîne dagas âgâne beóđ.

3. Nim þîn gesceót, þinne cocur and þînne bogan and gang ût, and þonne þu ænig þing begite, þäs þe þu vêne þät me lŷcige (4.) bring me, þät ic ete and ic þe bletsige, ær þam þe ic svelte.

5. Þâ Rebecca þät gehîrde and Esau ût âgân väs, (6.) þâ cväđ heó tô Iacobe hire suna: Ic gehîrde, þät þîn fäder cväđ tô Esauve þînum brêđer:

7. Bring me of þînum huntođe, þät ic þe bletsige beforan drihtne, ær ic svelte!

---

abit et major serviet minori. — 24. Iam tempus pariendi advenerat et ecce gemini in utero ejus reperti sunt. — 25. Qui prius egressus est, rufus erat et totus in morem pellis hirsutus, vocatumque est nomen ejus Esau. Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu, et idcirco appellavit eum Iacob. — 26. Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli. — 27. Quibus adultis factus est Esau vir gnarus venandi et homo agricola; Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. — 28. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur; et Rebecca diligebat Iacob.

XXVI, 34. Esau vero quadragenarius duxit uxores Iudith filiam Beeri Hethæi et Basemath filiam Elon ejusdem loci, (35.) quæ ambæ offenderant animum Isaac et Rebeccæ.

XXVII, 1. Senuit autem Isaac et caligaverunt oculi ejus et videre non potuit; vocavitque Esau filium suum majorem. — 2. Vides, inquit, quod senuerim et ignorem diem mortis meæ. — 3. Sume arma tua, pharetram et arcum, et egredere foras, cumque venatu aliquid apprehenderis, (4.) fac mihi pulmentum et affer, ut comedem et benedicam tibi, antequam moriar! — 5 Quod cum audisset Rebecca et ille abiisset, (6.) dixit filio suo Iacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo et dicentem ei: (7.) Affer mihi de venatione tua, ut benedicam tibi coram domino, antequam moriar!

25[22]) reod Thw.

8. Sunu mîn, hlyste mînre lâre!

9. Far tô þære heorde and bring me tvâ þâ betstan tyccenu, þät ic macige mete þînum fäder þär of and he ytt lustlîce!

10. Þonne þu in bringst, he ytt and bletsađ þe, ær he svelte.

11. Þâ cväđ he tô hire: Þu vâst, þät Esau mîn brôđur ys rûh and ic eom smêđe.

12. Gif mîn fäder me handlađ and me gecnævđ, ic ondræde, þät he vêne, þät ic hine vylle besvîcan and þät he virige me and näs nâ bletsige.

13. Þâ cväđ seó môdor tô him: Sunu mîn, sig seó virignys ofer me! dô svâ ic þe secge, far and bring þâ þing, þe ic þe beád!

14. He fêrde þâ and brôhte and sealde hit hys mêder and heó hit gearvode, svâ heó viste þät his fäder lîcode.

15. And heó scrŷdde Iacob mid þam deórvurđustan reáfê, þe heó ät hâm mid hire häfde.

16. And befeóld his handa mid þæra tyccena fellum and his svuran, þär he nacod väs, heó befeóld.

17. And heó sealde him þone mete, þe heó seáđ, and hlâf, and he brôhte þät his fäder.

18. And cväđ: Fäder mîn! He andsvarode and cväđ: Hvät eart þu, sunu mîn?

19. And Iacob cväđ: Ic eom Esau þîn frumcenneda sunu; ic dyde, svâ þu me bebude. Ârîs upp and site and et of mînum huntođe, þät þu me bletsige!

20. Eft Isaac cväđ tô his suna: Sunu mîn, hû mihtest þu hit svâ hrädlîce findan? Þâ andsvarode he and cväđ: Hit väs godes villa, þät me hrädlîce ongeân com, þät ic volde.

21. And Isaac cväđ: Gâ hider neâr, þät ic äthrîne þîn, sunu mîn, and fandige, hväđer þu sig mîn sunu Esau þe ne sig!

22. He eode tô þam fäder, and Isaac cväđ þâ, þâ he hyne ge-

8. Nunc ergo, fili mi, acquiesce consiliis meis! — 9. Et pergens ad gregem affer mihi duos hoedos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur! — 10. Quas cum intuleris et comederit, benedicat tibi, priusquam moriatur! — 11. Cui ille respondit: Nosti, quod Esau frater meus homo pilosus est et ego lenis. — 12. Si attrectaverit me pater meus et senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere et inducam super me maledictionem pro benedictione. — 13. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi! tantum audi vocem meam et pergens affer, quæ dixi! — 14. Abiit et attulit deditque matri; paravit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius. — 15. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum. — 16. Pelliculasque hoedorum circumdedit manibus et colli nuda protexit. — 17. Deditque pulmentum et panes, quos coxerat, tradidit. — 18. Quibus illatis dixit: Pater mi! At ille respondit: Quis es tu, fili mi? — 19. Dixitque Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau; feci sicut præcepisti mihi; surge, sede et comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua! — 20. Rursumque Isaac ad filium suum: Quomodo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi? Qui respondit: Voluntas dei fuit, ut cito occurreret mihi, quod volebam. — 21. Dixitque Isaac: Accede huc, ut tangam te, fili mi, et probem, utrum tu sis filius meus Esau an non! — 22. Accessit ille ad

27[18]) ansvarode Thw. — 27[19]) frumcennedan Thw.

grâpod häfde: Vitodlîce seó stemn · ys Iacobes stefn and þâ handa synd Esaues handa.

23. And he ne gecneóv hine, for þam þâ rûvan handa væron svilce þäs yldran brôður. He hyne bletsode þâ.

24. And cväð: Eart þu Esau mîn sunu? And he cväð: Ia leóf, ic hit eom.

25. Þâ cväð he: Bring me mete of þînum huntoðe, þät ic þe bletsige! Þâ he þone mete brôhte, he brôhte him eác vîn. Þâ he häfde gedruncen, (26.) þâ cväð he tô him: Sunu mîn, gang hider and cysse me!

27. He neâlæhte and cyste hine. Sôna svâ he hyne onget, he bletsode hine and cväð: Nu ys mînes suna stenc svilce þäs landes stenc, þe drihten bletsode.

28. Syle þe god of heofenes deáve and of eorðan fätnisse and micelnysse hvætes and vînes!

29. And þeóvion þe eall folc and geádmêdan þe ealle mægða; beó þu þînra brôðra hlâford and sîn þînre môdur suna gebîged beforan þe! se þe þe virige, sî he âviriged, and se þe þe bletsige, sî he mid bletsunge gefylled!

30. Uneáðe Isaac geendode þâs spræce, þâ Iacob ût eode, þâ com Esau of huntoðe.

31. And brôhte in gesodenne mete and cväð tô his fäder: Ârîs, fäder mîn, and et of þînes suna huntoðe!

32. Þâ cväð Isaac: Hvät eart þu? He andvirde and cväð: Ic eom Esau.

33. Þâ âforhtode Isaac micelre forhtnisse and vundrode ungemetlîce svîðe and cväð: Hvät väs se, þe me ær brôhte of huntoðe and ic ät þär of, ær þu côme, and hine bletsode and he byð gebletsod?

---

patrem, et palpato eo dixit: Vox quidem vox Iacob est, sed manus sunt manus Esau. — 23. Et non cognovit eum, quia pilosæ manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi (24.) ait: Tu ex filius meus Esau? Respondit: Ego sum. — 25. At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, ut benedicat tibi anima mea! Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum; quo hausto (26.) dixit ad eum: Accede ad me et da mihi osculum, fili mi! — 27. Accessit et osculatus est eum. Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi ait: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. — 28. Det tibi deus de rore coeli et de pinguedine terræ, abundantiam frumenti et vini! — 29. Et serviant tibi populi et adorent te tribus! esto dominus fratrum tuorum et incurventur ante te filii matris tuæ! qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur! — 30. Vix Isaac sermonem impleverat, et egresso Iacob foras, venit Esau. — 31. Coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge, pater mi, et comede de venatione filii tui. — 32. Dixitque ei Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum Esau. — 33. Expavit Isaac stupore vehementi et ultra, quam credi potest, admirans ait: Quis igitur ille est, qui dudum captam venationem attulit mihi et comedi ex omnibus, priusquam tu venires, benedixique ei et erit benedictus?

27[22]) se stemn Thw. — 27[29]) geadmedun Thw. — 27[33]) ær þu cume Thw.

34. Þâ Esau his fäder sprêca gehîrde, þâ vearđ he svîđe sârig and geómormôd cväđ: Fäder mîn, bletsa eác me!

35. Þâ cväđ he: Þîn brôđor com fâcenlîce and nam þîne bletsunga.

36. And he cväđ eác: Rihte ys he genemned Iacob, nu he besvâc me; ær he ätbräd me mîne frumcennedan and nu ôđrê sîđê forstäl mîne bletsunga. Eft he cväđ tô þam fäder: Cvîst þu, ne heólde þu me nâne bletsunge?

37. Þâ andsvarode Isaac and cväđ: Ic gesette hine þe tô hlâforde and ealle þîne gebrôđru beóđ under his þeóvdôme; ic sealde him micelnisse hvætes and vînes: hvät mäg ic leng dôn?

38. Þâ cväđ Esau tô him: Lâ fäder, häfdest þu git âne bletsunge? ic bidde þe, þät þu me bletsige. Þâ he svîđe veóp.

39. Þâ vearđ Isaac sârig and cväđ tô hîm: Bletsige þe god on eorđan fätnysse and of heofones deáve!

41. Sôđlîce Esau âscûnode Iacob for þære bletsunge, þe his fäder hine bletsode, and þôhte tô ofsleánne Iacob his brôđor.

42. Þâ cŷđde man þät Rebeccan heora mêder; þâ hêt heó feccan hire sunu and cväđ tô him: Esau þîn brôdur þe þencđ tô ofsleánne.

43. Sunu mîn, hlyste mînra vorda! ârîs and far tô Labane mînum brêđer on Aram!

44. And vuna mid him sume hvîle, ôđ þînes brôđur yrre gesvîce (45.) and ôđ þät he forgite þâ þing, þe þu him dydest! and ic sende syđđan äfter þe and hâte þe feccan hider; hvî sceal ic beón bedæled ægđer mînra sunena on ânum däge?

46. And Rebecca cväđ tô Isaace: Ic eom sârig for Ethes dôhtrum; gif Iacob nymđ vîf of þises landes mannum, nelle ic libban.

---

34. Anditis Esau sermonibus patris consternatus ait: Benedic etiam et mihi, pater mi! — 35. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter et accepit benedictionem tuam. — 36. At ille subjunxit: Juste vocatum est nomen ejus Iacob; supplantavit enim me: primogenita mea ante tulit et nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Numquid non reservasti, ait, et mihi benedictionem? — 37. Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui et omnes fratres ejus servituti illius subjugavi; frumento et vino stabilivi eum, et tibi post hæc ultra quid faciam? — 38. Cui Esau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque obsecro ut benedicas! cumque ejulatu magno fleret, (39.) motus Isaac dixit ad eum: In pinguedine terræ et in rore coeli erit benedictio tua. — 41. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitque in corde suo: Occidam Iacob fratrem meum. — 42. Nuntiata sunt hæc Rebeccæ; quæ mittens et vocans Iacob filium suum dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur, ut occidat te. — 43. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam et consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran! — 44. Habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui (45.) obliviscaturque eorum, quæ fecisti in eum! postea mittam et adducam te inde huc; cur utroque orbabor filio in uno die? — 46. Dixitque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth; si acceperit Iacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere.

27^{36}) nan bletsunge Thw.—27^{38}) bletsunga Thw.—27^{42}) cydde Thw.

Cap. XXVIII.

1. Isaac clypode þâ Iacob and bletsode hine and cväđ tô him: Ne nym þu gemäccan of Chanaan cynne!

2. Ac far tô Mesopotamia in Siria tô Baþuêles hîvrædene þînre [môdor] fäder and nim þe vîf of Labanes dôhtrum þînes eámes!

10. Iacob fêrde þâ of Bersabe tô Aram.

11. Þâ he com tô sumre stôve and volde hine þär restan äfter sunnan setlgange, he nam stânas and lêde under his heafod and slêp on þære stôve.

12. Þâ geseah he on svefne standan âne hlädre fram eorđan tô heofenan and godes englas up stîgende and nyđer stîgende on þære hlädre.

13. And he geseah drihten on ufeveardre þære hlädre and drihten cväđ tô him: Ic eom drihten god Abrahames þînes fäder and Isaaces god; þät land, þe þu on slæpst, ic sylle þe and þînum ofspringe.

14. And þîn ofspring byđ fram eástdæle ôđ vestdæle and fram sûđdæle ôđ norđdæle, and ealle eorđan mægđa beóđ gebletsode þurh þe and þurh þînne ofspring.

15. And ic heald þe, svâ hvär svâ þu färst, and ic þe læde ongeân tô þison lande and gefylle ealle þâ þing, þe ic spräc.

16. Þâ Iacob âvôc, þâ cväđ he: Vitodlîce drihten ys on þissere stôve and ic hit nyste.

17. And he cväđ eft: Eá lâ hû egeslîc þeós stôv ys! nys hêr nân þing bûton godes hûs and heofenes geat.

18. On morgen, þâ he ârâs, he nam þone stân, þe he under his heafod lêde, and ârærde hine tô mearce and gêt ele þär on uppan.

19. And nemde þâ burh Bethel, seó hâtte ær Luza.

XXVIII, 1. Vocavit itaque Isaac Iacob et benedixit eum præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan! — 2. Sed vade ei proficiscere in Mesopotamiam Syriæ ad domum Bathuel patris matris tuæ et accipe tibi uxorem de filiabus Laban avunculi tui! — 10. Igitur agressus Iacob de Bersabee pergebat Haran. — 11. Cumque venisset ad quendam locum et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus et supponens capiti suo dormivit in eodem loco. — 12. Viditque in somnis scalam stantem super terram et cacumen illius tangens coelum, angelos quoque dei ascendentes et descendentes per eam, (13.) et dominum innixum scalæ dicentem: Ego sum dominus deus Abraham patris tui et deus Isaac; terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. — 14. Eritque semen tuum dilatatum ad occidentem et orientem et septentrionem et meridiem, et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ. — 15. Et ero custos tuus, quocumque perrexeris, et reducam te in terram hanc, et complevero universa, quæ dixi. — 16. Cumque evigilasset Iacob de somno, ait: Vere dominus est in loco isto et ego nesciebam. — 18. Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi domus dei et porta coeli. — 18. Surgens ergo Iacob mane tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum, fundens oleum desuper. — 19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur.

28[11]) æft sunnan Thw. heofod Thw. — 28[17]) Ealla hu Thw. nan in Thw. — 28[18]) heofod Thw.

20. Eác he behêt behât and cväđ: Gif drihten biđ mid me and gehealt me on þam vege, þe ic fare, and sylđ me hlâf tô etenne and reáf tô verigenne, (21.) and gif ic gesund gecyrre tô mînes fäder hûse, drihten [me biđ god].

22. And þes stân, þe ic ârærde tô mearce, biđ genemned godes hûs and of eallum þingum, þe þu me sylst, ic bringe þe teóđunga.

Cap, XXIX.

1. Vitodlîce þâ he com tô þam eástlande, (2.) þâ geseah he þär ânne pytt on þam lande and þreó heorda sceâpa sittende viđ þone pitt and se pitt väs geheled mid ânum stânê.

3. Þæra hyrda gevuna väs, þonne hig heora heorda gegaderodon, þät hig âvylton þone stân of þam pitte and hî heora orf þär väterodon and þone pytt eft behlidon.

4. And he cväđ tô þâm hirdum: Brôđru, hvanon synd ge? Hig andsvaredon and cvædon: Of Aran.

5. Þâ cväđ he: Cunne ge Laban Nachores sunu? Hig cvædon, þät hig hine cûđon.

6. Þâ cväđ he: Hû mäg he? Hig cvædon, þät he vel mihte. Þâ hig þus spræcon, þâ com Rachel his dôhtor mid his heorde.

19. Þâ Iacob hig geseah and viste, þät hit väs his mâge and Labanes sceâp his eámes, he fylste hire and väterode hire heorde.

13. Þâ Laban gehîrde, þät Iacob väs cumen his svustor sunu, þâ ârâs he tôgeânes and clypte hine and cyste and lædde hine in tô his hûse.

14. And cväđ tô him: Þu eart mîn bân and mîn flæsc! And þâ ân mônađ âgân väs, (15.) þâ cväđ he tô him: Nelle ic, þät þu me tô gifc hîrsumige; hvät vylt þu tô mêde habban?

---

20. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit deus mecum et custodierit me in via, per quam ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum et et vestimentum ad induendum (21.) reversusque fuero prospere ad domum patris mei, erit mihi dominus in deum. — 22. Et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus dei cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

XXIX. 1. Iacob ergo venit in terram orientalem (2.) et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum, et os ejus grandi lapide claudebatur. — 3. Morisque erat, ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem et refectis gregibus rursum super os putei ponerent. — 4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran. — 5. Numquid, ait, nostis Laban filium Nahor? Dixerunt: Novimus. — 6. Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt. Et ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo. — 10. Quam cum vidisset Iacob et sciret consobrinam suam ovesque Laban avunculi sui, amovit lapidem et adaquavit gregem. — 13. Cum audisset Laban venisse Iacob filium sororis suæ, cucurrit obviam ei complexusque eum et in oscula ruens duxit in domum suam. — 14. Et ait: Os meum es et caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis unius, (15.) dixit ad eum: Num gratis servies mihi? dic, quid mercedis accipias.

28[22]) þæs stan Thw. — 29[14]) monuþ Thw. — 29[15]) to medes Thw.

16. Laban häfde tvâ dôhtra; seó yldre hâtte Lia and seó gingre Rachel.

18. Iacob lufode Rachel and cväđ: Ic hîrsumige þe seofon geâr viđ þînre gingran dêhter.

19. Þâ cväđ Laban: Leófre me ys, þät ic hig sylle þe þonne ôđrum men; vuna mid me!

20. Iacob him hîrsumode þâ seofon geâr for Rachele and hit þûhte him feáva daga for þære lufe, þe he tô hire häfde,

21. Þâ seofon geâr âgâne væron (22.) and man hig sceolde him gifan, (23.) þâ lædde Laban Lian his dôhtor tô him.

24. And sealde hire âne þînene, seó hâtte Zelpha, and he underfêng Lian tô vîfe.

25. On morgen, þâ he Lian geseah, he cväđ tô his sveore: Hvî dydest þu þus? hû ne þeóvode ic þe seofon geâr for Rachele?

26. Þâ andsvarode Laban and cväđ: Hit nis þeáv mid us, þät man þâ gingran ær gife þonne þâ yldran.

27. Ac hafa þâs âne vucan tô gemäccan! and ic gife þe þâ ôđre viđ þam þe þu hîrsumige me ôđre seofen geâr.

28. He cväđ, þät he dôn volde, and þâ seó vucu âgân väs, þâ nam he Rachel tô vîfe.

29. And se fäder hire sealde âne þeóvene Bala hâtte.

32 - 35. Iacob gestrŷnde þâ be Lian Ruben and Simeon and Leui and Iuda.

Cap. XXX.

1. Rachel väs untŷmende, (4.) ac heó nam Balan hire þeóvene and sealde Iacobe tô gerestan.

5 - 8. And he gestrînde be hire Dan and Neptalim.

9. Þâ Lia underget, þät heó leng ne tŷmde, þâ sealde heó Zelfan hire þînene Iacobe tô vîfe.

---

16. Habebat vero duas filias; nomen majoris Lia, minor vero appellabatur Rachel. — 18. Quam diligens Iacob ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore septem annis. — 19. Respondit Laban: Melius est, ut tibi eam dem, quam alteri viro; mane apud me! — 20. Servivit ergo Iacob pro Rachel septem annis, et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. — 21. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam, quia jam impletum est tempus. — 22. Fecitque Laban nuptias (23.) et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum, (24.) dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam cum Iacob fuisset ingressus, (25.) facto mane vidit Liam et dixit ad socerum suum: Quid est, quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi — 26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. — 27. Imple hebdomadam dierum hujus copulæ! et hanc quoque dabo tibi pro opere, quo serviturus es mihi septem annis aliis. — 28. Acquievit placito, et hebdomada transacta Rachel duxit uxorem, (29.) cui pater servam Balam tradiderat. — (32-35) Lia genuit Ruben et Simeon et Levi et Iuda.

XXX, 1. Rachel erat infecunda; (3 - 4.) at dedit Iacob Balam famulam suam in conjugium (5 - 8.) et Balam peperit filios Dan et Nepthali. — 9. Sentiens Lia, quod parere desiisset, Zelpham ancillam marito tradidit,

---

29[28]) seo ucu Thw.

10-13. And he gestrînde be hire Gad and Aser.

18-21. Eft he gestrŷnde [be Lian] fîftan sunu and sixtan, Isachar and Zabulon, and âne dôhtor, Dina hâtte.

22-24. Vitodlîce god gehîrde Racheles bêne and he gestrînde be hire Ioseph.

25. Þâ Iosep väs geboren, þâ bäd Iacob his sveor, þät he lête hine faran tô his lande (26.) mid his vîfum and mid his bearnum, þe he him fore hîrsumode.

43. Iacob väs þâ svîđe velig and häfde manega heorda and þeóvena, olfendas and assan.

Cap. XXXI.

1. Þâ cvædon Labanes bearn: Iacob häfđ genumen ealle ûres fäder æhta and he ys velig and mære þurh ûres fäder spêda.

4. He sende þâ and clypode Rachel and Lian, (5.) and cväđ him tô: Ic geseó on eóvres fäder þeávum, þät he nys svâ vel viđ me gevorht, svâ he väs gyrstan däg and þîs æran däg.

11. Mînes fäder god cväđ tô me: (13.) Far of þîs lande and cum tô þam lande, þe þu on være geboren!

14. Þâ andersvarode Lia and Rachel and cvædon: Hväđer vit ænig þing âgon of uncres fäder æhton?

15. He sealde us svâ fremde and fröt uncer vurđ.

16. Ac god nam uncres fäder æhta and sealde hig unc and uncrum bearnum; dô for þam þâ þing, þe drihten þe bebeád!

17. Iacob ârâs and sette his gemäccan uppan his olfendas and his bearn.

18. And nam ealle þâ þing, þe he on Mesopotamia beget, forđ mid him and fêrde tô Isaace his fäder tô Chanaan lande.

(10-13.) quæ peperit filios Gad et Aser, (18-21.) et Lia peperit filios Issachar et Zabulon et filiam nomine Dinam — 22. Recordatus quoque dominus Rachelis exaudivit eam, (23.) quæ peperit filium (24.) et vocavit nomen ejus Ioseph. — 25. Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero: Dimitte me, ut revertar ad terram meam! — 26. Da mihi uxores et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam! — 43. Ditatusque et homo ultra modum et habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

XXXI, 1. Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: 'Tulit Iacob omnia, quæ fuerunt patris nostri et de illius facultate ditatus factus est inclytus', (4.) misit et vocavit Rachel et Lian (5.) dixitque eis: Video faciem patris vestri, quod non sit erga me sicut heri et nudiustertius. — 11. Dixit autem deus patris mei ad me: (13.) Egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ! — 14. Responderuntque Rachel et Lia: Numquid habemus residuum quidquam in facultate et hæreditate domus patris nostri? — 15. Nonne quasi alienas vendidit nos comeditque pretium nostrum? — 16. Sed deus tulit opes patres nostri et eas tradidit nobis ac filiis notris; unde omnia, quæ præcepit tibi dominus, fac! — 17. Surrexit itaque Iacob et impositis liberis ac conjugibus suis super camelos abiit. — 18. Tulitque omnem substantiam suam et quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan. —

30[25]) læte Thw. — 31[5]) þî ærran?

19. On þære tîde fêrde Laban tô his sceâpa sceare, and Rachel forstäl hire fäder hæđenan godas.

20. Nolde nâ Iacob cýđan his scäcdôm his sveore, (21.) þâ he fêrde mid þâm þingum, þe his on riht væron.

22. Þâ cýđde man Labane on þam þriddan däge, þät Iacob väs âsceacen.

23. Þâ fêrde Laban and his gebrôđru äfter Iacobe seofon dagas and gemêtton hine on Galaad.

24. Þâ ätývde god Labane on svefne and cväđ tô him: Varna þe, þät þu nân þing viđerverdlîces ne sprece ongên Iacob!

25. And Iacob slôh his geteld on þære dûne.

26. Þâ cväđ Laban tô Iacobe: Hvî dydest þu svâ, þät þu ätlæddest me mîne dôhtra, svilce hit gehergode häftlingas væron?

27. Hvî voldest þu sceacan bûtan mînre gevitnisse? hvî noldest þu hit secgan me, þät ic filigde þe mid blisse and mid lofsangum and mid timpanum and mid hearpum?

28. Ne.þu ne bæde, þät ic mîne suna cyste and mîne dôhtra; dyslîce þu dydest.

29. Nu ic volde þe þone unþanc mid yfelê leánian; ac þînes fäder god cväđ tô me girstan däg: Varna, þät þu nân þing styrnlîces ne sprece ongên Iacob!

30. Be þînum âgenum ville þu fêrdest tô þînes fäder hîvrædene; hvî forstæle þu me mîne godas?

31. Þâ cväđ Iacob: Ic fôr fram þe bûtan þînre gevitnysse, for þam þe ic ondrêd, þät þu me bereáfodest þînra dôhtra.

32. Nu þu me stale týhst, sig se man ofslagen beforan us eallum, þe þu þîne hæđenan godas mid finde! sêce þîne þing and nim svâ hvät, svâ þu þînes finde! Iacob niste, þät Rachel häfde þâ andlîcnyssa forstolen.

---

19. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves et Rachel furata est idola patris sui. — 20. Noluitque Iacob confiteri soccro suo, quod fugeret, (21.) cumque abiisset tam ipse quam omnia, quæ juris sui erant, (22.) nuntiatum est Laban tertio die, quod fugeret Iacob. — 23. Qui assumptis fratribus suis persecutus est eum diebus septem et comprehendit eum in monte Galaad. — 24. Viditque in somnis dicentem sibi deum: Cave, ne quidquam aspere loquaris contra Iacob! — 25. Iamque Iacob extenderat in monte tabernaculum. — 26. Et dixit ad Iacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio? — 27. Cur ignorante me fugere voluisti nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio et canticis et tympanis et citharis? — 28. Non es passus, ut oscularer filios meos et filias; stulte operatus es. — 29. Valet manus mea reddere tibi malum; sed deus patris vestri heri dixit mihi: Cave, ne loquaris contra Iacob quidquam durius. — 30. Ad tuos ire cupiebas et desiderio erat tibi domus patris tui; cur furatus es deos meos? — 31. Respondit Iacob: Quod inscio te profectus sum, timui, ne violenter auferres filias tuas. — 32. Quod autem furti me arguis, apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris! scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, et aufer! Ignorabat, quod Rachel furata esset idola.

31[20]) sæcdom Thw. (vgl. v. 22. 27). — 31[22]) cydde Thw. — 31[28]) Ne þu me?

33. Eft Laban eode þâ in tô Iacobes geteldum and sôhte his hêđenan godas and hig nâhvär ne funde.

34. Rachel hig häfde gehŷdd under ânes olfendes seáme.

36. Þâ veard Iacob yrre and cväđ tô him: For hvilcum gylta fêrdest þu þus äfter me and tôvurpe eall mîn inorf?

37. Hvät fundest þu þînra æhta þär on? lege hit hêr beforan þînum freóndum and beforan mînum freóndum and dêmon hig betvux me and þe!

38. Väs ic for þam mid þe nu tventig vintra; næron þîne heorda stêdige ne ic þär of ne ät.

39. Svâ hvät svâ man þär of forstäl ođđe vilddeór âbiton, ic hit forgeald.

40. Däges and nihtes ic svanc on hætan and on cŷle and on väccan.

41. Þus ic þe þeóvede tventig vintra, feóvertyne for þînum dôhtrum and six for þînum heordum.

42. Nu þu me voldest forlætan nacodne, gif Abrahames god nære mid me and Isaaces ege. God geseah mîn gesvinc and þreátode þe girstan däg.

43. Þâ cväđ Laban: Mîne dôhtra and þîne suna and þîne heorda and ealle þâ þing, þe þu gesihst, synd mîne; hvät mäg ic þeáh dôn mînum sunon and mînum mâgon?

44. Gâ hider neâr and uton syllan vedd, þät freóndscipe sig betvux unc, me and þe!

53. Abrahames god and Nachores god and hira fäder god dême betvux unc! And Iacob svôr þuh his fäder ege Isaaces.

54. And geoffrude lâc on þære dûne and clipode his gebrôđru, þät hig æton. Þâ hig geeten häfdon, hig vunedon þär.

55. And Laban ârâs on nihte and cyste his suna and his dôhtra and bletsode hig and cirde tô his âgenum hâme.

---

33. Ingressus itaque Laban tabernacula Iacob, non invenit. — 34. Rachel absconderat idola subter stramenta cameli. — 36. Tumensque Iacob cum jurgio ait: Quam ob culpam meam sic exarsisti post me et scrutatus es omnem supellectilem meam? — 37. Quid invenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis et fratribus tuis et judicent inter te et me! — 38. Idcirco viginti annis fui tecum; oves tuæ et capræ tuæ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi. — 39. Nec captum a bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam; quidquid furto peribat, a me exigebas. — 40. Die noctuque æstu urebar et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis. — 41. Sicque per viginti annos servivi tibi, quatuordecim pro filiabus et sex pro gregibus tuis. — 42. Nisi deus patris mei Abraham et timor Isaac affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses. Afflictionem meam et laborem manuum mearum respexit deus et arguit te heri.— 43. Respondit ei Laban: Filiæ meæ et filii et greges tui et omnia, quæ cernis, mea sunt; quid possum facere filiis et nepotibus meis? - 44. Veni ergo et ineamus foedus, ut sit in testimonium inter me et te. — 53. Deus Abraham et deus Nachor judicet inter nos, deus patris eorum! Iuravit ergo Iacob per timorem patris sui Isaac. — 54. Immolatisque victimis in monte, vocavit frates suos, ut ederent panem. Qui cum comedissent, manserunt ibi. — 55. Laban vero de nocte consurgens osculatus est filios et filias suas et benedixit illis reversusque est in locum suum.

Cap. XXXII.

1. Vitodlîce þâ Iacob fêrde, he geseah godes englas beforan him.

2. And he cväđ: Þis ys godes fyrdvîc! And he nemde þære stôve naman Manaim, þät is vîcstôv.

3. Sôđlîce he sende bodan beforan him tô Esave his brêđer on Seir land.

4. And cväđ tô him: Secgađ Esave mînum hlâforde, þät ic vracnode mid Labane and fleáh hine ôđ þisne däg.

5. Nu ic häbbe oxan and assan and sceâp, þeóvas and þeóvena, and ic sende ærendracan tô mînum hlâforde, þät he mîn freónd sig.

6. Þâ þâ bodan ongeân cômon tô Iacobe, þâ cvædon hig: Ve cômon tô Esave þînum brêđer and he êfst nu ongên þe mid feóverhund mannum.

7. And Iacob ondrêd him svîđe and tôdælde þät folc on tvâ and þâ heorda and þâ olfendas.

8. And cväđ: Gif Esau cymđ tô ânum flocce and þone ofslihđ, se ôđer flocc byđ gehealden.

9. And eft he cväđ: Abrahames god mînes fäder and Isaaces god drihten, þu þe me bude, þät ic fêrde tô þam lande, þe ic väs on geboren, and bletsodest me!

10. Ic eom lässa þonne ealle þîne miltsunga and þonne þîn sôđfästnys, þe þu þînum þeóve sealdest; mid mînum stafe ic oferfêrde Iordane and ic hig eft ongeân oferfare mid tvâm floccon.

11. Âlîse me of Esaves handa mînes brôđur, for þam þe ic hine svîđe ondræde, þê läs þe he cume and ofsleá þâs môdra mid hiora cildum!

12. Þu cvæde, þät þu me voldest vel dôn and þät þu voldest mînne ofspring gemenigfyldan svâ sæceosol, þe nân man âtellan ne mäg.

13. He âsyndrode þâ lâc of þam, þe he häfde, Esave his brêđer,

---

XXXII, 1. Iacob autem abiit itinere, quo coeperat, fueruntque ei obviam angeli dei. — 2. Quos cum vidisset, ait: Castra dei sunt hæc. Et appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est castra. — 3. Misit autem et nuntios ad Esau fratrem suum in terram Seir. — 4. Dixitque eis: Sic loquimini domino meo Esau: Hæc dicit frater tuus Iacob: Apud Laban peregrinatus sum et fui usque in præsentem diem. — 5. Habeo boves et asinos et oves et servos et ancillas, mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo. — 6. Reversique sunt nuntii ad Iacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum et ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris. — 7. Timuit Iacob valde et divisit populum, greges quoque et camelos in duas turmas, (8.) dicens: Si venerit Esau ad unam turmam et percusserit eam, alia turma servabitur. — 9. Dixitque Iacob: Deus patris mei Abraham et deus Iacob, domine, qui dixisti mihi: 'Revertere in terram nativitatis tuæ! et benedicam te'. — 10. Minor sum cunctis miserationibus tuis et veritate tua, quam explevisti servo tuo; in baculo meo transivi Iordanem et nunc cum duabus turmis regredior. — 11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo, ne forte veniens percutiet matrem cum filiis. — 12. Tu locutus es, quod benefaceres mihi et dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ numerari non potest. — 13. Separa-

(14.) tvâhund gâta and tventig buccena and tvâhund eóvena and tventig rammena, (15.) þrîtig gefolra olfendmyrena mid heora coltum and feóvertig cûna and tventig fearra and tventig ass-myrena mid heora coltun.

16. And he âsende his þeóvas and älc þæra heorda on sundrum beforan him and cväđ tô him:

17. Gif ge gemitton Esau mînne brôđur and he eóv âxie, hväs ge sîn ođđe hveder ge villon ođđe hvâ þâ þing âge, þe ge mid farađ, (18.) þonne cveđe ge, þät hit synd Iacobes and he hig sent Esauve his hlâforde tô lâce and he cymđ him sylf äfter, (20.) þät he þe mid his lâcum gegladige and häbbe þîne miltse!

21. Þâ lâc fêrdon þâ beforan him and he vunude on þære nihte on vîcstôve.

22. He ârâs þâ on dägrêd and nam his vîf mid hira endlufon sunum and oferfôr þone ford, þe man Iacob nemđ.

23. Þâ he ealle þâ þing ofer gebrôht häfde, þe hys væron, (24.) he âna belâf þär bäftan; þâ vrâxlode ân engel viđ hine ôđ morgen.

25. Þâ geseah he, þät he hine ofersvîđan ne mihte; þâ äthrân he his sine on his þeó and heó þär-rihte forscranc.

26. Þâ cväđ se engel tô Iacobe: Forlæt me! nu gæđ dägsteorra up. He andsvarode: Ne forlæte ic þe, ær þu bletsige me.

27. Þâ cväđ se engel: Hvät ys þîn nama? Iacob, cväđ he.

28. Þâ cväđ he: Ne byđ þîn nama nâteshvon Iacob genemned, ac Israhêl, for þam þe þu være strang ongeân god and þu byst strengra ongeân menn.

29. Þâ âxode Iacob hine, hvät his nama være; þâ cväđ he: Hvî âxast þu mînne naman? and he bletsode hine on þære ylcan stôve.

---

vitque de his, quæ habebat, munera Esau fratri suo, (14.) capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas et arietes viginti, (15.) camelos foetas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta et tauros viginti, asinas viginti et pullos earum decem.— 16! Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges dixitque pueris suis: (17.) Si obvium habueris fratrem meum Esau et interrogaverit te 'Cujus es?' aut 'Quo vadis?' aut 'Cujus sunt ista, quæ sequeris?' (18.) respondebis: Servi tui Iacob; munera misit domino meo Esau; ipse quoque post nos venit.— 20. Dixit enim Iacob: Placabo illum muneribus; forsitan propitiabitur mihi. — 21. Præcesserunt itaque munera ante eum; ipse vero mansit nocte illa in castris. — 22. Cumque mature surrexisset, tulit uxores suas cum undecim filiis et transivit vadum Iacob. — 23. Traductisque omnibus, quæ ad se pertinebant, (24.) mansit solus; et ecce vir luctabatur cum eo usque mane. — 25. Qui cum videret, quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit. — 26. Dixitque ad eum: Dimitte me! jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. — 27. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. — 28. At ille: Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel, quoniam si contra deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis! — 29. Interogavit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine! Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

32[24]) bæfta Thw.

30. And Iacob nemde þære stôve naman Phanuêl **and cväđ:** Ic geseah drihten of ansîne tô ansîne and ic väs hâl.

31. And sôna eode sunna up, þâ he häfde oferfaren Phanuêl; he väs healt.

32. For þam nellađ Israhêla folc etan sine git ôđ þisne däg, for þam þe heó forscranc on Iacobes þeó and âstîfode.

Cap. XXXIII.

1. Sôđlîce þâ Iacob hine beseah, þâ geseah he Esauv him tôverd mid feóverhund mannum. Iacob tôdælde þâ Lian bearn and Rachele and begra þæra þînena.

2. And sette þâ þînena and hira bearn on foreveardum and Lian mid hire bearnum on þære äfteran stôve and Rachel and Iosep on äfteverd.

3. And he eode forđ and feóll nivel on þâ eorđan seofon siđon, ôđ his brôđur com.

4. Esau arn ongên his brôđur and clypte hine and cyste hine.

5. Þâ he hine beseah, þâ geseah he þâ vîf and hira litlingas and cväđ: Hvät synd þâs? gebyrađ him âht tô þe? He andsvarode and cväđ: Hit synd þâ litlingas, þe drihten me forgeaf þînum þeóve.

8. Þâ Esau þâ lâc geseah, þâ cväđ he: Hvät sind þâs floccas, þe ongên me cômon? He him andsvarode and cväđ: Hit synd þâ þing, þe ic sylle þe, hlâford mîn, viđ þînum freóndscipe.

9. And he cväđ: Brôđur mîn, hafa þe þîn: ic häbbe genôh.

10. Þâ cväđ he: Ic bidde þe, þät þu onfô þissa lâca, þe ic þe brôhte and god sealde.

11. Þâ underfêng he hig uneáđe, (12.) and cväđ tô him: Uton faran tôgädere!

---

30. Vocavitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi deum faciem et salva facta est anima mea. — 31. Ortusque est statim sol, postquam transgressus est Phanuel; ipse vero claudicabat pede. — 32. Quam ob causam non comedunt nervum filii Israel usque in præsentem diem, eo quod tetigerit nervum femoris Iacob et obstupaerit.

XXXIII, 1. Elevans autem Iacob oculos suos vidit venientem Esau et cum eo quadrigentos viros; divisitque filios Liæ et Rachel ambarumque famularum.— 2. Et posuit utramque ancillam et liberqs eorum in principio, Lian vero et filios ejus in secundo loco, Rachel autem et Ioseph novissimos. — 3. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus. — 4. Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexus est eum et osculans flevit. — 5. Levatisque oculis vidit mulieres et parvulos earum, et ait: Quid sibi volunt isti? et si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi deus servo tuo. — 8. Dixitque Esau: Quænam sunt istæ turmæ, quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo. — 9. At ille ait: Habeo plurima, frater mi; sint tua tibi! — 10. Dixitque Iacob: Accipe, obsecro, munusculum de manibus meis! — 11. Vix fratre compellente suscipiens (12.) ait: Gradiamur simul!

32[32]) nelleþ Thw. — 33[3]) on þam Thw.

13. Þâ cväđ Iacob: Þu vâst, þät ic häbbe hnesce litlingas and geeáne eóva and gecelfe cŷ mid me; gif ic hig tô svîđe ealle drife, hig forvurđad.

14. Ac fare mîn hlâford beforan his þeóve! and ic fare äfter, svâ ic geseó þät mîne litlingas mâgon, ôđ ic cume to minum hlâforde on Seir.

15. Þâ cväđ Esau: Ic bidde þe, þät þu nyme þe lâdmenn of mînum gefêrum, þät þe vegas vissigeon. Þâ cväđ he: Nys me þäs nân þearf; þäs ânes ic âh þearfe, þät þu mîn freónd sig and ic þîne miltse häbbe.

16. Esau fêrde þâ tô Seir.

17. And Iacob com tô Sochot and ârærde þär his geteld and nemde þære stôve naman Sochot, þät ys geteld.

Cap. XXXV.

1. God spräc tô Iacobe and cväđ tô him: Ârîs and far tô Bethel and earda þär and ârære veofod on þære stôve drihtne, þe he þe ätŷvde, þâ þu fluge Esau þînne brôđor!

5-6. Iacob fêrde þâ mid ealre his hîvrædene, svâ him god vîsode.

9. Eft god ätŷvde Iacobe and bletsode hine, (10.) and cväđ: Ne byđ þîn nama leng Iacob genemned, ac Israhêl.

11. Eác he cväđ: Ic eom älmihtig god; vex and beó gemänigfyld on þeóda and mægđa! folc cumađ of þe and cyningas cumađ of þe.

12. Þät land, þät ic sealde Abrahame and Isaace, ic sille þe and þînum ofspringe äfter þe.

13. And he fêrde fram him.

19. Sôđlîce Rachel forđ fêrde, þâ heó gebär hire sunu Beniamin, and Iacob hig bebyrigde on þam vege, þe liđ tô Euphfrate, þät ys Bethel.

---

13. Dixitque Iacob: Nosti, quod parvulos habeam teneros et oves et boves foetas mecum; quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur. — 14. Præcedat dominus meus ante servum suum! et ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in Seir. — 15. Respondit Esau: Oro te, ut de populo, qui mecum est, saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse; hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo. — 16. Reversus est itaque Esau in Seir. — 17. Et Iacob venit in Socoth, ubi fixis tentoriis appellavit nomen loci illius Socoth, id est tabernacula.

XXXV, 1. Locutus est deus ad Iacob: Surge et ascende Bethel et habita ibi, facque altare deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum. — (5-6.) Profectus Iacob venit Bethel, ipse et omnis populus eum eo. — 9. Apparuit autem iterum deus Iacob benedixitque ei (10.) dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel. — 11. Dixitque ei: Ego deus omnipotens; cresce et multiplicare! gentes et populi nationum ex te erunt et reges de lumbis tuis egredientur. — 12. Terramque, quam didi Abraham et Isaac, dabo tibi et semini tuo post te. — 13. Et recessit ab eo. — 19. Mortua est Rachel, postquam peperat Beniamin, et sepulta est in via, quæ ducit Euphratam, hæc est Bethlehem.

22. Iacob häfde tvelf suna: (23.) Lian sunu se frumcenneda Ruben and Simeon and Leui and Iudas and Isachar and Zabulon; (24.) Rachele suna Iosep and Beniamin; (25.) Balan suna Rachele þînene Dan and Neptalim; (26.) Zelphan suna Lian þînene Gad and Aser: þis sind Iacobes suna, þe him væron âcennede on Mesopotamie Sirie.

27. He com þâ tô Isaace his fäder on Mambre Arbea ceastre, þät ys Ephron, þär vracnode Abraham and Isaac.

28. [Isaac leofode] hundteontig vintra and hundeahtatig vintra.

29. And Isaac forđ ferde on gôdre ylde and his suna hine bebirigdon Esau and Iacob on Ephron.

Cap. XXXVI.

6. Esau nam his vîf and his suna and dôhtra and ealle his æhta and his men and his heorda and eall, þät he âhte on Canaan lande, and for tô ôđrum rîce and gevât fram Iacobe his brêđer.

7. Sôđlîce hig væron svîđe velige and ne mihton ätgädere vunian, ne þät land hig ne mihte âcuman, for þam þe hig häfdon manega heorda.

8. And Esau eardude on Seir dûne, þät ys Edom.

Cap. XXXVII.

1. Iacob eardude on Chanaan lande, þär his fäder vracnode.

2. Þâ Iosep väs sixtyne-vintre, he heóld his fäder heorde mid his brôđrum, and he väs mid Balan sunum and Zelphan his fäder vîfa; he gevrêgde his brôđru tô hira fäder þære mæstan vrôhte.

3. Sôđlîce Israhêl lufode Iosep ofer his suna, for þan þe he hine gestrŷnde on his ylde, and hêt vircean him hringfâge tunecan.

22. Erant autem filii Iacob duodecim. — 23. Filii Liæ: primogenitus Ruben et Simon et Levi et Iudas et Issachar et Zabulon. — 24. Filii Rachel: Ioseph et Beniamin. — 25. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan et Nephthali. — 26. Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad et Aser. Hi sunt filii Iacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ. — 27. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbee, hæc est Hebron, in qua peregrinatus est Abraham et Isaac. — 28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum. — 29. Consumptusque ætate mortuus est et sepelierunt eum Esau et Iacob filii sui.

XXXVI, 6. Tulit autem Esau uxores suos et filios et filias et omnem animam domus suæ et substantiam et pecora et cuncta, quæ habere poterat in Chanaan, et abiit ad alteram regionem recessitque a Iacob fratre suo. — 8. Divites enim erant valde et simul habitare non poterant, nec sustinebat eos terra præ multitudine gregum. — 8. Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom

XXXVII, 1. Habitavit autem Iacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est. — 2. Ioseph cum sedecim esset annorum, pascebat greges cum fratribus suis et erat cum filiis Balæ et Zelphæ uxorum patris sui, accusavitque fratres suos apud patrem crimine. — 3. Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam. —

36[7]) þät he æhte Thw. — 37[2]) heolde Thw.

4. Þâ his brôđru þät gesâvon, þät his fäder hine svîđor lufode þonne his ôđre suna, þâ âscûnodon hig hine and mihton nâne freóndrædene viđ hine habban.

5. Vitodlîce hit gelamp, þät hine mætte, and he rehte þät his brôđrum; þurh þät hig hine hatedon þê svîđor.

6. And he cväđ tô him: Gehŷrađ mîn svefen, þe me mætte!

7. Me þûhte, þät ve bundon sceáfas on äcere and þät mîn sceáf ârise and stôde uprihte ômiddan eóvrum sceáfum and eóvre gilmas stôdon ymbûtan and âbugon tô mînum sceáfe.

8. Þâ cvædon his gebrôđru: Cvîst þu, bist þu ûre cyning ođđe beóđ ve þîne hŷrmen? Vitodlîce þurh his svefn and þurh þâs spræca hig hine hatedon and häfdon andan tô him.

9. Ôđer svefen hine mætte and he rehte þät his brôđrum and cväđ: Ic geseah on svefne svylce sunne and môna and endleofun steorran and ealle âbugon me.

10. Þâ he þät his fäder and his brôđrum rehte, þâ þreátode se fäder hine and cväđ: Hvät sceal þis svefen beón, þe þu gesâve? sceolon ve âbûgan þe, ic and þîn môdur and þîne gebrôđru?

11. Vitodlîce his gebrôđru yrsodon svîđe viđ hine; se fäder hit gemænde stille.

12. Þâ his gebrôđru væron tô lange on Sichem mid heora fäder heordum on läsum, (13.) þâ cväđ Israêl tô him: Þîne gebrôđru healdađ scêp on Sichima.

14. Far tô him and lôca, hväđer hit vel sî mid him and mid heora heordum and cum tô me and cŷđ me, hû hit sî! He com þâ tô Sichem from Ebron dene.

15. And hine gemitte þär ân man, þâ he eode on gedvolan, and âxode hine, hvät he sôhte.

16. He andsvarode and cväđ: Ic sêce mîne gebrôđru, hvar hig healdon hyra heorda.

---

4. Videntes autem fratres ejus, quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum nec poterant ei quidquam pacifice loqui. — 5. Accidit quoque, ut visum somnium referret fratribus suis, quæ causa majoris odii seminarium fuit. — 6. Dixitque ad eos: Audite somnium meum, quod vidi! — 7. Putabam nos ligare manipulos in agro et quasi consurgere manipulum meum et stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum. — 8. Responderunt fratres ejus: Numquid rex noster eris aut subjiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum atque sermonum invidiæ et odii fomitem ministravit. — 9. Aliud quoque somnium vidit, quod narrans fratribus ait: Vidi per somnium quasi solem et lunam et stellas undecim adorare me. — 10. Quod cum patri suo et fratribus retulisset, increpavit eum pater suus et dixit: Quid sibi vult hoc somnium? num ego et mater tua et fratres tui adorabimus te? — 11. Invidebant ei igitur fratres sui; pater vero rem tacitus considerabat. — 12. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem, (13.) dixit ad eum Israel: Fratres tui pascunt oves in Sichimis. — 14. Vade et vide, si cuncta prospera sint erga fratres tuos et pecora, et renuntia mihi, quid agatur! Missus de valle Hebron venit in Sichem. — 15. Invenitque eum vir errantem in agro et interrogavit, quid quæreret. — 16. At ille respondit: Fratres meos quæro; indica mihi, ubi pascant greges!

17. Þâ cväð se man tô him: Hig fêrdon of þisse stôve; ic gehîrde, þät hig cvædon, þät hig voldon tô Dothaim. Iosep fêrde tô Dothaim äfter his gebrôðrum.

18. Þâ hig hine feorran gesâvon, ær þam þe he him tô côme, hig þôhton hine tô ofsleánne.

19. And cvædon him betvŷnan: Hêr gæð se svefnigend.

20. Uton hine ofsleán and dôn hine on þone ealdan pytt and secgan, þät vilddeór hine fræton! þonne byð gesŷne, hvät him his svefn fremion.

21. Sôðlîce þâ Ruben þis gehîrde, he þôhte hine tô generianne of hira handum.

22. And cväð: Ne ofsleá ve hine, ne ve his blôd âgeóton, ac vurpað hine on þone pytt and healdað eóvre handa unbesmitene! Þät he sæde, for þam þe he volde hine generian of hira handum and his fäder âgifan.

23. Sôna svâ he tô his gebrôðrum com, svâ bereáfodon hig hine his tunecan.

24. And dydon hine on þone väterleásan pytt.

25. And þâ hig voldon etan, hig gesâvon tvegen Ysmahêlitisce vegfarende men cuman of Galaad and læddon vyrtgemang on hira olfendum and tyrvan and stacten on Egypta land.

26. Þâ cväð Iudas tô his gebrôðrum: Hvät fremað us, þät ve ûrne brôðor ofsleán?

27. Sêlre ys, þät ve hine syllon tô ceápe Ysmahêlitum, þät ûre handa beón unbesmitene; he ys ûre brôðor and ûre flæsc. Þâ cvædon his gebrôðru, þät hit svâ mihte beón.

28. And þâ þär fôron Madianisce cŷpan, hig tugon hine upp of þam pytte and sealdon hine Ysmahêlitum við þrîtigum penegum. Þâ hig hine læddon on Egipta land.

---

17. Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto; audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain! Perrexit ergo Ioseph post fratres suos et invenit eos in Dothain. — 18. Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt eum occidere (19.) et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit. — 20. Venite, occidamus eum et mittamus in cisternam veterem! dicemusque: Fera pessima devoravit eum. Et tunc apparebit, quid illi prosint somnia sua. — 21. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum. — 22. Et dicebat: Non interficiatis animam ejus nec effundatis sanguinem, sed projicite eum in cisternam hanc manusque vestras servate innoxias! Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum et reddere patri suo. — 23. Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica (24.) miseruntque eum in cisternam, quæ non habebat aquam. — 25. Et sedentes, ut comederent panem, viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad et camelos eorum portantes aromata et resinam et stacten in Ægyptum. — 26. Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum? — 27. Melius est, ut venundetur Ismaelitis et manus nostræ non polluantur; frater enim et caro nostra est. — 28 Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis, qui duxerunt eum in Ægyptum.

37[22]) ageaton Thw.

29. Þâ Ruben eft com tô þam pytte and þone cnapan þar ne funde, þâ tär he his clâđas.

30. And cväđ tô his brôđrum: Nys se cnapa hêr! hväder gâ ic?

31. Þâ nâmon hig ân ticcen and ofsnidon hit and bedypton his tunecan on þam blôde.

32. And brôhton tô hira fäder and cvædon: Þâs tunecan ve fundon; sceáva, hväđer hit sig þînes suna þe ne sig!

33. Þâ cväđ se fäder, þâ þâ he hig gecneóv: Hit ys mînes suna tunece; vilddeór fræton Iosep!

34. He tär his reáf and scrîdde hine mid hêran and veóp his sunu lange tîde.

35. Sôđlîce his bearn hig gesamnedon tô þam, þät hig hira fäder gefrêfredon; he nolde nâne frêfrunge underfôn, ac cväđ vêpende: Ic fare tô mînum suna tô helle.

36. Þâ Madianiscean sealdon Iosep on Egipta lande Putifare þam âfŷrydan Faraones cempena ealdre.

Cap. XXXVIII.

1. On þâ tîd fêrde Iuda fram his gebrôđrum tô ânum Adolamityscum men.

2. And nam þär ân Chananêisc vîf, seó väs genemned Sue.

3-5. Be þære he gestrŷnde þrî suna, Her and Onam and Sela.

6. Sôđlîce Iudas sealde Here his suna vîf, seó väs genemned Thamar.

7. Her forđ fêrde bûtan bearnum.

11. Þâ cväđ Iudas tô Thamare his snôre: Beó veodeve, ôđ þät Sela mîn sunu geveaxe! Þâ fôr heó and vunude on hire fäder hûse.

12. Äfter manegum dagum forđ fêrde Iudas vîf; þâ fôr he tô his scêpscere, he and Hiras his scêphirde se Odolamitiscea, on Thamnatha.

---

29. Reversusque Ruben ad cisternam non invenit puerum. — 30. Et scissis vestibus pergens ad fratres suos ait: Puer non comparet, et ego quo ibo? — 31. Tunicam autem ejus in sanguine hoedi, quem occiderant, tinxerunt (32.) mittentes, qui ferrent ad patrem et dicerent: Hanc invenimus; vide, utrum tunica filii tui sit an non! — 33. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est; fera pessima commedit eum, bestia devoravit Ioseph. — 34. Scissisque vestibus indutus est cilicio, lugens filium suum longo tempore. — 35. Congregatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum in infernum. — 36. Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari eunucho Pharaonis magistro militum.

XXXVIII, 1. Eodem tempore descendens Iudas a fratribus suis ad virum Odollamitem. — 2. Et accepit ibi uxorem filiam hominis Chananæi, vocabulo Sue. — 3. Quæ peperit filios nomine Her (4.) et Onan (5.) et Sela. — 6 Dedit autem Iudas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar. — 7. Her a domino occisus est. — 11. Dixit Iudas Thamar nurui suæ: Esto vidua, donec crescat Sela filius meus! Quæ abiit et habitavit in domo patris sui. — 12. Evolutis autem multis diebus mortua est uxor Iudæ; qui post luctum ascendebat ad ton-

---

37[35]) sunu Thw. — 38[7]) Here Thw.

13. Þâ cŷđde man Thamare, þät hire sveor fôr tô Thamnaþa scêp tô sciranne.

14. Þâ dyde heó of hire vydevan reáf and nam hire valcan and scrŷdde hig mid ôđrum reâfê and sät on þam vege, þe läg tô Thamnaþa, for þam þe Sela for his geoguđe hig ne nam tô gemäccan.

15. Þâ Iudas hig geseah, þâ vênde he, þät hit være sum myltystre; heó helode hire nebb, þät he hig ne mihte gecnâvan.

16. And he cväđ tô hire: Læt me habban þe! He nyste, þät heó väs his snôru. Þâ cväđ heó: Hvät sylst þu me viđ þam, þe þu mînes gemânan brûce.

17. Þâ cväđ he: Ic sende þe ân ticcen of mînre heorde. And heó cväđ eft: Ic þolige, lôca, hvät þu vylle, gif þu me sylst undervedd, ôđ þät þu me sende, þät þu me behætst!

18. Þâ cväđ Iudas: Hvät vilt þu tô undervedde nyman? Þâ cväđ heó: Þînne hring and þînne stäf, þe þu on handa häfst. Vitodlîce on þam cyrre heó vearđ mid cilde, (19.) and heó eode þanon.

20. Iudas sende ân tyccen viđ his Odolamitiscean hirde, þät he fette þät undervedd, þe he þam vîfe sealde.

21. Þâ he hig findan ne mihte, þâ âxode he þäs landes men, hvär þät vîf være, þe ät þæra vega gelæte sät. Þâ cvædon hig, þät þär nân myltystre on lande nære.

22. Þâ cirde he tô Iudan and cväđ tô him: Ne mihte ic hig findan and þâ landes men me sædon, þät þär nân myltystre ne sæte.

23. Þâ cväđ Iudas: Häbbe hire, þät heó hafađ! ne mäg heó us leáse tellan; ic hire sende, þät ic hire behêt, and þu hig ne fundest.

24. Þâ äfter þrîm mônđum hig cvædon tô Iudan: Thamar þîn

---

sores ovium suarum, ipse et Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas. — 13. Nuntiatumque est Thamar, quod socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves. — 14. Quæ depositis viduitatis vestibus assumpsit theristrum et mutato habitu sedit in bivio itineris, quod ducit in Thamnam, eo quod crevisset Sela et non eum accepisset maritum. — 15. Quam quum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricem; operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur. — 16. Ingrediensque ad eam ait: Dimitte me, ut coeam tibi! Nescibat enim, quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi, ut fruaris concubitu meo? — 17. Dixit: Mittam tibi hoedum de gregibus. Rursumque illa dicente: Patiar, quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas, quod polliceris. — 18. Ait Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum et armillam et baculum, quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit (19.) et surgens abiit. — 20. Misit autem Iudas hoedum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus, quod dederat mulieri. — 21. Qui cum non invenisset eam, interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier, quæ sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix. — 22. Reversus est ad Iudam et dixit ei: Non inveni eam; sed et homines loci illius dixerunt mihi, nunquam sedisse ibi scortum. — 23. Ait Iudas: Habeat sibi! certe mendacii arguere nos non potest; ego misi hoedum, quem promiseram, et tu non invenisti eam. — 24. Ecce autem post tres menses nuntiaverunt Iudæ dicentes: Fornicata est Thamar

---

38[13]) cydde Thw. — 38[16]) gemana Thw.

snôru ys forlegen and hire innođ ys veaxende. Pâ cväđ Iudas: Lædađ hig forđ and forbearnađ hig!

25. Pâ heó väs tô þâm vîtum gelædd, þâ sende heó tô hire sveore and cväđ: Be þam men ic eom mid cilde, þe þisne hring âh and þisne beáh and þisne stäf; sceáva, hvâ hig âge!

26. Pâ he þâ lâc gecneóv, þâ cväđ he: Heó ys rihtvîsre þonne ic, for þam ic hig ne sealde Sela mînum suna. And þeáh näfde he hig syđđan.

27. On þære cenningtîde ätŷvde tvegen getvisan on hire innođe.

28. And on þæra cilda forđcyme se ôđer ræhte forđ his hand and seó brôđorþînen âvrâđ vurmreádne þræd þär on and cväđ: Pes cymđ rađor.

29. And he têh þâ hand ongên and se ôđer com. Pâ cväđ þät vîf: Hvî ys veall tôdæled for þe? And for þam heó nemde his naman Phares.

30. Siđđan com se ôđer, on þäs handa väs se þræd; þone heó nemde Zara.

Cap. XXXIX.

1. Vitodlîce man lædde Iosep on Egipta land and hine gebohte Putifar se âfŷrida Pharaonis heres ealdor, Egiptisc man, ät þâm Ismahêlitiscum mannum, þe hine þider læddon.

2. And drihten väs mid him; se man väs vel dônde on eallum þingum and vunude on his hlâfordes hûse.

3. He viste ful georne, þät god hine lufode and ealle þâ þing, þe he dyde, he dyde be his dihte.

4. Iosep häfde mycele gife ät his hlâforde and þênode him, and betæhte him eall, þät he âhte, tô bevitanne.

5. And drihten bletsode þäs Egiptiscan æhta for Iosepes þingon and gemenigfylde his spêda ægđer ge on tûnum ge on landum.

---

nurus tua et videtur uterus illius intumescere. Dixitque Iudas: Producite eam, ut comburatur! — 25. Quæ cum duceretur ad poenam, misit ad socerum suum dicens: De viro, cujus hæc sunt, concepi; cognosce, cujus sit annulus et armilla et baculus! — 26. Qui agnitis muneribus ait: Iustior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam. — 27. Instante autem partu apparuerunt gemini in utero. — 28. Atque in ipsa effusione infantum unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens: Iste egredietur prius. — 29. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares. — 30. Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum, quem appellavit Zara.

XXXIX, 1. Igitur Ioseph ductus est in Ægyptum emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu Ismaelitarum, a quibus perductus erat. — 2. Fuitque dominus cum eo et erat vir in cunctis prospere agens, habitavitque in domo domini sui. — 3. Qui optime noverat dominum esse cum eo et omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius. — 4. Invenitque Ioseph gratiam coram domino suo et ministrabat ei, a quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum et universa, quæ ei traditi fuerant. — 5. Benedixitque dominus domui Ægyptii propter Ioseph et multiplicavit tam in ædibus

---

38[28]) broþorþinenu vraþ Thw. hrôđorþînen? þæs cymd Thw.

6. Iosep väs fäger and vlitig on ansŷne.
7. Vitodlîce his hlæfdige lufode hine and cväđ tô him: Slâp mid me!
8. And he nâteshvon hire þäs tîđian nolde, ac he cväđ: Mîn hlâford me häfđ betæht ealle his þing and he nât, hvät he ealles häfđ.
9. Näfđ he nân þing, þe ne sig on mînum anvealde, bûton þu, þe his vîf eart; hû mäg ic svâ yfele viđ hine dôn and viđ god singian?
10. Þilcum vordum heó him befelh älcê dägê and þät vîf vearđ vrâđ þam geongan cnapan and he onscûnede unrihthæmed.
11. Hit gelamp sumê däg, þät Iosep väs âna innan his hlâfordes hûse.
12. And heó têh hine be his clâđum and cväđ tô him: Slâp mid me! Þâ ätarn he ût and forlêt his væfels on hire handa.
14. Þâ hrŷmde heó tô hire hîvun and cväđ: Nu he lædde inn þisne Ebrêiscan man, þät he bysmorode us; he eode in tô me tô þam, þät he me ofernâme.
15. And þâ he gehîrde, þät ic hrîmde, þâ forlêt he his væfels and fleáh ût.
16. Þisne unvrenc heó geþôhte, and þâ hire hlâford hâm com, þâ cväđ heó:
17. Se Ebrêisca veal, þe þu hider brôhtest, eode in tô me, þät he me bysmrode.
18. And þâ ic hrŷmde, þâ forlêt he his væfels and arn ût.
19. Þâ se hlâford þät gehîrde, þû vearđ he svîđe yrre and gelŷfde hire vordum vel.
20. And vearp Iosep on cveartern, þär man þäs cyninges ræplingas heóld, and he väs þär belocen.

quam in agris cunctam ejus substantiam. — 6. Erat autem Ioseph pulchra facie et decorus aspectu. — 7. Injecit itaque domina sua oculos suos in Ioseph et ait: Dormi mecum! — 8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo sua. — 9. Nec quidquam est, quod non in mea sit potestate, præter te, quæ uxor es ejus; quomodo ergo possum hoc malum facere et peccare in deum? — 10. Hujuscemodi verbis per singulos dies et mulier molesta erat adolescenti et ille recusabat stuprum. — 11. Accidit autem quadam die, ut intraret Ioseph domum et operis quippiam absque arbitris faceret, (12.) et illa apprehensa lacinia vestimenti ejus diceret: Dormi mecum! Qui relicto in manu ejus pallio fugit et egressus est foras. — 14. Vocavitque mulier ad se homines domus suæ et ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis; ingressus est ad me, ut coiret mecum. — 15. Cumque ego succlamassem et audisset vocem meam, reliquit pallium et fugit foras. 16. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum et ait: (17.) Ingressus est ad me servus Hebræus, quem adduxisti, ut illuderet mihi. — 18. Cumque audisset me clamare, reliquit pallium et fugit foras. — 19. His auditis dominus et nimium credulus verbis conjugis iratus est valde. — 20. Tradiditque Ioseph in carcerem, ubi victi regis custodiebantur, et erat ibi clausus.

39[12]) handan.

21. And drihten väs mid him and gemiltsode him and gedyde, þät þäs cvearternes ealdor him värđ svîđe hold.

22. Se him betæhte ealle þâ gebundenan men, þe þär gehäfte væron.

23. And he ne cûđe nân þing þar on, þâ hig him betæhte væron; ac drihten väs mid him, hvät he dôn sceolde.

Cap. XL.

1. Þâ þis väs þus gedôn, þâ gelamp hit, þät tvegen âfŷryde men âgylton viđ heora hlâford, Egipta cynges byrle and his bäcistre.

2. And Farao vearđ svîđe yrre; þâra ôđer beviste his byrlas, ôđer his bäcestran.

3. Þâ dyde hig man on cveartern, on þam väs eác Iosep.

4. And þäs cvearternes hirde betæhte hig Iosepe and he þênode him.

5. Binnan firste hig gesâvon begen svefen on ânre nihte.

6. Þâ væron hig svîđe unrôte on morgen.

8. And cvædon tô Iosepe: Vit gesâvon svefen, ac vyt nyton, hvâ hyt unc âtelle, hvät hit behealde. Þâ cväđ Iosep: Secgađ me, hvät git gesâvon!

9. Þâ rehte þæra byrla ealdor him his svefn and cväđ: Ic geseah vîneard.

10. On þam væron þreó clystru and ic geseah þär on veaxende blôsman litlum and litlum and äfter þâm blôsmum vînberigean (11.) and Pharaones drincefät on mînre handa, and ic nam þâ vînberian and vrang on þät fät and sealde Faraone.

12. Þâ cväđ Iosep: Þis ys þîn svefen: þâ þreó clystru þät sind git þrî dagas.

13. Äfter þâm Pharao geþencđ þîne þênunga and he geset þe tô þære ylcan note, þe þu ær häfdest, and þu silst him his drincefät, svâ þu ær dydest.

---

21. Fuit autem dominus cum Ioseph et misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris. — 22. Qui tradidit in manus illius universos vinctos, qui in custodia tenebantur. — 23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis; dominus enim erat cum illo et omnia opera ejus dirigebat.

XL, 1. His ita gestis accidit, ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti et pistor, domino suo. — 2. Iratusque contra eos Pharao, nam alter pincernis præerat, alter pistoribus, (3.) misit eos in carcerem, in quo erat et Ioseph — 4. At custos carceris tradidit eos Ioseph, qui et ministrabat eis. — 5. Videruntque ambo somnium nocte una (6.) et mane erant tristes. — 8. Dixeruntque ad Ioseph: Somnium vidimus et non est, qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Ioseph: Referte mihi, quid videritis! — 9. Narravit præpositus pincernarum somnium: Videbam coram me vitem, (10.) in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas et post flores uvas maturescere, (11.) calicemque Pharaonis in manu mea; tuli ergo uvas et expressi in calicem et tradidi poculum Pharaoni. — 12. Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnii: tres propagines tres adhuc dies sunt. — 13. Post quos recordabitur Pharao ministerii tui et restituet te in

---

40[11]) ominre handa Thw.

14. Geþence me, þonne þe þîn vîse lîcie, and lære Pharao, þät he me ût âlæde of þisum cvearterne, (15.) for þam þe ic väs dearnunga forstolen of Ebrêa lande and hêr unscildig on pytt bevorpen!
16. Þâ þæra bäcistra ealdor gebîrde, hû glævlîce he þät svefen rehte, þâ cväđ he: Ic geseah svefen, þät ys, þät ic häfde þrî vindlas mid meluve ofer mîn heafod, (17.) and on þam ufemystan vindle være manegra cynna gebäc, and fugelas æton of þam.
18. Þâ andsvarode Iosep and cväđ: Þis ys þîn svefen: Þâ þrî vindlas þät sind þrî dagas nu git.
19. And äfter þâm hæt Pharao þe âhôn on rôde and fugelas fretađ þîn flæsc.
20. Siđđan väs se þridda däg Pharaones gebyrdtîde; þâ vorhte he micelne gebeórscipe his cnihtum; gemang þam þâ geþôhte he þæra byrla ealdor and þæra bäcistra.
21. And he gesette þæra byrla magister tô þære note, þe he ær häfde.
22. Þone ôđerne he hêt hôn on gealgan. Þâ väs Iosepes sôđfästnys ânfandod.
23. And þeáh hväđere þæra byrla ealdor forgeat Iosepes ærynde.

Cap. XLI.

1. Äfter tvâm geârum Pharao mætte, þät he stôde be ânre eá.
2. And him þûhte, þät he gesâve gân upp of þam flôde seofon fägre oxan and svîđe fätte and hig man läsvode on môrium lande.
3. Him þûhte eác, þät he gesâve cuman ôđre seofon oxan upp of þære eá, þâ væron fûle and svîđe hlæne and hî eodon be þære eá ôfrun on grênum stôvum.
4. And âbitun þâ fättan oxan and fræton hig. Þâ âvôc Pharao.

---

gradum pristinum, dabisque ei calicem, sicut antea facere consueveras. — 14. Memento mei, cum bene tibi fuerit, ut suggeras Pharaoni, ut educat me de isto carcere, (15.) quia furto sublatus sum de terra Hebræorum et hic innoçens in lacum missus sum! — 16. Videns pistorum magister, quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium, quod tria canistra farinæ haberem super caput meum, (17:) et in uno canistro, quod erat excelsius, portare me omnes cibos, qui fluut arte pistoria, avesque comedere ex eo. — 18 Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnii: tria canistra tres adhuc dies sunt. — 19. Post quos Pharao suspendet te in cruce et lacerabunt aves carnes tuas. — 20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat, qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum et pistorum principis. — 21. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum, (22.) alterum suspendit in crucem, ut conjectoris veritas probaretur. — 23. Et tamen præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

XLI, 1. Post duos annos vidit Pharao somnium: putabat se stare super fluvium. 2. Ex quo ascendebant septem boves pulchræ et crassæ nimis et pascebantur in locis palustribus. — 3. Aliæ quoque septem emergebant de flumine foedæ confectæque macie et pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus — 4. Comederuntque eas, quarum mira species et habitudo corporum erat. Expergere factus Pharao

---

41[4]) abitan Thw.

5. And slêp eft and hine mætte ôđer svefen; him þûhte, þät he gesâve seofon ear veaxan on ânum healme fulle and fägre.

6. And he geseah ôđre seofon lyđre and forscruncene.

7. Þâ fræton ealle þâ fägran. Þâ âvôc Pharao of slæpe.

8. On morgen he vearđ svîđe forht and sende tô Egipta vîsustan vitun and rehte him his svefen and bäd, þät hig him sædon, hvät þät svefen beheóld.

9. Þâ geþôhte byrla ealdor, hû he rehte his svefen Iosepe, and cväđ:

10. Se cyning väs yrre viđ me and hêt sceófan me and þæra bäcystra ealdor on cveartern.

11. Þâ mætte unc begen svefen ânre nihte.

12. Þâ väs þär ân Ebrêisc cnapa inne mid unc; þam vit rehton uncer svefen.

13. And he sæde unc eall, svâ hit siđđan âeode: ic väs eft gesett tô mînre þênunge and hine man hêng, eall svâ he unc ær sæde.

14. Hyne man dyde up be þäs cyninges bebode and hine man efosode and scrŷdde hine and brôhte hine tô þam cynge.

15. Pharao cväđ: Ic geseah svefen and ic ne mäg nânne man findan, þe me secge, hvät hit behealde; ic gehîrde secgan, þät þu være gleáv þär on.

16. Þâ cväđ Iosep: Hvät mäg ic dôn, bûton me god vîsige?

17. Vitodlîce Pharao rehte Iosepe þâ svefen, þe hine mætte, eal svâ hit hêr bufan avriten ys, be þâm oxum and be þâm earum.

24. And cväđ: Ic hit rehte þâm yldostan Egiptan vitun and näs heora nân, þe þar ænig þing on cûđe.

25. Þâ andsvarode Iosep and cväđ: Þis svefen ys ânræde; god ätŷvde Pharaone, hvät he dôn vyle.

26. Þâ seofon fägran [oxan and þâ seofon fullan] ear getâcniađ seofon västmbære geâr and velige.

---

(5) rursum dormivit et vidit alterum somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque formosæ. — 6. Aliæ quoque totidem spicæ tenues et percussæ uredine oriebantur, (7.) devorantes omnem priorem pulchritudinem. Evigilans Pharao post quietem (8.) et facto mane pavore perterritus misit ad omnes conjectores Ægypti cunctosque sapientes et narravit eis somnium, nec erat qui interpretaretur. — 9. Tunc demum reminiscens pincernarum magister ait: Iratus rex servis suis me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem. — 11. Ubi nocte una uterque vidimus somnium. — 12. Erat ibi puer Hebræus, cui narrantes somnium (13.) audivimus, quidquid postea rei probavit eventus: ego enim redditus sum officio meo et ille suspensus est in cruce. — 14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioseph totonderunt, ac veste mutata obtulerunt ei. — 15. Cui ille ait: Vidi somnium, nec est qui edisserat; quæ audivi te sapientissime conjicere. — 16. Respondit Ioseph: Absque me deus respondebit prospera Pharaoni. — 17. Narravit ergo Pharao, quod viderat, et dixit: (24.) Narravi conjectoribus somnium et nemo est, qui edisserat. — 25. Respondit Ioseph: Somnium regis unum est; quæ facturus est deus, ostendit Pharaoni. — 26. Septem

---

41[8]) vitan Thw. — 41[16]) done Thw.

27. Þâ seofon hlænan oxan and þâ seofon hlyđran ear getâcniađ seofon hungergeâr.

29. Nu hêr cumađ seofen svîđe västmbære geâr and svîđe velige ofer eall Egipta land.

30. And þär äfter cumađ ôđre seofene mid svâ micelre vädle and hungre, þät man forgitt þâ ærran geâr and hunger fordêđ ealle eorđan.

32. Sôđlîce hit ys godes spræc and his varnung and seó tîd cymđ hrädlîce.

33. Nu ys hit ful värlîc, þät se cyning him ceóse sumne vîsne man and glævne and gesette hine ofer Egipta land,

34. And se sette gerêfan geond eall þät rîce, þät hig gegaderion tôgädere þäne fîftan dæl ealra västma þâs seofon västmbêran geâr,

35. Þät älc hvæte, þe on Pharaones anvealde sig, sig belocen and on burgum gehealden (36.) tô hylpe on þâm seofon tôveardum hungorgeârum, þät Egipte ne forvurđon.

37. Þâ lîcode Pharaone and eallum his þegnum his ræd.

38. And he cväđ tô him: Hvar mâgon ve findan svilcne man, þe mid godes gife sig svâ âfylled?

39. Vitodlîce he cväđ tô Iosepe: God þe ätŷvde ealle þâ þing, þe þu spræce; hvar mäg ic vîsran findan, þonne þu eart, ođđe furđon þînne gelîcan?

41. Ic gesette þe ofer eall Egypta land tô gerêfan and eall folc hŷrđ þe.

42. And he nam his hring on his âgenre handa and dyde on his hand and scrŷdde hine mid lînenum reáfê and dyde gyldene healsmyne ymbe his svuran.

---

boves pulchræ et septem spicæ plenæ septem ubertatis anni sunt. — 27. Septem quoque boves tenues atque macilentæ et septem spicæ tenues septem anni venturæ sunt famis. — 29. Ecce septem anni venient fertilitatis in universa terra Ægypti. — 30. Quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia; consumptura enim est fames omnem terram. — 32. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis iudicium est, eo quod fiat sermo dei et velocius impleatur. — 33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium et præficiat eum terræ Ægypti, (34.) qui constituat præpositos per cunctas regiones et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, qui nunc futuri sunt, congreget in horrea, (35.) et omne frumentum sub Pharaonis potestate sevetur in urbibus (36.) et præparetur futuræ septem annorum fami! et non consumetur terra inopia. — 37. Placuit Pharaoni consilium et cunctis ministris ejus. — 38. Locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu dei plenus sit? — 39. Dixit ergo ad Ioseph: Quia ostendit tibi deus omnia, quæ locutus es, numquid sapientiorem et consimilem tui invenire potero? — 41. Constitui te super universam terram (40.) et cunctus populus obediet tibi. — 42. Tulitque annulum de manu sua et dedit eum in manu ejus, vestivitque eum cum stola byssina et collo torquem auream circumposuit.

41[29]) væsmbære Thw. — 41[30]) hunre Thw. — 41[39]) ealle þe Thw.

43. And sette hine on his ôđer crät and se bydel beád, þät eall folc bîgdon heora cneóv beforan him and viston, þät he være gerêfa ofer eall Egipta land.

44. Eft se cyning cväđ tô Iosepe: Ne färđ nân man bûton þînum bebode ne hider ne þider on eallum Egipta lande.

45. And he âvende his naman and nemde hine on Egyptisc 'Middaneardes hælend' and sealde him Aseneth tô vîfe Putifares dôhtor þäs sacerdes of þære byryg, þe ys genemned Eliopoleas, þät ys on Englisc 'sunnan burh'.

46. Vitodlîce Iosep väs þrîtigvintre; þâ he ymbefôr ealle Egipta rîcu.

47-49. And gegaderode on þâm seofon västmbæron geârum svâ micel hvætes, þät hys ne mihte nân man vitan nân gemet, and beleác hine on burgum.

50. Iosep gestrŷnde tvegen suna, ær þâ hungorgeâras cômon, (51.) Manases (52.) and Ephraim.

53. Vitodlîce þâ þâ seofon gôdan geâr âgâne væron, (54.) þâ cômon þâ seofon geâr, þe Iosep foresæde and þär veôx hungor.

55. Þâ þät folc hingrode, þâ clipodon hig tô Pharao and bædon him metes. He andsvarode and cväđ: Gangađ tô Iosepe and dôđ, svâ hvät svâ he eóv secge.

56. Däghvamlîce hungor veôx and Iosep untŷnde ealle þâ bernu and sealde hvæte þâm Egiptiscan mannum tô ceápe.

Cap. XLII.

1. Þâ gehîrde Iacob secgan, þät man sealde hvæte on Egipta lande; þâ cväđ he tô his sunum:

2. Ic gehîrde secgan, þät hvæte være on Egipta lande tô ceápe; farađ and bicgađ us mete, þät ve ne forvurđon!

---

43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent et præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti. — 44. Dixit quoque rex ad Ioseph: Absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti — 45. Vertitque nomen ejus et vocavit eum lingua Ægyptiaca 'Salvatorem mundi', deditque illi uxorem Aseneth, filiam Putiphare sacerdotis Heliopoleos. — 46. Triginta autem annorum erat Ioseph; et circuivit omnes regiones Ægypti. — 47. Venitque fertilitas septem annorum et segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti; (48.) omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est (49.) tantaque fuit abundantia tritici, ut copia mensuram excederet. — 50. Nati sunt autem Ioseph filii duo, antequam veniret fames, (51.) Manasses (52.) et Ephraim. — 53. Igitur transactis septem ubertatis annis (54.) coeperunt venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph, et in universo orbe fames prævaluit. — 55. Esuriente terra clamavit populus ad Pharaonem alimenta petens; quibus ille respondit: Ite ad Ioseph et, quidquid ipse vobis dixerit, facite! — 56. Crescebat autem quotidie fames aperuitque Ioseph universa horrea et vendebat Ægyptiis.

XLII, 1. Audiens autem Iacob, quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: (2.) Audivi, quod triticum venumdetur in Ægypto; descendite et emite

---

41[55]) þa þa clipodon Thw. gang to Thw.

3. Þâ fôron Iosepes tyn gebrôđru tô Egiptum and voldon bicgan hvæte.

4. And Iacob häfde Beniamin ät hâm.

5. Hig fôron mid ôđrum cêpmannum; vitodlîce hungor väs on Chanaan.

6. And Iosep väs Egypta ealdor and on his anvealde man sealde þone hvæte.

7-8. Þâ his gebrôđru tô him cômon, he geneóv hig ealle and hira nân ne gecneóv hine, and spräc heardlîcor viđ hig þonne viđ fremde men and cväđ tô him: Hvanon cômon ge? Þâ cvædon hig: Of Chanaan lande, þät ve us mete bohton.

9. Þâ gemunde Iosep þâ svefen, þe hine ät sumon cyrre ær mætte, and cväđ tô him: Ge synd sceáveras.

10. Þâ cvædon hig: Nys hit svâ, hlâford, ac ve synd þîne þeóvas and ve cômon tô þam, þät ve bohton þâ þing, þe ve mihton big libban.

11. Ealle ve synd ânes esnes suna; mid sibbe ve cômon hider, näs mid searvum.

12. Þâ cväđ he: On ôđre vîsan hit ys; ge cômon þis land tô sceávienne.

13. Þâ cvædon hig: Þâ tvelf þîne þeóvas sind gebrôđru, synd ânes esnes suna on Chanaan lande, and se gingsta ys mid ûrum fäder, and nâ mâ.

14. Þät ys, þät ic eóv ær sæde, cväđ he, ge synd sceáveras.

15. Svâ ic âge Pharaones helde, ne farađ ge ealle heonon, ær þam þe eóver lässa brôđor cume hider.

16. Ac fare eóver ân and bringe hine hider, þät ic vite, hväđer hit sig þe sôđ þe leás, þät ge secgađ!

17. He betæhte hig þâ þrî dagas tô hirdnysse.

---

nobis necessaria, ut possimus vivere et non consumamur inopia. — 3. Descendentes igitur fratres Ioseph decem, ut emerent frumentum in Ægypto, (4.) Beniamin domi retento a Iacob, (5.) ingressi sunt terram Ægypti cum aliis, qui pergebant ad emendum; erat autem fames in terra Chanaan. — 6. Et Ioseph erat princeps in terra Ægypti atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. — 7. Cumque adorassent eum fratres sui, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria. (8.) Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis. — 9. Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis. — 10. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt, ut emerent cibos. — 11. Omnes filii unius viri sumus; pacifice venimus nec quidquam machinamur mali. — 12. Quibus ille respondit: Aliter est; immunita terræ hujus considerare venistis. — 13. At illi: Duodecim, inquiunt, servi tui fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan; minimus cum patre nostro est, alius non est super. — 14. Hoc est, ait, quo locutus sum: Exploratores estis. — 15. Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. — 16. Mittite ex vobis unum et adducat eum, ut probentur quæ dixistis, utrum vera an falsa sint. — 17. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

42[13]) and [ân is] nâ mâ?

18. Pan þriddan dägê hig man lædde of þam cvearterne, and he cväđ: Farađ, svâ ic eóv bebeád, þät ge mâgon lybban: ic ondræde me god, gif ic riht näbbe.

19. Beó eóver ân brôđor hêr on cvearterne and fare ge mid þam hvæte, þe ge bohton, tô eóvrum hûse!

20. And læde eóverne gingstan brôđor tô me! Hig dydon, svâ he him bebeád.

21. And cvædon him betvŷnan: Be gevirhton ve þoliađ þâs þing; ve singodon on ûrum brôđer and ve gesâvon hys angsumnisse, þâ he us georne friđes bäd, and ve him nânes ne tîđedon: for þam com þis gesvinc ofer us.

22. Pâ cväđ Ruben: Cveđe ge, ne sæde ic eóv: 'Ne singie ge on þam cnapan' and ge me ne gehîrdon? nu hine man vricđ.

23. Hig nyston, þät Iosep hig gecneóv.

24. And he vende hine lithvôn fram him and veóp and vende eft tô him and nam Simeon and band hine biforan him.

25. And beád his þegnum, þät hig fyldon hira saccas mid hvætê and lêdon dearnunga hira älces feoh on his sacc and fôrmete tô eâcan, and hig dydon svâ.

26. And hig fôron and læddon heora hvæte on heora assan.

27. Pâ hig be vege væron, þâ undyde hira ân his sacc and volde syllan his assan fôddur.

28. Pâ cväđ he tô his gebrôđrum, þät he þät feoh geseah on þäs sacces mûđe: Hêr ic häbbe funden mîn feoh on þäs sacces mûđe. Pâ vurdon hig âfyrhte and cvædon him betvînan: Hvät ys þis, þät god us dyde?

29. Pâ cômon hig tô Iacobe hira fäder on Chanaan lande and rehton him ealle þâ þing, þe him on sîđe gelumpon,

30. And hû stîđe se handhlâford spräc viđ hig, and hig cvædon: Se handhlâford vênde, þät ve væron sceáveras.

---

18. Die autem tertio reductis de carcere ait: Facite quæ dixi! et vivetis; deum enim timeo. — 19. Frater vester unus ligetur in carcere, vos autem abite et ferte frumenta, quæ emistis, in domos vestras. — 20. Et fratrem vestrum minimum ad me adducite! Fecerunt, ut dixerat. — 21. Et locuti sunt ad invicem: Merito hoc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, et non audivimus; idcirco venit super nos ista tribulatio. — 22. Ruben ait: Numquid non dixi vobis 'Nolite peccare in puerum' et non audistis me? en sanguis ejus exquiritur. — 23. Nesciebat autem, quod intelligeret Ioseph. — 24. Avertitque se parumper et flevit; et reversus locutus est ad eos; tollensque Simeon et ligans illis præsentibus, (25) jussit ministris, ut implerent eorum saccos tritico et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam; qui fecerunt ita. — 26. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt. — 27. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum, contemplatus pecuniam in ore sacculi (28.) dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en habetur in sacco! Et obstupefacti turbatique mutuo dixerunt: Quidnam est hoc, quod fecit nobis deus? — 29. Veneruntque ad Iacob patrem suum in terram Chanaan et narraverunt ei omnia, quæ accidissent sibi, dicentes: (30.) Locutus est nobis dominus terræ dure et

---

42[18]) lædde to Thw. — 42[20]) lædde Thw. — 42[22]) Cvæþe ge Thw.

31. And ve cvædon: Ve synd full getreóve, ne þence ve nânes yfeles.

32. Ve tvelf gebrôđru væron ânes esnes suna; se ân is deád and se gingsta ys mid ûrum fäder.

33. Þâ cväđ he tô us: Ic vylle fandian, hväđer ge getreóve synd; lætađ eóverne ânne brôđur mid me and nimađ þâ þing, þe eóvre hîvenu beþurfon, and farađ!

34. And lædađ eóverne gingstan brôđur tô me, þät ic vite, þät ge sceáveras ne sîn, and þät ge þisne eóverne brôđur feccon, þe hêr on bende sitt, and þät ge syđđan leáfe habbon tô bicgeanne þät, þät ge vyllađ!

35. Þâ hig þus spræcon, þâ guton hig hira hvæte of hira saccon and fundon þär on eall hyra feoh, and hig vurdon ealle âfærede.

36. Þâ cväđ Iacob hira fäder: Bearnleásne ge habbađ me gedônne; näbbe ic Iosep and Simeon ys on bendum; nu ge nymađ Beniamin ät me.

37. Þâ andsvarode Ruben and cväđ: Ic häbbe tvegen suna; ofsleh þâ begen, gif ic hine þe ongên ne bringe! syle hine me on hand! and ic hyne âgife eft þînre handa.

38. Þâ cväđ Iacob: Ne färđ mid eóv Beniamin; Iosep his brôđur ys deád and he ys âna tô lâfe; gif him hvilc yfel on þam lande gelimpđ æfre, ic vurđe syđđan geómriende.

Cap. XLIII.

1. Gemang þam hungre, (2.) þâ se mete geteorude, þe hig of Egipta lande brôhton, Iacob cväđ tô his sunum: Farađ and bicgađ us sumne dæl metes!

3. Þâ cväđ Iudas: Þäs landes ealdor svôr âđas beforan us, þät ve ne môston cuman beforan him, bûton ve bringon ûrne gingstan brôđur mid us.

---

putavit nos exploratores esse. — 31. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias. — 32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus; unus non est super, minimus cum patre nostro est. — 33. Qui ait nobis: Sic probabo, quod pacifici sitis; fratrem vestrum unum dimittite apud me et cibaria domibus vestris necessaria sumite et abite! — 34. Fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam, quod non sitis exploratores, et istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis ac deinceps, quæ vultis, emendi habeatis licentiam! — 35. His dictis, cum frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias; exterritisque simul omnibus (36.) dixit pater Iacob: Absque liberis me esse fecistis; Ioseph non est super, Simeon tenetur in vinculis et Beniamin auferetis.— 37. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi! trade illum in manu mea! et ego eum tibi restituam. — 38. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum; frater ejus mortuus est et ipse solus remansit; si quid ei adversi acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

XLIII, 1. Interim fames omnem terram premebat (2.) consumptisque cibis, quos ex Ægypto deduxerant, dixit Iacob ad filios suos: Revertimini et emite nobis pauxillum escarum! — 3. Respondit Iudas: Denuntiavit nobis vir ille sub

---

42[37]) þinra handa Thw.

4. Vitodlîce gif þu vylt hine mid us sendan, ve farađ ätgädere and bicgađ þâ þing, þe ve beþurfon.

5. Gif þu þonne nelt, ne cume ve þär.

6. Þâ cväđ Israhêl tô him: Earmlîce ge dydon viđ me, þâ ge him sædon, þät ge â mâ gebrôđra häfdon.

7. Þâ cvædon hig: Se man us âxode eall be endebyrdnysse ymbe ûre cynn and hväđer ûre fäder leofode and hväđer ve brôđur häfdon, and ve him andsvaredon þäs, þe he us âxode; ve nyston, þät he þäs girnan volde, þät ve ûrne brôđur þyder læddon.

8. Iudas cväđ eft tô his fäder: Sende þone cnapan mid me, þät ve mâgon bicgan þâ þing, þe ve beþurfon, þät ve ne forvurđon!

9. Ic underfô þone cnapan; bide his me eft! and bûton ic hine bringe eft hâm and þe sylle, beó ic scildig!

10. Gif þeós ylding nære, nu ve væron cumene ôđrê sîđê.

11. Þâ cväđ Israhel: Gif ge neáde svâ dôn sceolon, dôđ svâ ge vyllon! nymađ of eóvrum sêlustan västmum on fatum and bringađ þam men lâc, sumne dæl tyrvan and hunig and stor and æcirnu and hnite (12.) and tvâ svâ micel feós, svâ ge ær häfdon, þê läs þe ge sîn gedvealde!

13. And nimađ eóverne brôđor and farađ tô þam menn!

14. Mîn drihten hine gedô glädne viđ eóv, þät he âgife eóv eóverne brôđor, þe he mid hine häfđ, and eác Beniamin! ic eom nu bereáfod mînra bearna.

15. Þâ nâmon hig þâ lâc and tvigfeald feoh and Beniamin and fôron tô Egipta lande tô Iosepe.

16. Þâ he hig geseah and Beniamin mid him, þâ cväđ he tô

---

attestatione jusjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum. — 4. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter et ememus tibi necessaria. — 5. Sin autem non vis, non ibimus. — 6. Dixit eis Israel: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei, et alium habere vos fratrem. — 7. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret, si haberemus fratrem; et nos respondimus juxta id, quod fuerat sciscitatus; numquid scire poteramus, quod dicturus esset 'Adducite fratrem vestrum vobiscum'? — 8. Iudas quoque dixit patri suo: Mitte puerum mecum, ut proficiscamur et possimus vivere, ne ne moriamur nos et parvuli nostri! — 9. Ego suscipio puerum; de manu mea require illum! nisi reduxero et reddidero eum tibi, ero peccati reus. — 10. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus. — 11. Igitur Israel dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis! sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris et deferte viro munera, modicum resinæ et mellis et storacis, stactes et terebinthi et amygdalarum! — 12. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, et illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit! — 13. Sed et fratrem vestrum tollite et ite ad virum! — 14. Deus autem meus faciat vobis eum placabilem et remittat vobiscum fratrem vestrum, quem tenet, et hunc Beniamin! ego autem quasi orbatus absque liberis ero. — 15. Tulerunt ergo munera et pecuniam duplicem et Beniamin, descenderuntque in Ægyptum et steterunt coram Ioseph. — 16. Quos cum ille vidisset et Beniamin simul, præcepit dispen-

---

43[6]) ge ama Thw. — 43[11]) somne dæl Thw.

his gerêfan: Læde in þâs menn and gearva ûre þênunga, þät hig mâgon etan mid me tô middes däges!

17. And he dyde, svâ him beboden väs. Þâ hig þar inne væron, (18.) þâ vurdon hig svîđe âfirhte and cvædon him betvînan: For þam feó, þe ve on ûrum saccon fundon, ve synd hider inn gelædde, þät he us ät ûrum asson bereáfige and ät ûrum þingon and us sylfe þeóvige.

19. Þâ cvædon hig tô þam vîcnere: (20. Ve biddađ þe, leóf, þät þu hlyste ure spræce! hvîlon ær ve væron hêr and bohton us hvæte.

21. Þâ ve geceápod heafodon and ve hâmveard væron, þâ undydon ve ûre saccas; þâ fundon ve þät feoh þär on, þe ve ær säldon; nu häbbe ve hit hrôht ongên be þam ylcan gevihte (22.) and eác ôđer sylfor mid tô ceápienne; nyte ve, hvâ hit on ûre saccas dyde.

23. Þâ cväđ se gerêfa: Sib sî mid eóv! ne ondræde ge eóv! eóver god and eóvres fäder god eóv sealde goldhord on eóvre saccas; vitudlîce þät feoh, þät ge me sealdon, ic häbbe âfandud. And he lædde Simeon ût tô him.

24. And hig tvôgon hira fêt and he sealde hira assan fôddur.

25. Sôđlîce hig lêdon forđ hira lâc, ongên þätte Iosep in eode.

26. And feóllon on þâ eorđan and geeáđmêddon viđ hine.

27. Iosep hig oncneóv þâ ârfullîce and âxode hig, hväđer hira fäder være hâl, þe hig him fore sædon, ođđe hväđer he lyfode.

28. Þâ cvædon hig: Gesund ys þîn þeóv ûre fäder; git he leofađ.

29. Þâ Iosep geseah his gemêdrydan brôđor Beniamin, þâ cväđ he: Ys þis se cnapa, þe ge me fore sædon? And äft he cväđ: God gemiltsige þe, sunu mîn!

30. And he vearđ svâ svîđe âstirod, þät him feóllon teâras for his brôđor þingon, and he eode in tô his beddclŷfan and veóp.

---

satori domus suæ dicens: Introduc viros domum et instrue convivium, quoniam mecum sunt comesturi meridie! — 17. Fecit ille, quod sibi fuerat imperatum. et introduxit viros domum. — 18. Ibique exterriti dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus, ut violenter subjiciat servituti et nos et asinos nostros. — 19. Quamobrem ad dispensatorem locuti sunt: (20.) Oramus, domine, ut audias nos; jam ante descendimus, ut emeremus escas. — 21. Quibus emptis, cum venissemus ad diversorium, aperuimus saccos nostros et invenimus pecuniam in ore saccorum, quam nunc eodem pondere reportavimus. — 22. Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus, quæ nobis necessaria sunt; non est in nostra co scientia, quis posuerit eam in marsupiis nostris. — 23. At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere! deus vester et deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris; nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon. — 24. Et laverunt pedes suos deditque pabulum asinis eorum. — 25. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Ioseph meridie. 26. Et adoraverunt proni in terram. — 27. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos dicens: Salvusne est pater vester, de quo dixeratis mihi? adhuc vivit? — 28. Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. — 29. Ioseph autem vidit Beniamin fratrem suum uterinum et ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi! — 30. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo et erumpebant lacrymæ, et introiens

31. And þâ he þäs gesvâc, þâ eode he eft ût tô him and hig æton, (32.) on sundron þâ Egyptiscean, on sundron þâ Ebrêiscan: hit näs nâ âlŷfed, þät hig ätgädere æton.
34. And hig man oferdrencte..

Cap. XLIV.

1. Ðâ beád Iosep his gerêfan and cväð: Fylle hira saccas mid hvætê and lege hira älces feoh on his âgenne sacc!
2. And nym mînne sylfrenan läfyl and þäs hvætes vurð, þe he þe sealde, and dô on þäs gingstan sacc! And he dyde svâ.
3. On morgen, þâ hig fêrdon (4.) and hig væron bûtan birig and häfdon sumne dæl veges gefaren, þâ cväð Iosep tô his gerêfan: Ârîs and far äfter þisum mannum, and þonne þu hig gefangen häbbe, þonne âxa þu hig, hvî hig voldon gildan gôd mid yfelê!
5. And se läfyl, þe ge forstælon, väs mînum hlâforde svîðe dŷre; yfele ge dydon.
6. He dyde, svâ him beboden väs, and þâ hig gefangene væron, hig cvædon:
7. Hvî tîhð ûre hlâford us svâ micles falses?
8. Ðät feoh, þe ve fundon on ûre saccon, ve læddon tô þe of Chanaan lande; vênst þu, þät ve þînes hlâfordes gold oððe his seolfor stælon?
9. Sêce hyt and sig he ofslagen, se þe þu hit mid finde!
10. Ðâ cväð he: Sig hit svâ gecveden: mid svâ hvam svâ ic hit mid finde, beó he mîn þeóv and beón þâ ôðre clæne.
11. Hig êfston þâ and dydon hyra saccas nyðer.
12. And he sôhte fram þam yldestan ôð þone gingestan, ôð he funde þone läfyl on Beniamines sacce.

---

cubiculum flevit. — 31. Rursumque egressus continuit se et ait: Ponite panes! — 32. Quibus appositis seorsum Ioseph et seorsum fratribus, Ægyptiis quoque, qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis), (34.) biberunt et inebriati sunt cum eo.

XLIV, 1. Præcepit autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento et pone pecuniam singulorum in summitate sacci! — 2. Scyphum autem meum argenteum et pretium, quod dedit, tritici pone in ore sacci junioris! Factumque est ita. — 3. Et orto mane dimissi sunt. — 4. Jamque urbem exierant et processerant paululum; tunc Ioseph ad dispensatorem domus: Surge, inquit, et persequere viros, et apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono? — 5. Scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit dominus meus et in quo augurari solet; pessimam rem fecistis. — 6. Fecit ille, ut jusserat; et apprehensis per ordinem lucutus est. — 7. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi sui tantum flagitii commiserint? — 8. Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan, et quomodo consequens est, ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum? — 9. Apud quemcumque fuerit inventum, quod quæris, moriatûr! — 10. Qui dixit: Fiat juxta vestram sententiam! apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus! vos autem eritis inoxii. — 11. Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli. — 12. Quos scrutatus, incipiens a majore usque ad minimum,

44[8]) on Chanaan Thw. — 44[10]) svâ ge cveðen?

13. And hig vurdon svîđe dreórige and sŷmdon hira assan and cyrdon eft tô þære birig.

14. Þâ eode Iudas firmest in mid his brôđrum tô Iosepe and feóllon ealle ätgädere beforan Iosepe.

15. And he cväđ tô him: Hvî voldon ge svâ dôn? vêndon ge, þät ge mihton bedidrian mînne gelîcan?

16. Þâ cväđ Iudas tô him: Hvät mâgon ve cveđan ongên ûrne hlâford? nabbe ve nâne tale ongên þe. God häfđ ârâsod ûre unrihtvîsnissa; nu ve synd ealle þîne þeóvas, ægđer ge ve ge se þe se läfel mid funden ys.

17. Þâ cväđ Iosep: Nelle god, þät ic svâ dô! ac sig se mîn þeóva, þe þone läfyl forstäl, and fare ge frîge tô eóvrum fäder!

18. Þâ eode Iudas him neâr and spräc þrîstlîcor mid hine: Ic bidde þe, hlâford, þät ic môte bûtan yrre viđ þe sprecan; þu eart mîn hlâford under Pharao.

19. Þu âxodest us ær, hväđer ve häfdon fäder ođđe brôđur.

20. And ve cvædon: Ve habbađ ealdne fäder and he häfđ mid him ûrne gingstan brôđur, þone þe he gestrînde on his ylde, and his gemêdryda brôđur väs deáđ, and he lufađ hine ânne ofer us ealle.

21-31. And þu bude us, þät ve hine læddon tô þe, þät þu hine gesâve and vistest be þam, þät ve næron sceáveras. Nu ve habbađ hine earfođlîce begiten ät ûrum fäder and hine hider brôht.

32. And ic svôr âđas mînum fäder, þät ic hine hâm ongên tô him brôhte, and ic hine nam on mînne trûvan and cväđ tô him: Bûton ic hine ongên bringe eft tô þe, ic beó æfre scildig viđ þe.

33. Hlâford mîn, lêt þône cnapan faran hâm mid his brôđrum and ic beó þîn þeóva for hine!

34. Ne dear ic hâm faran bûtan þam cnapan, þŷ läs þe ic geseó mînes fäder sârnisse.

---

invenit scyphum in sacco Beniamin. — 13. At illi scissis vestibus oneratisque rursum asinis reversi sunt in oppidum. — 14. Primusque Iudas cum fratribus ingressus est ad Ioseph, omnesque ante eum pariter in terram corruerunt. — 15. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis, quod non sit similis mei in augurandi scientia? — 16. Cui Iudas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur aut juste poterimus obtendere? deus invenit iniquitatem servorum tuorum; en omnes servi sumus domini mei et nos et apud quem inventus est scyphus. — 17. Respondit Ioseph: Absit a me, ut sic agam! qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus, vos autem abite liberi ad patrem vestrum! — 18. Accedens autem propius Iudas confidenter ait: Oro, domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis et ne irascaris! Tu es enim post Pharaonem dominus meus. — 19. Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem aut fratrem? — 20. Et nos respondimus: Est nobis pater senex et puer parvulus, qui in senectute illius natus est, cujus uterinus frater mortuus est; pater vero tenere diligit eum. — 21. Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me et ponam oculos meos super illum! etc. 32. Ego in meam hunc recepi fidem et spospondi patri meo dicens: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. — 33. Manebo itaque servus tuus pro puero et puer ascendat cum fratribus suis! — 34. Non enim possum redire ad patrem meum absente puero, ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

44[16, 19]) *hlaforde* Thw. — 44[20]) gemedrydan Thw.—44[32]) cvæþe Thw.

Cap. XLV.

1. Þâ ne mihte Iosep hyne leng dyrnan, ac he drâf ealle þâ Egiptiscan ût, þät nân fremde man betvyx him nære.

2. And he veóp and clypode hlûdre stefne, þät þâ Egiptiscan gehŷrdon and eall Pharaones hîrêd.

3. And he cväđ tô his gebrôđrum: Ic eom Iosep; lyfađ ûre fäder nu git? Þâ ne mihton his gebrôđru him for ege geandvyrdan.

4. Þâ grêtte [he] hig ârvurđlîce and cväđ: Ic eom Iosep eóver brôđur.

5. Ne ondræde ge eóv nân þing, ne eóv ne ofþince, þät ge me sealdon on þis rîce! sôđlîce for eóvre þearfe me sende god on Egipta land.

6. Nu tvâ geâr väs hungor ofer ealle eorđan and git sceolon fîfe, on þâm man ne mäg nâđer ne erian ne rîpan.

7. And god me sende tô þam, þät ge beón gehealdene and þät ge habbon, þät ge mâgon big lybban.

8. Þät näs nâ eóvres þances ac þurh god, þe ic þurh his villan hider âsend väs: se dyde me, svilce ic Pharaones fäder være and hys hîrêdes hlâford, and he sette me tô ealdre ofer Egipta land.

9. Farađ hrädlîce tô mînum fäder and secgađ him, þät god me sette tô hlâforde eallum Egiptum! beódađ him, þät he fare tô me (10.) and vunige on Gessen lande and beó me gehende, he and his suna and his bearna bearn and eóvre sceâp and eóver hrŷđerheorda and eall þät ge âgon, (11.) and ic eóv fêde! git synd fîf hungorgêr bäftan; dôđ þus, þät ge ne forvurđon!

12. Nu ge geseóđ, hû hit mid me ys, and ge gehîrađ, hvät ic tô eóv sprece.

XLV, 1. Non se poterat ultra continere Ioseph; unde præcepit ut egrederentur cuncti foras et nullus interesset alienus agnitioni mutuæ. — 2. Elevavitque vocem cum fletu, quam audierunt Ægyptii omnisque domus Pharaonis. — 3 Et dixit fratribus suis: Ego sum Ioseph; adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. — 4. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me! ego sum Ioseph frater vester. — 5. Nolite pavere neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus! pro salute enim vestra misit me deus ante vos in Ægyptum. — 6. Biennium est enim, quod coepit fames esse in terra, et adhuc quinque restant, quibus nec arari poterit nec meti. — 7. Præmisitque me deus, ut reservamini et escas ad vivendum habere possitis. — 8. Non vestro consilio, sed dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis et dominum universæ domus ejus ac principem in omni terra Ægypti. — 9. Festinate et ascendite ad patrem meum! et dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Ioseph: Deus fecit me dominum universæ terræ Ægypti; descende ad me! — 10. Et habitabis in terra Gessen erisque juxta me, tu et filii tui et filii filiorum tuorum, oves tuæ et armenta tua et universa quæ possides. — 11. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis), ne et tu pereas et domus tua. — 12. En oculi vestri vident, quod os meum loquatur ad vos.

45[2]) Pharones Thw. — 45[4]) grete Thw. — 45[12]) spræce Thw.

13. Cŷđađ mînum fäder eall mîn vuldor and ealle þâ þing, þe ge gesâvon on Egipta lande! êfstađ and læđađ hine tô me!

15. And he clypte hira älcne and cyste hig and veóp. Âfter þison hig dorston sprecan viđ hine.

16. Þâ spräc man ofer eall and vîdmærsude, þät Iosepes brôđru cômon tô Pharaone, and Pharao väs gläd and eall his hîrêd.

17. And he beád Iosepe, þät he bude his brôđrum and þus cvæde: Sŷmađ eóvre assan and farađ tô Chanaan lande!

18 And nymađ þär eóverne fäder and eóvre mægđe and cumađ tô me! and ic eóv sylle ealle Egipta gôd.

19. Beód him eác, þät hig nymon vænas tô hira cyldfare and tô hira gemäccena, and beód him eác, þät hig nymon hira fäder and êfston hider, svâ hig rađost mâgon!

20. And ne forlæte ge nân þing of eóvrum yddisce! for þam ealle Egypta spêda beóđ eóvre.

21. Israêles suna dydon, svâ him beboden väs, and Iosep him sealde vænas, eall svâ Pharao him beád, and fôrmete.

22. And sealde hira älcum tvâ scrûd and he sealde Beniamîne fîf scrûd and þreóhund sylfringa.

23. And he sende his fäder tyn assan, þâ væron gesŷmed mid feó and mid häglê and mid Egipta velun, and tyn, þe bæron hvæte and hlâf.

24. Vitudlîce he lêt þâ his gebrôđru faran and cväđ tô him: Ne forlæte ge nân þing be vege, ac beóđ svîđe gesôme!

25. Hig fôron of Egipta lande and cômon tô Chanaan lande tô Iacobe hira fäder.

26. An cvædon tô him: Iosep lyfađ þîn sunu and vealt ealles Egipta landes. Þâ Iacob þät gehŷrde, þâ þûhte him, svilce [he] of hefigum slæpe âvacode; and þeáh he him ne gelŷfde.

---

13. Nuntiate patri meo universam gloriam meam et cuncta, quæ vidistis in Ægypto! festinate et adducite eum ad me! — 15. Amplexatusquæ et osculatus est Ioseph omnes fratres suos et ploravit super singulos; post quæ ausi sunt loqui ad eum. — 16. Auditumque est et celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Ioseph. Et gavisus est Pharao atque omnis familia ejus. — 17. Dixitque ad Ioseph, ut imperaret fratribus suis dicens: Onerantes jumenta ite in terram Chanaan! — 18. Et tollite patrem vestrum et cognationem et venite ad me! et ego dabo vobis omnia bona Ægypti. — 19. Præcipe etiam, ut tollant plaustra ad subvectionem parvulorum ac conjugum, et dicito: Tollite patrem vestrum et properate quantocius venientes! — 20. Nec dimittatis quidquam de supellectili vestra, quia omnes opes Ægypti vestræ erunt. — 21. Feceruntque filii Israel, ut eis mandatum fuerat; quibus dedit Ioseph plaustra secundum Pharaonis imperium et cibaria in itinere. — 22. Singulis quoque proferri jussit binas stolas. Beniamin vero dedit trecentos argenteos cum quinque stolis. — 23. Tantumdem pecuniæ et vestium mittens patri suo, addens et asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Ægypti, et totidem asinas triticum in itinere panesque portantes. — 24. Dimisit ergo fratres suos, et proficiscentibus ait: Ne irascamini in via! — 25. Qui ascendentes ex Ægypto venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Iacob. — 26. Et dixerunt ei: Ioseph filius tuus vivit et ipse dominatur

---

45[15]) hig ne dorston Thw. — 45[19]) cylda fare? — 45[20]) forlæt Thw.

27. Hig rehton him hira färeld be endebyrdnysse, and þâ he geseah þâ vænas and ealle þâ þing, þe him gesende væron, his gâst veard geedcvicod.

28. And he cväd: Genôg ic häbbe, gif Iosep mîn sunu git leofad; ic fare and geseó hine, ær þam þe ic svelte.

Cap. XLVI.

1, Israhêl fêrde þâ mid eallum þam, þe he häfde, ôd þät he com tô âdsvare pytte and þär offrude lâc Isaaces gode his fäder.

2. And god hine gehîrde and clypode hine and cväd tô him: Iacob, Iacob! And he him andsvarode and cväd: Hêr ic eom.

3. And god cväd tô him: Ic eom se strengesta god þînes fäder; ne ondræd þu þe, ac far on Egipta land, for þam þe ic gedô þe þär veligne!

4. Ic fare þider mid þe, and þanon ic þe læde.

5. Iacob ârâs þâ fram þam pytte and his suna hine nâmon mid litlingum and mid hira vîfum and mid þâm vænum, þe Pharao þider sende þone ealdan man on tô ferianne,

6. And ealle þâ þing, þe he âhte on Chanaan lande, and he com on Egipta land mid eallum his cynne.

8. Sôdlîce þis synd Israhêla naman, þe in fôron on Egipta land, he mid his sunum; se frumcenneda Ruben.

9. Rubenes suna: Enoch and Phallu and Charni.

10. Simeones suna: Gamuêl and Iamin and Achod and Iachim and Saher and Saul Chananides sunu.

11. And Levies Sues suna: Ierson and Caath and Merari.

12. Iudas suna: Her and Onam and Sela and Phares and Zaram; Her and Onam ford fêrdon on Chanaan lande, and Pharese væron suna âcennede Esrom and Amul.

---

in omni terra Ægypti. Quo audito Iacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat eis. — 27. Illi referebant omnem ordinem rei; cumque vidisset plaustra et universa, quæ miserat, revixit spiritus ejus. — 28. Et ait: Sufficit mihi, si adhuc Ioseph filius meus vivit; vadam et videbo illum, antequam moriar.

XLVI, 1. Profectusque Israel cum omnibus, quæ habebat, venit ad puteum juramenti et mactatis ibi victimis deo patris sui Isaac, (2.) audivit eum per visionem noctis vocantem se et dicentem sibi: Iacob, Iacob! Cui respondit: Ecce adsum. — 3. Ait illi deus: Ego sum fortissimus deus patris tui; noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi. — 4. Ego descendam tecum illuc et ego inde adducam te revertentem. — 5. Surrexit autem Iacob a puteo juramenti, tuleruntque eum filii cum parvulis et uxoribus suis in plaustris, quæ miserat Pharao ad portandum senem (6.) et omnia, quæ possederat in terra Chanaan; venitque in Ægyptum cum omni semine suo. — 8. Hæc sunt autem nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum liberis suis. Primogenitus Ruben. — 9. Filii Ruben: Henoch et Phallu et Hesron et Charmi. — 10. Filii Simeon: Iamuel et Iamin et Ahod et Iachin et Sohar et Saul filius Chanaanitidis. — 11. Filii Levi: Gerson et Caath et Merari. — 12. Filii Iuda: Her et Onan et Sela et Phares et Zara; mortui sunt autem Her et Onan in terra Chanaan; natique sunt Phares: Hesron et Hamul.

13. Isachares suna: Thola and Phua and Iob and Semron.
14. Zabulones suna: Sared and Elon and Iaelêl.
15. Þis sind Lian suna, þe heó cende on Mesopotamia Sirie mid Dine hire dêhter; þät væron ealra þreó and þrîtig mid sunum and mid dôhtrum.
16. Gades suna: Sephio and Thagis, Suni and Esebon, Her and Arodi and Areli.
17. Asseres suna: Gamne and Gessui and Iesua and Beria and Sara heora svustor: Berian suna Hebêl and Melchiêl.
19. Rachel suna Iacobes vîfes: Iosep and Beniamin.
20. And Iosep gestrŷnde suna on Egipta lande be Asenеđ, Putifares dêhter þäs sacerdes of Eliopoleas, Mannases and Ephraim.
21. Beniamines suna: Bela and Becor and Asbêl and Gera and Naam and Hehi and Ros, Moim and Oppham and Ared.
22. Rachel âcende Iacobe feóvertyne suna.
23. Danis [sunu: Husim].
24. [Neptalies] suna: Hasiêl and Guni and Iesser and Salem.
27. Vitudlîce Iacob fêrde hundseofontigra sum on Egipta land.
28. He sende Iudas beforan him tô Iosepe, þät he cŷđde him, þät he côme ongên hyne tô Iesen.
29. Þâ he þyder com, Iosep gegearvude hys crät and fôr ongên hys fäder, and þâ he hyne geseah, he clypte hyne and veóp.
30. And Iacob cväđ: Nu ic mäg sveltan blîđelîce, nu ic þe geseó, and þe mîne æhta betæcan.
31. And Iosep cväđ tô his brôđrum and tô ealre hys hîvrædene: Ic fare and cŷđe Pharaone, þät ge cômun tô me.
32. And ic secge him, þät ge synd hyrdas and habbađ brôht hider mid eóv eall, þät ge âhton.

13. Filii Isachar: Thola et Phua et Iob et Semron. — 14. Filii Zabulon: Sared et Elon et Iahelel. — 15. Hi filii Liæ, quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua; omnes animæ filiorum ejus et filiarum triginta tres. — 16. Filii Gad: Sephion et Haggi et Suni et Esebon et Heri et Arodi et Areli. — 17. Filii Aser: Iamne et Iesua et Iessui et Beria, Sara quoque soror eorum; filii Beria: Heber et Melchiel. — 19. Filii Rachel uxoris Iacob: Ioseph et Beniamin. — 20. Natique sunt Ioseph filii in terra Ægypti, quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos: Manasses et Ephraim. — 21. Filii Beniamin: Bela et Bechor et Asbel et Gera et Naaman et Echi et Ros et Mophim et Ophim et Ared. — 22. Hi filii Rachel, quos genuit Iacob, quatuordecim. — 23. Filii Dan: Husim. — 24. Filii Nephthali: Iasiel et Guni et Ieser et Sallem. — 27. Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta. — 28. Misit autem Iudam ante se ad Ioseph, ut nuntiaret ei et occurreret in Gessen. — 29. Quo cum pervenisset, juncto Ioseph curru suo ascendit obviam patri suo, vidensque eum irruit super collum ejus, et inter amplexus flevit. — 30. Dixitque pater: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam et superstitem te relinquo. — 31. At ille locutus est ad fratres suos et ad omnem domum patris sui: Ascendam et nuntiabo Pharaoni dicamque ei: Fratres mei et domus patris mei venerunt ad me (32.) et sunt pastores ovium, et omnia, quæ habere

46[13]) Iod Thw. — 46[20]) Eliopoleus Thw. — 46[28]) cydde Thw.

33. And þonne he eóv clypađ and âxađ, hvät ge dôn cunnon, (34.) þonne secge ge him, þät ge synd scêphyrdas fram cildhâde ge ve ge ûre fäderas ôđ þisne andveardan däg! secgađ þuss, þät ge mâgon eardian on Gessen land, for þan þe ealle Egiptisce onscûniađ scêphyrdas.

Cap. XLVII.

1. Þâ eode Iosep in tô Pharaone and cväđ tô him: Mîn fäder and mîne gebrôđru and heora scêpheorda and heora hrŷđerheorda and ealle þâ þing, þe hig âgon, cômon of Chanaan lande and nu hig synd on Gessen lande.

2. Vitudlîce he lædde his fîf gingstan brôđru beforan þone cyng.

3. Þâ he âxode, hvät hig vyrcean cûđon. Hig andsvaredon and cvêdon: Ve synd scêphyrdas þîne þeóvas, ve and ûre fäderas.

4. Ve cômun tô þam, þät ve vunedon on þînum lande, for þam þe ve nabbađ nân gärs ûrum heordum and hungor vyxđ on Chanaan, and ve biddađ, þät þîne þeóvas beón môton on Gessen lande.

5. Þâ cväđ se cyng tô Iosepe: Þîn fäder and þîne gebrôđru cômon.

6. Þu canst Egipta land; gelôga hig on þære sêlostan stôve and syle him Gessen land, and gif þu vite, þät hig glæve sîn, sete hig tô ealdrum ofer mîne heorda!

7. Efter þissum lædde Iosep his fäder in tô þam cynge and sette hine beforan him. Þâ bledsode he hyne, (8.) and âxode hyne, hû eald he være.

9. Þâ andsvarode he and cväđ: Ânhund-vintre and þrîtig-vintre.

10. And se cyning hyne bletsude and he eode ût.

11. Iosep sealde his gebôđrum tûn on Egipta lande on þam sê-

potuerunt, aduxerunt secum. — 33. Cumque vocaverit vos et dixerit: 'Quid est opus vestrum?' (34.) respondebitis: Viri pastores sumus ab infantia nostra usque in præsens. Hæc autem dicetis; ut habitare possitis in terra Gessen, quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.

XLVII, 1. Ingressus ergo Ioseph dixit Pharaoni: Pater meus et fratres, oves eorum et armenta et cuncta, quæ possident, venerunt de terra Chanaan et ecce consistunt in terra Gessen. — 2. Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit coram rege. — 3. Quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ovium sumus, et nos et patres nostri. — 4. Ad peregrinandum in terra tua venimus, quoniam non est herba gregibus servorum tuorum ingravescente fame in terra Chanaan, petimusque, ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen. — 5. Dixit itaque rex ad Ioseph: Pater tuus et fratres tui venerunt ad te. — 6. Terra Ægypti in conspectu tuo est; in optimo loco fac eos habitare et trade eis terram Gessen! quod si nosti in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum! — 7. Post hoc introduxit Ioseph patrem suum ad regem et statuit eum coram eo; qui benedicens illi (8) et interrogatus ab eo 'Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?' (9.) respondit: Centum triginti annorum. — 10. Et benedicto rege egressus et foras. — 11. Ioseph vero patri suo et fratribus suis dedit possessionem in Ægypto in optimo terræ loco Ramesses, ut præceperat

47[2]) gincstan Thw.

lustan ende Rameses, eall svâ Pharao him beád, (12.) and fêdde hig and ealle his fäder hîvrædene.

13. Sôđlîce hlâfes väs vana on eallum ymbhvyrftum and hunger fornam svîđust Egipte and Chanaan land.

14. And Iosep häfde gegaderod eall þät feoh, þe hig âhton, and gebrôht on þes cynges mâđmhûse.

15. Þâ hyra feoh geteorode, þâ com eall Egipta folc tô Iosepe and cvædon tô him: Syle us mete! hvî svelte ve beforan þe, nu ve nabbađ feoh?

16. He andsvarode him and cväđ: Drîfađ hider eóvre orf, gif ge feoh nabbađ! and ic sylle eóv þär viđ mete.

17. And hig dydon svâ and he sealde him andlyfene viđ horsum and viđ hrŷđerum and viđ sceâpon and viđ asson, and fêdde hig þät geâr viđ heora orfe.

18. Þâ cômon hig eft tô him on þam äfteran geâre and cvædon: Ne hele ve þe, hlâford, þät ve nabbađ nâđer ne feoh ne orf, and þu sylf vâst, þät ve nân þing nabbađ bûton land and lîchaman.

19. Hvî svelte ve beforan þe? ve and ûre land beóđ þîne; bige us tô þäs cynges þeóvette and syle us sæd, þät þät land ne licge vêste and ve forvurđon!

20. Vitudlîce Iosep bohte eall Egipta land, þâ hig cîpton ealle hira hâmas for þäs hungres micelnyssa, and he betæhte hig Pharaone (21.) and eall hira folc fram ende ôđ ôđerne Egipta landes (22.) bûton þâra sacerda land, þe se cyng him sealde: þâ man fêdde of þäs cynges berne; for þam hig ne sealdon hira land.

23. Þâ cväđ Iosep tô þam folce: Nu ge sylf vitun, þät Pharao âh ægđer ge eóv ge eóver land; nimađ sæd and sâvađ þät land, (24.) þät ge habbon västmas, and syllađ þam cynge þone fîftan dæl!

Pharao, (12.) et alebat eos omnemque domum patris sui. — 13. In toto enim orbe panis deerat et oppresserat fames terram, maxime Ægypti et Chanaan. — 14. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti et intulit eam in ærarium regis. — 15. Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Ioseph, dicens: Da nobis panes! quare morimur coram te deficiente pecunia? — 16. Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra! et dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis. — 17. Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis et ovibus et bobus et asinis, sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum. — 18. Venerunt quoque anno secundo et dixerunt ei: Non celabimus dominum nostrum, quod deficiente pecunia pecora simul defecerunt; nec clam te est, quod absque corporibus et terra nihil habeamus. — 19. Cur ergo moriemur te vidente? et nos et terra nostra tui erimus; eme nos in servitutem regiam et præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem! — 20. Emit igitur Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subjecitque eam Pharoni (21.) et cunctos populos ejus a novissimis terminis Ægypti usque ad extremos fines ejus (22.) præter terram sacerdotum, quæ a rege tradita fuerat eis, quibus et statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. — 23. Dixit ergo Ioseph ad populos: En, ut cernitis, et vos et terram vestram Pharao possidet; accipite semina et serite agros, (24.) ut fruges habere

---

47[17]) sceopon Thw.

þâ feóver ic eóv lŷfe tô sæde and tô mete eóv and eóvrum hîvenum and eóvrum bearnum.

25. Hig andsvaredon and cvædon: Ät þe ys ûre lŷf gelang; beseoh tô us! and ve þeóviađ blîđelîce þam cynge.

26. Of þam däge ôđ þisne andveardan däg man gylt þam cynge þone fîftan dæl ofer ealle Egipta land tô gesetednysse bûtan þam sacerdlande, þe väs æfre frig.

27. Vitudlîce Israhêl vunude on Egipto, þät ys on Gessen lande, and âhte þät and väs gemenigfyld svîđe.

28. And lyfode þär on seofentyne gêr; ealle his lîfes dagas væron hundteontig vintra and seofon and feóvertig vintra.

29. And þâ he geseah, þät his endedäg him geneâlæhte, he clypode Iosep his sunu and cväđ tô him: Sete þîne hand under mîn þeóh and cŷđ me þîne sôđfästnysse and svera me, þät þu me næfre ne bebirge on Egipta lande!

30. Ac dô, þät ic reste mid mînum fäderum! læde me of þison lande and bebirge me mid mînum yldrum!

31. And Iosep svôr, þät he svâ dôn volde.

Cap. XLVIII.

1. Þâ þis väs þus gedôn, þâ cŷđde man Iosepe, þät his fäder være gesîclod, and he nam his tvegen suna Mannases and Ephraim and com þider.

2. Þâ cŷđe man Israhêle, þät Iosep his sunu være cumen; þâ elnode he hine and sät upp.

3. And cväđ, þâ he in eode: Älmihtig god me ätŷvde on Luza, þät ys on Chanaan lande, and bletsode me,

4. And cväđ: Ic þe gemenigfylde and ic sylle þe þis land and þînum cynne äfter þe tô êcere æhte.

possitis! quintam partem regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in sementem et in cibum familiis et liberis vestris. — 25. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum dominus noster! et læti serviemus regi.— 26. Ex eo tempore usque in præsentem diem in universa terra Ægypti regibus quinta pars solvitur et factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera fuit. — 27. Habitavit ergo Israel in Ægypto, id est in terra Gessen, et possedit eam auctusque est et multiplicatus nimis. — 28. Et vixit in ea decem et septem annis, factique sunt omnes dies vitæ illius centum quadraginta septem annorum. — 29. Cumque appropinquare cerneret diem mortis suæ, vocavit filium suum Ioseph et dixit ad eum: Pone manum tuam sub femore meo et facies mihi misericordiam et veritatem, ut non sepelias me in Ægypto, (30.) sed dormiam cum patribus meis, et auferas me de terra hac condasque in sepulchro majorum meorum! — 31. Et Ioseph juravit.

XLVIII, 1. His ita transactis nuntiatum est Ioseph, quod ægrotaret pater suus; qui assumptis duobus filiis Manasse et Ephraim ire perrexit. — 2. Dictumque est seni: Ecce filius tuus Ioseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo. — 3. Et ingresso ad se ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, benedixitque mihi. — 4. Et ait: Ego te multiplicabo

48[1.2]) cydde Thw.

5. Vitodlîce þîne tvegen suna, þe âcennede væron on Egipta lande, ær þam þe ic hider côme, hig beóđ mîne; Ephraim and Mannases svâ Ruben and Simeon beóđ mid me getealde and farađ mid me.
6. Stađola þu þâ ôđra on hira hâmon!
7. Me väs Rachel deád be vege, þâ ic fôr of Mesopotamie on Chanaan lande; hit väs lenctentîd and ic fôr tô Euphrata and bebirigde hig viđ þone veg, þe ys on Euphrata; seó ys ôđrê naman genemned Beþleem.
8. Þâ he his suna geseah, þâ cväđ he: Hvät synd þâs?
9. He andsvarode and cväđ: Mîne suna, þe me god sealde on þisse stôve. Þâ cväđ he: Læde hig tô me, þät ic hig bletsige!
10. Israhêles eágan þŷstrodon for þære micclan ylde, þät he ne mihte beorhte geseón. Þâ sette hig man tô him and he cyste hig.
11. And cväđ tô his suna: Gode þanc, þät ic þe häbbe and þät ic þîne suna geseah!
12. And Iosep hî nam of þäs fäder bearme and he âbeáh tô þære eorđan and geeáđmêdde hine.
13. And sette Ephraim on his svîđran hand, þät väs on Israhêles vynstran hand, and Mannases on his vinstran hand, þät väs on Israhêles svîđran healfe, and dyde begen tô him.
14. He hefde þâ his svîđran hand ofer Ephraimes heafod þäs gîngran brôđur and his vynstran ofer Mannases heafod, þe yldra väs.
15. And he bletsode Iosep his sunu and cväđ: Drihten, þu þe mîne fäderas on þînre gesihđe eodon Abraham and Isaac! god, þu þe me fêddest fram cildhâde ôđ þisne däg!
16. Se engel, þe me nerode of eallum yfelum, bletsige þâs cnapan and sî mîn nama genemned ofer hig and mînra fädera Abrahames and Iaaces, and veaxen hig manifäldlîce on eorđan!

---

daboque tibi terram hanc et semini tuo post te in possessionem sempiternam. — 5. Duo ergo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem, mei erunt; Ephraim et Manasses sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi. — 6. Reliqui tui erunt et nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. — 7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus; et ingrediebar Ephratam et sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem. — 8. Videns autem filios ejus, dixit ad eum: Qui sunt isti? — 9. Respondit: Filii mei sunt, quos donavit mihi deus in hoc loco Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis! — 10. Oculi enim Israel caligabant præ nimia senectute et clare videre non poterat Appositosque ad se deosculatus est. — 11. Et dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo; insuper ostendit mihi deus semen tuum. — 12. Cumque tulisset eos de gremio patris, adoravit pronus in terram.— 13. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est ad sinistram Israel, Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum. — 14. Qui extendens manum dexteram posuit super caput Ephraim minoris fratris, sinistram autem super caput Manasses, qui major natu erat. — 15. Benedixitque Iacob filiis Ioseph et ait: Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham et Isaac! deus, qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem! — 16. Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis et invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham et Isaac, et crescant in multitudinem super terram!

17. Þâ Iosep geseah, þät his fäder sette his svîđran hand ofer Ephraimes heafod, he vearđ svîđe sâri and nam þäs fäder hand and þôhte hî tô âhebbanne of Ephraimes heafde and gesettan ofer Mannases heafod.

18. And cväđ tô his fäder: Ne gebyrađ hit svâ, fäder! for þam þes ys frumcenned; sete þîne svîđran hand ofer his heafod.

19. Þâ onscûnode he þät and cväđ: Ic vât, sunu, ic vât; þes byđ gemenigfild on folce and his gingra brôđur biđ his ealdor and his cynn vyxđ on þeóda.

20. And he bletsode hig and cväđ: On þe biđ gebletsud Israhêla god and be eóv man cviđ þus: Sî god mid þe, svâ he väs mid Ephraime and Mannases! And he gesette Ephraim beforan Mannases.

21. And cväđ tô Iosepe his suna: Nu ic svelte and god byđ mid eóv and eóv eft gelæt tô eóvran fädera lande.

22. Ic sylle þe ânne dæl beforan þînum brôđrum, þonne ic nam of Amorreus handun mid gefeohte.

Cap. XLIX.

1. Sôđlîce Iacob clypode his suna and cväđ tô him: Beóđ ätgädere, þät ic eóv cŷđe þâ þing, þe eóv tôvearde synd, and hû eóver älcon gebyređ ær his ende.

28. Þâ he hit eall âsæd häfde, þâ bletsode he älcne on sundrum.

29. And cväđ tô him: Bebirigađ me mid mînum fäderum on þam tvŷfäldan scräfe, þe ys on Ephrones lande þäs Eþêiscan, (30.) þät bohte Abraham ät Ephrone þam Eþêiscan him tô birgenne!

31. Þär hine man birgde and Sarran his vîf, þär väs Isaac bebirged mid Rebeccan and þär liđ eác Lia bebirged.

32. And þâ he þus gesprecen häfde, he feóld his fêt uppan his bedd and geendude and väs tô his folce gelædd.

---

17. Videns autem Ioseph, quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit et apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim et transferre super caput Manasse. — 18. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater! quia hic est primogenitus; pone dexteram tuam super caput ejus! — 19. Qui renuens ait: Scio, fili mi, scio; et iste quidem erit in populos et multiplicabitur; sed frater ejus minor major erit illo et semen illius crescet in gentes. — 20. Benedixitque eis dicens: In te benedicetur Israel atque dicetur: Faciat tibi deus sicut Ephraim et sicut Manasse! Constituitque Ephraim ante Manassen. — 21. Et ait ad Ioseph filium suum: En ego morior et erit deus vobiscum reducetque vos ad terram patrum vestrorum. — 22. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et arcu meo.

XLIX, 1. Vocavit autem Iacob filios suos et ait eis: Congregamini, ut annuntiem, quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis! — 28. Hæc locutus est eis pater suus benedixitque singulis benedictionibus propriis. — 29. Et dixit eis: Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi, (30) quam emit Abraham ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri! — 31. Ibi sepelierunt eum et Saram uxorem ejus, ibi sepultus est Isaac cum Rebecca; ibi et Lia condita jacet. — 32. Finitisque mandatis collegit pedes suos super lectulum et obiit appositusque est ad populum suum.

48[21]) eovre Thw. — 48[22]) handan Thw.

Cap. L.

1. Þâ Iosep þät geseah, þâ feóll he uppan hine and veóp.
2. And beád his þeóvan læcon, þät hig mid vyrtgemangum hine bevurpon; hig dydon svâ.
3. Feóvertig daga hit väs þeáv, þät man sceolde vêpan älcne deádne mann, and eall þät folc hyne veóp hundseofontig daga.
4. Þâ þäs vôpes dagas âgâne væron, Iosep cväđ tô Pharaones hîrêde: Secgađ Pharaone, (5.) þät mîn fäder me bŷd, þät ic hine bebirgde on Chanaan lande! biddađ hine, þät he me sylle leáfe!
6. And Pharao cväđ: Far and bebirge þînne fäder, svâ he þe bäd!
7. He fôr þâ and Pharaones yldestan hîrêdmen fôron mid him and ealle þâ betstborenan on Egipta lande mid him fôrun.
8. And eác his gebrôđru mid and eall hira hîvræden bûtan geongum litlingum and heordum, þâ hig forlêton on Gessen lande.
9. He häfde on his gefêrrædene cratu and rîdende men and þär väs micel folc.
10. Þâ fôron hig, ôđ hig cômon tô þære þirsceflôre, þe ys begeondan Iordanem; þar hig væron seofon dagas fulle and þär mærlîce þät lîc behvurfon mid miclum vôpê.
11. Þâ þät gesâvon þâ Chananêiscan, þâ cvædon hig: Þis ys micel vôp þisra Egiptiscra manna! And for þam hig nemdon þâ stôve Egipta vôpstôv.
12. Vitudlîce Iacobes suna dydon eall, svâ he him bebeád.
13. And feredon hine tô Chanaan lande and hine þär bebirgdon on þam tvŷfealdan scräfe, þe Abraham bohte mid lande mid eallê tô lîcreste ät Ephrone þam Eþêiscan ongên Mambre.

L, 1. Quod cernens Ioseph ruit super faciem patris flens. — 2. Præcepitque servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem. — 3. Quibus jussa explentibus transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum; flevitque eum Ægyptus septuaginta dies. — 4. Et expleto planctus tempore locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis: Loquimini in auribus Pharaonis, (5.) eo quod pater meus adjuraverit me dicens: In sepulchro meo in terra Chanaan sepelies me! Ascendam igitur et sepeliam patrem meum et revertar. — 6. Dixitque ei Pharao: Ascende et sepeli patrem tuum, sicut adjuratus es! — 7. Quo ascendente ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis cunctique majores natu terræ Ægypti, (8.) domus Ioseph cum fratribus suis absque parvulis et gregibus atque armentis, quæ dereliquerant in terra Gessen. — 9. Habuit quoque in comitatu currus et equites et facta est turba non modica. — 10. Veneruntque ad aream Atad, quæ sita est trans Iordanem, ubi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleverunt septem dies. — 11. Quod cum vidissent habitatores terræ Chanaan, dixerunt: Planctus magnus est iste Ægyptiis. Et idcirco vocatum est nomen loci illius 'Planctus Ægypti'. — 12. Fecerunt ergo filii Iacob, sicut præceperat eis, (13.) et portantes eum in terram Chanaan, sepelierunt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre.

50[2]) læton MS. læcon medicis. — 50[5]) me bäd? — 50[8]) butun Thw.

14. And Iosep gevende on Egipta land mid his gebrôđrum and eallum his gefêrum, siđđan his fäder bebirged väs.

15. Äfter þison his gebrôđru him ondrêdon and spræcon him betvŷnan: Vênan ve mâgon, þät he geþence þone teónan, þe ve him dydon, and þät he us mid yfelê leánie.

16. And hig cvædon tô him: Ûre fäder beád us, ær þam þe he forđ fêrde, (17.) þät ve sædun þe þâs vord: Ic bidde þe, sunu mîn, þät þu forgife þone gylt and þâ unrihtvîsnisse, þe hig viđ þe vorhton! Ve biddađ þe eác, þät þu hit us þäs godes þeóves þînes fäder þances forgife. Þâ Iosep þät gehîrde, þâ veóp he.

18. And his gebrôđru onbugon tô him and cvædon: Ve synd þîne þeóvas.

19. Þâ andsvarode he him and cväđ: Ne ondræde ge eóv! cveđe ge, mâgon ve godes villan onscûnian?

20. Ge þôhten yfele be me and god gevende þät yfel tô gôde, þät he me upp âhôfe, svâ ge nu geseóđ, and he gehælde manegu folc.

21. Ne ondrædađ eóv! ic eóv fêde and eóver litlingas. And he frêfrode hig and spräc glädlîce.

22. And vunude on Egipta lande mid eallre his fäder hîvrædenne, and he leofode ânhund vintra and tyn geâr.

23. And he geseah Effraimes suna ôđ þâ þriddan cneórysse. Machires suna Mannases suna væron âcennede on Iosepes anvealde.

24. Þâ þis väs þus gedôn, he cväđ tô his brôđrum: Äfter mînum deáđe god cymđ tô eóv and dêđ, þät ge farađ of þison lande tô þam lande, þe he svôr Abrahame and Isaace and Iacobe.

25. And he cväđ: Lædađ mîne bân of þison lande!

---

14. Reversusque est Ioseph in Ægyptum cum fratribus suis et omni comitatu sepulto patre. — 15. Quo mortuo timentes fratres ejus et mutuo colloquentes: Ne forte memor sit injuriæ, quam passus est, et reddat nobis malum, quod fecimus! — (16.) dixerunt ei: Pater tuus præcepit nobis, antequam moreretur, (17.) ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro, ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum et peccati atque malitiæ, quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, ut servis dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis flevit Ioseph — 18. Et fratres ejus proni adorantes in terram dixerunt: Servi tui sumus. — 19. Quibus ille respondit: Nolite timere! num dei resistere possumus voluntati? — 20. Vos cogitastis de me malum, sed deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentia cernitis, et salvos faceret multos populos. — 21. Nolite timere! ego pascam vos et parvulos vestros. Consolatusque est eos et blande ac leniter est locutus. — 22. Et habitavit in Ægypto cum omni domo patris sui vixitque centum decem annis. — 23. Et vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem; filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Ioseph. — 24. Quibus transactis locutus est fratribus suis: Post mortem meam deus visitabit vos et ascendere vos faciet de terra ista ad terram, quam juravit Abraham et Isaac et Iacob. — 25. Cumque dixisset 'Asportate ossa mea vobiscum de loco isto!'

50[15]) lænie Thw. — 50[17]) þines þances fæder Thw. — 50[20]) manega Thw. — 50[21]) fræfrode Thw. — 50[24]) gædon Thw.

26. Iosep forđ fêrde, þâ he väs ânhund-vintre and tyn-vintre, and hine man bebirgde mid vyrtgemangê; he väs gelædd on his stôve on Egipta lande.

IV.

EXODUS.

Ellesmoth on Hebrêisc. Exodus on Grêcisc. Exitus on Lŷden. Ûtfäreld on Englisc.

Cap. I.

1. Þys synd Israêla bearna naman, þe mid Iacobe fôron on Egipta land; hig fôron ealle mid hira hîvun.

2. Ruben and Simeon, Leui and Iuda, (3.) Isachar and Zabulon, Beniamin, (4.) Dan and Neptalim, Gad and Aser.

5. Vitodlîce ealra þæra manna, þe fôron on Egipta lande and of Iacobes ofspringe cômon, væron fif and hundseofontig. Sôđlîce Iosep väs on Egipta lande.

6. And þâ he deád väs and ealle his gebrôđru and his neâmâgas, (7.) Israêla folc veôx, svilce hig of eorđan sprytttende væron gemänigfylde, and svŷđe gestrangode þät land gefyldon.

8. Gemang þam ârâs nive cing ofer Egipta land, þe nyste, hvät Iosep väs.

9. And cväđ tô hys folce: Nu ys Israêla folc micel and strengre þonne ve.

10. Gegaderiađ eóv vîslîce and uton gehŷnan hyt, þät hyt tô menigfeald ne vurđe! and gif ûre fŷnd us mid gefeohte gesêcađ and us ofervinnađ, þonne farađ hig of lande.

(26.) mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis, et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto.

I, 1. Hæc sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum cum Iacob; singuli cum domibus suis introierunt. — 2. Ruben, Simeon, Levi, Iudas, (3.) Issachar, Zabulon et Beniamin, (4.) Dan et Nephthali, Gad et Aser. — 5. Erant igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta; Ioseph autem in Ægypto erat. — 6. Quo mortuo et universis fratribus ejus omnique cognatione illa, (7.) filii Israel creverunt et quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis impleverunt terram. — 8. Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph. — 9. Et ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israel multus et fortior nobis est. — 10. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur et, si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris expugnatisque nobis egrediatur de terra.

50[26]) of Egipta Thw. — 1[7]) lande Thw.

11. Vitudlîce he sette him veorca mägestras, þät hig gehŷndon mid hefegum byrđenum; and hig getimbrodun Pharâones eardungburga Phiton and Rameses.

12. Svâ hig svîđor væron gesvencte, svâ væron hig svîđor gemenigfilde and veôxon.

13. And þâ Egiptiscean hatedon þâ Israêlitiscean and svencton hig.

14. And tô yrmđe hyra lîf gelæddon mid heardum veorcum clâmes and tigelan and mid älcon þeóvdômê, þe hig on eorđveorcum gehŷnede væron.

15. Sôđlîce Egipta cyning cväđ tô þâm þînenum, þe þâm Ebrêiscean vîfun þênodon, þonne hig bearn cendon, þæra ôđer väs genemned Sephora and ôđer Phua,

16. And beád him þus: Þonne git þêniađ þâm Ebrêiscean vîfum and hira cenningtîd cymđ, gif hit hysecild byđ, ofsleáđ þät, gif hit sî mædencild, healdađ þät!

17. Sôđlîce þâ þînena him ondrêdon god and ne dydon, svâ se Egiptiscea cyng him bebeád, ac heóldon þâ væpnedcild.

18. Þâ clypode se cyng hig tô him and cväđ tô him: Hvî voldon git þät dôn, þät git þâ væpnedcild heóldon?

19. Þâ andsvarodon hig and cvædon: Ne synd þâ Ebrêiscean vîf svilce þâ Egiptiscean; hig sint väre and cunnon þênunga and hig cennađ, ær þam þe vyt cumon tô him.

20, Vitodlîce god dyde vel þâm þînenum, and þät folc veôx and väs svîđe gestrangod.

21. And for þam þe þâ þînena him god ondrêdon, he getimbrode him hûs.

22. Sôđlîce Pharao bebeád eallum his folce and cväđ: Svâ hvät svâ væpnedhâdes beó âcenned, vurpađ hit ût on þät väter and healdađ þâ mædencild!

---

11. Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus, ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni Phithon et Ramesses. — 12. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur et crescebant. — 13. Oderantque filios Israel Ægyptii et affligebant. — 14. Atque ad amaritudinem perducebant vitam operibus duris luti et lateris omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur. — 15. Dixit autem rex Ægypti obstetricibus Hebræorum, quarum una vocabatur Sephora, altera Phua, (16.) præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas et partus tempus advenerit, si masculus fuerit, interficite eum, si femina, reservate! — 17. Timuerunt autem obstetrices deum et non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, sed conservabant mares. — 18. Quibus ad se accersitis rex ait: Quidnam est hoc, quod facere voluistis, ut pueros servaretis? — 19. Quæ responderunt: Non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ mulieres; ipsæ enim obstetricandi habent scientiam et, priusquam veniamus ad eas, pariunt. — 20. Bene ergo fecit deus obstetricibus, et crevit populus confortatusque est nimis. — 21. Et quia timuerunt obstetrices deum, ædificavit eis domos. — 22. Præcepit ergo Pharao omni populo suo dicens: Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite, quidquid feminini, reservate!

Cap. II.

1. Äfter þison fôr ân esne of Leuies hîvrædene and nam vîf on his âgenum cynne.

2. Seó geeácnude and cende sunu, and þâ heó geseah, þät he fäger väs, þâ hŷdde heó hine þrî mônđas.

3. Þâ heó þâ hine bedîglian ne mihte, þâ nam heó ânne riscenne vindel on scipvîsan gesceapenne and smirode hine mid tyrvan and mid pice and lêde þät cild þär on and âsette hyne on ânum hreódbedde be þäs flôdes ôfre.

4. And his svustor stôd feorran and beheóld, hû þät þing gevurde.

5. Þâ eode Pharaones dôhter and volde hig þveán ät þam vätere and hyre mêdenu eodon be þäs väteres ôfre. Þâ heó geseah þone vindel on þâm rixum, þâ sende heó âne hire þînena þider and hêt hyne feccan.

6. Þa heó þone vindel undyde and þät cild þär on geseah vêpende, þâ gemiltsode heó him and cväđ: Þis ys of þæra Ebrêa cildum.

7. Þâ cväđ þäs cildes svustor: Vilt þu, þät ic gâ and clipie þe Ebrêisc vîf, þät þis cild fêdan mæge?

8. Þâ andsvarode heó and cväđ: Gâ! Þâ eode þät mæden and clypode þäs cildes môdor.

9. And Pharaones dôhtor cväđ tô hire: Underfôh þis cild and fêd hit me! and ic sylle þe þîne mêde. Þät vîf underfêng þone cnapan and hine fêdde and sealde Pharaones dêhter.

10. And heó hine lufode and häfde for sunu hyre and nemde his naman Moisi and cväđ: For þam þe ic hine of vätere genam.

11. On þâm dagum, syđđan Moises geveôx, þâ fôr he tô his brôđrum and geseah hira gesvencednyssa and hû sum Egiptisc man slôh sumne Ebrêiscne of his brôđrum.

II, 1. Egressus est post hæc vir de domo Levi et accepit uxorem stirpis suæ. — 2. Quæ concepit et peperit filium, et videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus. — 3. Cumque jam celare non posset, sumpsit fiscellam scirpeam et linivit eam bitumine ac pice, posuitque intus infantulum et exposuit eum in carecto ripæ fluminis, (4.) stante procul sorore ejus et considerante eventum rei. — 5. Ecce autem descendebat filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine, et puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cum vidisset fiscellam in papyrione. misit unam e famulabus suis, et allatam (6.) aperiens cernensque in ea parvulum vagientem, miserta ejus ait: De infantibus Hebræorum est hic. — 7. Cui soror pueri: Vis, inquit, ut vadam et vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire possit infantulum? 8. Respondit: Vade! Perrexit puella et vocavit matrem suam. 9. Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum et nutri mihi! ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier et nutrivit puerum adultumque tradidit filiæ Pharaonis — 10. Quem illa adoptavit in locum filii vocavitque nomen ejus Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum. — 11. In diebus illis, postquam creverit Moyses, egressus est ad fratres suos viditque afflictionem eorum et virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis.

2[3]) vircenne vindel Thw.

12. Þâ beseah he hyne ymbûtan hider and þider and geseah, þät þär nân man gehende näs; þâ ofslôh he þone Egiptiscan and behîdde hyne on þam sande.

13. And eft ôđrê däg, þâ he ût eode, he geseh tvegen Ebrêisce him betvŷnan sacan; þâ cväđ he tô þam ôđrum: Hvî flîtst þu viđ þînne nêxtan?

14. Þâ andsvarode he and cväđ: Hvâ gesette þe tô ealdre and tô dêman ofer us? vilt þu ofsleán me, svâ þu girstan däg þone Egiptiscan ofslôge? Þâ ondrêd Moises him and cväđ: Hvanon ys þis vord open gevorden?

15. Þâ Pharao gehŷrde þâs spræce and sôhte Moises tô ofsleánne, þâ fleáh he of his gesihđe and vunude on Madian land and sät viđ ânne pyt.

16. Þâ häfde se sacerd on Madian seofon dôhtra; þâ cômon hig väter tô hladanne, and þâ hira väterfatu fulle væron, þâ voldon hig heora fäder orf väterian.

17. Þâ cômon þâ hyrdas þar tô and âdrifon hig âveg. Þâ ârâs Moises and beverode þâ mædenu and geväterode hira sceâp.

18. Þâ hig hâm cômon tô Raguêle hira fäder, þâ cväđ he tô him: Hvî cômon ge rađur þonne eóver gevuna väs?

19. Þâ andsvaredon hig and cvædon: Ân Egiptisc esne us generede of þâra hyrda handum and eác hlôd väter mid us and sealde þâm sceâpum drincan.

20. Þâ cväđ he: Hvar ys he? hvî forlêton ge þone man? clypiađ hyne, þät he mid us ete!

21. Sôđlîce Moises svôr, þät he volde mid him eardian, and nam Sephoram his dôhtor tô vîfe.

22. Seó cende sunu, þone he genemnede Gerson and þus cväđ: Ic väs ût âcimen on älþeódig land.

23. Äfter langre tîde Egipta cyning forđ fêrde and Israêla bearn

---

12. Cumque circumspexisset huc atque illuc et nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo. — 13. Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes dixitque ei, qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum? — 14. Qui respondit: Quis te constituit principem et judicem super nos? num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium? Timuit Moyses et ait: Quomodo palam factum est verbum istud? — 15. Audivitque Pharao sermonem hunc et quærebat occidere Moysen; qui fugiens de conspectu ejus moratus est in terra Madian et sedit juxta puteum. — 16. Erant autem sacerdoti Madian septem filiæ, quæ venerunt ad hauriendam aquam et impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui. — 17. Supervenere postores et ejecerunt eas; surrexitque Moyses et defensis puellis adaquavit oves earum. — 18. Quæ cum revertissent ad Raguel patrem suum, dixit ad eas: Cur velocius venistis solito? — 19. Responderunt: Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum; insuper et hausit aquam nobiscum potumque dedit ovibus. — 20. At ille: Ubi est? inquit, quare dimisistis hominem? vocate eum, ut comedat panem! — 21. Iuravit ergo Moyses, quod habitaret cum eo, accepitque Sephoram filiam ejus uxorem. — 22. Quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens: Advena fui in terra aliena. — 23. Post multum vero

---

2[22]) genemned Thw.

clypode geómriende for þâm veorcum, and hira clypung com tô gode fram þâm veorcum.

24. And he gehîrde heora geómrunge and gemunde þâra getreóvđa, þe he behêt Abrahame and Isaace and Iacobe.

25. And beseah tô Israhêla bearnum and âlŷsde hig.

Cap. III.

1. Sôđlîce Moises heóld his mæges sceâp þäs sacerdes on Madian, þäs nama väs Iethro; and þâ he drâf his heorde tô inneveardum þam vêstene, he com tô godes dûne, þe man Oreb nemđ.

2. And drihten him äteóvde on fires lîge on middan ânre brêmelþyrnan and he geseah, þät seó þyrne barn and näs forburnen.

3. Þâ cväđ Moises: Ic gâ and geseó þâs miclan gesihđe, hvî þeós þyrne ne sî forbärned.

4. Sôđlîce þâ drihten geseah, þät he fêrde tô geseónne, he clypode hine of middan þære brêmelþyrnan and cväđ: Moises, Moises! And he andsvarode and cväđ: Hêr ic eom.

5. And he cväđ: Ne geneâlæce þu hider, dô þîn gescŷ of þînum fôtum! sôđlîce seó stôv, þe þu on stynst, ys hâlig eorđe.

6. And he cväđ: Ic eom þînes fäder Abrahames god, Isaaces god and Iacobes god. Moises hŷdde his nebb; he ne dorste beseón ongên god.

7. Þa cväđ god tô him: Ic geseah mînes folces gesvencednysse on Egipta lande and ic gehîrde hira clypunge for þæra heardnysse, þe þâ veorc beviton.

8. And ic viste hira sâr and ic âstâh nyđer, þät ic hig âlŷsde of Egypta handum and þät ic hig ût âlædde of þam lande tô gôdum lande and vîdgillum, on þät land, þe þe flêvđ meolece and huniê, tô

---

temporis mortuus est rex Ægypti et ingemiscentes filii Israel propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad deum ab operibus. — 24. Et audivit gemitum eorum ac recordatus est foederis, quod pepigit cum Abraham, Isaac et Iacob. — 25. Et respexit dominus filios Israel et cognovit eos.

III, 1. Moyses autem pascebat oves Iethro soceri sui sacerdotis Madian, cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem dei Horeb. — 2. Apparuitque ei dominus in flamma ignis de medio rubi, et videbat, quod rubus arderet et non combureretur. — 3. Dixit ergo Moyses: Vadam et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. — 4. Cernens autem dominus, quod pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi et ait: Moyses, Moyses! Qui respondit: Adsum. — 5. At ille: Ne appropies, inquit, huc! solve calceamentum de pedibus tuis! locus enim, in quo stas, terra sancta est. — 6. Et ait: Ego sum deus patris tui, deus Abraham, deus Isaac et deus Iacob. Abscondit Moyses faciem suam; non enim audebat aspicere contra deum. — 7. Cui ait dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto et clamorem ejus audivi propter duritiam eorum, qui præsunt operibus. — 8. Et sciens dolorem ejus descendi, ut liberem eum de manibus Ægyptiorum et educam de terra illa in terram bonam et spatiosam, in terram, quæ fluit lacte et melle, ad loca Chananæi et Hethæi et

---

2[24]) geomrungæ Thw. — 3[1]) heolde Thw. naman Thw. — 3[7]) for þære Thw.

þam stôve, þär Chananeus ys and Etheus, Amoreus and Pherezeus, Eueus and Gebuseus.

9. Vitodlîce Israêla bearna clypung com tô me and ic geseah hira gesvencednyssa, þe hig fram Egipton þolodon.

10. Ac cum! ic sende þe tô Pharaone, þät þu ût âlæde mîn folc Israhêla bearn of Egipta lande.

11. And þâ cväđ Moises tô gode: Hvät eom ic, þät ic gâ tô Pharaone and ût âlæde Israêla bearn of Egipta lande?

12. Þâ cväđ he tô him: Ic beó mid þe; þät þu häfst tô tâcne, þät ic þe sende: þonne þu ût âlætst mîn folc of Egipta lande, þu offrast gode uppan þisse dûne.

13. Þâ cväđ Moises tô him: Nu ic gâ tô Israêla bearnum and secge him 'Eóver fädera god me sende tô eóv', gif hig cveđađ tô me 'Hvät ys hys nama?', hvät secge ic him?

14. Þâ cväđ god tô Moise: Ic eom se þe eom (cväđ he); sege þus Israêla bearnum: Se þe ys, me sende tô eóv!

15. And eft cväđ god tô Moise: Sege þâs þing Israêla bearnum: Drihten ûra fädera god, Abrahames god and Isaaces and Iacobes god me sende tô eóv; þät ys mîn nama on êcnisse and þät ys mîn gemynd on cneóresse and on cneóresse.

16. Gâ and gegadera Israêla bearna ealdras and cveđ þu tô him: Drihten eóvre fädera god me ätŷvde, Abrahames god and Isaaces god and Iacobes god, þus cveđende: Cumende ic eom tô eóv and ic geseah ealle þâ þing, þe eóv belumpon on Egipta lande.

17. And ic cveđe, þät ic eóv ût âlæde of Egipta gesvencednysse on þät land, þät Chananeus on ys and Etheus, Amoreus and Pherezeus, Eueus and Iebuseus; on þam lande fleôvđ meoloc and hunig.

18. And hig gehîrađ þîne stemne; þu gæst inn and þâ yldestan

Amorrhæi et Pherezæi et Hevæi et Iebusæi. — 9. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur. — 10. Sed veni! et mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Israel de Ægypto. — 11. Dixitque Moyses ad deum: Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem et educam filios Israel de Ægypto? — 12. Qui dixit ei: Ego ero tecum et hoc habebis signum, quod miserim te: cum eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis deo super montem istum. — 13. Ait Moyses ad deum: Ecce ego vadam ad filios Israel et dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi 'Quod est nomen ejus?', quid dicam eis? — 14. Dixit deus ad Moysen: Ego sum qui sum. Ait: Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. — 15. Dixitque iterum deus ad Moysen: Hæc dices filiis Israel: Dominus deus patrum vestrorum, deus Abraham, deus Isaac et deus Iacob, misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in æternum et hoc memoriale meum in generationem et generationem. — 16. Vade et congrega seniores Israel! et dices ad eos. Dominus deus patrum vestrorum apparuit mihi, deus Abraham, deus Isaac et deus Iacob, dicens: Visitans visitavi vos et vidi omnia, quæ acciderunt vobis in Agypto. — 17. Et dixi, ut educam vos de afflictione Ægypti in terram Chananæi et Hethæi et Amorrhæi et Pherezæi et Hevæi et Iebusæi, ad terram fluentem lacte et melle. — 18. Et

---

3[11]) alædynde Thw. — 3[13]) hig cvæþaþ Thw. — 3[16]) cvæþa to him Thw. — 3[17]) ic cvæþe Thw.

of Israêla folce tô Egipta cynge and cvŷst tô him: Ebrêa god us clypode and hêt us faran þreóra daga färeld þurh þät vêsten, þät ve offrion ûrum drihtne gode.

19. Ac ic vât, þät Egipta cyng eóv ne forlæt, þät ge faron, bûton þurh strange hand.

20. Sôđlîce ic âstrecce mîne hand and sleá Egipta land on eallum mînum vundrum, þe ic virce on heora lande; äfter þison he eóv forlæt.

21. And ic sylle þison folce gife beforan þam Egiptiscean folce, and þonne ge ût farađ, ne fare ge îdelhende.

22. Ac þâ Israêliscan vîf biddađ ät þâm Egiptiscean vîfon ät hira nêhgebûron and ät hira hûsbondum sylfrene fatu and gyldene and reáf, and gedôđ þâ on eóvre suna and eóvre dôhtra and reáfiađ Egipte.

Cap. IV.

1. Þâ andsvarude Moises and cväđ: Hig ne gelŷfađ me ne mîne stemne ne gehîrađ, ac hig secgađ: Ne ätŷvde þe god.

2. Vitodlîce he cväđ tô him: Hvät ys, þät þu häfst on þînre handa? Þâ andsvarode he and cväđ: Hit ys gird.

3. And drihten cväđ: Vurp hig on eorđan! And he vearp and heó väs gevende tô näddran, svâ þät Moises fleáh.

4. And drihten cväđ: Âstrece þîne hand and nym hyre steort! And he âstrehte his hand and nam hig, and heó väs gevend eft tô girde:

5. Þät hig gelŷfon, þät drihten þînra fädera god þe ätŷvde, Abrahames god and Isaaces god and Iacobes god.

6. And drihten cväđ: Dô þîne hand on þînne bôsum! Þâ he hig dyde on his bôsum, þâ brôhte he hig forđ hreófle svâ hvît svâ snâv.

---

audient vocem tuam ingredierisque tu et seniores Israel ad regem Ægypti et dices ad eum: Dominus deus Hebræorum vocavit nos; ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus domino deo nostro. — 19. Sed ego scio, quod non dimittet vos rex Ægypti, ut eatis, nisi per manum validam. — 20. Extendam enim manum meam et percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum; post hæc dimittet vos. — 21. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis et, cum egrediemini, non exibitis vacui, (22.) sed postulabit mulier a vicina sua et ab hospita sua vasa argentea et aurea ac vestes, ponetisque eas super filios et filias vestras et spoliabitis Ægyptum.

IV, 1. Respondens Moyses ait: Non credent mihi neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi dominus. — 2. Dixit ergo ad eum: Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit: Virga. — 3. Dixitque dominus: Projice eam in terram! Projecit et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. — 4. Dixitque dominus: Extende manum tuam et apprehende caudam ejus! Extendit et tenuit versaque est in virgam. — 5. Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi dominus deus patrum suorum, deus Abraham, deus Isaac et deus Iacob. — 6. Dixitque dominus: Mitte manum tuam in sinum tuum! Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.

3[21]) þonne git Thw.

7. Þâ cväđ he: Teóh eft þîne hand on þînne bôsum! Þâ teáh he hig ongeân and brôhte hî eft ût, and heó väs gelîc þam ôđrum flæsce.

8. And he cväđ: Gif hig ne gelŷfađ þe ne ne gehîrađ þäs æran tâcnes spræce, hig gelîfađ þam vorde þäs äfterfiliendan tâcnes.

9. Vitodlice gif hî þison tvâm tâcnum ne gelŷfađ ne ne gehîrađ þîne stefne, nym þät väter on þam flôde and geót hit uppan drîe eorđan! and svâ hvät svâ þu hlätst of þam flôde, hit biđ gevorden tô blôde.

10. Þâ cväđ Moïses: Drihten, þu vâst, näs ic næfre gespræce, and siđđan þu spræce tô þînum þeóve, ic häfde þê lätran tungan.

11. Þâ cväđ drihten tô him: Hvâ gevorhte mannes mûđ ođđe hvâ gevorhte dumne ođđe deáfne and blindne ođđe geseóndne? hû näs ic hyt?

12. Far nu! and ic beó on þînum mûđe and lære þe, hvät þu sprecan scealt.

13. And he cväđ: Ic bidde þe, drihten, sende þone, þe þu tô sendenne eart!

14. Þâ väs drihten yrre viđ Moises and cväđ: Aaron þîn brôđur deacon, he häfđ gôde spræce; nu he cymđ ongên þe and he geblissađ on his heortan, þonne he þe gesihđ.

15. Sprec tô him and sete mîn vord on his mûđ! and ic beó on þînum mûđe and on his mûđe, þät ic ätŷve eóv, hvät git dôn sceolon.

16. He spricđ for þe tô þam folce and biđ þîn mûđ; þu gevissast him þâ þing, þe gode belimpađ.

17. Nym vitodlîce þâs girde on þîne hand, mid þære þu scealt vundru and tâcnu vircan!

18. Þâ fôr Moises and gecirde tô his mæge, þam väs Iethro nama, and cväđ tô him: Ic ville faran tô mînum mâgon on Egipta

---

7. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum! Retraxit et protulit iterum et erat similis carni reliquæ. — 8. Si non crediderint, inquit, tibi neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. — 9. Quod si nec duobus quidem signis crediderint neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis et effunde eam super aridam! et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.— 10. Ait Moyses: Obsecro, domine, non sum eloquens ab heri et nudiustertius, et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum. — 11. Dixit dominus ad eum: Quis fecit os hominis aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et coecum? nonne ego? — 12. Perge igitur! et ego ero in ore tuo doceboque te, quid loquaris. — 13. At ille: Obsecro, inquit, domine mitte quem missurus es! — 14. Iratus dominus ad Moysen ait: Aaron frater tuus Levites scio quod eloquens sit; ecce ipse egreditur in occursum tuum vidensque te lætabitur corde. — 15. Loquere ad eum et pone verba mea in ore ejus! et ego ero in ore tuo et in ore illius et ostendam vobis, quid agere debeatis. — 16. Ipse loquetur pro te ad populum et erit os tuum; tu autem eris ei in his, quæ ad deum pertinent. — 17. Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa! — 18. Abiit Moyses et reversus est ad Iethro socerum suum dixitque

---

4[11]) blinde Thw. — 4[15]) ætyvde Thw.

land, þät ic gesceó, hväðer hî þâ git libbon. And Iethro cväð: Gâ on sybbe.

19. Vitodlîce drihten cväð tô Moise on Madian: Far on Egipta land! sôðlîce ealle þâ synd deáde, þe þe ofsleán voldon.

20. Moises nam his vîf and his cild and sette hig uppan assan and fôr on Egipta land and bär godes girde on his handa.

21. And drihten cväð tô him, þâ he fôr on Egipta land: Vîte þu georne, þät þu dô ealle þâ tâcn, þe ic þe bebeád, heforan Faraone! ic âhyrde Pharaones heortan, þät he nele þîn vord gehîran ne mîn folc forlætan.

22. Þonne cveð þu tô him: Drihten hêt þe secgan þâs þing: Israêl ys mîn frumcenneda sunu.

23. Ic cveð þe: Forlæt mînne sunu, þät he þeóvie me! and þu noldest hyne forlætan; vitodlîce ic ofsleá þînne frumcennedan sunu.

27. Drihten cväð tô Aarone: Gâ ongeân Moises on þät vêsten! And he fôr ongeân hine tô godes dûne and cyste hine.

28. And Moises rehte Aarone ealle drihtnes vord, þe he hine fore sende, and þâ tâcn, þe he him bebeád.

29. And hig fôrun ätgädere and gegaderodon ealle þâ yldestan of Israêla mægðe.

30. And Aaron spräc ealle þâ vord, þe god spräc tô Moise, and vorhte tâcn beforan eallum þam folce.

31. And þät folc gelŷfde and hig gehîrdon, þät drihten gemiltsode Israêla mægða and þät he geseah hira gesvencednysse, and hig gebædon hig tô gode nyvel âstrehte on eorðan.

Cap. V.

1. Äfter þison Moises and Aaron eodon inn and cvædon tô Pharaone: Ebrêa god hêt secgan þe þâs þing: Forlæt mîn folc, þät hit mæge offrian me on þam vêstene.

---

ei: Vadam et revertar ad fratres meos in Ægyptum, ut videam, si adhuc vivant. Cui ait Iethro: Vade in pace! — 19. Dixit ergo dominus ad Moysen in Madian: Vade et revertere in Ægyptum! mortui enim sunt omnes, qui quærebant animam tuam. — 20. Tulit ergo Moyses uxorem suam et filios suos et imposuit eos super asinum reversusque est in Ægyptum, portans virgam dei in manu sua. — 21. Dixitque ei dominus revertenti in Ægyptum: Vide, ut omnia ostenta, quæ posui in manu tua, facias coram Pharaone! ego indurabo cor ejus et non dimittet populum. — 22. Dicesque ad eum: Hæc dixit dominus: Filius meus primogenitus Israel. — 23. Dixi tibi: Dimitte filium meum, ut serviat mihi! et noluisti dimittere eum; ecce ego interficiam filium tuum primogenitum. — 27. Dixit autem dominus ad Aaron: Vade in occursum Moysi in desertum! Qui perrexit obviam ei in montem dei et osculatus est eum. — 28. Narravitque Moyses Aaron omnia verba domini, quibus miserat eum, et signa, quæ mandaverat. — 29. Veneruntque simul et congregaverunt cunctos seniores filiorum Israel. — 30. Locutusque est Aaron omnia verba, quæ dixerat dominus ad Moysen, et fecit signa coram populo. — 31. Et credidit populus audieruntque, quod visitasset dominus filios Israel et quod respexisset afflictionem illorum, et proni adoraverunt.

V, 1. Post hæc ingressi sunt Moyses et Aaron, et dixerunt Pharaoni: Hæc

---

4[23]) Ic cveþe forlæt Thw. — 4[30]) þam folc Thw.

2. And he andsvarode and cväđ: Hvät ys se drihten, þät ic hym hîran scile and Israêla folc forlætan? ne can ic drihten ne ic nelle forlætan Israêla folc.

3. Þâ cvædon hig: Ebrêa god us bebeád, þät ve fôron þreóra daga färeld on þät vêsten, þät ve offrion ûrum drihtne gôde, þät us cvealm on ne becume ne svurdes ecg.

4. Þâ cväđ Pharao Egypta cyng tô Moise and tô Aarone: Hvî mirrađ git þis folc fram heora veorcum? gâđ tô eóvrum veorcum!

5. And Pharao cväđ tô his folce: Ge geseóđ, þät þis Ebrêisce folc ys micel and vixt svîđe and svîđor vyle, gif ve him reste syllađ fram heora veorcum.

6. Vitodlîce Pharao bebeád on þam däge þâm veorcgerêfum and þäs folces þênum þus cveđende:

7. Ne sylle ge leng nân cef þîs Ebrêiscan folce tô tigelgeveorce, svâ ge ær didon, ac gân and gadrion him sylfe þät healm!

8. And âsettađ him þät ilce tigelgeveorc, þe hig ær vorhton, ne ge nân þing ne gevanion! sôđlîce hig synd emtige and for þam hig hrŷmađ and cveđađ: Uton faran and offrian ûrum gode!

9. Beón hig gehînede and gefyllon þâ veorc, þät hig ne hlyston leásum vordum!

10. Vitodlîce þâ veorcgerêfan and þâ þênas eodon ût and cvædon tô þam folce: Pharao bŷt, þät eóv mann ne sylle leng nân cef.

11. Ac gâđ and gadriađ, svâ hvär ge hit findan mâgon! and nân þing ne biđ gevanod of eóvrum geveorce.

12. And þät folc väs tôdrifen ofer eall Egipta land cef tô gadrienne.

13. Vitodlîce þâ veorcgerêfan stôdon mid him and cvædon: Gefyllađ eóver geveorc däghvamlîce, svâ ge ær dydon, þâ eóv man cef sealde!

---

dicit dominus deus Israel: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto!— 2. At ille respondit: Quis est dominus, ut audiam vocem ejus et dimittam Israel? nescio dominum et Israel non dimittam. — 3. Dixeruntque: Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem et sacrificemus domino deo nostro, ne forte occidat nos pestis aut gladius — 4. Ait ad eos rex Ægpyti: Quare, Moyses et Aaron, sollicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra! — 5. Dixitque Pharao: Multus est populus terræ; videtis, quod turba succreverit; quanto magis, si dederitis eis requiem ab operibus? — 6. Præcepit ergo in die illo præfectis operum et exactoribus populi, dicens: (7.) Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres sicut prius; sed ipsi vadant et colligant stipulas! — 8. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos nec minuetis quidquam; vacant enim et idcirco vociferantur dicentes: Eamus et sacrificemus deo nostro. — 9. Opprimantur operibus et expleant ea, ut non acquiescant verbis mendacibus! 10. Igitur egressi præfecti operum et exactores ad populum dixerunt: Sic dicit Pharao: Non do vobis paleas. — 11. Ite et colligite, sicubi invenire poteritis! nec minuetur quidquam de opere vestro.— 12. Dispersusque est populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas.— 13. Præfecti quoque operum instabant dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis, quando dabantur vobis paleæ! —

5*) cvæþaþ Thw.

14. And Pharaones þênas svungon þâ, þe beviston Israêla folces, and þus cvædon: Hvî ne gefylle ge þâra tigelena gemet, svâ ge ær dydon, ne girstan däg ne tô däg?

15. Þâ cômun Israêla folces prafostas and clypodon tô Pharaone and þus cvædon: Hvî dêst þu þus viđ þîne þeóvas?

16. Us man ne sylđ nân cef and bŷt us þät ilce tigulgeveorc; nu ve þîne þeóvas synd besvungene and unrihtlîce hit is gedôn viđ þîn folc.

17. Þâ cväđ he: Ge synd emtige and îdele and for þam ge biddađ: Lætađ us faran and offrian ûrum gode!

18. Gâđ vitodlîce and vircađ: ne sylđ eóv nân man cef and ge sceolon âgifan þät ilce tigogetel, þe ge ær gevuna væron.

19. And Israêla folces prafostas gesâvon, þät hig væron gesvencte, for þam þe him väs gesæd, þät him nære nân þing þäs tigolgeveorces forgifen bûton on þam ilcan gemete, þe hig ær gevuna væron.

20. Þâ urnon þâ Israheliscan ongên Moises and Aaron, þâ hig ût eodon fram Pharaone.

21. And cvædon tô him: Geseó drihten and dême, hvät git us gelæred habbađ! ge habbađ us gedôn lâđe Pharaone and eallum his folce and gemacod, þät hig vyllađ us mid hyra svurdum ofsleán.

22. Þâ cväđ Moises tô drihtne: Hvî svencst þu þis folc? hvî sentst þu me tô Pharaone, þät ic sprece on þînum naman?

23. He svencđ þîn folc and þu hit nelt âlŷsan.

Cap. VI.

1. Þâ cväđ drihten tô Moise: Þu scealt geseón þâ þing, þe ic dôn vylle Pharaone; sôđlîce þurh strange miht he hî sceal forlætan and þurh menige hand he hig ût forlæt of þîs lande.

2. Þâ cväđ drihten tô Moise: Ic eom drihten, (3.) þe ätŷvde Abrahame and Isace and Iacobe, älmihtig god, and mîn nama ys Adonai (þät ys vundorlîc on ûre geþeóde).

---

14. Flagellatique sunt, qui præerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis dicentibus: Quare non impletis mensuram laterum sicut prius, nec heri nec hodie? — 15. Veneruntque præpositi filiorum Israel et vociferati sunt ad Pharaonem: Cur ita agis contra servos tuos. — 16. Paleæ non dantur nobis et lateres similiter imperantur; en famuli tui flagellis cædimur et injuste agitur contra populum tuum. — 18. Qui ait: Vacatis otio et idcirco dicitis: Eamus et sacrificemus domino! — 18. Ite ergo et operamini! paleæ non dabuntur vobis et reddetis consuetum numerum laterum. — 19. Videbantque se præpositi filiorum Israel in malo, eo qod diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies. — 20. Occurreruntque Moysi et Aaron egredientibus a Pharaone, (21.) et dixerunt ad eos: Videat dominus et judicet, quoniam foetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, et præbuistis ei gladium, ut occideret nos. — 22. Aitque Moyses ad dominum: Cur afflixisti populum istum? quare misisti me? — 23. Pharao afflixit populum tuum et non liberasti eos.

VI, 1. Dixitque dominus ad Moysen: Nunc videbis, quæ facturus sim Phaoni; per manum enim fortem dimittet eos et in manu robusta ejiciet illos de ra sua. — 2. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: Ego dominus, (3.) qui

4. And ic behêt mînne trûvan, þät ic sealde him Chanaan land, þe hig on vracnodon and ûtancymene væron.

5. Ic gehŷrde Israhêla bearna geómrunga and þâ yrmđa, þe þâ Egyptiscan him dydon, and ic gemunde mînra treóvđa, þe ic Abrahame behêt.

6. Sege for þam Israhêla bearnum: Ic eom drihten, þe eóv ût âlæde of Egipta cvearterne and of hira þeóvete and âlŷse on heán earme and mihtigum dôme.

7. And genyme eóv me tô folce and beó eóver god and ge viton, þät ic eom eóver god, þe eóv ût âlæde of Egipta cvearterne,

8. And in gelæde on þät land, þe ic Abrahame and Isaace and Iacobe behêt: þät ic sylle eóv tô âgenne, ic drihten eóver god.

9. Moises sæde ealle þâs þing Israhêla bearnum; þâ ne gelŷfdon hig him for hira yrmđum and for þâm heardum veorcum, þe him on sät.

10. Þâ cväđ drihten tô Moise: (11.) Gâ inn tô Pharaone Egipta cynincge and sege him, þät he læte faran Israhêla bearn of Egipta lande!

12. Moises andsvarode beforan drihtne and cväđ: Nu Israhêla bearn me ne gelŷfađ ne ne gehîrađ, hvanon vyle Faraon me gelŷfan? and ic eom ungetinge on spræce.

16. Hêr telđ ymbe Moises cynren and Aarones; hig væron geboren of Leuies mægđe; Amran hâtte hira fäder.

20. He nam vîf, seó hâtte Iochabeth; heó väs his fäderan dôhtor; and heó gebär tvegen suna, Moises and Aaron; and Amram lyfode hundteóntig vintra and seofon and þrîtig vintra.

26. Þis ys se Moises and Aaron, þâm god bebeád, þät hig ût âlæddon Israhêla folc of Fgipta lande.

---

apparuit Abraham, Isaac et Iacob in deo omnipotente, et nomen meum Adonai.— 4. Pepigique foedus cum iis, ut darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenæ. — 5. Ego audivi gemitum filiorum Israel, quo Ægypti oppresserunt eos, et recordatus sum pacti mei. — 6 Ideo dic filiis Israel: Ego dominus, qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum et eruam de servitute ac redimam in brachio excelso et judiciis magnis. — 7. Et assumam vos mihi in populum et ero vester deus, et scietis, quod ego sum dominus deus vester, qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum (8) et induxerim vos in terram, super quam levavi manum meam, ut darem eam Abraham, Isaac et Iacob, daboque illam vobis possidendam, ego dominus. — 9. Narravit ergo Moyses omnia filiis Israel, qui non acquieverunt ei propter angustiam spiritus et opus durissimum. — 10. Locutusque est dominus dicens ad Moysen: (11.) Ingredere et loquere ad Pharaonem regem Ægypti, ut dimittat filios Israel de terra sua! — 12. Respondit Moyses coram domino: Ecce filii Israel non audiunt me, et quomodo audiet Pharao, præsertim cum incircumcisus sim labiis? — 16. Hæc sunt nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson et Caath et Merari; . . . (18.) filii Caath: Amram et Isaar et Hebron et Oziel. — 20. Accepit autem Amram uxorem Iochabed patruelem suam, quæ peperit ei Aaron et Moysen; fueruntque anni vitæ Amram centum triginta septem. 26. Iste est Aaron et Moyses, quibus præcepit dominus, ut educerent filios Israel de terra Ægypti.

6[12]) ansvarode Thw.

27. Hig spræcon tô Pharaone Egipta cynge, þät he lête faran Israêla folc of Egipta lande.

28. On däg, þâ god spräc tô Moise on Egipta lande, (29.) he cväđ tô him: Ic eom drihten; sprec tô Pharaone Egipta cynge ealle þing, þe ic tô þe sprece!

30. And Moises cväđ tô drihtne: Ic eom unhrädspræce; hû gelŷfđ Pharao me?

Cap. VII.

1. And drihten cväđ tô Moise: Nu ic gesette þe Pharaone tô gode and Aaron þîn brôđor*byđ þîn vîtega.

2. Þu spricst ealle þâ þing, þe ic þe bebeóde, and he spricđ tô Faraone, þät he forlæte Israhêla folc of his lande.

3. And ic âhyrde his heortan, þät he nele forlætan, and ic gemänigfealde mîne tâcnu and mîne forebeácnu on Egipta lande.

4. And he eóv ne gehîrđ and ic âsende mîne hand ofer Egipta land and ût âlæde mînne here and mîn folc Israhêla bearn of Egipta lande þurh þâ mæstan vundru.

5. And þâ Egiptiscean viton, þät ic eom drihten, þe ic âstrecce mîne hand ofer Egipta land and ût âlæde Israhêla bearn of hira midlene.

6. Vitodlîce Moises and Aaron dydon eall svâ drihten him bebeád.

7. Sôđlîce Moises väs hundeahtatig-vintre and Aaron þreó and hundeahtatig-vintre, þâ hig spræcon tô Pharaone.

8. And drihten cväđ tô Moise and tô Aarone:

9. Þonne Pharao inc gesihđ, þonne cviđ he tô inc: Vircađ sum tâcn beforan me, þät ic mæge eóv gelŷfan! Þonne cveđ þu tô Aarone þînum brêđer: Nym þîne girde and veorp hig beforan Pharaone! and heó virđ tô näddran.

---

27. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti, ut educant filios Israel de terra Ægypti. — 28. In die, qua locutus est dominus ad Moysen in terra Ægypti, (29.) locutus est dominus ad Moysen dicens: Ego dominus, loquere ad Pharaonem regem Ægypti omnia, quæ ego loquor tibi! — 30. Et ait Mayses coram domino: En incircumcisus sum labiis; quomodo audiet me Pharao?

VII, 1. Dixitque dominus ad Moysen: Ecce constitui te deum Pharaoni et Aaron frater tuus erit propheta tuus. — 2. Tu loqueris ei omnia, quæ mando tibi, et ille loquetur omnia ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de terra sua.— 3. Sed ego indurabo cor ejus et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Ægypti. — 4. Et non audiet vos, immittamque manum meam super Ægyptum et educam exercitum et populum filios Israel de terra Ægypti per judicia maxima.— 5. Et scient Ægyptii, quia ego sum dominus, qui extenderim manum meam super Ægyptum et eduxerim filios Israel de medio eorum. — 6. Fecit itaque Moyses et Aaron, sicut præceperat dominus. — 7. Erat autem Moyses octoginta annorum et Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem. — 8. Dixitque dominus ad Moysen et Aaron: (9.) Cum dixerit vobis Pharao 'Ostendite signa!', dices ad Aaron: Tolle virgam tuam et projice eam coram Paraone! ac vertetur in colubrum.

6[27]) let faran Thw. — 7[9]) gesichđ Thw.

10. Vitodlîce þâ Moises and Aaron eodun tô Pharaone, þâ dydon hig, svâ drihten him bebeád, and Aaron nam his gyrde and vearp beforan Pharaone and his þegnum, and heó veard tô näddran.

11. Sôdlîce Pharaon gegaderude ealle þâ drîcräftegustan men and hig vorhton ôder svilc þing þurh hira drŷcräft and þurh Egiptisce galdru.

12. And hig vurpon ealle hira gyrda nyder and hî vurdon tô näddrum, ac Aarones gird forsvealh ealle heora girda.

13. Þâ gebealh Pharao hine and ne lêt hig faran nâ, svâ drihten him bebeád.

14. Sôdlîce drihten cväd tô Moise: Pharaones heorte is gehefegod; nele he mîn folc forlætan.

15. Gâ tô him tô morgen, þonne he ût gæd tô þam vätere, and stand ongeân hine uppan þäs vätres ôfre and nym þe on hand þâ girde, þe tô näddran geveard!

16. And cved tô him: Ebrêa god me sende tô þe and cväd: Forlæt mîn folc, þät hit offrie me on þam vêstene! and þu noldest git gehîran.

17. Vitodlîce drihten cvid þâs þing: Be þison þu vâst, þät ic eom drihten. Nu ic sleá mid þisse girde, þe ys on mînre handa, þi ses flôdes väter and hyt byd gevorden tô blôde.

18. And þâ fixas, þe synd on þam flôde, âcvelad and þâ väteru forrotiad and þâ Egiptiscean beód gesvencede, þe þäs flôdes väter drincad.

19. Vitodlîce drihten cväd tô Moise: Sege Aarone: Âþene þîne hand ofer ealle Egipta vätro and flôdas, ge ofer burnan ge ofer meras and ofer ealle väterpyttas, þät hig sîn gevend tô blôde and sig blôd ofer eall Egipta land ge on treovenum fatum ge on stænenum!

---

10. Ingressi autem Moyses et Aaron ad Pharaonem fecerunt, sicut præceperat dominus, tulitque Aaron virgam coram Pharaone et servis ejus, quæ versa est in colubrum. — 11. Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos, et fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas et arcana quædam similiter. — 12. Projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones; sed devoravit virga Aaron virgas earum. — 13. Induratusque est cor Pharaonis et non audivit eos, sicut præceperat dominus. — 14. Dixit autem dominus ad Moysen: Ingravatum est cor Pharaonis; non vult dimittere populum. — 15. Vade ad eum mane! ecce egredietur ad aquas et stabis in occursum ejus super ripam fluminis, et virgam, quæ conversa est in draconem, tolles in manu tua. — 16. Dicesque ad eum: Dominus deus Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto! et usque ad præsens audire noluisti — 17. Hæc igitur dicit dominus: In hoc scies, quod sim dominus; ecce percutiam virga, quæ in manu mea est, aquam fluminis et vertetur in sanguinem. — 18. Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur et computrescent aquæ et affligentur Ægyptii bibentes aquam fluminis. — 19. Dixit quoque dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super aquas Ægypti et super fluvios eorum et rivos ac paludes et omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem et sit cruor in omni terra Ægypti tam in ligneis vasis quam in saxeis!

7[17]) handan Thw.

20. Sôđlîce Moises and Aaron dydon, svâ drihten him bebeád, and he hôf up his girde and slôh þät väter beforan Faraone and his þegnum and hit veard tô blôde.

21. And þâ fixas, þe væron on þam flôde, vurdon deáde and þät väter forrotode and þâ Egiptiscan ne mihton drincan þät väter, for þam hira vätero væron gevorden tô blôde.

22. And Pharaones heorte väs âhyrd and nolde hig gehîran, svâ drihten him bebeád, (23.) ac âvende hine fram him and eode in tô his botle and nolde nân þing godes vord underfôn on his heortan.

24. And vitodlîce ealle þâ Egiptiscan dulfon väterpyttas neâh þam flôde and voldon drincan.

25. Ac hî ne mihton drincan seofon dagum of þam vätere, siđđan god hêt þät väter tô blôde gevurđan.

Cap. VIII.

1. And drihten cväđ tô Moise: Gâ in tô Pharaone and cveđ tô him: Drihten þe hêt secgan þâs þing: Forlæt mîn folc, þät hit offrie me;

2. Sôđlîce gif þu hit nelt forlætan, ic sende froxas ofer ealle þîne landgemæro.

3. And þät flôd âvylđ eall froxum and hî âstîgađ and gâđ in tô þînum hûse and tô þînum bedde and tô þînum hordclŷfan and tô þînra þegna hûsum and on þîn folc and on þîne ofnas and on þîne metelâfa.

4. And tô þe and tô þînum folce and in tô eallum þînum þeóvum gâđ þâ froxas.

5. And drihten cväđ tô Moise: Cveđ tô Aarone: Hefe upp þîne hand ofer eall þät flôd and ofer burna and ofer môras and âlæd upp þâ froxas ofer eall Egipta land!

6. And Aaron hôf upp his hand ofer Egipta vätro, and þâ froxas âstigon upp ofer eall Egipta land.

---

20. Feceruntque Moyses et Aaron, sicut præceperat dominus, et elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis ejus, quæ versa est in sanguinem. — 21. Et pisces qui erant in flumine, mortui sunt computruitque fluvius et non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis, et fuit sanguis in tota terra Ægypti. — 22. Et induratum est cor Pharaonis nec audivit eos, sicut præceperat dominus, (22.) avertitque se et ingressus est domum suam, nec apposuit cor suum etiam hac vice. — 24. Foderunt autem omnes Ægyptii per circuitum fluminis aquam; non enim poterant bibere de aqua fluminis. — 25. Impletique sunt septem dies, postquam percussit dominus fluvium.

VIII, 1. Dixit quoque dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem! et dices ad eum: Hæc dicit dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi! — 2. Sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnem terrum tuam ranis. — 3. Et ebulliet fluvius ranas, quæ ascendent et ingredientur cubiculum lectuli tui et super stratum tuum et in domos servorum tuorum et in populum tuum et in furnos tuos et in reliquias ciborum tuorum. — 4. Et ad te et ad populum tuum et ad omnes servos tuos intrabunt ranæ. — 5. Dixitque dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende nanum tuam super fluvios ac super rivos et paludes, et educ ranas super terram Ægypti! — 6. Et extendit Aaron manum super aquas

---

8[1]) forlet Thw.

8. Vitodlîce Pharao clipode Moise and Aaron and cväđ tô him: Biddađ eóverne drihten, þät he âdrîfe ealle þâs froxas fram me and fram mînum folce! and ic forlæte þät Israhêlisce folc, þät hit offrie gode.

9. Þâ cväđ Moises tô Pharaone: Gesette me ânne ândagan, hvänne þu vylle, þät ic for þe gebidde and for þîn folc, þät þâ froxas beó âdrifene fram þe and fram þînum þegnum and þät hig faran on vätru!

10. Þâ andsvarude Pharao and cväđ: Nu tô morgen. Þâ cväđ Moises: Ic dô neâh þam þe þu cvæde, þät þu vite, þät nys nân ôđer svilc god svilce ûre god.

11. And þâ froxas farađ fram þe and fram þînum þegnum.

12. Þâ eode Moises and Aaron ût fram Pharaone and Moises clypode tô drihtne for þâm vordum, þe he spräc beforan Faraone be þâm froxum.

13. And drihten dyde eall, svâ Moises hine bäd, and þâ froxas vurdon deáde on hira hûsum and on hira äcrum.

15. Þâ Farao geseah, þät he reste häfde, he âhyrde his heortan and ne lêt hig faran, svâ drihten him bebeád.

16. And drihten cväđ tô Moise: Cveđ tô Aarone: Âhefe þîne girde and sleh on eorđan, þät gnättas gevurđon ofer eall Egipta land!

17. And Aaron âhefde upp his hand and slôh mid þære girde on þâ eorđan and gnättas væron gevordene on mannum and on yrfe, and eall þære eorđan dust väs gevorden tô gnättum ofer eall Egipta land.

19. Þâ cvædon þâ drŷas tô Pharaone: Þis ys godes miht! and his heorte veard âhyrd and he hig ne gehîrde, svâ drihten bebeád.

20. And drihten cväđ tô Moise: Ârîs on dägrêd and stand be-

Ægypti et ascenderunt ranæ operueruntque terram Ægypti. — 8. Vocavit autem Pharao Moysen et Aaron et dixit eis: Orate dominum, ut auferat ranas a me et a populo meo! et dimittam populum, ut sacrificet domino. — 9. Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi, quando deprecer pro te et pro servis tuis, ut abigantur ranæ a te et a servis tuis et tantum in flumine remaneant! — 10. Qui respondit: Cras. At ille: Iuxta, inquit, verbum tuum faciam, ut scias, quoniam non est sicut dominus deus noster. — 11. Et recendent ranæ a te et a servis tuis. — 12. Egressique sunt Moyses et Aaron a Pharaone et clamavit Moyses ad dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. — 13. Fecitque dominus secundum verbum Moysi et mortuæ sunt ranæ de domibus et de agris. — 15. Videns autem Pharao, quod data esset requies, ingravavit cor suum et non audivit eos, sicut præceperat dominus. — 16. Dixitque dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam et percute pulverem terræ et sint sciniphes in universa terra Ægypti! — 17. Et extendit Aaron manum, virgam tenens, percussitque pulverem terræ et facti sunt sciniphes in hominibus et in jumentis; omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti. — 19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus dei est hic. Induratumque est cor Pharaonis et non audivit eos, sicut præceperat dominus. — 20. Dixit quoque

---

8[15]) ahyrte Thw. ne læt Thw. — 8[17]) väs gevurden Thw.

foran Pharaone! sôđlîce he gæđ ût tô þâm vätrum; þonne cvŷst þu tô him: Drihten cviđ þâs þing: Forlæt mîn folc, þät hit offrie me!

21. And gif þu hit ne forlætst, vitodlîce ic sende on þe and on þîn folc and on þîne hûs eall fleógena cynn and eall Egypta land biđ gefylled mid mislîcum fleógena cynnê.

22. And ic vyrce þonne on däg micle vundru on Gesen lande, þär mîn folc ys, þät þär ne beóđ nâne fleógan, þät þu vite, þät ic eom drihten.

23. And ic sette dâl betvux þîn folc and mîn folc; tô morgen biđ þät tâcn.

24. And drihten dyde svâ and þät mæste fleógena cynn cômon on Faraones hofun and on eall Egipta land and eorđe väs âmyrred þurh þâ fleógan.

25. Pharao clypode Moises and Aaron and cväđ tô him: Gâđ and offriađ eóvrum gode on þison lande!

26. And Moises cväđ: Hit ne mäg svâ beón; sceolon ve offrian ûrum drihtne þâ þing, þe Egiptisce onscûniađ tô offrianne? gif ve cvellađ beforan Egiptum þâ þing, þe hig vurđiađ, hî us oftorfiađ mid stânum.

27. Þreóra daga färeld ve sceolon faran ût on þät vêsten and offrian ûrum drihtne, svâ he us bebeád.

28. Þâ cväđ Pharao: Ic eóv forlæte, þät ge offrian drihtene eóvrum gode on vêstene, and þeáh hväđere ne fare ge tô feorr! gebiddađ for me!

29. And Moises cväđ, þâ he ût eode: For þe ic gebidde and þeós fleóge färđ fram þe and fram þînum folce nu tô morgen; þeáh hväđere ne leóh þu leng, þät þu ne forlæte þät folc, þät hit offrie gode lâc.

30. Þâ Moises ût eode fram Pharaone, he hyne gebäd tô drihtne.

---

dominus ad Moysen: Consurge diluculo et sta coram Pharaone! egredietur enim ad aquas, et dices ad eum: Hæc dicit dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. — 21. Quod si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te et in populum tuum et in domos tuas omne genus muscarum et implebuntur domus Ægyptiorum muscis diversi generis et universa terra, in qua fuerint. — 22. Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscæ et scias, quoniam ego dominus. — 23. Ponamque divisionem inter populum meum et populum tuum; cras erit signum istud. 24. Fecitque dominus ita et venit musca gravissima in domos Pharaonis et in omnem terram Ægypti, corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis. — 25. Vocavitque Pharao Moysen et Aaron et ait eis: Ite et sacrificate deo vestro in terra hac! — 26. Et ait Moyses: Non potest ita fieri; abominationes enim Ægyptiorum immolabimus domino deo nostro; quod si mactaverimus ea, quæ colunt Ægyptii, coram eis, lapidibus nos obruent. — 27. Viam trium dierum pergemus in solitudinem et sacrificabimus domino deo nostro, sicut præcepit nobis. — 28 Dixitque Pharao: Ego dimittam vos, ut sacrificetis domino deo vestro in deserto; verumtamen longius ne abeatis! rogate pro me! — 29. Et ait Moyses: Egressus a te orabo dominum et recedet musca a Pharaone et a populo ejus cras; verumtamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare domino! — 30. Egressusque Moyses a Pharaone oravit dominum,

---

8[22]) vundra Thw.

31. And drihten dyde, svâ he hine bäd, and âdrâf þâ fleógan fram Pharaone and fram his folce, þät þär ne vearđ nân tô lâfe.

32. Þâ vearđ Faraones heorte gehefegod, svâ þät he vitodlîce ät þam cirre noide þät folc forlætan.

Cap. IX.

1. Sôđlîce drihten cväđ tô Moise: Gâ in tô Faraone and cveđ tô him: Drihten Ebrêa god segđ þâs þing: Forlæt mîn folc, þät hit offrie me on vêstene!

2. Gif þu þät git dôn nelt and þät folc ofhäfst, (3) vitodlîce mîn hand byđ ofer þîne äceras and ofslihđ þîne hors and þîne assan and olfendas and oxan and scêp mid hefegum cvealmê.

4. And drihten viređ vundor betvux Israhêla æhtum and Egipta æhtum, þät nân þing ne forvyrđ of þâm þingum, te belimpađ tô Israhêla bearnum.

5. And drihten gesette ândagan and cväđ: Nu tô morgen dêđ drihten þâs þing on eorđan.

6. Vitodlîce drihten dyde þâs þing; on þam ôđrum däge vurdon ealle Egipta nŷtenu deáde; sôđlîce Israhêla bearna nŷtena ne forvearđ nân þing.

7. Pharao sende and hêt hit sceávian; þâ näs þär nân þing deád of þâm, þe Israhêla folc âhton; þâ vearđ Faraones heorte gehefegod, þät he ne forlêt þät folc.

8. And drihten cväđ tô Moise and tô Aarone: Nymađ hand fulle axan of þam ofene and vurpe Moises þâ axan upp beforan Pharaone,

9. Þät dust gevyrđ ofer eall Egipta land! sôđlîce on mannum and on nŷtenum beóđ vunda and svellende bläddran ofer eall Egipta land.

(31.) qui fecit juxta verbum illius et abstulit muscas a Pharaone et a populo ejus, et non superfuit ne una quidem. — 32. Et ingravatum est cor Pharaonis ita, ut nec hac quidem vice dimitteret populum.

IX, 1. Dixit autem dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem et loquere ad eum: Hæc dicit dominus deus Hebræorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi! — 2. Quod si adhuc renuis et retines eos, (3.) ecce manus mea erit super agros tuos et super equos et asinos et eamelos et boves et oves, pestis valde gravis. — 4. Et faciet dominus mirabile inter possessiones Ægyptiorum, ut nihil omnino pereat ex his, quæ pertinent ad filios Israel. — 5. Constituitque dominus tempus, dicens: Cras faciet dominus verbum istud in terra. — 6. Fecit ergo dominus verbum hoc altera die, mortuaque sunt omnia animantia Ægyptiorum; de animalibus vero filiorum Israel nihil omnino periit. — 7. Et misit Pharao ad videndum, nec erat quidquam mortuum de his, quæ possidebat Israel. Ingravatumpue est cor Phareonis et non dimisit populum. — 8. Et dixit dominus ad Moysen et Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino et spargat illum Moyses in coelum coram Pharaone! — 9. Sitque pulvis super omnem terram Ægypti! erunt enim in hominibus et jumentis ulcera et vesicæ turgentes in universa terra Ægypti.

9[6]) bearna nytenu Thw.—9[7]) forlæt Thw.—9[9]) (in fine): lande Thw.

10. And hî nâmun þâ axan beforan Pharaone and Moises vearp þâ hî upp, and svellende bläddran and vunde vurdon on þâm mannum and on þâm nŷtenum,

11. Svâ þät drŷas ne mihton standan beforan Moise for þâm vundum, þe him on væron and on eallum Egipta lande.

12. And drihten âhyrde Pharaones heortan, þät he hig ne gehîrde, svâ drihten bebeád Moise.

13. Vitodlîce drihten cväđ tô Moise: Ärîs tô mergen and stand beforan Faraone and cveđ tô him: Drihten Ebrêa god cviđ þâs þing: Forlæt mîn folc, þät hit offrie me!

14. For þam ät þison cirre ic sende eall mîn vîto ofer þe and ofer þîn folc, þät þu vite, þät ne sî mîn gelîca on ealre eorđan.

15. Nu ic âhebbe upp mîne hand and ic ofsleah þe and þîn folc mid cvealmê and þu forvyrst.

16. For þam ic þe gesette, þät ic mîne strengđe on þe gecŷđe and þät mîn nama sig gecŷđed ofer ealle eorđan.

17. Gyt þu häfst mîn folc and nelt hit forlætan.

18. Vitodlîce nu tô morgen on þisse ylcan tîde ic sende micelne hagol, svilce on Egipta lande näs fram þam däge, þe hit gestađelod väs, ôđ þâs dagas.

19. Sôđîce send nu rihte and gegadera ealle þîne nŷtenu and ealle þîne þing, þe þu on äcere häfst! vitodlîce men and nŷtenu sveltađ and ealle þâ þing, þe ûte beóđ and se hagol him on ufan fealđ.

20. Se þe drihtnes vord ondrêd of Faraones folce, se fleáh mid his mannum and nŷtenum in tô hûsum.

21. And se þe drihtnes vord forgîmde, he forlêt his men and nŷtenu ûte.

---

10. Tuleruntque cinerem de camino et steterunt coram Pharaone et sparsit illum Moyses in coelum, factaque sunt ulcera vesicarum turgentium in hominibus et in jumentis. — 11. Nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera, quæ in illis erant et in omni terra Ægypti. — 12. Induravitque dominus cor Pharaonis et non audivit eos, sicut locutus est dominus ad Moysen. — 13. Dixitque dominus ad Moysen: Mane consurge et sta coram Pharaone! et dices ad eum: Hæc dicit dominus deus Hebræorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi! — 14. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum et super populum tuum, ut scias, quod non sit similis mei in omni terra. — 15. Nunc enim extendens manum percutiam te et populum tuum peste peribisque de terra. — 16. Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam et narretur nomen meum in omni terra. — 17. Adhuc retines populum meum et non vis dimittere eum. — 18. En pluam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto a die, qua fundata est, usque in præsens tempus. — 19. Mitte ergo jam nunc et congrega jumenta tua et omnia, quæ habes in agro! homines enim et jumenta et universa, quæ invenientur foris cecideritque super ea grando, morientur. — 20. Qui timuit verbum domini de servis Pharaonis, fecit confugere servos suos et jumenta in domos. — 21. Qui autem neglexit sermonem domini, dimisit servos suos et jumenta in agris.

9[10]) vund Thw.

22. And drihten cväđ tô Moise: Âhefe up þîne hand, þät hagol gevurđe ofer eall Egipta land!

23. And Moyses âþenode his girde upp and drihten sende þunorrâda and hagul and byrnende lîgetta ofer eall Egipta land.

24. And drihten lêt rînan hagol viđ fŷr gemenged and hig fêrdon ätgädere, and svâ mycel he väs, svâ næfre ær ne ätŷvde on eallum Egipta lande, syđđan seó þeód gesceapen väs.

25. And se hagol slôh on eallum Egipta lande ealle þâ þing, þe ûte væron, ægđer ge men ge nŷtenu, and eall Egipta gärs se hagol fordyde and älc treov, þe väs on þam rice, he tôbräc.

26. And on Gesen lande, þar Israêla bearn on væron, ne com nân dæl þäs hagoles.

27. Þâ sende Farao tô Moise and Aarone and cväđ tô him: Ic vinne ongên drihten; ic vât, þät ic and mîn folc sind ârleáse.

28. Biddađ drihten, þät his þunorrâda and þes hagol gesvîcon! and ic ville eóv forlætan and ge ne þurfon hêr leng vunian.

29. Moises cväđ: Þonne ic gâ ût of þisse birig, ic âhebbe up mîne hand tô drihtne and þâ þunorrâda and se hagol gesvîcađ, þät þu vite, þät eorđe ys drihtnes.

30. Ic vât vitodlîce, þät þu and þîn folc nu git eóv drihten ne ondrædađ.

31. Vitodlîce eall hira flex and hira bernas væron fordône, for þam þe hig væron on þâ tîde grêne.

33. Þâ Moises eode ût of þære birig fram Faraone, he âhôf upp his hand tô drihtne, and se hagol and þâ þunorrâda gesvicon and hit veard eall smylte ofer þâ þeóde.

34. Sôđlîce þâ Farao geseah, þät se hagol and þâ þunorrâda gesvicon, þâ îhte he eft his synna.

---

22. Et dixit dominus ad Moysen: Extende manum tuam in coelum, ut fiat grando in universa terra Ægypti! — 23. Extenditque Moyses virgam in coelum et dominus dedit tonitrua et grandinem ac discurrentia fulgura super terram Ægypti. — 24. Pluitque dominus grandinem et grando et ignis mista pariter ferebantur, tantæque fuit magnitudinis, quanta ante non apparuit in universa terra Ægypti, ex quo gens illa condita est. — 25. Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta, quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum, cunctamque herbam agri percussit grando et omne lignum regionis confregit. — 26. Tantum in terra Gessen, ubi erant filii Israel, grando non cecidit. — 27. Misitque Pharao et vocavit Moysen et Aaron dicens ad eos: Peccavi etiam nunc; dominus justus, ego et populus meus injusti. — 28. Orate dominum, ut desinant tonitrua dei et grando, ut dimittam vos et nequaquam hic ultra maneatis! — 29. Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad dominum et cessabunt tonitrua et grando non erit, ut scias, quia domini est terra. — 30. Novi autem, quod et tu et servi tui necdum timeatis dominum deum. — 31. Linum ergo et hordeum læsum est, eo quod hordeum esset virens et linum jam folliculos germinaret. — 33. Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe tetendit manus ad dominum et cessaverunt tonitrua et grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. — 34. Videns autem Pharao, quod cessasset grando et tonitrua, auxit peccatum. —

9[23]) aþenod Thw.

35. And his heorte and his folces väs âhyrd and he nolde forlætan þät Israhêlisce folc, svâ god him bebeád þurh Moisen.

Cap. X.

1. And drihten cväđ tô Moise: Gâ in tô Faraone! ic âhyrde his heortan and his folces, þät hig nellađ þe gehîran.

2. And telle þînum suna and þînum mâgum, hû oft ic häbbe fordôn þâ Egiptiscan and vorhte mîne vundru on him!

3. Moises and Aaron eodon in tô Pharaone and cvædon tô him: Forlæt godes folc, þät hit offrie, him þâs þing, þe Ebrêa god bŷt! hû lange vylt þu beón ungehîrsum?

4. Sôđlîce gif þu mîn folc forlætan nelt, nu tô morgen ic sende gärstapan ofer eall þîn rîce (5.) and ofer ealle þîne eorđan, and hig fretađ eall þät þe grôvende on ys, þät þam hagole tô lâfe väs, ge on treove ge on äcron ge on eallum grôvendum þingon hig forgnagađ.

6. And hig gefyllađ þîne hûs and þînra þegena and ealles þînes folces ofer eall Egipta land, and svâ fela hira byđ, svâ ge ne eóvre yldran ne gesâvon, syđđan hig geborene væron. And Moises eode ût fram Pharaone.

7. Vitodlîce Pharaones þegnas cvædon tô him: Hû lange sceolon ve þolian þâs yrmđe? forlæt þâs men, þät hig offrion hira gode! hû ne gesihst þu, þät eall Egipta land môt forvurđan?

8. And hig clipodon ongên Moises and Aaron and cvædon: Hû fela manna ville ge on eóvrum cynne þät faron and eóvrum gode offrion?

9. Moises him andvirde and cväđ: Ve villađ faran mid vîfum and mid cildum, mid ealdum and mid geongum and mid eallum ûrum cynne and mid eallum ûrum yrfe and offrian vurđlîce ûrum drihtne, for þam þe hit ys hâlig tîd.

---

35. Et ingravatum est cor ejus et servorum illius et induratum nimis, nec dimisit filios Israel, sicut præceperat dominus per manum Moysi.

X, 1. Et dixit dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem! ego enim induravi cor ejus et servorum illius, ut faciam signa mea hæc in eo. — 2. Et narres in auribus filii tui et nepotum tuorum, quotiens contriverim Ægyptios et signa mea fecerim in eis! — 3. Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem et dixerunt ei: Hæc dicit dominus deus Hebræorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi! usque quo non vis subjici mihi? — 4. Sin autem non vis dimittere eum, ecce ego inducam cras locustam in fines tuos, (5.) quæ operiat superficiem terræ, ut comedatur, quod residuum fuerit grandini; corrodet enim omnia ligna, quæ germinant in agris. — 6. Et implebunt domos tuas et servorum tuorum et omnium Ægyptiorum, quantum non viderunt patres tui et avi, ex quo orti sunt. Et egressus est a Pharaone. — 7. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usque quo patiemur hoc scandalum? dimitte homines, ut sacrificent domino deo suo! nonne vides, quod perierit Ægyptus? — 8. Revocaveruntque Moysen et Aaron ad Pharaonem, qui dixit eis: Ite et sacrificate domino deo vestro! quinam sunt, qui ituri sunt? — 9. Ait Moyses: Cum parvulis nostris et senioribus pergemus, cum filiis et filiabus, cum ovibus et armentis; est enim solemnitas domini *dei nostri*.

10. Þâ andsvarude Farao and cväđ: Hû mâge ge þäs frimdic beón, ge þe mîne þeóvas syndon, þät ge sceolan faran fram me mid eallum eóvrum cynne and eóvrum gode offrian?

11. Hit ne mäg nâ svâ beón; ac ceósađ svâ fela manna of eóvrum cynne, svâ ge villon, þät eóvrum gode offrian, svâ ge sylfe ær bædon! And hig vurdon þär-rihte ût âdrifene fram Pharaone.

12. Vitodlîce drihten cväđ tô Moise: Âhefe þîne hand ofer Egipta land, þät gärstapan cumon and freton eall þät gärs, þe þam hagole tô lâfe väs!

13. And Moises âhôf up his girde ofer Egipta land and drihten dyde, þät þär bleóv byrnende vind ealne þone däg and ealle þâ niht, and on morgen se byrnenda vind brôhte gärstapan.

14. Þâ fôron ofer eall Egipta land, svilce næfre ær þære tîde næron ne äfter tôvearde ne sint.

15. Vitodlîce hig fræton eall, þät se hagol ær læfde, þät nân þing näs grênes læfed ne on gärse ne on treovum on eallum Egipta lande.

16. For þâm þingum clipode Pharao hrädlîce Moises and Aaron and cväđ tô him: Ic âgilte viđ eóverne drihten and viđ eóv.

17. Ac forgifađ me mînne gylt nu ät þison cyrre and biddađ incerne god, þät he âdrîfe þisne deáđ fram me!

18. And he eode ût fram Faraone and gebäd hine tô drihtne.

19. Þâ sende god vind fram vestdæle and âvearp þä gärstapan on þâ vîdan sæ, þät þär ne vearđ furđon ân tô lâfe on eallum Egipta lande.

20. And drihten âhyrde Faraones heortan and he ne forlêt Israhêla bearn.

21. Sôđlîce drihten cväđ tô Moise: Âhefe upp þîne hand, þät þŷstro cumon ofer eall Egipta land svâ þicce, þät hig grâpion!

---

10. Et respondit Pharao: Quomodo ego dimittam vos et parvulos vestros? — 11. Non flet ita, sed ite tantum viri et sacrificate domino! hoc enim et ipsi petistis Statimque ejecti sunt de conspectu Pharaonis. — 12. Dixit antem dominus ad Moysen: Extende manum tuam super terram Æegypti ad locustam, ut ascendat super eam et devoret omnem herbam, quæ residua fuerit grandini. — 13. Et extendit Moyses virgam super terram Ægypti, et dominus induxit ventum tota die illa et nocte, et mane facto ventus urens levavit locustas. — 14. Quæ ascenderunt super universam terram Ægypti, quales ante illud tempus non fuerunt nec postea futuræ sunt. — 15. Devorata est igitur herba terræ et quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat, nihilque omnino virens relictum est in lignis et in herbis terræ in cuncta Ægypto. — 16. Quam ob rem festinus Pharao vocavit Moysen et Aaron et dixit eis: Peccavi in dominum deum vestrum et in vos. — 17. Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice et rogate dominum deum vestrum, ut auferat a me mortem istam! — 18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis oravit dominum. — 19. Qui flare fecit ventum ab occidente et arreptam locustam projecit in mare rubrum; non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti. — 20. Et induravit dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel. — 21. Dixit autem dominus ad Moysen: Extende manum

---

10[10]) ge þas Thw. — 10[11]) eovrum Gore Thw.

22. And Moises âhôf upp his hand and êgeslîce **þŷstru væron** gevordene on eallum Egipta lande,

23. Þät nân man geseah ôđerne þrîm dagum, ne he hyne ne âstyrode of þære stôve, þe he on väs; sôđlîce svâ hvar Israhêla bearn væron, þär väs leóht.

24. Þâ clypode [Farao] Moises and Aaron and cväđ tô him: Gâđ and offriađ eóvrum gode! for ân eóvre yrfe sceal beón hêr.

25. Þâ cväđ Moises: Vilt þu us syllan offrunge, þät ve bringon ûrum gode?

26. Eall ûre yrfe färđ mid us; ne vyrđ hêr nân tô lâfe, for þam þe ve hira beþurfon tô drihtnes offrunge ûres godes and ve nyton furđon git, hvät seó offrung beón sceal, ær ve tô þære stôve cumon.

27. Sôđlîce drihten âhyrde Pharaones heortan and he nolde hig forlætan.

28. Þâ cväđ Pharao tô Moise: Far fram me and varna, þät ic þe leng ne geseó! svâ hvilcê däg svâ ic þe geseó, þu scealt sveltan.

29. Moises him andsvarude and cväđ: Sî hit svâ þu cvæde! ne geseó ic þe næfre leng.

Cap. XI.

1. And drihten cväđ tô Moise: Nu git ic hreppe Pharao mid ânum vîtê and Egipta land, and äfter þison he eóv forlæt and nŷt eóv, þät ge faron ût.

2. Vitodlîce þu scealt beódan Israhêla folce, þät esne bidde ät his frŷnd and vîf ät hire nêhgebûran gyldene fatu and sylfrene.

3. Sôđlîce drihten sylđ gife his folce beforan þâm Egiptiscum. And Moises väs svîđe mære man beforan eallum Pharaones folce.

---

tuam in coelum et sint tenebræ super terram Ægypti tam densæ, ut palpari queant! — 22. Extenditque Moyses manum in coelum et factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti. — 23. Tribus diebus nemo vidit fratrem suum nec movit se de loco, in quo erat; ubicumque autem habitabant filii Israel, lux erat. — 24. Vocavitque Pharao Moysen et Aaron et dixit eis: Ite, sacrificate domino! oves tantum vestræ et armenta remaneant! — 25. Ait Moyses: Hostias quoque et holocausta da nobis, quæ offeramus domino deo nostro! — 26. Cuncti greges pergent nobiscum; non remanebit ex eis ungula; quæ necessaria sunt in cultum domini dei nostri, præsertim cum ignoremus, quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus. — 27. Induravit autem dominus cor Pharaonis, et noluit dimittere eos. — 28. Dixitque Pharao ad Moysen: Recede a me et cave, ne ultra videas faciem meam! quocumque die apparueris mihi, morieris. — 29. Respondit Moyses: Ita fiet, ut locutus es; non videbo ultra faciem tuam.

XI, 1. Et dixit dominus ad Moysen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem et Ægyptum, et post hæc dimittet vos et exire compellet. — 2. Dices ergo omni plebi, ut postulet ab amico suo et mulier a vicina sua vasa argentea et aurea. — 3. Dabit autem dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Ægypti coram servis Pharaonis et omni populo. —

10[22]) þystra Thw.

4. And he cväđ: Drihten cviđ þâs þing: Tô middre nihte ic gange ût on Egipta land.

5. And ofsleá älc frumcenned cild on Egipta lande fram Pharaones frumcennedan suna, þe sit on his cynesetle, ôđ þære vylne frumcennedan sunu, þät sitt ät þære cveornan, and ealle þâra nŷtena frumcennedan.

6. And mycel hreám byđ ofer eall Egipta land, svilce ær nas ne äfter ne cymđ.

7. Sôđlîce of Israêla folce ne forvyrđ ne mann ne nŷten, þät ge viton, hû vundorlîce drihten tôdælde þät Egiptisce folc and þät Israhêlisce folc.

8. And eall þîn folc färđ tô me and me geeáđmet and cviđ: Far ût and eal þät folc, þe þe hîran sceal! Äfter þison ve farađ ût. And he eode fram Faraone and väs svîđe yrre.

9. Sôđlîce drihten cväđ tô Moise: Ne hŷrđ Farao inc, þeáh þe fela tâcnu sind gevordene on Egipta lande.

10. Vitodlîce Moises and Aaron vorhton ealle þâ vundru and foretâcnu, þe hêr âvritene synd, beforan Faraone, and drihten âhyrde Faraones heortan, þät he ne forlêt Israhêla folc of his lande.

Cap. XII.

1. Vitodlîce drihten cväđ tô Moise and tô Aaron on Egipta lande: (2.) Þes mônđ biđ eóver æresta mônđ on gêre.

3. Sprecađ tô eallum Israhêla folce and secgađ him: On þam teóđan däge þises mônđes nyme älc mann ân lamb tô his hîvrædene!

4. And gif þär läs manna beó, þonne þät lamb etan mæge, nyme his neâhgebûr, þe him nêxt byđ, svâ fela svâ þät lamb etan mâgon!

---

4. Et ait: Hæc dicit dominus: Media nocte egrediar in Ægyptum. — 5. Et morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus, usque ad primogenita jumentorum. — 6. Eritque clamor magnus in universa terra Ægypti, qualis nec ante fuit nec postea futurus est. — 7. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine usque ad pecus, ut sciatis, quanto miraculo dividat dominus Ægyptios et Israel. — 8. Descendentque omnes servi tui isti ad me et adorabunt me dicentes: Egredere tu et omnis populus, qui subjectus est tibi; post hæc egredicmur. Et exivit a Pharaone iratus nimis. — 9. Dixit autem dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharao, ut multa signa fiant in terra Ægypti. — 10. Moyses autem et Aaron fecerunt omnia ostenta, quæ scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel de terra sua.

XII, 1. Dixit quoque dominus ad Moysen et Aaron in terra Ægypti: (2.) Mensis iste vobis primus erit in mensibus anni. — 3. Loquimini ad universum coetum filiorum Israel et dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domus suas! — 4. Sin autem minor est numerus, ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum, qui junctus est domini suæ, juxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni.

12[2]) eovre ærestan Thw.

5. Vitodlîce þät lamb sceal beón ânvintre pûr lamb clæne and unvemme; on þâ ylcan vîsan nymađ ticcenu.

6. And healdađ þät ôđ þone feoverteóđan däg þäs mônđes and offrian þät eall Israhêla folc on æfen!

7. And nymon of his blôde and smîton on ægđer gedyre and on þâ ofergedyru on þâm hûsum, þär hig hit inne etađ!

8. And eton ealle þät flæsc on fŷre gebrædd on þære nihte and þeorfe hlâfas mid þære lactucan, þe on felda vixđ!

9. Ne ne eton ge of þam nân þing hreóves ne mid väterê gesoden, ac sig hit eall on fŷre gebrædd! etađ his heafod and his fêt and innevärde!

10. And ne brece ge nân bân, ne þär ne beó nân þing tô lâfe on morgen! gif þär hvät tô lâfe beó, forbärnađ hit eall on fŷre!

11. Begyrdađ eóver lendenu and habbađ gescŷ on eóvrum fôtum and stafas on handum and etađ hrädlîce! vitodlîce hit ys godes faru.

12. And ic fare on þære nihte ofer eall Egipta land and ofsleá älc frumcenned ge on mannum ge on nŷtenum on Egipta lande, and ic drihten virce vundru on Egipta lande.

13. Sôđlîce þät blôd eóv byđ tô tâcne on þâm hûsum, þe ge on beóđ: þonne ic þät blôd geseó, þonne forbûge ic eóv and eóver nân ne biđ forspilled, þonne ic sleá Egipta land.

14. Gemunađ þisne däg and vurđiađ hine drihtne tô freólse on eóvrum cynrene!

15. And etađ þeorf seofon dagas, and ne beó nân beorma on þam feorman däge on eóvrum hûsum! svâ hvilc man svâ ytt gebyrmed hlâf on þam forman däge ôđ þone seofođan, se man forvyrđ of Israêla folce.

16. Se forma däg biđ hâlig and se seofođa byđ eall svâ; virce ge nân þing on þâm dagum bûton þâ þing, þe ge etan scylon!

5. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus; juxta quem ritum tolletis et hoedum. — 6. Et servabitis usque ad quartam decimam diem mensis hujus, immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperum. — 7. Et sument de sanguine ejus ac ponent super utrumque postem et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. — 8. Et edent carnes nocte illa assas igni et azymos panes cum lactucis agrestibus. — 9. Non comedetis ex eo crudum quid nec coctum aqua, sed tantum assum igni; caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis. — 10 Nec remanebit quidquam ex eo usque mane; si quid residuum fuerit, igne comburetis. — 11. Renes vestros accingetis ac calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus et comedetis festinanter; est enim transitus domini. — 12. Et transibo per terram Ægypti nocte illa percutiamque omne primogenitum ab homine usque ad pecus; et in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego dominus. — 13. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis, et videbo sanguinem et transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti. — 14. Habebitis autem hunc diem in monumentum, et celebrabitis eam solemnem domino in generationibus vestris. — 15. Septem diebus azyma comedetis; in primo die non erit fermentum in domibus vestris; quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. — 16. Dies prima

12[10]) to laue Thw.

17. And healdađ þeorfe mettas! sôđlîce on þam forman däge ic âlæde ût eóverne here of Egipta lande; and vurdiađ þisne däg on êcnysse on eóvre cynrene!

18. On þam forman mônđe, þäs môndes þäs feóverteóđan däges' ge sceolan etan on æfen þeorf ôđ þone ân and tventigođan däg þäs ylcan mônđes on æfen.

19. Ne beó nân gebyrmed mete seofon dagum on eóvrum hûsum! se þe ytt gebyrmed, se man forvyrđ of Israhêla folce; ne ete ge nân þing onhafenes, ne ûtan cymene ne innan lande geborene (20.) on eallum eóvrum eardungstôvum!

21. Sôđlîce Moîses clypode ealle Israhêla folces ealdras and cväđ tô him.: Gâđ and nymađ nŷten þurh eóver hîvrædene and offriađ Phase, þät ys färeld!

22. And dippađ ysopan sceaft on þam blôde, þe ys on þam þerxolde, and sprengađ on þät oferslege and on ægđer gedyre! ne gâ eóver nân ût of his hûse ær on morgen!

23. Sôđlîce drihten färđ and ofslihđ þâ Egiptiscan, and þonne he gesihđ þät blôd on þam oferslege and on ægđrum gedyre, he forgæđ þäs hûses duru and ne læt sleán nânne mann on eóvrum hûsum.

24. Gehealdađ þis gebod on êcnysse, (25.) and þonne ge in gâđ on þät land, þe drihten eóv syllan vyle, svâ he eóv behêt, begŷmađ þisse gesetednysse!

26. And þonne þät folc cviđ: Hvät ys þeós gesetednys?

27. [Þonne secgađ him]: Hit ys godes färeldes offrung, þâ he fôr ofer Israhêla bearna hûs and slôh þâ Egiptiscan and eóver cynn âhredde. And þät folc hit eádmôdlîce tô gode gebäd.

---

erit sancta atque solemnis et dies septima eadem solemnitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent. — 17. Et observabitis azyma; in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo: — 18. Primo mense, quarta decima die mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejus mensis ad vesperum. — 19. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris; qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de coetu Israel, tam de advenis quam de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis; (20.) in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. — 21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israel et dixit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras et immolate Phase! — 22. Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine, qui est in limine, et aspergite ex eo superliminare et utrumque postem! nullus vestrûm egrediatur ostium domus suæ usque mane. — 23. Transibit enim dominus percutiens Ægyptios; cumque viderit sanguinem in superliminari et in utroque poste, transcendet ostium domus et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere. — 24. Custodi verbum istud usque in æternum! — 25. Cumque introieritis terram, quam dominus daturus est vobis, ut pollicitus est, observabitis ceremonias istas. — 26. Et cum dixerint vobis filii vestri 'Quæ est ista religio?' (27.) dicetis eis: Victima transitus domini est, quando transivit super domos filiorum Israel, percutiens Ægyptios et domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.

12[18]) tventogoþan Thw. — 12[24]) gebed Thw. — 12[25]) þissa Thw.

28. And fôron ût of þam lande, svâ drihten bebeád Moise and Aarone.

29. Vitodlîce hit geveard tô middre nihte, þät drihten âcvealde älc frumcenned cild on Egipta lande fram Pharaones yldstan suna, þe sät on his cynesetle, ôd þære gehäftan vylne frumcennedan cild, þe sät on þam cverterne, and eall hira nŷtena frumcenned.

30. And Pharao ârâs on nihte and his þegnas and eall Egipta folc, and micel hreám veard up âsprungen on Egipta lande and näs nân hûs on eallum Egipta lande, þe lîc inne ne ne læge.

31. Þâ hêt Pharao clipian Moises and Aaron and cväd tô him: Ârîsad and farad ût of mînum lande mid eallum Israhêla cynne and offriad eóvrum gode, svâ ge frimdie væron!

32. And nimad eóvre hrŷderheorda and eóver sceâpheorda and eóver orf, and farad of mînum lande and gebiddad for me and for mîn folc!

33. And þâ Egiptiscan nŷddon þät Israhêlisce folc ût of hira lande and þus cvædon: Ealle ve môton sveltan.

34. Vitodlîce þät Israhêlisce folc nam gesyft melu, ær þam þe hit gebyrmed være, and bundon on hira clâdum.

35. And Israhêla bearn dydon eal, svâ drihten him bebeád, and âbædon ät þâm Egiptiscon hira gyldenan fatu and hira sylfrenan and eall hira betstan reáf.

36. And drihten his folc vurdode Israhêla bearn mid þâra Egiptiscan gestreónê.

37. And Israhêla fol fôron of Ramessæ tô Sochoþ, nêh sixhundred væpmanna bûtan vîfum and cildum (38.) mid eallum hira yrfe sceâpa and hrŷdera and on älces cynnes orfe, þe hig âhton.

39. And hi bôcon þät melu, þe hig of Egipta lande bæron, and vorhton þeorfe heordbacene hlâfas, and hig ne môston rûm habban,

28. Et egressi filii Israel fecerunt, sicut præceperat dominus Moysi et Aaron. — 29. Factum est autem in noctis medio, percussit dominus omne primogenitum in terra Ægypti a primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat, usque ad primogenitum ancillæ, quæ erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum. — 30. Surrexit Pharao nocte et omnes servi ejus cunctaque Ægyptus et ortus est clamor magnus in Ægypto; neque enim erat domus, in qua non jaceret mortuus. — 31. Vocatisque Pharao Moyse et Aaron ait: Surgite et egredimini a populo meo, vos et filii Israel! ite, immolate domino, sicut dicitis! — 32. Oves vestras et armenta assumite et abeuntes benedicite mihi! — 33. Urgebantque Ægyptii populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur. — 34. Tulit igitur populus conspersam farinam, antequam fermentaretur, et ligavit in palliis. — 35. Feceruntque filii Israel, sicut præceperat Moyses, et petierunt ab Ægyptiis vasa argentea et aurea vestemque plurimam. — 36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis. — 37. Profectique sunt filii Israel de Ramesse in Socoth, sexcenta fere millia peditum virorum absque parvulis, (38.) oves et armenta et animantia diversi generis multa nimis. — 39. Coxeruntque farinam, quam de Ægypto tulerant, et fecerunt subcinericios panes azymos; neque enim, cogentibus exire Ægyptiis et nullam facere sinentibus moram, pul-

12[29]) and Pharaones yltsan sunu þe sitt Thw.

þät hig hit on riht gebôcon, for þâm Egiptiscan, þe hig ût nŷddon of hira lande.

40. Vitodlîce Israhêla bearn væron on Egipta lande feóverhund vintra and þrîtig vintra.

41. And syđđan fôron Israhêla bearn of Egipta lande.

42. Þâs niht sceolon ealle Israhêla bearn begîman, þe hig god ût âlædde of Egipta lande.

Cap. XIII.

19. Vitodlîce Moises nam Iosepes bân mid him, for þam þe he hâlsode Israhêla bearn and cväđ: Drihten vyle eóv git gemiltsian; âlædađ mîne bân forđ mid eóv.

20. And hig fôron fram Sochoþ and vîcodon ät Etham on þam îtemystan ende þäs vêstenes.

21. And drihten fôr beforan him and svutelode him þone veg on däg þurh svert tâcn on sveres gelîcnysse and on niht svilce ân byrnende sver him fôr beforan.

22. And symle him gelæste þät svearte tâcn on däg and þät fŷrene on niht.

Cap. XIV.

1. Drihten spräc tô Moise and cväđ:

2. Sege Israhêla bearnum, þät hig gecirron ongên Phiairoth (seó stôv ys betvŷnan Magdalum and þære reádan sæ ongên Behelsefan) and ceósađ eóv vîcstôve be þære sæ on mînre gesihđe.

4. And Pharao häfđ gegaderode ealne his here and vyle eóv onsleán, and ic gecŷđe on Pharaone and on eallum his here, þät ic eom eóver god.

5. Þâ cŷđde man Faraone, hvär þät Israhêlisce folc gevîcod häfde viđ þâ reádan sæ; þâ vearđ Faraones heorte âvend and

---

menti quidquam occurrerat præparare. — 40. Habitatio autem filiorum Israhel, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum. — 41. Quibus expletis egressus est omnis exercitus domini de terra Ægypta. — 42. Noctem istam, quando eduxit dominus eos de terra Ægypti, observare debent omnes filii Israel.

XIII, 19. Tulit quoque Moyses ossa Ioseph secum, eo quod adjurasset filios Israel dicens: Visitabit vos deus; offerte ossa mea hinc vobiscum. — 20. Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis. — 21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis et per noctem in columna ignis. — 22. Numquam defuit columna nubis per diem nec columna ignis per noctem.

XIV, 1. Locutus est autem dominus ad Moysen dicens: (2) Loquere filiis Israel: Reversi castrametentur e regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contra Beelsephon! in conspectu ejus castra ponetis super mare. — 4. Et persequetur vos Pharao, et glorificabor in Pharaone et in omni exercitu ejus, scientque Ægyptii, quia ego sum dominus. — 5. Et nuntiatum est regi Ægyptiorum, quod fugisset populus, immutatumque est cor Pharaonis et servorum ejus

---

13[20]) Socho Thw. — 13[22]) sveorte Thw. — 14[5]) cyþde Thw.

ealles his folces fram þam, þe hig ær drihtne behêton. Þâ hêt Pharao gegadrian eall his folc tôgädere; þâ hig gegaderode væron, þâ cväð he tô him: Hû vylle ve dôn ymb þis Israhêlisce folc, þe ûre vealas syndon and ûre unþances of þîs lande faran vyllað? Þâ cväð Farao and eall þät folc: Uton him faran on and ofsleán hig and ne lætan nânne lybban on eallum hira cynne!

6. Þâ gegaderode Pharao his ealdormen and ealne his here.

7. And gegaderode sixhundred gôdra crata, þe man [of] feohtan sceal on þam lande, and ealle þâ cratu bûtan þâm, þe on Egipta lande væron, and ealne þone fultum, þe he on Egipta lande begitan mihte.

9. And befêrde þät Israhêlisce folc, þär hig gevîcode væron be þære reódan sæ.

10. Þâ þät Israhêlisce folc beseah on Faraones here, (11.) þâ clypodon hig tô Moise and cvædon: Earme häfst þu us forlæred! hvî ne môston ve þeóvian Faraone ûrum hlâforde on Egipta lande? hvî voldest þu us ût âlædan?

12. Betere us være, þät ve hŷrdon Pharaone ûrum hlâforde, þonne ve sceoldon beón on þîs vêstene ofslagene.

13. Þâ cväð Moises tô þam folce: Ne ondrædað eóv! standað and geseóð drihtnes mærða, þe he tô däg vyrcan vyle! sôðlîce þâ Egiptiscan, þe ge nu geseóð and eóv fore ondrædað, ne geseó ge hig næfre mâ.

14. Beóð eóv stille! and drihten fiht for eóv.

15. Þâ cväð drihten tô Moise: Sege Israhêla folce, þät hig faron tô þære reádan sæ!

16. And âþene þîne girde ofer þâ sæ and tôdæl hit, þät Israhêlisce folc gâ drîum fôtum innan þâ sæ!

17. And ic âhyrde Pharaones heortan and his folces, þät hig farað äfter eóv innan þâ sæ and ic beó gemærsod on Pharaone and

---

super populo, et dixerunt: Quid voluimus facere, ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis? — 6. Et omnem populum suum assumpsit secum (7.) tulitque sexcentos currus electos et quidquid in Ægypto curruum fuit, et duces totius exercitus. — 9 Cumque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare. — 10. Levantesque filii Israel oculos viderunt Ægyptios post se, (11.) clamaveruntque et dixerunt ad Moysen: Tulisti nos, ut moreremur in solitudine; quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto? Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te: Recede a nobis, ut serviemus Ægyptiis? — 12. Multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine. 13. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere! state et videte magnalia domini, quæ facturus est hodie! Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum. — 14. Dominus pugnabit pro vobis et vos tacebitis. — 15 Dixitque dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel, ut proficiscantur! — 16. Tu autem extende virgam tuam super mare et divide illud, ut gradiantur filii Israel in medio mari per siccum! — 17. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum, ut persequantur vos, et glorificabor in Pharaone et in omni exer-

---

14[7]) þe he ongen Thw. — 14[16]) tôdæl hig?

on eallum his here and on eallum his cratum (18.) and þâ Egyptiscan viton, þät ic eom drihten eóver god.

21. Þâ Moises âþenode his hand ofer þâ sæ, þâ sende drihten micelne vind ealle þâ niht and gevende þâ sæ tô drîum and þät väter veard tô tvâ tôdæled and läg ân drîe stræt þurh þâ sæ.

22. And þät väter stôd an tvâ healfa þære stræte svilce tvegen hêge veallas; þâ fôr eall Israhêla folc þurh þâ sæ on þone veg, þe drihten him gevorhte, and cômon hâle and gesunde þurh þâ sæ, svâ drihten him behêt.

23. Þâ Pharao com tô þære sæ and eall his häre, þâ fôr he on þone ylcan veg äfter Israhêla folce on dägrêd mid eallum his folce and mid eallum his væpnum.

26. Þâ cväd drihten tô Moise: Âþena þîne hand ofer þâ sæ and ofer Pharaon and ofer ealne his here!

27. And he âhefde up his hand and seó sæ slôh tôgädere and âhvylfde Pharaones cratu.

28. And âdrencte hine sylfne and eall his folc, þät þar ne veard furđon tô lâfe ân, þe lîf gebyrode.

29. Sôđlîce Moises and Israhêla folc fôron þurh þâ sæ drîum fôtum.

30. And drihten âlŷsde on þam däge Israhêla folc of þâra Egiptiscan handum.

31. And hig gesâvon þâ Egyptiscan deáde upp tô lande âvorpene, þe hira ær êhton on þam lande, þe hig þâ tô cumene væron, and þät Israhêlisce folc ondrêdon him drihten and hŷrdon gode and Moise his þeóve.

Cap. XV.

1-19. Þâ Moises häfde gefaren ofer þâ reódan sæ, þâ gegaderode he eall Israhêla folc tôgädere and sang gode lofsang mid eallum

---

citu ejus et in curribus, (18.) et scient Ægyptii, quia ego sum dominus. — 21. Cumque extendisset Moyses manum suam super mare, abstulit illud dominus flante vento vehementi tota nocte et vertit in siccum, divisaque est aqua. — 22. Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris; erat enim aqua quasi murus a dextra eorum et læva. — 23. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos et omnis equitatus Pharaonis, currus ejus et equites, per medium maris; (24.) jamque advenerat vigilia matutina. — 26. Et ait dominus ad Moysen: Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus et equites eorum! — 27. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, Ægyptiis occurrerunt aquæ et involvit eos dominus in mediis fluctibus. — 28. Et operuerunt aquæ currus et equites cuncti exercitus Pharaonis, nec unus quidem superfuit ex eis. — 29. Filii autem Israel perrexerunt per medium sicci maris. — 30. Liberavitque dominus in die illa de manu Ægyptiorum. — 31. Et viderunt Ægyptios mortuos super litus maris, timuitque populus dominum et crediderunt domino et Moysi servo ejus.

XV, 1-19. Tunc cecinit Moyses et filii Israel carmen hoc domino:— — —

14[28]) to laue Thw.

þam folce and þancode gode ealra þâra miltsa and þæra mærđa and ealra þâra vundra, þe god on him gedôn häfde and on his cynne.

20. Maria väs gehâten Moises svustur; heó gesamnode ealle þâ vîfmenn tôgädere on Israhêla cynne and nâmon hira hearpan him on hand.

21. And hêredon god and vuldrodon ægđer ge mid hearpan ge mid lofsangê.

22. Vitodlîce Moises lædde Israhêla folc fram þære reádan sæ and hig fôron on ân vêsten, þe ys Sur genemned, and hig fôron þrî dagas þurh þät vêsten, þät hig nân väter ne gemêtton,

23. Ôđ hig cômon tô þære stôve, þe ys Mara genemneđ, þät ys on ûre lŷden biternys; þâ ne mihton hig drincan þät väter, for þam þe hit väs biter: þâ hêton hig ealle his naman Mara, þät ys on ûre lŷden biternys.

24. Þâ gegaderode eall Israhêlisce folc ongeân Moises and Aaron and cvædon: Hvät sceolon ve drincan? ve ne mâgon drincan þis väter for his biternysse.

25. Þâ clypode Moises tô drihtne and sæde him þäs folces neóde; þâ âtŷvde drihten Moise ân treovcyn and hêt dôn þät treov on þät väter, and hit vearđ siđđan vered tô drincanne.

27. Þâ cômon hig tô Helim and þär væron tvelf vyllas and hundseofontig palmtreova, and vîcodon þär be þâm vätrum.

Cap. XVI.

1. Þâ fêrdon hig þanon þî fîfteóđan dägê þäs äfteran mônđes, þäs þe hig ût fêrdon of Egipta lande.

2. Þâ gegaderode eft eall þät Israhêlisce folc tôgädere ongên Moises and Aaron.

3. And cvædon: Ve häfdon hlâf and flêsc genôh on Egipta lande; hvî voldon git lædan us ût of Egipta lande innan þis vêsten, þät ve hêr hungrê âcvelon?

---

20. Sumpsit ergo Maria, soror Aaron; tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris, (21.) quibus præcinebat dicens: Cantemus domino! — 22. Tulit autem Moyses Israel de mari rubro et egressi sunt in desertum Sur, ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem et non inveniebant aquam. — 23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amaræ, unde et congruum loco nomen imposuit vocans illum Mara, id est amaritudinem. — 24. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus? — 25. At ille clamavit ad dominum, qui ostendit ei lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. — 27. Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi erant duodecim fontes aquarum et septuaginta palmæ, es castrametati sunt juxta aquas.

XVI, 1. Profectique sunt de Elim quinto decimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Ægypti. — 2. Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen et Aaron, (3.) dixeruntque: In terra Ægypti sedebamus super ollas carnium et comedebamus panem in saturitate; cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis nos fame?

16[1]) fiftigoþan Thw

11. Þâ gehŷrde drihten Israhêla folces murcnunge, þâ cväđ drihten tô Moise:

12. Tô æfen ic sende þisum folce flæsc tô etanne and tô morgen ic gedô, þät hig beóđ mid hlâfê gefylled, þät ge viton, þät ic eom drihten eóver god.

13. Hit geveard þâ on æfen, þät drihten gesende svâ micel fugolcyn on hira vîcstôve svilce erschenna, þät is on Lŷden coturnix, and hig nâmon on þam fugolcynne and slôgon svâ fela svâ hig voldon, þät hig genôh häfdon and æton. Vitodlîce on morgen väs þät deáv âbûtan þâ fyrdvic,

14. Svilce hit hagoles eordhele være and svilce hit on pîlan gepîlod være.

15. Þâ hig þät gesâvon, þâ cvædon hig betvŷnan him: Manhu, þät ys: hvät ys þis? for þam hig niston, hvät hit väs. Þâ cväđ Moises: Þis ys se hlâf, þe drihten eóv sealde tô etanne,

16. And bebeád, þät älc man gadrie svâ micel, þät he genôh häbbe tô etanne, þät ys ân gemetfät full, þe hig gomor hêton.

17. And Israhêla dydon svâ and gaderodon sum mâre sum lässe.

18. Se þe mâre gaderude, näfde nâ mâre, ne se þe lässe gegearvode näfde nâ lässe, ac älc, þät he genôh âhte.

19. Þâ beád Moises him, þät hig his nân þing ne læfdon ofer niht.

20. Þâ læfdon hig hit sume, ôđ hit morgen väs, and hit veard vyrmum âcreóved and hit forrotode. Þâ väs Moises yrre.

21. And hig gaderodon on morgen, þät hig genôh häfdon, and þâ seó sunne scân, þâ formealt hit.

22. On þam sixtan däge hig gaderodon tvŷfealdlîce; þâ cômon þâ ealdras and rehton hit Moise.

23. Þâ cväđ he tô him: Säterndäges rest ys drihtne gehâlgod;

---

11. Locutus est autem dominus ad Moysen dicens: Audivi murmurationes filiorum Israel. — 12. Loquere ad eos: Vespere comedetis carnes et mane saturabimini panibus, scietisque, quod ego sum dominus deus vester. 13. Factum est ergo vespere et ascendens coturnix cooperuit castra; mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum, (14.) et apparuit minutum et quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ super terram. — 15. Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim, quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem dominus dedit vobis ad vescendum. — 16. Hic est sermo, quem præcepit dominus: Colligat unusquisque ex eo, quantum sufficit ad vescendum, gomor per singula capita! — 17. Feceruntque ita filii Israel et collegerunt, alius plus, alius minus; (18.) nec, qui plus colligerat, habuit amplius, nec, qui minus paraverat, reperit minus, sed singuli juxta id, quod edere poterant, congregaverunt. — 19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane! — 20. Dimiserunt quidam ex eis usque mane, et scatere coepit vermibus, atque computruit, et iratus est Moyses. — 21. Colligebant autem mane singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum, cumque incaluisset sol, liquefiebat. — 22. In die autem sexta collegerunt cibos duplices; venerunt autem omnes principes multitudinis et narraverunt Moysi. — 23. Qui ait eis: Requies sabbati

---

16[20]) âcreóped? — 16[21]) formeolt Thw.

gearviađ tô morgen, þät ge tô gearvienne häbbon, and healdađ ôđ morgen, þät þär tô lâfe beó!

24. Þâ dydon hig svâ and hit ne rotode, ne hig ne fundon nân þing fûles þär on.

25. And Moises cväđ: Etađ hit tô däg! for þam þe hit ys drihtnes restedäg, for þam ge hit ne findađ tô däg on eorđan.

26. Gadriađ hit six dagas! ne finde ge hit on þam seofođan.

27. Hig eodon ût on þam seofođan däge and ne fundon nân þing.

28. Þâ cväđ drihten tô Moise: Hû lange nelle ge healdan mîne bebodu?

29. On þam sixtan däge he him sylđ tvîfealdne mete; beó älc ät hâm and ne gâ nân ût on þam seofođan däge!

30. And reste þät folc hit on þam seofođan däge.

31. And nemdon þone mete Manna: þäs sväc väs svilce smedema mid hunige.

33. And Moises hêt nyman þät gemetfät full and settan beforan drihtne on þam getelde tô healdanne.

34. Israhêla bearn æton heofonlîcne mete feóvertig vintra, ôđ hig cômon tô Chanaan lande.

Cap. XVII.

1. Hig fôron of Sin þam vêstene and vîcodon on Rafadim; þär näs nân väter.

2. Þâ murcnudon hig ongên Moises and cvædon: (3.) Hvî læddest þu us ût of Egipta lande, þät þu voldest us ofsleán and ûre bearn mid þurstê?

4. Þâ clypode Moises tô drihtne and þus cväđ: Hvät sceal ic dôn ymbe þis folc? nu binnan litlon fyrste hig vyllađ me oftorfian.

---

sanctificata est domino cras; quodcumque operandum est, facite, et quæ coquenda sunt, coquite! quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane! — 24. Feceruntque ita et non computruit neque vermis inventus est in eo. — 25. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie! quia sabbatum est domini, non invenietur hodie in agro. — 26. Sex diebus colligite! in die autem septimo non invenietur. — 27. Venitque septima dies et egressi sunt, ut colligeret, et non invenerunt. — 28. Dixit autem dominus ad Moysen: Usque quo non vultis custodire mandata mea? — 29. Die sexta dominus tribuit vobis cibos duplices; maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo! — 30. Et sabbatizavit populus die septimo. — 31. Appellavitque domus Israel nomen ejus Man, gustusque ejus erat quasi similæ cum melle. — 33. Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum et mitte ibi Man, quantum potest capere gomor, et repone coram domino ad servandum in tabernaculo! — 35. Filii autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram Chanaan.

XVII, 1. Profecti sunt de deserto Sin et castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo. — 2. Qui jurgatus contra Moysen ait: (3.) Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos et libros nostros siti? — 4. Clamavit autem Moyses ad dominum dicens: Quid faciam populo huic? adhuc

---

16[31]) spæc Thw. — 16[33]) setton Thw.

5. Þâ cväð drihten tô Moise: Clypa tô þe þâ yldstan of Israhêla folce and nim þâ girde on þîne hand, þe þu þät väter mid slôge!

6. And ic stande beforan þe uppan Oreb stâne; and sleh þone stân! and þät väter gæð ût of him, þät þät folc häfð genôh tô drincanne.

7. Þâ dyde Moises svâ and genemde þâ stôve Costung for Israhêla bearna sace, for þam þe hig cvædon: Ys drihten mid us þe nys?

8. Vitodlîce Amalech com and feaht ongeân Israhêla folc on Rafidim.

9. Þâ cväð Moises tô Iosue: Ceós þe gefêran and feoht ongên Amalech! ic stande tô morgen uppan þîs beorge and häbbe drihtnes girde on mînre handa.

10. And Iosue dyde eal svâ Moises him bebeád, and feht ongên Amalech; vitodlîce Moises and Aaron and Ur stigon uppan þonne beorh.

11. Þonne Moises his handa up âhôf, þonne häfde Israhêla folc sige; gif he þonne lithvôn slacode, þonne häfde Amalech sige.

12. Þâ Moises handa væron vêrige, þâ nâmon hig ânne stân and lêdon under hine and he sät uppan þam stâne; vitodlîce Aaron and Ur undervriðedon Moises handa on ægðre healfe and hig ne slacedon nân þing syððan, ær sunne tô setle eode.

13. And Iosue âflŷmde Amalech and his folc mid svurdes ecge.

14. Þâ cväð drihten tô Moise: Vrît þis on bêc tô gemynde and syle Iosue! vitodlîce ic âdilige Amaleches gemynd under heofone.

15. Þâ vorhte Moises ân veofod and genemde his naman 'Drihten ys mîn upâhafenys', (16.) for þam þe drihtnes cynesetles megen and godes gefeoht byð ongên Amalech of cneóresse on cneóresse.

---

paululum, et lapidabit me. — 5. Et ait dominus ad populum: Antecele populum et sume tecum de senioribus Israel et virgam, qua percussisti fluvium, tolle in manu tua! — 6. En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb, percutiesque petram et exibit ex ea aqua, ut bibat populus. — 7. Fecit Moyses ita et vocavit nomen loci illius 'Tentatio' propter jurgium filiorum Israel et quia tentaverunt dominum dicentes: Estne dominus in nobis an non? — 8. Venit autem Amalec et pugnabat contra Israel in Raphidim. — 9. Dixitque Moyses ad Iosue: Elige viros et pugna contra Amalec! cras ego stabo in vertice collis habens virgam dei in manu mea. — 10. Fecit Iosue, ut locutus erat Moyses, et pugnavit contra Amalec; Moyses autem et Aaron et Hur ascenderunt super verticem collis. — 11. Cumque lavaret Moyses manus, vincebat Israel; sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. — 12. Manus autem Moysi erant graves; sumentes igitur lapidem posuerunt subter eum, in quo sedit; Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte, et factum est, ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. — 13. Fugavitque Iosue Amalec et populum ejus in ore gladii. — 14. Dixit autem dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monimentum in libro et trade auribus Iosue! delebo enim memoriam Amalec sub coelo. — 15. Ædificavitque Moyses altare et vocavit nomen ejus 'Dominus exaltatio mea', dicens: (16.) Quia manus solii domini et bellum domini erit contra Amalec a generatione in generationem.

17[5]) yltsan Thw. - 17[11]) folc sie und Amalech sie Thw.

Cap. XVIII.

1. Iethro se sacerd on Madian gehîrde, hû drihten âlædde Israhêla folc of Egipta lande.

2. Þâ lædde he mid him Sefforam Moises vîf ongên hine (3.) and his tvegen suna: ôđer Gerson, (4.) ôđer Eliezer.

7. He eode ût ongên Iethro and cyste hine and hig grêtton hig gesybsumum vordum. Þâ Moises in eode tô his getelde, (8.) þâ rehte he Iethro his mæge ealle þâ þing, þe god dyde Pharaone and Egipta folce, and hû he âlŷsde Israhêla folc of Egipta lande.

9. Þâ väs Iethro blîđe for eallum þâm þingum, þe drihten dyde Israhêla folce, for þig he hig generode of Egipta lande.

10. And cväđ: Sî drihten gebletsod, þe eóv âlŷsde of Egipta and of Pharaones handa!

11. Nu ic vât, þät drihten ys mære ofer ealle godas, for þam þe hig væron ofermôde ongên hig.

12. Iethro brôhte gode offrunga, and Aaron and ealle þâ yldestan cômon and æton mid him beforan drihtne.

13. Þig ôđrê dägê sät Moises, þät he volde dêman þam folce, þe him beforan stôd.

14. Þâ Iethro þät geseah, þâ cväđ he: Hvät dêst þu on þîs folce? hvî svincst þu âna and eall folc anbîdađ fram mergene ôđ æfen?

15. Þâ Moises him andvyrde and cväđ: Þät folc cymđ tô me (16.) and bytt me, þät ic him dême and cŷđe him godes bebodu and his æ.

17. And he cväđ: Ne dêst þu nâ vel.

18. Þu eart mid dysigum gesvincê gesvenced, ægđer ge þu ge þis folc, þe mid þe ys; ne miht þu hit âna âcuman.

XVIII, 1. Cumque audisset Iethro sacerdos Madian, quod eduxisset dominus Israel de Ægypto, (2.) tulit Sephoram uxorem Moysi, quam remiserat, (3.) et duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, (4.) alter vero Eliezer. — 7. Egressus Moyses in occursum cognati sui, osculatus est eum salutaveruntque se mutuo verbis pacificis; cumque intrasset taberualum, (8.) narravit Moyses cognato suo cuncta, quæ fecerat dominus Pharaoni et Ægyptiis propter Israel et quod liberaverat eos dominus. — 9. Lætatusque est Iethro super omnibus bonis, quæ fecerat dominus Israeli, eo quod eruisset eum de manu Ægyptiorum. — 10. Et ait: Benedictus dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum et de manu Pharaonis! — 11. Nunc cognovi, quia magnus dominus super omnes deos, eo quod superbe egerint contra illos. — 12. Obtulit ergo Iethro holocausta et hostias deo, veneruntque Aaron et omnes seniores Israel, ut comederent panem cum eo coram deo. — 13. Altera autem die sedit Moyses, ut judicaret populum, qui assistebat Moyse. — 14. Quod cum vidisset cognatus ejus, ait: Quid est hoc, quod facies in plebe? cur solus sedes et omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperum? — 15. Cui respondit Moyses: Venit ad me populus, (16.) ut judicem inter eos et ostendam præcepta dei et leges ejus. — 17. At ille: Non bonam, inquit, rem facis. — 18. Stulto labore consumeris, et tu et populus iste, qui tecum est; solus illud non poteris sustinere.

18[13]) and þät he Thw. — 18[14]) svingst Thw.

19. Ac gehŷr mîne vord and mînne ræd! and drihten byđ mid þe; beód þîs folce on þâm þingon, þe tô gode belimpađ, þät þu recce him þâ þing, þe god bebŷt!

20. And ätŷve him his æ and hû hine man vurđian scyle and þone veg, þe hig on faran sceolon, and þät veorc þe hig vircan sceolon!

21. Geceós of eallum þison folce vîse men and sôđfäste and þâ þe him god ondrædon and gîtsunge hation, and gesete of him þûsendmen and hundrydmen and fîfties men and teóđingn.en,

22. Þe dêmon þam folce on ealle tîd! þät þär mæst sî, reccon hig hit þe and dêmon hig þâ lässan þing! and hit byđ þe leóhtre, gif þu þâ byrđene tôdælst.

23. Gif þu þät dêst, þu gefilst godes hæse and his bebodu; and cyrre eall þis folc hâm on sibbe!

24. Moises dyde ealle þâ þing, þe he lærde, þâ he þis gehîrde.

25. And geceás ârvurđe veras of eallum Israhêla folce and gesette hig þam folce tô ealdron, þûsendmenn and hundredmenn and fîftiges menn and teóđingmenn,

26. Þe dêmde þam folce on ealle tîd; þät þar hefegost väs, hig rehton him and dêmdon þâ leóhtran þing.

27. Þâ forlêt he Iethro, and fôr hâm tô his lande.

Cap. XIX.

1. On þam þriddan mônđe, þe Israhêla folc fêrde of Egipta lande, hig fêrdon tô Sinai vêstene, (2.) þâ hig fôron of Rafidim; hig vîcodon on þære sylfan stôve and Israhêla folc slôgon hira geteld feorr fram þam munte.

3. Moises âstâh tô gode and drihten hine clypode of þam munte and cväđ: Sege þâs þing Iacobus cynne and cŷđ Israhêla folce and þus cveđ:

4. Ge sylfe gesâvon þâ þing, þe ic dyde þâm Egiptiscan and hû ic gefriđode eóv.

---

19. Sed audi verba mea atque consilia! et erit deus tecum; esto tu populo in his, quæ ad deum pertinent, ut referas, quæ dicuntur ad eum! — 20. Ostendasque populo ceremonias et ritum colendi viamque, per quam ingredi debeant, et opus, quod facere debeant! — 21. Provide de omni populo viros potentes et timentes deum, in quibus sit veritas et qui oderint avaritiam, et constitue ex eis tribunos et quinquagenarios et decanos, (22.) qui judicent populum omni tempore! quidquid autem majus fuerit, referant ad te et ipsi minora tantum judicent, leviusque sit tibi, partito in alios onere! — 23. Si hoc feceris, implebis imperium dei et præcepta ejus, et populus revertetur ad loca sua in pace. — 24. Quibus auditis Moyses fecit omuia, quæ suggesserat. — 25. Et electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos, (26.) qui judicabant populum omni tempore, quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes. — 27. Dimisitque cognatum suum, qui reversus abiit in terram suam.

XIX, 1. Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti venerunt in solitudinem Sinai, (2.) profecti de Raphidim, et castrametati sunt in eodem loco ibique Israel fixit tentoria e regione montis. — 3. Moyses autem ascendit ad deum vocavitque eum dominus de monte et ait: Hæc dices domui Iacob et annuntiabis filiis Israel. — 4. Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quo modo por-

---

18[21]) undryd men Thw.

5. Gif ge mîn vord gehîrađ and mîne treóvđa gehealdađ, ge beóđ me gecorene of eallum folcum; eall eorđe ys mîn.

6. And ge beóđ mîne sacerdas and hâlig þeód. Þis sŷnd þâ vord, þe þu scealt sprecan tô Israhêla folce.

7. Þâ com Moises and rehte þäs folces ealdrum ealle þâ spræca, þe drihten bebeád.

8. And þät folc cväđ, þät hig voldon þät dôn. Þâ brôhte Moises þäs folces vord tô drihtne:

9. And drihten cväđ tô him: Nu ic cume tô þe on sveartum volcne, þät þis folc gehîre, þät ic spræce tô þe and gelŷfe þe on êcnysse. Vitudlîce Moyses cŷđde drihtne þäs folces vord.

10. And he cväđ tô him: Gehâlga hig tô däg and vacxọn hig tô mergen hira reáf (11.) and sîn gearve tô þam þriddan däge! on þam däge drihten cymđ beforan eallum folce uppan Sinai munt.

12. And þu tæcst Israhêla folce gemæro âbûtan þone munt and cvîst: Varniađ, þät ge ne cumon tô nêh þison munte! älc þæra, þe his äthrînđ, svelte se deáđê!

13. And ne ofsleá hine nân man mid his handa, ac sî he mid stânum oftorfod ođđe mid flânum ofscotod! sî hit man, sî hit nŷten, ne môt hit lybban. Þonne ge gehîron mid þâm bŷman blâvan, þonne faran ge on þone munt.

14. And Moises eode nyđer of þam munte tô þam folce and gehâlgode hit; and þâ hig hira reáf vôxon, (15.) þâ cväđ he tô him: Beóđ gearve tô þam þriddan däge, and ne cume eóver nân nêh his vîfe!

16. Þâ com se þrydda däg and lîgettu and þunor and þicce genip ofervrêh þone munt and bŷman svêg väs gehŷred, and eall þät folc him ondrêd, se väs on þâm fyrdvîcon.

---

taverim vos super alas aquilonum. — 5. Si ergo audieritis vocem meam et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea est enim omnis terra. — 6. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale et gens sancta. Hæc verba sunt, quæ loqueris ad filios Israel. — 7. Venit Moyses et majoribus natu populi exposuit omnes sermones, quos mandaverat dominus. — 8. Responditque omnis populus simul: Cuncta, quæ locutus est dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses verba populi ad dominum, (9.) ait ei dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te et credat tibi in perpetuum. — 10. Qui dixit ei: Sanctifica illos hodie et cras laventque vestimenta sua! — 11. Et sint parati in diem tertium! in die enim tertia descendet dominus coram omni plebe super montem Sinai. — 12. Constituesque terminos populo per circuitum et dices ad eos: Cavete, ne ascendatis in montem nec tangatis fines illius! omnis qui tetigerit montem, morte morietur. — 13. Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur aut confodietur jaculis; sive jumentum fuerit sive homo, non vivet. Cum coeperit clangere buccina, tunc ascendant in montem! — 14. Descenditque Moyses de monte ad populum et sanctificavit illum; cumque lavissent vestimenta sua, (15.) ait ad eos: Estote parati in diem tertium et ne appropinquetis uxoribus vestris! — 16. Iamque advenerat tertius dies et ecce coeperunt audiri tonitrua ac micare fulgura et nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ perstrepebat, et timuit populus, qui erat in castris.

19[9]) cydde Thw. — 19[16]) ligetta Thw.

17. Þâ Moises hig ût âlædde ongên drihten, hig stôdon on nyđeverdum þam munte.
18. And eall Sinai munt smeác, for þam þe drihten väs uppan him on fŷre, and se smîc ârâs of him and eall se munt väs egeslîc.
19. And þære bŷman svêg veôx svâ leng svâ svîđor. Moises spräc and drihten him andvyrde.
20. And drihten eode uppan þäs muntes cnäp and clypode Moises tô him and cväđ tô him:
21. Gâ nyđer and cŷđ þîs folce, þät hig ne gân ofer þâ gemæro, þê läs hig svelton!
22. Sîn þâ sacerdas gehâlgode, þe beforan drihten gâđ, þät ic hig ne sleah!
23. And Moises cväđ tô drihtne: Ne mäg þis folc âstîgan on Sinai munt; þu hête settan gemæro and hine gehâlgian.
24. Drihten cväđ tô him: Gâ nyđer tô þis folce and Aaron mid þe! ne cumon þâ sacerdas nêh drihtne, þê läs hig svelton!
25. Moises eode niđer tô þam folce and rehte hit eall him.

Cap. XX.

1. God spräc þus: (2.) Ic eom drihten þîn god.
4. Ne virc þu þe âgrafene godas (5.) ne ne vurđa! ic vrece fädera unrihtvîsnysse on bearnum (6.) and ic dô mildheortnysse þâm, þe me lufiađ and mîne bebodu healdađ.
7. Ne nemn þu drihtnes naman on ŷdel! ne byđ unscyldig, se þe his naman on ŷdel nemđ.
8. Gehâlga þone restedäg, (9.) virc six dagas ealle þîne veorc!
10. Se seofođa ys drihtnes restedäg þînes godes: ne virc þu nân veorc on þam däge ne nân þâra, þe mid þe beó!

---

17. Cumque eduxisset eos Moyses in occursum dei, steterunt ad radices montis.— 18. Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset dominus super eum in igne et ascenderet fumus ex eo eratque omnis mons terribilis. — 19. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in majus et prolixius tendebatur. Moyses loquebatur et deus respondebat ei. — 20. Descenditque dominus super montem in ipso montis vertice et vocavit Moysen in cacumen ejus et dixit ad eum: (21.) Descende et contestare populum, ne forte velit transcendere terminos et pereat! — 22. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad dominum, sanctificentur, ne percutiat eos. — 23. Dixitque Moyses ad dominum: Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai; tu enim jussisti dicens: Pone terminos circa montem et sanctifica illum!— 24. Cui ait dominus: Vade, descende! ascendesque tu et Aaron tecum; sacerdotes autem ne ascendant ad dominum, ne forte interficiat. — 25. Descenditque Moyses ad populum et omnia narravit eis.

XX, 1. Locutusque est dominus: (2.) Ego sum dominus deus tuus. — 3. Non habebis deos alienos, (4.) non facies tibi sculptile. — 5. Non adorabis ea neque coles. Ego sum deus visitans iniquitatem in filios (6.) et faciens misericordiam his, qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. — 7. Non assumes nomen domini dei tui in vanum! nec enim habebit insontem dominus eum, qui assumpserit nomen domini frustra. — 8. Memento, ut diem sabbati sanctifices! — 9. Sex diebus facies omnia opera tua. — 10. Septimo autem die sabbatum do-

---

20[7]) Ne nem Thw.

11. On six dagum god gevorhte heofenan and eorđan and sæ and ealle þâ þing, þe on him synd, and reste þŷ seofođan dägê and gehâlgode hyne.

12. Ârvurđa fäder and môdor!

13. Ne sleh þu!

14. Ne synga þu!

15. Ne stel þu!

16. Ne beó þu on liésre gevitnysse ongên þînne nêhstan!

17. Ne vilna þu þînes nêhstan hûses ne his vîfes ne his vyeles ne his vylne ne his oxan ne his assan ne nân þâra þinga, þe his synd!

18. Vitodlîce eall folc gehîrdon stefna and bŷman svêg and gesâvon leóhtfato and þone munt smeócan; þâ væron hig âfærede (19.) and cvædon tô Moise: Spec tô us! and ve hlystađ; ne sprece drihten tô us, þê läs ve svelton!

20. Moises cväđ tô him: Ne ondrædađ eóv! god com, þät he volde fandian eóver.

21. Þät folc väs âfæred and Moises eode tô þam genipe, þe god on väs.

22. Gemang þam drihten spräc tô Moise and cväđ: Ge gesâvon, þät ic spräc of heofene.

23. Ne vyrce ge sylfrene godas and gyldene!

24. Vyrcađ veofod of eorđan and offriađ uppan þam onsägednissa, scêp and oxan, on älcere stôve, þe mînes naman gemynd on sî! ic cume tô þe and gebletsie þe.

25. Gif þu stænen veofod me vyrce, ne tymbra þu þät of gesnidenum stânum! gif þu þîn tôl âhefst ofer hyt, hit biđ besmiten.

26. Ne gâ þu on stapum tô mînum veofode, þê läs man geseó þîne sceame!

---

mini dei tui est: non facies omne opus in eo, tu et omnis qui est intra portas tuas. — 11. Sex enim diebus fecit dominus coelum et terram et mare et omnia, quæ in eis sunt, et requievit in die septimo et sanctificavit eum. — 12. Honora patrem et matrem! — 13. Non occides. — 14. Non moechaberis. — 15. Non furtum facies. — 16. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.— 17. Non concupisces domum proximi tui nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum nec omnia, quæ illius sunt. — 18. Cunctus autem populus videbat voces et lampades et sonitum buccinæ montemque fumantem, et perterriti steterunt procul (19.) dicentes ad Moysen: Loquere tu nobis! et audiemus; non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur! — 20. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere! ut enim probaret vos, venit dominus. — 21. Stetitque populus de longe; Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat deus. — 22. Dixit præterea dominus ad Moysen: Vos videtis, quod de coelo locutus sim. — 23. Non facietis deos argenteos nec aureos — 24. Altare de terra facietis mihi et offeretis super eo holocausta, oves vestras et boves, in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei; veniam ad te, ut benedicam tibi! — 25. Quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus; si enim levaveris cultrum super eo, polluetur. — 26. Non ascendas per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua.

20[17]) nehtstan Thw. ne þu his vifes Thw.

Cap. XXI.

1. Þis synd þâ dômas, þe þu him tæcan scealt.

2. Gif þu Ebrêiscne þeóv bigst, þeóvie he six gêr and beó him freoh on þam seofođan!

3. Gâ he ût mid svilcum reáfe, svilcê he in com! gif he vîf häbbe, gâ heó ût mid him!

4. Gif he näbbe and his hlâford him vîf sylle and hig suna häbbon and dôhtra, þät vîf and hire vinclo beóđ þäs hlâfordes: gâ he ût mid his hätron, svilcon he in com!

5. Gif se viel cviđ: Me ys mîn hlâford leóf and mîn vîf and mîne vincle, nelle ic gân ût ne beón frig, (6.) bringe his hlâford hine tô þäs hâligdômes dura and þirlie his eáre mid ânum ælê and beó he his þeóv â vorld!

7. Gif hvâ becŷpđ his dôhtor tô þeóvienne, ne gæđ heó ût, svâ þeovena gevuna ys.

8. Gif heó mislîcađ þam hlâforde, forlæte hig! ne môt he hig fremdum folce syllan, gif he hig forhogie.

9. Gif he hig his suna beveddađ, dô hire äfter dôhtra gevunan!

10. Gif he ôđre him nymđ, he sceal foresceávian þam mædene gyfta reáf and hire mägđhâdes vurđ, þät synd tvelf scillingas be tvelf penigon.

11. Gif he þâs þreó þing ne dêđ, gâ hire ût tô gife bûtan feó!

12. Se þe mann vundađ and vyle hine ofsleán, svelte he deáđê!

13. Se þe nân þing ne syrvde, ac hine god sealde on his hand, ic gesette him, hväđer he bûgan sceal.

14. Gif hvâ ofslihđ his nêhstan, dô hine fram mînum veofode, þät he svelte!

15. Se þe sleá his fäder ođđe his môdor, svelte he deáđe!

XXI, 1. Hæc sunt judicia, quæ propones eis. — 2. Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi; in septimo egredietur liber gratis. — 3. Cum quale veste intraverit, cum tali exeat! si habens uxorem, et uxor egredietur simul. — 4. Sin autem dominus dederit illi uxorem et pepererit filios et filias, mulier et liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. — 5. Quod si dixerit servus 'Diligo dominum meum et uxorem ac liberos, non egrediar liber', (6.) offeret eum dominus diis et applicabitur ad ostium et postes, perforabitque aurem ejus subula, et erit ei servus in sæculum. — 7. Si quis vendiderit filiam susm in famulam, non egredietur, sicut ancillæ exire consueverunt. — 8. Si displicuerit oculis domini sui, dimittet eam; populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam. — 9. Sin autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum faciet illi. — 10. Quod si alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias et vestimenta et pretium pudicitiæ non negabit. — 11. Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia. — 12. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur! — 13. Qui autem non est insidiatus, sed deus illum tradidit in manus ejus, constituam tibi locum. in quem fugere debeat. — 14. Si quis per industriam occiderit proximum suum et per insidias, ab altare meo evelles eum, ut moriatur. — 15. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur. —

21[8]) and forlæte Thw. — 21[9]) gevuna Thw. — 21[13]) fyrvde Thw.

16. Se þe man forstele and hine gesylle, svelte he deáđê!

17. Se þe his fäder vyrge ođđe his môdor, svelte he deáđê!

18. Gif men cîdađ and hira ôđer hys nêxtan mid stânê virpđ ođđe mid fŷste slicđ and he deád ne biđ, ac lîđ on bedde seóc, (19.) gif he ârîst and ût gæđ mid his stafe, he biđ unscildig, þe hine slôh, gilde svâ þeáh his veorc and þät man hine hæle!

20. Se þe his viel slicđ mid girde ođđe his vylne and hig deáde beóđ þurh his handa, [he biđ scildig].

21. Gif he ânne däg ođđe tvegen lyfađ ofer þät, he biđ unscildig, for þam hit ys his feoh.

22. Gif men saciađ and hvilc slicđ eácniende vîf and hig bearnleáse gedêđ and heó âlyfađ, bête svâ micel svâ þäs vîfes ver girnđ and dêman tæcan!

23. Gif hit svâ ne biđ and heó äfter þam deáde biđ, sylle lîf viđ lîfe, (24.) eáge viđ eáge, tôđ viđ têđ, hand viđ handa, fôt viđ fêt, (25.) bärninge viđ bärninge, vunde viđ vunde, læl viđ læle!

26. Gif hvâ sleah his veales eáge ût ođđe his vylne and hig ânêge gedô, læte hig frige for þam eágan, þe he ût âdyde!

27. Gif he tôđ of âsleá, læt hig frige!

28. Gif oxa hnîte ver ođđe vîf and hig deáde beóđ, sî he mid stânum oftorfod! ne ete man his flæsc! his hlâford biđ unscildig.

29. Gif se oxa hnitol være for däge ođđe for tvâm and hig hit his hlâforde cŷđdon and he hine belûcan nolde and he ver ođđe vîf ofhnît, oftorfie man þone oxan mid stânum and ofsleah þone hlâford!

30. Gif he bêtan môte, sylle viđ his lîfe svâ hvät, svâ man him scrîfe!

---

16. Qui furatus fuerit hominem et vendiderit eum, morte moriatur. — 17. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur! — 18. Si rixati fuerint viri et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo, (19.) si surrexerit et ambulaverit foris super paculum suum, innocens erit, qui percusserit, ita tamen, ut operas ejus et expensas in medicos restituat! — 20. Qui pecusserit servum suum vel ancillam virga et mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit. — 21. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit poenæ, quia pecunia illius est. — 22. Si rixati fuerint viri et percusserit quis mulierem prægnantem et abortivam quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit et arbitri judicaverint. — 23. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddat animam pro anima, (24.) oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, (25.) adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore. — 26. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ et luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit. — 27. Dentem si excusserit, dimittet eos liberos. — 28. Si bos cornu percusserit virum aut mulierem et mortui fuerint, lapidibus obruetur et non comedentur carnes ejus; dominus bovis innocens erit. — 29. Quod si bos cornupeta fuerit ab heri et nudiustertius et contestati sunt dominum ejus nec recluserit eum occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur et dominum ejus occident. — 30. Quod si pretium ei fuerit impositum, dabit pro anima sua, quidquid fuerit postulatus.

21[22]) *dæman* Thw.

31. Be gelîcon dôme, gif he ofhnît sunu odđe dôhter.

32. Gif he viel odđe vylne âmyrđ, selle þam hlâforde þrîtig scillinga seolfres and sî se oxa mid stânum oftorfod!

33. Gif hvâ pytt âdelfe and hine ne oferhelie and þär fealle on oxa odđe assa, (34.) gilde þäs pyttes hlâford þæra nŷtena vurđ! and þät þär deád byđ, byđ his.

35. Gif ûtancymene oxa ôđres oxan gevundađ, gesyllon þone oxan and tôdælon þät vurđ and þäs deádan hold him betvŷnan!

36. Gif se oxa hnitol väs and se hlâford hine ne heóld, gilde oxan mid oxan and häbbe him þone deádan!

Cap. XXII.

1. Gif hvâ styldđ oxan odđe sceâp and ofslihđ, sylle fîf oxan for ânne and feóver scêp for ân!

2. Gif man þeóf gemête and he hûs brece and hine man þar gevundie, se slaga biđ unscildig.

3. Gif he sunnan scînendre þät dêđ, he biđ scildig and svelte he! gif he näbbe, hvät he viđ þære stale sylle, sylle man hine viđ feó!

4. Gif man cucu finde, þät he stäl, oxa odđe assa odđe scêp, gilde be tvîfealdon!

5. Gif hvâ ät äceras odđe vîngerd, gylde of his âgenum be þäs demmes ehte!

6. Gif fŷr bärne mûgan odđe standende äceras, gylde þone byrst, þe þät fŷr ontende!

7. Gif hvâ befäst his feoh tô hyrdnysse and hit man forstyldđ þam, þe hit underfêhđ, gif man þone þeóf finde, gilde be tvîfealdon!

---

31. Filium quoque et filiam si cornu percusserit, simili sententiæ subjacebit. — 32. Si servum ancillamque invaserit, triginta siclos argenti domino dabit, bos vero lapidibus opprimetur. - 33. Si quis cisternam foderit et non operuerit eam cecideritque bos aut asinus in eam, (34.) reddet dominus cisternæ pretium jumentorum; quod autem mortuum est, ipsius erit. — 35. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, vendent bovem vivum et divident pretium, cadaver autem mortui inter se dispertient. — 36. Sin autem sciebat, quod bos cornupeta esset, et non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove et cadaver integrum accipiet.

XXII, 1. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem et occiderit, quinque boves pro uno bove restituet et quatuor oves pro una ove. — 2. Si effringens vir domum fuerit inventus et accepto vulnero mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. — 3. Quod si non habuerit, quod pro furte reddat, ipse venundabitur. — 4. Si inventum fuerit apud eum, quod furatus est, vivens, sive bos sive asinus sive ovis, duplum restituet. — 5. Si læserit quispiam agrum vel vineam et dimiserit jumentum suum, ut depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea. pro damni æstimatione restituet. — 6. Si ignis comprehenderit acervos frugum sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit. — 7. Si quis commendaverit amico pecuniam in custodiam et ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerit, si invenitur fur, duplum reddet.

22[4]) cuca Thw. — 22[6]) standenne Thw.

8. Gif se hûshlâford hit nât, lâdie hine!

9. And gif him man gedême, gilde tvîfealdon!

10. Gif hvâ befästð his nêhstan ænig nŷten and hit byð deád oððe gelefed oððe ätbroden and hit nân man ne gesihð, (11.) sylle him âð and ne nŷde hine tô gilde!

12. Gif hit forstolen beó, gilde þam hlâforde þone byrst!

13. Gif hit vildeór âbîtað, bere forð þät âbitene and ne âgife!

14. Se þe ät his nêhstan hvät tô læne âbit, gif hit gelefed bið oððe deád bäftan þam hlâforde, nŷde hine man, þät he hit gilde.

15. Gif hit beforan þam hlâforde väs, ... for his veorces hîre!

16. Gif hvâ lîð mid unbeveddudre fæmnan, nyme he hig tô rihtvîfe!

17. Gif se fäder hig him syllan nelle, gilde be þære giftan mæðe!

18. Ne læt þu lybban, þâ þe geunlybban vircon!

19. Þone þe hæme við nŷten, ne læt þu lybban!

20. Se þe godun offrie bûtan gode ânum, sleá hine man!

21. Ne geunrêt þu älþeódige! ge væron älþeódie on Egipta lande.

22. Ne derıað vudevun and steópcildum!

23. Gif ge him deriað, hig hrŷmað tô me and ic gehîre hira hreám (24.) and ic eóv ofsleá mid svurdê and eóver vîf beóð vudevan and eóver bearn steópcild.

26. Gif þu ved nime ät þînum næhstan, âgif him his reáf ær sunnan setlgange!

28. Ne tæl þu ne virig þu þînes folces ealdor!

29. Ne yld þu mid teóðungum ne mid frumsceattum! sylle me þîn forme bearn!

---

8. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos et jurabit, quod non extenderit manum in rem proximi sui. — 9. Et si illi judicaverint, duplum reddet. — 10. Si quis commedaverit proximo suo ju- mentum et mortuum fuerit aut debilitatum vel captum ab hostibus nullusque hoc viderit, (11.) suscipiet dominus juramentum et ille reddere non cogetur. — 12. Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino. — 13. Si comestum a bestia, deferat ad eum, quod occisum est, et non restituet. — 14. Qui a proximo suo quidquid mutuo postulaverit et debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur. — 15. Quod si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum fuerit pro mercede operis sui. — 16. Si quis dormierit cum virgine necdum desponsata, habebit eam uxorem — 17. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis. — 18. Maleficos non patieris vivere. — 19. Qui coierit cum jumento, morte moriatur! — 20. Qui immolat diis, occidetur, præterquam domino soli. — 21. Advenam non contristabis; advenæ enim fueritis in terra Ægypti. — 22. Viduæ et pupillo non nocebitis. — 23. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me et ego audiam clamorem eorum (24.) percutiamque vos gladio et erunt uxores vestræ viduæ et filii vestri pupilli. — 26. Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. — 28. Diis non detrahes et principi populi tui non maledices. — 29. Decimas tuas et primitias tuas non tardabis reddere; primogenitum filiorum

---

22[8]) hus hlaforde Thw. — 22[10]) geleved Thw. — 22[11]) geleved Thw.

30. Dô eall svâ of hrîđerum and of sceâpun! seofon dagas hit biđ mid his mêder: syle hit me on þam ehtuđan!

31. Þät flæsc, þät vildro âbiton, ne ete ge, ac veorpađ hit hundum!

Cap. XXIII.

1. Ne underfô geleáse gevitnysse! ne filig þu þam folce, þe yfel vylle dôn!

2. Ne beforan manegon sôđes ne vanda!

3. Ne miltsa þu þearfan on gemange!

4. Gif þu gemête þînes feóndes oxan ođđe assan, læd hine tô him!

5. Gif þu geseó his assan licgan under byrđene, ne gâ þu þanon, ac hefe hine up mid him!

6. Ne þu ne vanda on þearfan dôme!

7. Fleóh leásunga! unscildigne and rihtvîsne ne ofsleh þu!

8. Ne nim þu lâc, þâ âblendađ glævne and âvendađ rihtvîsra vord!

9. Ne beó þu älþeódigum gram! for þam ge væron älþeódie on Egipta lande.

10. Sâv six gêr þîn land and gadera his västmas!

11. And læt hit restan on þam seofođan, þät þearfan eton þär of and vildeór! dô svâ on þînum vînearde and on þînum elebeámon!

12. Virc siv dagas and gesvîc on þam seofođan, þät þîn oxa and þîn assa hig gereston and þät þînre vylne sunu sŷ gehyrt and se ûtan cumena!

13. Healdađ ealle þâ þing, þe ic eóv sæde, and ne sverie ge þurh ûtencymena goda naman!

14. Þriva on gêre gevurđiađ mînne freóls! þu ytst þeorfsymbel.

---

tuorum dabis mihi. — 30. De bobus quoque et ovibus similiter facies; septem diebus sit cum matre sua! die octava reddas illum mihi. — 31. Carnem, quæ a bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus.

XXIII, 1. Non suscipies vocem mendacii; non sequeris turbam ad faciendum malum. — 2. Nec (in judicio) plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies. — 3. Pauperis non misereberis in judicio. — 4. Si occurreris bovi inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum! — 5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo. — 6. Non declinabis in judicium pauperis. — 7. Mendacium fugies; insontem et justum non occides. — 8. Nec accipies munera, quæ etiam excoecant prudentes et subvertunt verba justorum. — 9. Peregrino molestus non eris, quia et ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti. 10. Sex annis seminabis terram tuam et congregabis fruges ejus. — 11. Anno autem septimo requiescere facies eam, ut comedant pauperes et bestiæ agri; ita facies in vinea et in oliveto tuo. — 12 Sex diebus operaberis; septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus et refrigeretur filius ancillæ tuæ et advena. — 13. Omnia, quæ dixi vobis, custodite; et per nomen externorum deorum non jurabitis. — 14. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis.

22[30]) hruþerum Thw. mæder Thw.

15. Seofon dagas ge etað þeorf, svâ ic þe bebeád, on þäs mônðes tîd nivra västma, þâ þu ût âfôre of Egipta lande. Ne cymst þu bûtan älmyssan on mîne gesihðe.

16. Heald þâ symbeltîde þäs mônðes frumsceatta þînes veorces, þe þu on lande sævst, and on gêres ûtgange, þonne þu gegaderast þîne västmas tôgädere!

17. Þriva on gêre älc væpnedman ätŷvð beforan drihtne.

18. Ne offra þu þînre onsägednysse blôd uppan beorman! ne se rysel ne belîfð ôð morgen.

19. Bring þîne frumsceattas tô godes hûse!

20. Nu ic sende mînne engel, þät þe læde in tô þære stôve, þe ic gegearvode.

21. Gîm his and gehîr his stemne! for þam he ne forgifð, þonne ge singiað, and mîn nama ys on hym.

22. Ic beó þînra feónda feónd (23.) and þe in gelæde tô Amoreus lande.

24. Ne geeáðmêd þu hira godas, ac tôbrec hira anlîcnyssa!

25. Þeóviað drihtne! ic gebletsie eóv and dô älce untrumnysse fram eóv (26.) and geîce eóver dagas (27.) and âflŷme þîne fŷnd beforan þe.

28. And ic âsende hyrnytta, þe âflŷmað Eseum and Chananeum (29.) tvelf mônðum, ær þu in fare.

31. Ic sette þîne gemæro fram þære reádan sæ ôð Palastinas sæ and fram þam vêsten ôð flôd.

32. Nafa þu nâne sibbe við hira godas, (33.) þî läs hig þe besvîcon!

---

15. Septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto; non apparebis in conspectu meo vacuus. — 16. Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, qnæcumque sem naveris in agro: solemnitatem quoque in exitu anni, quando co gregaveris fruges tuos de agro. — 17. Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram domino deo tuo. — 18. Non immolabis super fermento sanguinem victimæ meæ, nec remanebit adeps usque mane. — 19. Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum dei tui. — 20. Ecce ego mittam angelum meum, qui introducet te in locum, quem paravi. — 21. Observa eum et audi vocem ejus, quia non dimittet, cum peccaveris, et est nomen meum in illo! — 22. Inimicus ero inimicis tuis (23.) et introducam te in Amorrhæum. — 24. Non adorabis deos eorum, sed confringes statuas eorum. — 25. Servietisque domino, ut benedicam tibi et auferam infirmitatem de medio tui; (26.) numerum dierum tuorum implebo (27.) inimicorumque tuorum coram te terga vertam, (28.) emittens crabrones prius, qui fugabunt Hevæum et Chananæum, antequam introeas, (29.) . . . . . uno anno. — 31. Ponam autem terminos tuos a mari rubro usque ad mare Palæstinorum atque a deserto usque ad fluvium. — 32. Non inibis cum eis foedus nec cum diis eorum, (33.) ne forte peccare te faciant.

23[16]) þæ þu on Thw. — 23[32]) nan Thw.

Cap. XXIV.

1. He cväđ tô Moise: Âstîh tô drihtne, þu and Aaron, Nadáb and Abiu and hundseofontig ealde of Israhêla folce, and eáđmêdađ feorr!

2. Moises âna âstîhđ tô drihtne.

3. Moises com eft and rehte þam folce ealle drihtnes vord, þe he spräc.

4. Moyses vrât ealle drihtnes spræca and ârâs on morgen and getimbrode ân veofod ät þam munte nyđeverdon and tvelf mearca on tvelf Israhêla mægđum.

5. Moises sende cnihtas, þät offrodon tvelf cealfas.

6. And Moises nam healf þät blôd and dyde on geryde orcas and gêt þät ôđer uppan þät veofod.

7. And rædde his bôc þam folce and hig cvædon: Ve dôđ ealle þâ þing, þe drihten bebeád, and beóđ hîrsume.

8. And he nam þät blôd and sprengde þät folc and cväđ: Þis ys þære treóvđe blôd, þe drihten eóv behêt be eallon þison spræcon.

9. Moises and Aaron, Nadab and Abiu and hundseofontig Israhêla folces ealdra âstâh.

10. And hig gesâvon Israhêla god: under his fôtun väs svilce þäs stânes [veorc], þe man Saphiros on Lêden nemđ, and svilce seó heofone, þonne heó smylte byđ.

11. Israêla bearn gesâvon drihten, and æton and druncon.

Cap. XXIX.

9. Siđđan þu gehâlgast hira handa, (10.) þu offrast ân celf;
11. And þu cvelst hit on drihtnes gesihđe viđ þære cŷđnesse; Aaron and his suna settađ hira handa uppan his heafod. geteldes dura.

XXIV, 1. Moysi quoque dixit: Ascende ad dominum, tu et Aaron, Nadab et Abiu et septuaginta senes ex Israel et adorabitis procul. — 2. Solusque Moyses ascendit ad dominum. — 3. Venit ergo Moyses et narravit plebi omnia verba domini, quæ locutus est. — 4. Scripsit autem Moyses universos sermones domini, et mane consurgens ædificavit altare ad radices montis et duodecim titulos per duodecim tribus Israel. — 5. Misitque juvenes et immolaverunt vitulos. — 6. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis et misit in crateras, partem autem residuam fudit super altare. — 7. Legitque volumen foederis audiente populo, qui dixerunt: Omnia, quæ locutus est dominus, faciemus et erimus obedientes.— 8. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum et ait: Hic est sanguis foederis, quod pepigit dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. — 9. Ascenderuntque Moyses et Aaron, Nadab et Abiu et septuaginta de senioribus Israel. — 10. Et viderunt deum Israel et sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini et quasi coelum, cum serenum sit. — 11. Videruntque filii Israel deum et comederunt et biberunt.

XXIX, 9. Postquam initiaveris manus eorum, (10.) applicabis vitulum imponentque Aaron et filii ejus manus super caput illius. — 11. Et mactabis eum in conspectu domini juxta ostium tabernaculi testimonii.

24[9]) ealdro Thw. — 29) vor v. 9 scheint etwas zu fehlen; es ist von der Priesterweihe die Rede.

12. And þu nymst cealfes blôd mid þînum fingrê on þäs veofodes hyrnan and gîtst þät ôđer undernyđan.

13. And þone rysel and þære lifre nett and tvegen lundlagan mid gelynde þu bärnst þär uppan.

14. Þäs cealfes flæsc and fell and gôr þu bärnst ûte bûton fyrdvîcon, for þam hit ys for synne.

15. Nym ânne ramm! Aaron and his suna settađ hira handa uppan his heafod.

16. Þonne þu hine cvelst, þu nymst his blôd and gîtst âbûtan þät veofod.

17. Þone ramm þu snîđst tô sticcon; his inneverde and his fêt þu legst uppan his heafod.

18. And þu offrast ealne þone ram on fŷres byrne uppan þam veofode: he ys drihtne vynsum onsägednys.

19. Þu nymst ôđerne ram and Aaron and his suna settađ heora handa ofer his heafod.

20. And þonne þu hine offrast, þu nymst his blôd and smîtst ofer ûteverd Aarones svŷđre eáre and his suna and ofer hira handa þûman and þäs svŷđran fôtes micclan tân, and þu gîtst þät blôd uppan þät veofod and ymbeûtan.

21. And þonne þu nymst of þam blôde, þe ys uppan þam veofode, and of þam smiring-ele, þu sprengst Aaron and his reáf and his suna and hira reáf.

22. Þu nymst þone rysle of þam ramme and þone tägl and þone heorthaman and þære lifre nett and tvegen lundlagan mid gelynde and þone svŷđran bôh, for þam hit ys hâlgung-ram, (23.) and ânne holne hlâf mid elê gesprengedne and ânne gebîgedne hlâf of þæra þeorfra hlâfa vindle beforan drihtne.

---

12. Sumptumque de sanguine vituli pones super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus. — 13. Sumes adipem, qui operit intestina, et reticulum jecoris ac duos renes et adipem, qui super eos est, et offeres incensum super altare. — 14. Carnes vero vituli et corium et fimum combures foris extra castra, eo quod pro peccato sit. — 15. Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponent Aaron et filii ejus manus. — 16. Quem cum mactaveris, tolles de sanguine ejns et fundes super altare. — 17. Ipsum arietem secabis in frusta, lotaque intestina ejus ac pedes pones super caput illius. — 18. Et offeres totum arietem in incensum super altare; oblatio est domino odor suavissimus. — 19. Tolles quoque arietem, super cujus caput Aaron et filii ejus ponent manus. — 20. Quem cum immolaveris. sumes de sanguine ejus et pones super extremum auriculæ dextræ Aaron et filiorum ejus et super pollices manus eorum ac pedis dextri fundesque sanguinem super altare per circuitum.—21. Cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, et de oleo unctionis, asperges Aaron et vestes ejus, filios et vestimenta eorum. — 22. Tolles adipem de ariete et caudam et arvinam, quæ operit vitalia, ac reticulum jecoris et duos renes atque adipem, qui super eos est, armumque dextrum, eo quod sit aries consecrationis, (23.) tortamque panis unius crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu domini.

29[17]) snitst Thw. heofod Thw. — 29[21]) sprenst Thw. — 29[22]) heartaman Thw. — 29[23]) gesprengendne Thw. gebigendne Thw.

24. And þu setst ealle þâ uppan Aarones handa and his suna and gehâlgast hig and upp âhefst beforan drihtne.

25. And þu nymst eall of hira handum and onälst beforan drihtne, for þam hit ys his offrung.

26. Þu nymst þät anribb of þam ramme, þe Aaron [of] gehâlgod [väs], and gehâlgast hit and upp âhefst beforan drihtne and hit gescîtt tô his dæle.

27. And eác þu gehâlgast þät gehâlgode anribb and þone bôh, þe þu of þam ramme âsyndrodest, [28.] þe Aaron of gehâlgod väs and his suna, and hig gesceótađ tô Aarones dæle and his suna êcre lage fram Israhêla bearnum.

29. Þät hâlie reáf, þät Aaron veređ, his suna habbađ äfter him, þät hig sîn gesmirode on þam and hira handa gehâlgode.

30. Seofon dagas he veređ þät, se þe tô bisceope biđ gesett for hine, þät he þênie on þam hâlig-erne.

31. Þu nymst þære hâlgunge ramm and sŷđst his flæsc on hâligre stôve.

32. And Aaron and his suna etađ of þam; hig etađ þâ hlâfas on þam vindle on þäs geteldes forebirig.

33. Ne ete nân ûtancymen of þâm!

34. And gif þär hvät tô lâfe beó, bärn þät on morgen!

35. Dô ealle þâ þing, þe ic þe bebeád ofer Aaron and ofer his suna! seofon dagas þu gehâlgast hira handa.

36. And þu offrast älcê däg ân cealf for synne and þu âclænsast þät veofod and smirest and gehâlgast.

37. Seofon dagas þu feormast þät veofod and hâlgast, and hit biđ hâligra hâlig, and älc þæra, þe his onhrînđ, biđ gehâlgod.

---

24. Ponesque omnia super manus Aaron et filiorum ejus et sanctificabis eos elevans coram domino. — 25. Suscipiesque universa de manibus eorum et incendes in conspectu domini, quia oblatio ejus est. — 26. Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram domino et cedet in partem tuam. — 27. Sanctificabisque et pectusculum consecratum et armum, quem de ariete separasti, (28.) quo initiatus est Aaron et filii ejus, cedentque in partem Aaron et filiorum ejus jure perpetuo a filiis Israel. — 29. Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea et consecrentur manus eorum. — 30. Septem diebus utetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus, ut ministraret in sanctuario — 31. Arietem autem consecrationis tolles et coques carnes ejus in loco sancto, (32.) quibus vescetus Aaron et filii ejus; panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent. — 33. Alienigena non vescetur ex eis. — 34. Quod si remanserit, mane combures reliquias igni. — 35. Omnia, quæ præcepi tibi, facies super Aaron et filiis ejus; septem diebus consecrabis manus eorum. — 36. Et vitulum pro peccato offeres per singulos dies, mundabisque altare et unges illud in sanctificationem. — 37. Septem diebus expiabis altare et sanctificabis et erit sanctum sanctorum; omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

29[26]) an ribb Thw. — 29[27]) an ribb Thw. — 29[28]) gesceataþ Thw. — 29[30]) halierne Thw. — 29[37]) hâligre Thw.

38. Þu dêst älcê däg on þät veofod tvâ enetere lamb, (39.) ân lamb on morgen, ôðer on æfen, (40.) teóðan dæl smedeman mid gecnucedon elê gesprengedne and vîn tô offrunge.

41. Ôðer lamb þu offrast on æfen äfter þære dägrêd-offrunge gevunan (42.) ät þäs geteldes dura beforan drihtne, þar ic gesette, þät ic sprece tô þe.

44. And þar ic hâlgie þät geteld and þät veofod and Aaron and his suna.

45. And ic eardie on middan Israhêla bearnum, (46.) ic drihten, þe eóv ût âlædde of Egypta lande.

Cap. XXXI.

12. Drihten spräc tô Moise and cväð: (13.) Healdað mînne restedäg! he ys tâcn betvux me and eóv.

14. Se þe hine besmît; svelte he deáðê! se þe veorc virce, forvurðe he!

15. Six dagas þu vircst; on þam seofoðan þu rest!

17. On six dagon god gevorhte heofon and eorðan and on þam seofoðan he hine reste.

18. He sealde Moise tvâ stænene vexbreda mid godes handa âgrafene on Sinai dûne.

Cap. XXXII.

1. Þâ þät folc geseh, þät Moises väs lange uppan þam munte and nyðer ne eode, and hig gegaderodon hig ealle tôgädere ongên Aaron and cvædon: Ârîs and virce us godas, þät faron beforan us! ve nyton, hvät Moises gefaren häfð, þe us ût âlædde of Egipta lande.

2. Þâ cväð Aaron tô him: Nymað gyldene eárhringas of eóver vîfa eáron and of eóver dôhtra and bringað tô me!

---

38. Hoc est, quod facies in altari: agnos anniculos duos per singulos dies, 39. unum agnum mane et alterum vespere, (40.) decimam partem similæ conspersæ oleo tuso et vinum ad libandum. — 41. Alterum vero agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis (42.) ad ostium tabernaculi testimonii coram domino, ubi constituam, ut loquar ad te. — 44. Ibique sanctificabo tabernaculum testimonii cum altari et Aaron cum filiis suis — 45. Et habitabo in medio filiorum Israel, (46.) ego dominus, qui eduxi eos de terra Ægypti.

XXXI, 12. Et locutus est dominus ad Moysen dicens: (13.) Videte, ut sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me et vos! — 14. Qui polluerit illud, morte morietur; qui fecerit in eo opus, peribit anima illius. — 15. Sex diebus facietis opus; in die septimo est requies sancta domino. — 17. Sex enim diebus fecit dominus coelum et terram, et in septimo ab opere cessavit. — 18. Deditque dominus Moysi duas tabulas lapideas scriptas digito dei.

XXXII, 1. Videns autem populus, quod moram faceret descendendi Moyses, congregatus adversus Aaron dixit: Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant: Moysi enim, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. — 2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de uxorum filiarumque vestrarum auribus et afferte ad me.

29[40]) gesprengendne Thw. — 29[41]) on ofen Thw.

4. Þâ nam he þät gold and gêt ân celf and hig cvædon: Israhêl, þis ys þîn god, þe þe ût âlædde of Egipta lande!

5. Þâ Aaron þät geseah, þâ timbrode he veofod beforan him and hêt bydelas beódan and þus cveđan: Tô morgen biđ drihtnes simbeldäg.

6. And he ârâs on morgen and hî brôhton offrunga and gesibsume onsägednyssa, and þät folc sät and ät and dranc, and ârison and plegedon.

7. Drihten spräc tô Moise: Gâ nyđer! þîn folc häfđ gesingod, þe þu ût âlæddest of Egipta lande.

8. Hig bugon rađe of þam vege, þe þu him tæhtest; hig habbađ him gegoten ân gylden celf and habbađ him for god and gebiddađ him þär tô and offriađ him; þät Israhêlisce folc cväđ: Þis ys ûre god, þe us ût âlædde of Egipta lande.

9. And eft drihten cväđ tô Moise: Ic geseó, þät þis folc ys heardes môdes.

10. Læt me, þät ic hig fordô, nu hig me âbolgen habbađ! and ic sette þe tô ealdre ofer micle þeóde and mære.

11. Moises gebäd hine tô drihtne and cväđ: Ne beó þu yrre ongên þîn folc, þêh hig âgylt habbon, (12.) þät þâ Egiptiscan ne cveđon, þät þu hig lîtelîce ût âlæddest and syđđan âcvealdest! miltsa þînum folce, þêh hit gesyngod häbbe, (13.) for þâm getreóvđum, þe þu Abrahame gehête, þät þu voldest his cynn gemenigfealdan svâ steorran beóđ on heofenum!

14. And drihtnes yrre vearđ gelîđegod ongên þät folc.

15. Moises eode þâ âdûn of þam munte and häfde him on handa tvâ stænene tabulan, (16.) þâ væron mid godes âgenum fingrê âvritene.

17. Þâ cväđ Iosue tô Moise: Hvät ys þis hreám, þe ic gehîre on þîs folce, svilce hit gefeoht sî?

---

4. Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio et fecit ex eis vitulum conflatilem, dixeruntque: Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.— 5. Quod cum vidisset Aaron, ædificavit altare coram eo et præconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas domini est. — 6. Surgentesque mane obtulerunt holocausta et hostias, et sedit populus manducare et bibere et surrexerunt ludere.— 7. Locutus autem est dominus ad Moysen: Vade, descende! peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. — 8. Recesserunt cito de via, quam ostendisti eis, feceruntque sibi vitulum conflatilem et adoraverunt atque immolantes ei hostias dixerunt: Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. — 9. Rursumque ait dominus ad Moysen: Cerno, quod populus iste duræ cervicis sit. — 10. Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos et deleam eos faciamque te in gentem magnam! — 11. Moyses autem orabat dominum dicens: Cur irascitur furor tuus contra populum tuum? — 12. Ne dicant Ægyptii 'Callide eduxit eos, ut interficeret', esto placabilis super nequitia populi tui! — 13. Recordare Abraham, cui jurasti dicens: Multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli.— 14. Placatusque est dominus adversus populum suum. — 15. Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu sua, (16.) scriptas et factas opere dei; scriptura quoque dei erat sculpta in tabulis. — 17. Dixit

---

32[8]) væge Thw. — 32[12]) cvæþon Thw. — 32[13]) getreoþum Thw. — 32[17]) svilc Thw.

18. Þâ cväđ Moises tô him: Nis se hreám tô gefeohte, ac singende stefne ic gehîre.

19. Þâ Moises tô þâm fyrdvîcon com, þâ geseh he þät gildene celf, þe hig gevorht häfdon him tô gode, and þät folc eall singende âbûtan þät celf; þâ verp he þâ tabulan of his handa, þät hig eall tôburston.

20. And nam þät gildene celf, þät hig gevorht häfdon, and forbärnde and forbrytte eall tô duste.

21. Þâ cväđ Moises tô Aarone: Hvät häfđ þis folc gedôn? hit häfđ gevorht âne þâ mæstan synne and gode þâ lâđustan.

22. Þâ andsvarude Aaron Moise and cväđ: Hlâford, ne belg þu ongên me! þu canst þis folc, þät hit eall tô yfele gevend ys.

23. Hig cvædon tô me, þâ þu him fram være and viđ god spæce: Niton ve, hvät Moises gefaran häfđ, þe us ût âlædde of Egipta lande. And þät folc bäd me, þät hig môston him vircan godas, svâ þâ Egiptiscan dydon.

24. Þâ cväđ ic tô him: Nymađ eall eóver gold and bringađ tô me and eóver eárhringas and eóver dôhtra! And hig brôhton þâ hira gold tô me and ic hêt hit veorpan on fŷr and vircan þär of ânes celfes gelîcnysse.

25. Þâ geseh Moises, þät Aaron häfde bereáfod þät folc ät hira golde for þam unrihte, þe hig gedôn häfdon, and þät Moise vel lîcode, þät hig ät hira golde bereáfode væron.

26. Þâ cväđ Moises tô þam folce: Älc þæra, þe godes freónd sî, filie me tô däg, þät ve mâgon vrecan godes yrre on þâm mannon, þe god forlæten habbađ! Þâ beáh eall Leuiges mægđ tô Moise.

27. Þâ cväđ Moises tô Leuies mægđe: Nymađ eóvre væpn and gâđ forđ mid me and vrecađ godes yrre on þâm mannum, þe hyne forlæten habbađ, and ne sparige eóver nân ne brôđor ne sunu ne mæg, þe þät unriht ongên god vorhton!

28. And Leuiges mægđ dyde eall, svâ Moises him bebeád, and ofslôgon on hira âgenum cynne þreó and tventig þûsendra manna.

---

autem Iosue ad Moysen: Ululatus pugnæ auditur in castris. — 18. Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, sed vocem cantantium ego audio. — 19. Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum et choros, projecitque de manu tabulas et confregit eos. (20.) Arripiensque vitulum, quem fecerant, combussit et contrivit usque ad pulverem. — 21. Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum? — 22. Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus! tu enim nosti populum istum, quod pronus sit ad malum. — 23. Dixerunt mihi: Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus quid acciderit; fac nobis deos, qui nos præcedant! — 24. Quibus ego dixi: Quis vestrûm habet aurum? Tulerunt et dederunt mihi et projeci illud in ignem, egressusque est hic vitulus. — 25. Videns ergo Moyses populum, quod esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominium sordis), (26) ait: Si quis est domini, jungatur mihi! Congregatique sunt ad eum filii Levi, (27) quibus ait: Ponat vir gladium super femur suum, ite et occidat unusquisque fratrem et amicum et proximum suum! — 28. Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysi, cecideruntque quasi viginti tria millia hominum.

32[24]) cväþe ic Thw.

29. Þâ cväđ Moises tô him: Tô däg ge habbađ gode gecvêmede and eóvere handa gehâlgode, for þî þe ge eóvre âgene nêhstan ofslôgon, þe gode âbulgon.

20. Äfter ôđron däge Moises spräc tô Israhêla folce and cväđ tô him: Ge syngodon þâ mæstan synne ongên god, and gif ic drihten æniges þinges biddan dear for eóvre scilde, ic ville for eóv gebiddan.

31. Þâ gebäd Moises tô drihtne and cväđ: Ic hâlsige þe, drihten, miltsa þison folce, þeáh hit gesingod häbbe! hig vorhton him gildene godas and forlêton þe.

32. Forgif him þâ synne! and gif þu him gemiltsian nelt, âdilga me of þînre bêc, þe þu me on âvrite!

33. Drihten andsvarode Moise and cväđ tô him: Se þe on me gesyngađ, ic hine âdilge of mînre bêc.

34. Gâ þu and læde þis folc þäder, þe ic þe ær sæde! and mîn engel färđ beforan þe and on þam îtemistan däge ic gevrece þâ synne, þe þis folc viđ me gevorht häfđ.

35. And þis Irahêlisce folc ys ofslagen for þam gylte, þe hig vorhton þät gildene celf and vurđoden hit for god and forlêton me.

Cap. XXXIII.

1. Drihten cväđ tô Moise: Far of þisse stôve and þîn folc tô þam lande, þe ic behêt Abrahame and Isaace and Iacobe! and ic hit sylle þînum cynne.

2. And ic sende mînne engel beforan þe and drîfe ût Chananeum and Etheum and Ferezeum and Eueum and Iebuseum.

3. And þu färst on þät land, þe ys västmbære ægđer ge on hunie ge on meoluce; ne fare ic sylf mid þe, for þam þe þis folc ys heardheort, þê läs ic þe be vege fordô.

4. Þät folc veóp, þâ hig þis gehîrdon, and hira nân hine ne scrîdde, svâ hira gevuna väs.

5. Drihten cväđ tô Moise: Sege þam folce, þät hig sind heard-

---

29. Et ait Moyses: Consecrastis hodie manus vestras domino, unusquisque in filio et in fratre suo — 30. Facto autem altero die locutus est Moyses ad populum: Peccastis peccatum maximum; ascendam ad dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro. — 31. Reversusque ad dominum ait: Obsecro, peccavit populus iste feceruntque sibi deos aureos: (32.) Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti! — 33. Cui respondit dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo. — 34. Tu autem vade et duc populum istum, quo locutus sum tibi! angelus meus præcedet te; ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum. — 35. Percussit ergo dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

XXXIII, 1. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: Vade, ascende de loco isto, tu et populus tuus, in terram, quam juravi Abraham, Isaac et Iacob dicens: Semini tuo dabo eam. — 2. Et mittam præcursorem tui angelum, ut ejiciam Chananæum et Amorrhæum et Hethæum et Pherezæum et Hevæum et Iebusæam. — 3. Et intres in terram fluentem lacte et melle; non enim ascendam tecum, quia populus duræ cervicis es, ne forte disperdam te in via. — 4. Audiensque populus hunc sermonem luxit et nullus ex more indutus est cultu suo. — 5. Dixitque dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel: Populus duræ cervicis es;

heorte! æne ic fare tô þe and âdilgige þe: âlege nu þîne glenga, þät ic vite, hû ic þe ymbe dô!

6. Þät Israhêlisce folc âlêdon hira glenga on Oreb dûne.

7. Þâ hêt Moises sleán ân geteld bûtan hira vîcstôve and nemde hit godes geteld, and þät folc, þe häfde ænige spræce, eode ût tô þam getelde.

8. Þonne Moises ût eode tô þam getelde, eall þät folc ârâs and stôdon on hira durum and beheóldon Moises, ôđ þät he inn eode tô þam getelde.

9. Þonne he inn eode, þonne com genip and stôd ät þære dura and god spräc viđ Moises.

10. And hig ealle gesâvon, þät þät genip stôd ät þäs geteldes dura.

11. Drihten spräc viđ Moises, svâ man spricđ viđ his freónd; and þâ he cirde tô þære vîcstôve, þâ gebâd Iosue Nunes sunu on þam getelde.

12. Moises cväđ tô drihtne: Þu bîdst me, þät ic læde ût þis folc and ne gesegst me, hväne þu mid me sendan ville, and cvîst: Ic can þe be naman and þu häfst gife beforan me.

13. Gif ic häbbe ænige gife beforan þe, ätŷv me þîne ansîne, þät ic cunne þe and häbbe gife beforan þînum eágum! sceáva þis folc!

14. And drihten cväđ: Mîn ansîne färđ beforan þe and ic sylle þe reste.

15. Þâ cväđ Moises: Gif þu silf mid us ne färst, ne læde þu us of þisse stôve!

16. Be hvam mâgon ve vitan, þät ve gife habbon beforan þe, bûtan þu fare mid us, þät us ealle menn vurđion, þe ofer eorđan eardiađ?

---

semel ascendam in medio tui et delebo te; jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam, quid faciam tibi. — 6. Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum a monte Horeb. — 7. Moyses quoque tabernaculum tetendit extra castra vocavitque nomen ejus tabernaculum foederis; et omnis populus, qui habebat aliquam quæstionem, egrediebatur ad tabernaculum. — 8. Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs et stabat unusquisque in ostio papilionis sui aspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tabernaculum. — 9. Ingresso autem illo descendebat columna nubis et stabat ad ostium loquebaturque cum Moyse, (10.) cernentibus omnibus, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. — 11. Loquebatur autem dominus ad Moysen, sicut solet loqui homo ad amicum suum; cumque ille reverteretur in castra, Iosue filius Nun non recedebat de tabernaculo. — 12 Dixit autem Moyses ad dominum: Præcipis, ut educam populum istum, et non indicas mihi, quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris: Novi te ex nomine et invenisti gratiam coram me. — 13. Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te et inveniam gratiam ante oculos tuos! respice populum tuum hanc gentem! — 14. Dixitque dominus: Facies mea præcedet te et requiem dabo tibi. — 15. Et ait Moyses: Si tu non ipse præcedas, ne educas nos de loco isto! — 16. In quo enim

---

33[12]) bitst Thw. — 33[13]) annsine Thw.

17. Drihten cväđ tô Moise: Ic dô, svâ þu cvæde; þu häfst gife beforan me and ic cann þe be naman.

18. And Moises cväđ: Ätŷv me þîn vuldor!

19. Þâ andsvarode he and cväđ: Ic ätŷve þe älc gôd and ic beó genemned þîn drihten and ic gemiltsige þam þe ic ville and þam þe me lîcađ.

20. And eft he cväđ: Ne miht þu me geseón; ne gesihđ me nân lybbende mann.

22. Ic gescilde þe mid mînre svŷđran handa þâ hvîle, þe ic forđ gâ.

23. And ic dô mîne hand âveg and þu gesihst me äftevearde; ne miht þu mîne ansîne geseón.

Cap. XXXIV.

1. And he cväđ siđđan: Virc þe tvâ stænene tabulan þâm ôđrum gelîce! and ic vrîte þär on þâ vord, þe on þâm ôđrum væron, þe þu bræce.

2. Beó tô morgen gearu and gâ uppan Sinai dûne and stand mid me uppan þære dûne ufeveardre!

3. Ne cume nân mann uppan þære dûne ne nân nŷten!

4. He vorhte tvâ stænene tabulan, svilce þâ ôđre væron, and ârâs on niht and eode uppan Sinai dûne, svâ drihten him bebeád, and bär þâ tabulan mid him.

5. And drihten eode nyđer þurh þät genip; þâ Moises stôd mid him and nemde drihtnes naman.

6. And cväđ, þâ he forđ eode: Drihten vealdend, mildheort god, ârfäst and geþildig and sôđfäst, þu þe gehiltst mildheortnysse (7.) and âgiltst fädera unrihtvîsnysse hira bearnum!

---

scire poterimus invenisse gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum, ut glorificemur ab omnibus populis, qui habitant super terram? — 17. Dixit autem dominus ad Moysen: Verbum istud, quod locutus es, faciam; invenisti enim gratiam coram me et teipsum novi ex nomine. — 18. Qui ait: Ostende mihi gloriam tuam! — 19. Respondit: Ego ostendam omne bonum tibi et vocabo in nomine domini coram te et miserebor, cui voluero, et clemens ero, in quem mihi placuerit. — 20. Rursumque ait: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo et vivet. — 22. Protegam te dextera mea, donec transeam. — 23. Tollamque manum meam et videbis posteriora mea; faciem autem meam videre non poteris.

XXXIV, 1. Ac deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum! et scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregisti. — 2. Esto paratus mane, ut ascendas in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis! — 3. Nullus ascendat tecum montem! boves quoque et oves non pascantur econtra! — 4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant, et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei dominus, portans secum tabulas. — 5. Cumque descendisset dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen domini. — 6. Quo transeunte coram eo, ait: Dominator dominus deus, misericors et clemens, patiens et multæ miserationis ac verax, qui custodis misericordiam (7.) et qui reddis iniquitatem patrum filiis!

33[22]) handan Thw. — 33[23]) äftevardne?

8. And Moises cväđ: (9.) Gif ic gife häbbe on þînre gesihđe, ic bidde þe, þät þu fare mid us, for þam þis folc ys heardheort; forgif us ûre synna, þät ve beón þîne âgene!

10. Drihten him andsvarode and cväđ: Ic sylle mîne getreóvđe eallum geleáfullum and ic virce þâ tâcnu, þe næfre nân man ne geseah ær on ânum lande, þät þis folc geseó drihtnes egeslîce veorc, þe ic virce betveohs bim.

11. Heald ealle þâ þing, þe ic þe tô däg beád! ic silf âdrîfe ût beforan þe Amorreum and Chananeum and Etheum, Pherezeum and Eueum and Iebuseum.

12. Varna, þät þu næfre freóndrædene nyme viđ þâ landes men!

13. Ac tôvyrp hira veofudu and tôbrec hira andlîcnyssa and forceorf hira vudas!

14. Ne geeáđmêde þu þe tô hira unrihtum godum.

15. Ne nim þu nâne sibbe viđ þäs landes menn, þê läs þe hira ænig þe svîce! ne et þu of hira offrunga, þe hig offriađ hira godum and geeáđmêdađ hira hearga!

16. Ne nim þu vîf of hira cynne þînum sunum, þê läs þe hig gedôn, þät þîne bearn singion on hira godas, äfter þam þe hig singiađ!

17. Ne virc þu þe gegotene godas!

18. Þeorfne hlâf þu scealt etan seofon dagas, svâ is þe bebeád, on nivra mônđa tîde; sôđlîce on lengtentîde mônđes tîde þu fôre of Egipta lande.

19. Älc frumcenned þing væpnedcynnes biđ mîn of eallum nŷtenum ge of hrîđerum ge of sceâpon.

20. Assan frumcennede þu scealt âlŷsan mid sceâp; gif þu þonne vurđ for hit ne sylst, hit sceal sveltan. Þînra bearna frumcenned þu scealt âlŷsan: ne cum þu tô mînum hûse îdelhende!

---

8. Et Moyses ait: (9.) Si inveni gratiam in conspectu tuo, obsecro, ut gradiaris nobiscum (populus enim duræ cervicis est) et auferas nostra peccata nosque possideas. — 10. Respondit dominus: Ego inibo pactum videntibus cunctis, signa faciam, quæ numquam visa sunt super terram, ut cernat populus iste opus domini terribile, quod facturus sum. — 11. Observa cuncta, quæ hodie mando tibi! ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amorrhæum et Chanaanæum et Hethæum, Pherezæum quoque et Hevæum et Iebusænm. — 12. Cave, ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias! — 13. Sed aras eorum destrue, confringe statuas lucosque succide! — 14. Noli adorare deum alienum! — 15. Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum, ne, cum fornicati fuerint cum diis suis et adoraverint simulacra eorum, vocet te quispiam, ut comedas de immolatis! — 16. Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis. ne fornicari faciant et filios tuos in deos suos. — 17. Deos conflatiles non facies tibi. — 18. Septem diebus vesceris azymis, sicut præcepi tibi, in tempore mensis novorum; mense enim verni temporis egressus de Ægypto. — 19. Omne quod aperit vulvam generis masculini, meum erit, de cunctis animantibus tam de bobus quam de ovibus. — 20. Primogenitum asini redimes ove; sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur; primogenitum filiorum tuorum redimes, nec apparebis in conspectu meo vacuus.

34[19]) hruþerum Thw.

21. Virc six dagas and freólsa þone seofođan!

23. Þriva on gêre älc væpnedman sceal cuman tô godes hûse.

24. And ic âdrîfe hæđene fram þe and gerŷme þîne gemæro.

27. Drihten cväđ tô Moise: [Vrît], þät ic behêt þe freóndscipe and Israhêla folce!

28. Moyses väs þâ mid drihtne feóvertig daga and feóvertig nihta, svâ he ne ät ne dranc, and vrât þâ tyn vord, þe drihten him bebeád!

29. Þâ Moises nyđer eode of Sinai dûne, he häfde þâ tabulan on handa and nyste, þät he väs gehyrned, for þam þe he viđ god spräc.

30. Aaron and Israhêla folc gesâvon, þät Moises väs gehyrned and ne dorston him neâh cuman.

31. Þâ clipode he hig; þâ cirde Aaron and þâ yldestan men tô him, and siđđan he viđ hig spräc, (32.) þâ com eall Israhêla folc tô him and he bebeád him ealle þâ þing, þe drihten bebeád him on Sinai dûne.

33. And þonne he viđ hig gesprecen häfde, he hêng hrägl beforan his nebb.

Cap. XXXV.

1. Moises cväđ tô eallum Israhêla folce: Þis synd þâ þing, þe drihten bebeád.

2. Vircađ six dagas and freólsiađ þone seofođan gode tô vurđmynte! se þe vircđ on þam seofođan däge, sî he ofslagen!

3. Ne onäle ge nân fŷr on þam däge!

---

21. Sex diebus operaberis, die septimo cessabis. — 23. Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu dei. — 24. Tulero gentes a facie tua et dilatavero terminos tuos. — 27. Dixitque dominus ad Moysen: Scribe verba hæc, quibus et tecum et cum Israel pepigi foedus! — 28. Fuit ergo ibi cum domino quadraginta dies et quadraginta noctes; panem non comedit et aquam non bibit, et scripsit in tabulis verba foederis decem. — 29. Cumque descenderef de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii et ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis domini. — 30. Videntes autem Aaron et filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere. — 31. Vocatique ab eo reversi sunt tam Aaron quam principes synagogæ; et postquam locutus est ad eos, (32.) venerunt ad eum etiam omnes filii Israel, quibus præcepit cuncta, quæ audierat a domino in monte Sinai. — 33. Impletisque sermonibus posuit velamen super faciem suam.

XXXV, 1. Dixit ad omnem turbam filiorum Israel: Hæc sunt, quæ jussit dominus fieri. — 2. Sex diebus facietis opus; septimus dies erit vobis sanctus et requies domini; qui fecerit opus in eo, occidetur. — 3. Non succendetis ignem per diem sabbati.

34[33]) hrægle Thw.

V.

LEVITICUS.

Hêr onginneđ seó þridde bôc, þe ys genemned on Ebrêisc Uaiecra and Leviticus on Grêcisc and Ministerialis on Lŷden, þät ys Þênungbôc on Englisc, for þam þâra sacerda þênunga sind þar âvritene.

Cap. I.

1. Drihten clipode tô Moise on þære hâlgan vurđungstôve and þus cväđ:

2. Sege Israhêla bearnum: Gif hvilc eóver ville gode offrunga bringan of nŷtenum, þät ys of hrîđerum and of sceâpum,

3. And seó offrung be þam fullan beón scile, þonne bringe he of hrîđerum ân unvemme oxancelf tô þære hâlgan stôve dura drihten mid tô gladienne,

4. And âsette his hand ofer þære offrunge heafod! þonne biđ heó andfenge and fremiende tô his clænsunge.

5. Offrige þonne þät celf beforan drihtne and Aarones suna þäs sacerdes offrion þäs celfes blôd and geóton embûtan þät veofod, þe ys beforan þære hâlgan stôve dura!

6. And hyldon þâ offrunge and ceorfon tô sticcon!

7. And dôn fŷr innan þät veofod (8.) uppan þâm sticceon, þe þär tôsnidene beóđ, þät heafod and ealle þâ þing, þe tô þære lifre clifiađ!

9. And vaxan þät inneverde and þâ fêt! and se sacerd forbärnđ þâ drihtne tô leóhte and tô vynsumum stence.

10. Gif seó offrung þonne beó of sceâpon ođđe of gâtum, bring enitre offrunge and unvemme!

11. And offrige þâ beforan drihtne ät þäs veofudes sîdan, þe ys

---

I, 1. Vocavit Moysen et locutus est ei dominus de tabernaculo testimonii, dicens: (2.) Loquere filiis Israel: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam domino de pecoribus, id est de bobus et ovibus, (3.) si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii ad placandum sibi dominum, (4.) ponetque manum super caput hostiæ et acceptabilis erit atque in expiationem ejus proficiens, (5.) immolabitque vitulum coram domino et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi, (6.) detractaque pelle hostiæ artus in frusta concident (7.) et subjicient in altari ignem (8.) et membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet et cuncta, quæ adhærent jecori, (9.) intestinis et pedibus lotis aqua, adolebitque ea sacerdos in holocaustum et suavem odorem domino. — 10. Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris, masculum absque macula offeret (11.) immolabitque ad latus altaris, quod re-

---

1[6]) þa sticceon Thw. — 1[10]) sceopon Thw.

on norđhealfe, and geóton Aarones suna þät blôd uppan þät veofud embûtan!

12. And tôdælon þâ limu, þät heafod and ealle þâ þing, þe tô þære lifre clifiađ, and lecgeon uppan þone vudu, þe man þät fŷr sceal under dôn!

13. Vaxan þonne þät inneverde! and se sacerd bärnđ hit eall uppan þam veofude tô vinsumum svärce.

14. Gif seó offrung þonne biđ of fugelum, þonne bringe he turtlan and culfran briddas!

15. And offrige þam sacerde ät þäm veofude and bîge þone svuran and læte yrnan þät blôd nyđer andlang þäs veofudes!

16. And vurp þone cropp and þâ feđera viđ äftan þät veofod on eásthealfe on þære stôve, þe man þâ axan gît!

17. Âbred of þâ fiđeru, näs ne cerfe, and bärne hig uppan þam veofude drihtne tô offrunge and tô vinsumum svärce!

Cap. II.

1. Þonne man bringe offrunge drihtne, nime smedeman and geóte ele on uppan and stôr!

2. And bringe tô Aarones sunum þäs sacerdes annd nime hira âne hand fulle smideman and eles and stôres and lecge uppan þät veofod drihtne tô vurđunga!

3. And þät þär tô lâfe biđ, þät biđ Aarones and his bearna.

4. Bring clæne ofenbacene hlâfas mid elê geâsmirede bûtan beorman, (6.) tôbrec hig litlum and geóte ele on uppan!

11. Ne dô mann nânne beorman ne hunig tô nânre offrunga!

12. Bringađ dæl þär of and ne cume hit uppan þam veofude!

13. Þu scealt [bringan sealt] tô älcere offrunge.

---

spicit ad aquilonem, coram domino; sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum (12.) dividentque membra, caput et omnia, quæ adhærent jecori, et ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis, (13.) intestina vero et pedes lavabunt aqua: et oblata omnia adolebit sacerdos super altare in odorem suavissimum domino. — 14. Si autem de avibus oblatio fuerit, de turturibus aut pullis columbæ, (15.) offeret eam sacerdos ad altare et retorto ad collum capite decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris, (16.) vesiculam vero gutturis et plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam in loco, in quo cineres effundi solent, (17.) confringetque ascellas ejus et non secabit et adolebit super altare; oblatio est suavissimi odoris domino.

II, 1. Anima cum obtulerit oblationem, simila erit ejus oblatio fundetque super eam oleum et ponet thus, (2.) ac deferet ad filios Aaron sacerdotes, quorum unus tollet pugillum plenum similæ et olei ac totum thus et ponet memoriale super altare in odorem suavissimum domino. — 3. Quod autem reliquum fuerit, erit Aaron et filiorum ejus. — 4. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, panes scilicet absque fermento conspersos oleo, (6.) divides eos minutatim et fundes super eos oleum. — 11. Nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini. — 12. Primitias tantum eorum offeretis, super altare vero non imponetur. — 13. In omni oblatione tua offeras sal.

1[12]) lima Thw. — 2[7]) þas sacerdes Thw.

Cap. III.

1. Gif he hrîđeru offrian ville, bringe unvemme fear ođđe heáfre!
2. And setton Aarones suna hira handa uppan þære offrunga heafod! and geótađ þät blôd ymbeûtan þät veofud.
3. And bringon þone rysle, þe þâ heortgesîda mid beóđ ofervrigen, and eall, þät þär inne fättest sî, (4.) and þâ lundlagan mid hira [rysle]!
5. And bärnon uppan þam veofode drihtne tô lâce!
6. Gif he sceâp bringe, ram ođđe eóve, sîn hig unvemme!
7. Gif he lamb bringe, (8.) geóton Aarones suna his blôd imbûtan þät veofod!
9. And bringon drihtne þone risel and tägl (10.) and gelynde, (11.) and bärne se sacerd hit uppan þam veofode!
12. And gif man gât offrige, (13.) dô man on þâ ylcan vîsan!
14. Älc rysel sceal drihtne tô leóhte! (17.) ne ete ge nâđer ne rysel ne blôd!

Cap. IV.

3. Gif se gehâlgoda sacerd syngađ and dêđ, þät þät folc syngie, offrige drihtne unvemme celf (4.) and læde hit tô þäs temples dura!
5. Nyme þonne of þäs celfes blôde (6.) and sprenge seofon sîđon on þäs temples vahrift!
13. Gif eall Israhêla folc syngađ þurh ungeviss, (14.) bringe ân celf tô þam temple and læde hit tô þære dura!
15. And setton þäs folces ealdoran hira handa uppan his heafod, and þonne þät celf geoffrod sig, (16.) nime se sacerd his blôd (17.) and dyppe his finger þär on and sprenge seofon sîđon on þät ryft!

III, 1. Quod si de bobus voluerit offerre, marem sive feminam immaculata offeret, (2.) Ponetque manum super caput victimæ fundentque filii Aaron sanguinem per altaris circuitum, (3.) et offerent adipem, qui operit vitalia, ut quidquid pinguedinis est intrinsecus, (4.) duos renes cum adipe, quo teguntur, (5.) adolebuntque ea super altare in oblationem domino. — 6. Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio, sive masculus sive femina, immaculata erant. — 7. Si agnum obtulerit, (8.) fundent filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris (9.) et offerent domino adipem et caudam (10.) utrumque reniculum cum adipe, qui est juxta illa, (11.) et adolebit ea sacerdos super altare. — 12. Si capra fuerit ejus oblatio, (13.) fundent filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris. — 14. Tollentque ex ea in pastum ignis dominici adipem. — 17. Nec sanguinem nec adipem omnino comedetis.

IV, 3. Si sacerdos, qui unctus est, peccaverit delinquere faciens populum, offeret vitulum immaculatum domino (4.) et adducet illum ad ostium tabernaculi, (5.) hauriet quoque de sanguine vituli (6.) aspergetque eo septies contra velum sanctuarii. — 13. Quod si omnis turba Israel per imperitiam fecerit, quod contra mandatum domini est, (14.) offeret vitulum adducetque eum ad ostium tabernaculi (15.) et ponent seniores populi manus super caput ejus, immolatoque vitulo (16.) inferet sacerdos de sanguine, (17.) tincto digito aspergens septies contra velum.

3[3]) ofervrihđ Thw. — 4[14]) læd Thw.

18. And smîte of þam sylfan blôde on þäs veofodes hyrnan and geóte, þät þär tô lâfe biđ, ät þam veofode nyđan!

19. And bärne þone rysel uppan þam veofode (20.) and gebidde se sacerd for hig (21.) and forbärne þät celf bûtan þære vîcstôve!

22. Gif se ealdor syngađ, (23.) bringeđ ânne buccan tô bôte.

27. Gif folces man sýngađ þurh nytenyss (28.) and his gylt undergit, bringe âne gât tô þam temple!

Cap. V.

1. Gif man vât, þät ôđer mân sverađ, he biđ scildig, gif he hit forhilđ.

4. Se man, þe sveređ mân and eft his gilt onget, (6.) bringe ân cilforlamb tô bôte ođđe gât for hine and for his synne!

7. And gif he nýten näbbe, bringe tvâ turtlan ođđe tvegen culfran briddas, ânne for þære synne, ôđerne tô offrunga!

11. Gif he näbbe turtlan ne culfran, he bringe melu!

Cap. VI.

19. Drihten spräc tô Moise and þus cväđ:

20. Beód Aarone and his sunum, þät hig bringan drihtne tô offrunge on þam däge, þe hig man smirađ and hâlgađ, melues þone teóđan dæl þäs gemetes, þe man nemđ ephi, healf ær undern, healfe ofer undern!

21. Þâ sceolon beón elê bracene and vearme.

23. Ne ete nân man of þæra sacerda offrunga, ac forbärne hig man ealle!

24. Drihten spräc tô Moise and þus cväđ: (26.) Ne ete nân man of þære offrunga, þe man drihtne bringeđ, bûtan þâ sacerdas and hira cynn!

---

18. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris, (19.) omnemque adipem adolebit super altare (20.) rogante pro eis sacerdote, (21.) et comburet vitulum extra castra — 22. Si peccaverit princeps, (23.) offerat hircum immaculatum. — 27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam (28.) et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.

V, 1. Si peccaverit anima et audierit vocem jurantis testisque fuerit, nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. — 4. Anima, quæ juraverit et postea intellexerit delictum suum, (6.) offerat agnam sive capram pro ea et pro peccato ejus! — 7. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures vel duos pullos columbarum, unum pro peccato et alterum in holocaustum! — 11. Quod si non quiverit offerre turtures aut pullos columbarum, offerat similam!

VI, 1. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: (20.) Hæc est oblatio Aaron et filiorum ejus, quam offerre debent domino in d e unctionis suæ: decimam partem ephi offerent similæ, mediam ejus mane et medium ejus vespere, (21.) quæ in sartagine oleo conspersa frigetur; offerent autem eam calidam. — 23. Omne sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedetur ex eo. — 24. Locutus est autem dominus ad Moysen dicens: (26.) Sacerdos, qui offert, comedet hostiam in loco sancto.

4[21]) forbärn Thw. — 4[23]) bringađ Thw. — 5[1]) vât þær Thw. — 6[20]) Bedd Aarone Thw. — 6[21]) æle Thw. bacene? — 6[26]) bringaþ Thw.

Cap. VII.

17. And gif þär hvät tô lâfe bið ofer þâ tvegen dagas, forbärne hit man þäs þriddan däges!

25. Gif hvâ þät smeru oðde þät blôd it, þe bið gode geoffrud, he sceal forvurðan.

32. Se svîðra bôh and þâ ribb sceal beón Aarones and his sunena of þære offrunga, þe man for gesibbsumnysse offrað.

Cap. VIII.

1. Drihten spräc tô Moises and þus cväð: (2.) Nim Aaron and his suna and hira reáf and smiring-ele and ân celf for synne and tvegen rammas and þeorfe hlâfas!

3. And gadera eall folc tô þäs temples dura!

4. Moises dyde, svâ drihten bebeád (5.) and cväð tô þam folce: Þis drihten bebeád.

6. He þvôh þâ Aaron and his suna, (7.) and scrîdde þone bisceop mid lînenum reáfê and girde hine and dyde ymbe hine blæhvene tunecan and lêde eaxlclâð ofer hine.

8. And band tô þam rationale, on þam väs âvriten Lâr and Sôðfästnys.

9. And band his heafod mid clâðê and mid gehâgodon gildenbladê, svâ drihten him bebeád.

10. And he nam þäne smiring-ele (11.) and smirode þâ hâlgan stôve and þät veofod and ealle hira fatu and hâlgode þät ârfät.

12. And he gêt ele uppan Aarones heafod and smirode hine and gehâlgode.

13. And he scrîdde his suna mid and girde hig and hûfode, svâ drihten bebeád.

VII, 17. Quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet. — 25. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum domino, comederit, peribit de populo suo. — 31. Pectusculum autem erit Aaron et filiorum ejus; (32.) armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis.

VIII, 1. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: (2.) Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum et unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis (3.) et congregabis omnem coetum ad ostium tabernaculi. — 4. Fecit Moyses, ut dominus imperaverat, congregataque omni turba (5.) ait: Iste est sermo, quem jussit dominus fieri. — 6. Cumque lavisset Aaron et filios ejus, (7.) vestivit pontificem subucula linea, accingens eum balteo et induens cum tunica hyacinthina et desuper humerale imposuit. (8.) quod adstringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina et Veritas, (9.) cidari quoque texit caput et super eam posuit laminam auream consecratam, sicut præceperat ei dominus. — 10. Tulit et unctionis oleum (11.) unxitque tabernaculum et altare et omnia vasa ejus labrumque sanctificavit oleo; (12.) quod fundens super caput Aaron unxit eum et consecravit. — 13. Filios quoque ejus vestivit tunicis lineis et cinxit balteis imposuitque mitras, ut jusserat dominus.

7[25]) blôd hit Thw. — 7[32]) offriað Thw. — 8[9]) heofod Thw. gilden beade Thw.

14. And brôhte ân celf for synne, and Aaron and his suna setton hira handa uppan his heafod.

15. And offrodon hit and smiredon þäs veofodes hyrnan mid þam blôdê and guton, þät þär tô lâfe väs, under þät veofod.

16. And bärndon þone rysle and þâ lundlagan uppan þam veofode.

17. And þät celf hig bärndon bûtan þære vîcstôve mid felle and mid flæsce, svâ him drihten beád.

18. Hig offrodon ânne ram (19.) and guton his blôd imbûtan þät veofod.

20. And curfon þone ram eall tô sticceon (21.) and forbärndon uppan þam veofode; for þam þe he väs drihtnes offrung.

23. Þâ Moises þone ramm offrude, he äthrân mid þam blôdê Aarones svîđre eáre and his svîđran þûman and þäs vynstran fôtes miclan tân.

24. Þâ he þus gedôn häfde, he gêt þät blôd uppan þät veofod, þe þär tô lâfe väs.

25. Þone tägl and eal þät smeru and tvegen lundlagan mid gelyndum (28.) hig forhärndon uppan þam veofode.

31. And þâ he hig þus gehâlgode häfde, þâ cväđ he: Seóđađ eóverne mete beforan þäs temples dura and etađ þär þâ, svâ drihten bebeád and þus cväđ: Ete Aaron and his suna!

32. And svâ hvät svâ þär tô lâfe beó ođđe of flæsce ođđe of hlâfe, forbärne man þät!

33. Ne fare ge seofon dagum of þære stôve durum, (35.) ac healdađ þär vearde däges and nihtes, svâ drihten bebeád!

36. Aaron and his sunu dydon ealle þâ þing, þe drihten him bebeád þurh Moisen.

---

14. Obtulit et vitulum pro peccato, cumque super caput ejus posuissent Aaron et filii ejus manus suas, (15.) immolavit eum; hauriens sanguinem et tincto digito tetigit cornua altaris et fudit reliquum sanguinem ad fundamentum ejus. — 16. Adipem vero, qui erat super vitalia, duosque renunculos adolevit super altare, (17.) vitulum cum pelle et carnibus cremans extra castra, sicut præceperat dominus. — 18. Obtulit et arietem (19.) et fudit sanguinem ejus per circuitum altaris, (20.) ipsumque arietem in frusta concidens (21.) incendit eum super altare, eo quod esset holocaustum domino. — 23. Quem cum immolasset Moyses, tetigit sanguine extremum auriculæ dextræ Aaron et pollicem manus ejus dextræ, similiter et pedis. — 24. Cumque ita fecisset, reliquum fudit sanguinem super altare. — 25. Adipem vero et caudam omnemque pinguedinem, quæ operit intestina, et duos renes cum adipibus suis (28.) adolevit super altare. — 31. Cumque sanctificasset, dixit: Coquite carnes ante fores tabernaculi et comedite eas! panes quoque consecrationis edite, sicut præcepit dominus dicens: Aaron et filii ejus comedent eos. — 32. Quidquid autem reliquum fuerit de carne et panibus, ignis absumet. — 33. De ostio tabernaculi non exibitis septem diebus, (35.) sed die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias: sic enim mihi præceptum est. — 36. Feceruntque Aaron et filii ejus cuncta, quæ locutus est dominus per manum Moysi.

8[31]) etaþ þæra, sva Thw.

Cap. IX.

1. Âfter seofon dagum Moises clipode Aaron and his suna and þâ betstborenan of Israhêla folce and cväđ tô him:
2. Offriađ ân celf and ânne ram for synne, ægđer unvemme!
3. And beódađ Israhêla folce, þät hig offrian for synne buccan and celf and lamb, älc enitre and unvemme, (4.) and for gesibsumnysse oxan and ramm! tô däg drihten ätŷvđ.
5. Hig nâmon þâ ealle þâ þing, þe Moises him bebeád, and brôhton tô þäs temples dura.
6. And Moises cväđ tô þam folce: Virceađ, þät drihten eóv bebeád! and drihten eóv ätŷvđ.
23. Þâ Aaron geoffrud häfde and þät folc gebletsod, svâ Moises him bebeád, þâ eode he nyđer. Þâ ätŷvde godes vuldor eallum þam folce.
24. And com fŷr of gode and forbärnde ealle þâ offrunga, þe uppan þam veofude væron, and þâ þät folc þät geseah, þâ feóllun hig niđer and hêredon drihten.

Cap. X.

1. Þâ nâmon Aarones suna Nadab and Abiud hira stôrcillan and onäldon þär on ungehâlgod fŷr, þät him forboden väs, beforan gode.
2. And fŷr com þär-rihte and forbärnde hig tô deáđe. (3.) Þâ svûgode Aaron and väs sârig.
4. Þâ beád Moises Missahêle and Elisapham Acsichêles sunum, Aarones fäderan, þät hig nâmon hira mâga lîc and bæron bûtan vîcstôve.
5. And hig eodon sôna and bæron hig âveg and vurpon hig ût, svâ him beboden väs.

IX, 1. Facto autem octavo die vocavit Moyses Aaron et filios ejus et majorcs natu Israel, dixitque ad Aaron: (2.) Offer vitulum pro peccato et arietem sine macula! — 3. Et ad filios Israel loqueris: Tollite hircum pro peccato et vitulum atque agnum anniculos et sine macula, (4.) bovem et arietem pro pacificis! hodie enim dominus apparebit vobis. — 5. Tulerunt ergo cuncta, quæ jusserat Moyses, ad ostium tabernaculi, (6.) ubi ait Moyses ad multitudinem: Iste est sermo, quem præcepit dominus; facite! et apparebit vobis dominus. — 23. Ingressi autem Moyses et Aaron in tabernaculum et deinceps egressi benedixerunt populo, apparuitque gloria domini omni multitudini, (24.) et ecce egressus ignis a domino devoravit holocaustum super altare; quod cum vidisset turba, laudaverunt dominum ruentes in facies suas.

X, 1. Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron thuribulis obtulerunt coram domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. — 2. Egressusque ignis a domino devoravit eos et mortui sunt, (3.) tacuitque Aaron. — 4. Vocatis autem Moyses Misaele et Elisaphan filiis Oziel, patrui Aaronis, ait ad eos: Ite et tollite fratres vestros et asportate extra castra! — 5. Confestimque pergentes tulerunt eos et ejecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.

10[4]) Missabele and Elifaphan ac Sicheles Thw.

6. Moises cväđ tô Aarone and tô Eleazare and tô Ithamare his sunum: Forlætađ eóvre hreóvsunga, þê läs ge habban godes yrre!

8. Drihten spräc tô Aarone and tô his sunum: (9.) Ne drince ge nân þing, þe man mäg druncen of beón, þonne ge gân in tô þære hâlgan stôve, þê läs ge sveltan!

Cap. XI.

1. Drihten spräc tô Moise and tô Aarone: (2.) Secgađ Israhêla bearnum, (3.) þät hig eton þâ nŷtenu, þe hira clâve tôdælede beóđ and ceóvađ!

4. Ne ete ge þâ þing, þe ceóvađ and clâve ne tôdælađ svâ olfend!

6. Hara (7.) and svŷn (8.) synd forbodene tô äthrînenne.

9. Ne ete ge nânne fisc bûton þâ þe habbađ finnas and scilla; (12.) þâ ôđre synd unclæne.

13. Ne ete ge nân þing hafoccynnes ne earncynnes (16.) ne ûlan (17.) ne nân hrefncynnes!

Cap. XVIII.

16. Ne hæme nân man viđ his mâgan ne viđ his mæges vîf!

30. Healdađ mîne bebodu! ne dô ge þâ þing, þe þâ didon, þe beforan eóv væron, þê läs ge beón besmitene! ic eom drihten eóver god.

Cap. XIX.

3. Ârvurđiađ eóverne fäder and eóvre môdor and healdađ mîne rästdagas!

11. Ne stel þu, ne leóh þu, ne besvîc þu þînne nêxtan!

12. Ne svera þu mân on mînum naman! ic eom drihten.

---

6. Locutusque est Moyses ad Aaron et ad Eleazar et Ithamar filios ejus: Capita vestra nolite nudare et vestimenta nolite scindere, ne super omnem coetum oriatur indignatio! — 8. Dixit quoque dominus ad Aaron: (9.) Vinum et omne, quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini.

XI, 1. Locutusque est dominus ad Moysen et Aaron, dicens: (2.) Dicite filiis Israel: (3.) Omne, quod habet divisam ungulam et ruminat in pecoribus, comedetis. – 4. Quidquid autem ruminat et habet ungulam, sed non dividit eam sicut camelus, non comedetis illud. — 6. Lepus quoque (7.) et sus, (8.) horum carnibus non vescemini nec cadavera contingetis. — 9. Omne, quod habet pinnulas et squamas tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis; (12.) cuncta, quæ non habent pinnulas et squamas in aquas, polluta erunt. — 13. Comedere non debetis aquilam et gryphem et haliæetum (16.) et noctuam et accipitrem (17.) et mergulum et ibin.

XVIII, 16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis; (20.) cum uxore proximi tui non coibis. — 30. Custodite mandata mea! nolite facere, quæ fecerunt hi, qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis! ego dominus deus vester.

XIX, 3. Unusquisque patrem suum et matrem suam timeat! sabbata mea custodite! — 11. Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. — 12. Non perjurabis in nomine meo; ego dominus.

10[9]) drincan of beón Thw. sveltun Thw. — 19[3]) eovrre modor Thw.

13. Ne bysmra þu þînne mæg! nafa þu âne niht unforgolden þäs veorc, þe þe virce!

14. Ne virige þu deáfe, ne scremme þu blinde! ondræd þînne god!

15. Ne dêm nân unriht, ne forseoh þu þearfan, ne ârvurđa þone rîcan! dême rihte þînum nêxtan!

16. Ne beó þu sacfull! (17.) ne hata þu þînne nêxtan on þînre heortan, ac þreá hine openlîce!

18. Ne tŷn þu þîne neâhgebûras! lufa þînne freónd svâ þe sylfne! ic eom drihten.

19. Healdađ mîne æ! ne dô þu, þät nŷtenu hæmon mid ôđres cynnes nŷtenum! ne sâv þu þînne äcyr mid gemengedum sædê!

23. Ne ete ge þæra treova blêda, þâ ge plantigeađ, (25.) ær þam fîftan geâre!

26. Ne eton ge blôd! ne ne gîmon hvata ne svefna!

27. Ne ge eóv ne efesion ne beard ne sciron!

29. Ne læt þu þîne dôhtor beón myltestre, þê läs þîn land sig mid mânê gefylled!

31. Ne gîm þu drŷcräfta ne galdra!

32. Ârvurđa ealdne man and ondræd þe þînne god!

33. Ne hyrve ge ûtancymenne man, (34.) ac sî he gemang eóv svâ inlendisc and lufiađ hine svâ eóv sylfe, for þam þe ge væron ût âcymene on Egipta lande!

35. Habbađ rihtne anmittan (36.) and emne væga and emne gemetu and sestras! ic eom drihten eóver god, þe eóv âlædde of Egypta lande.

37, Healdađ mîne bebodu and mîne dômas!

---

13. Non facies calumniam proximo tuo; non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. — 14. Non maledices surdo, nec coram coeco pones offendiculum, sed timebis dominum. – 15. Non injuste judicabis; non consideres personam pauperis nec honores vultum potentis! juste judico proximo tuo! — 16. Non eris criminator; (17.) non oderis fratrem tuum in corde tua, sed publice argue eum! — 18. Non memor eris injuriæ civium tuorum; diliges amicum tuum sicut teipsum; ego dominus. — 19. Leges meas custodite! jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus; agrum tuum non seres diverso semine. — 23. Quando plantaveritis ligna pomifera, non edetis ex eis; (25.) quinto autem anno comedetis fructus. — 26. Non comedetis cum sanguine; non augurabimini nec observabitis somnia. — 27. Neque in rotundum attondebitis comam nec radetis barbam. — 29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra et impleatur piaculo! — 31. Non declinetis ad magos nec ab ariolis aliquid sciscitemini! — 32. Honora personam senis et time deum tuum! — 33. Si moratus fuerit advena inter vos, non exprobretis ei, (34.) sed sit inter vos quasi indigena et diligetis eum quasi vosmetipsos! fuistis enim et vos advenæ in terra Ægypti. — 35. Nolite facere iniquum aliquid in mensura! (36.) statera justa et æqua sint pondera, justus modius æquusque sextarius! ego dominus deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti. — 37. Custodite omnia præcepta mea et universa judicia!

19[33]) -cymene Thw.

Cap. XX.

2. Gif ænig man gelŷfe on Moloches hearch, svelte he deáđê! stæne hine man mid stânum!
9. Gif hvâ virigđ his fäder and his môdur, he sceal sveltan.
27. Se man, þe begâ viccecräft, svelte he deáđê!

Cap. XXIII.

1. Drihten spräc tô Moise and þus cväđ: (2.) Sege Israhêla folce: Þis sind þâ dagas, þe ge sceolun drihtne hâlgian and vurđian.
5. On þam feóverteóđan däge þäs forman mônđes on æfen biđ drihtnes färeld.
10. And þonne ge in cumađ on þät land, þe ic eóv sille, (22.) ne rîpe ge tô clæne ne ge ne gaderion þâ ear, þe bäftan eóv beóđ, ac lætađ þearfan and ût âcymene hig lesan!

Cap. XXIV.

10. Sum Egiptisc man gestrînde sunu be Israhêliscum vîfe onmang Israhêla folce. Þâ flât he viđ ânne Israhêliscne man.
11. And hyrvde godes naman and virigde hine. Þâ lædde hine man tô Moise; his môdor [väs genemned] Salomith Dabrius dôhtor of Danis cynne.
12. And hig didon hine on cveartern, ôđ hig viste, hvät drihten be him tæhte.
13. Þâ cväđ drihten tô Moise: (14.) Lêd ût þone hirvend viđ ûtan þâ vîcstôve and setton ealle, þâ þe his vord gehîrdon, hira handa uppan his heafod and oftorfige eall þät folc hine!
15. And cveđ tô Israhêla folce: (16.) Se man, þe virigđ drihtnes naman, svelte he deáđê!
17. Se þe man ofslihđ ođđe gevundađ, he sceal sveltan.

XX, 2. Si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur! populus lapidabit eum. — 9. Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur.— 27. Vir, in quo pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriatur!

XXIII, 1. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: (2.) Loquere filiis Israel et dices ad eos. Hæc sunt feriæ domini, quas vocabitis sanctas. — 5. Mense primo, quarta decima die mensis ad vesperum Phase domini est. — 10. Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, (22.) et messueritis segetem (22.) non secabitis eam usque ad solum nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas.

XXIV, 10. Ecce egressus filius mulieris Israelitidis, quem peperat de viro Ægyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israhelita. — 11. Cumque blasphemasset nomen et maledixisset ei, adductus est ad Moysen; vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan. — 12. Miseruntque eum in carcerem, donec nossent, quid juberet dominus. — 13. Qui locutus est ad Moysen: (14.) Educ blasphemum extra castra et ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus et lapidet eum populus universus! — 15. Et ad filios Israel loqueris: (16.) Qui blasphemaverit nomen domini, morte moriatur! — 17. Qui percusserit et occiderit hominem, morte moriatur!

20[2]) hæne hine Thw. — 23[1]) spræce Thw. — 23[22]) þa eorþe bäftan Thw. þearfan ac Thw.

18. Se þe orf ofslihđ, gilde heafod viđ heafode!

19. Gií neâhgebûr viđ ôderne âgilte, dô him man þät ylce, þät he þam ôđrum dyde!

20. Gilde eáge viđ eágan and tôđ viđ têđ, (22.) sî he landes man, sî he ûtlendisc!

23. Israhêlâ bearn dydon, svâ drihten Moise bebeád.

Cap. XXV.

1. Drihten spräc tô Moise on Sinai dûne and cväđ: (2.) Sprec tô Israhéla folce þâs vord: þonne ge in cumađ on þät land, þe ic eóv sylle, freólsiađ drihtnes restedäg!

3. Six geâr þu scealt sâvan and vircean þînne vîneard and gaderian his västmas.

4. Þät seofođe gêr þät land biđ freóh þurh drihtnes gife; ne sâv þu þonne ne rîp ne þînne vîneard ne virce, (5.) ne his västmas ne gadera, þonne hig veaxađ sylfvilles, for þam þe hit biđ restegêr!

10. And þät fîfteóđe gêr biđ hâlig and forgifenisse gêr *); on þam forgifenisse geâre man sceal freógan älcne þeóvan: bûton he fram his hlâforde nelle, læde man hine tô þäs temples dura and þirlige his eáre mid âle and beó he æfre syđđan þeóv!

17. Ne svencađ eóvre mâgas! ondrædađ eóverne drihten god!

18. Healdađ mîne bebodu and mîne dômas, þät ge lybbon eóvre lîf bûtan älcre sorge!

20. Gif hvâ þonne cvyđ: Hvät ete ve on þam seofođan geâre, gif ve ne sâvađ ne ne gaderiađ ûre västmas?

21. Ic eóv sylle mîne bletsunga, þät ân geâr bringđ þreóra geâra västmas.

22. Sâvađ on þam eahteođan geâre and etađ ealde västmas ôđ þät nigođe geâr and ôđ nive cumađ!

---

18. Qui percusserit animal, reddet animam pro anima. — 19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit, sic flet ei. — 20. Oculum pro oculo, dentem pro dente restituet, (22.) sive peregrinus sive civis peccaverit. — 23. Feceruntque filii Israel, sicut præceperat dominus Moysi.

XXV, 1. Locutusque est dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens: (2.) Loquere filiis Israel et dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum domino! — 3. Sex annis seres agrum tuum et putabis vineam tuam colligesque fructus ejus. — 4. Septimo autem anno sabbatum erit terræ, requietionis domini; agrum non seres et vineam non putabis; (5.) quæ sponte gignet humus, non metes: annus enim requietionis terræ est. — 10. Sanctificabisque annum quinquagesimum et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ; unusquisque rediet ad familiam pristinum. — 17. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque deum suum. — 18. Facite præcepta mea et judicia custodite, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore! — 20 Quod si dixeritis: 'Quid comedemus anno septimo, si non severimus neque collegerimus fruges nostras?' — 21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto et faciet fructus trium annorum. — 22. Seretisque anno octavo et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum, donec nova nascentur.

24[18]) heofod viđ heofode Thw. — 25[2]) spræc Thw. — 25[3. 5]) hira væstmas Thw. — 25[5]) resten ger Thw. — *) gere Thw. — 25[22]) of þät migoþe geare Thw.

23. Ne sylle ge þät land on êce yrfe, for þam þe hit ys godes and ge synd ût âcymene and mîne tilian!

25. Gif þin vanspêdiga mæg beó mid þe, (27.) ne nim þu nâ mâre ät him tô hŷre, þonne þu sealdest!

37. Ne syle þu þîn feoh tô hŷre!

39. Ƿeáh þîn nêhxta for his yrmđe gange on þeóvet, nafa þu hine for veal and for mêdgildan!

42. Hig sind mîne þeóvas and ic hig âlædde of Egipta lande.

44. Nabbon ge vealas ne vylna on eóvrum cynne, ac of þâm þeódum, þe eóv ymbûtan synd, and of ûtancymenum!

55. Israhêla bearn sind mîne þeóvas, þe ic ût âlædde of Egipta lande; ic eom drihten eóver god.

Cap. XXVI.

1. Ne virce ge eóv hearga ne âgrafene godas! ic eom drihten.

3. Gif ge healdađ mîne bebodu, (4.) ic eóv sylle fulle västmas (5.) and ge etađ tô fylle and ge eardiađ bûtan ege on eóvrum lande.

6. And ic sylle sibbe on eóvrum [gemærum] and ge beóđ bûtan brôgan; ic âfyrre yfel vilddeór and gevinn fram eóv.

7. Ge feohtađ vid eóvre fŷnd and hig feallađ beforan eóv.

8. Fîf eóver filiađ hira hundteontig, and hundteontig eóver fleóđ hira tyn þûsendu; eóvre fynd feallađ beforan eóv.

9. Ic eóv geseó and dô, þät ge veaxađ, and ge beóđ gemenigfylde and ic fästnige mîn vedd mid eóv.

10. Ge etađ ealde mettas, ôđ eóv nive cumon.

11. Ic sette mîne hâlgan stôve tô middes eóvre and ne âvurpe ic eóv, (12.) ac ic gâ betvyx eóv and ic beó eóver god and ge beóđ mîn folc.

23. Terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est et vos advenæ et coloni mei estis. — 25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, (27.) computabuntur fructus ex tempore, quo vendidit, et quod reliquum est, reddet emptori. — 37. Pecuniam tuam non dabis ad usuram. — 39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum. — 42. Mei enim servi sunt et ego duxi eos de terra Ægypti. — 44. Servus et ancilla sint vobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt! — 55. Mei enim sunt servi filii Israel, quos eduxi de terra Ægyptii.

XXVI, 1. Non facietis vobis idolum et sculptile! ego enim sum dominus. — 3. Si mandata mea custodieritis, (4.) terra gignet vobis germen suum et pomis arbores replebuntur, (5.) et comedetis panem vestrum in saturitate et absque pavore habitabitis in terra vestra. — 6. Dabo vobis pacem in finibus vestris et non erit, qui exterreat; auferam malas bestias et gladius non transibit terminos vestros. — 7. Persequemini inimicos vestros et corruent coram vobis. — 8. Persequentur quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis centum millia; cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. — 9. Respiciam vos et crescere faciam; multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. — 10. Comedetis vetustissima veterum et vetera novis supervenientibus projicietis. — 11. Ponam tabernaculum meum in medio vestri et non abjiciet vos anima mea. — 12. Ambulabo inter vos et ero deus vester

25^{39}) for veala for medgildan Thw. — 25^{42}) þeavas Thw. — 25^{55}) eovre Thw. — 26^{1}) virc Thw. — 26^{7}) feotađ Thw. — 26^{8}) eovre fleoþ hyra tyn þusendum Thw. — 26^{9}) fæstinge Thw. — 26^{11}) avurp Thw.

13. Ic eom drihten eóver god, þe eóv ût âlædde of Egipta lande, þät ge me þeóvudon, and ic eom se, þe tôbräc þâ raceteágan ymbûtan eóvrum svuran and âlŷsde eóv.

14. Gif ge me ne gehîrađ and mîne bebodu forhogiađ (15.) and mîne æ and mîne dômas forseóđ and ge dôđ mîn vedd for nâht, (16.) ic gedô eóv þâs þing: ic sende hrädlîce fŷr and gevirce eóv tô vädlan; on îdel ge svincađ and eóvre fŷnd his brûcađ.

17. Ic viđstande ongên eóv and ge feallađ beforan eóvrum feóndum and ge hîrađ þâm, þe eóv hatiađ; ge fleóđ, þeáh eóv man ne drîfe.

18. Ic eóv dô seofonfealdne ege (19.) and ic forbrece eóvre ofermôdignisse hardnysse and ic gedô, þät eóv biđ ægđer heard ge heofene ge eorđe.

20. And eall eóver gesvinc biđ îdel; ne bringđ eorđe eóv nâne västmas.

22. And ic sende on eóv vildeór, þät forspillon eóv and eóvre nŷtenu.

23. Gif ge nellađ onfôn mîne lâre and gâđ ongên me, (24.) ic gâ ongên eóv and sleá eóv.

25. And þonne ge fleóđ fram birig tô birig, ic sende cvealm on eóv (26.) and hungor, svâ þät fîf bacađ on ânum ofene and ge etađ hlâf be gevihte and ge ne beóđ fulle.

28. And ic vîtnige eóv seofon vîton, (29.) svâ þät ge etađ eóvre suna and eóvre dôhtra flæsc.

30. And ic tôvurpe eóvre heágan getimbru and eóvre hearga ic tôbrece and ge feallađ betvix eóvrum deófulgildum and ic onscûnige eóv, (31.) svâ þät ic dô eóvre burga vêste and eóvre stôve (32.) and fordô eóv and eóvre fŷnd vâfiađ eóvre.

---

vosque eritis populus meus. — 13. Ego dominus deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ne serviretis eis, et qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti. — 14. Quod si non audieritis me nec feceritis omnia mandata mea, (15.) si spreveritis leges meas et judicia mea et ad irritum perducatis pactum meum, (16.) ego hæc faciam vobis: visitabo vos velociter in egestate et ardore; frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. — 17. Ponam faciem contra vos et corruetis coram hostibus vestris et subjiciemini his, qui oderunt vos; fugietis nemine persequente. — 18. Addam correptiones vestras septuplum (19.) et conteram superbiam duritiæ vestræ daboque vobis coelum desuper sicut ferrum et terram æneam. — 20. Consumetur incassum labor vester; non proferet terra germen. — 22. Immittamque in vos bestias, quæ consumant vos et pecora vestra. — 23. Quod si non volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi, (24.) ego quoque contra vos adversus incedam et percutiam vos. — 25. Cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, (26.) postquam confregero baculum panis vestri, ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes et reddant eos ad pondus, et non saturabimini. — 28. Et ego corripiam vos septem plagis, (29.) ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum. — 30. Destruam excelsa vestra et simulacra confringam; cadetis inter ruinas idolorum vestrorum et abominabitur vos anima mea (31.) in tantum, ut urbes vestras redigam in solitudinem et deserta faciam sanctuaria vestra (32.) dis-

---

26[15]) and ne doþ Thw. — 26[22]) send Thw.

33. Ic tôdrîfe eóv (35.) and þät land liđ on reste, for þam þe hit ne reste þâ hvîle, þe ge þär on vunedon.

36. And þâ þe þär tô lâfe beóđ, þâ beóđ on svâ micclum ege, þät hig fleóđ leáfes svêg, svilce hit svurd sig; hig feallađ, þeáh hig nân man ne sleah, and fleóđ, þeáh him nân man viđ ne feohte.

39. And for eóvrum âgenum gylte ge beóđ gesvencte, (40.) ôđ ge andetton eóvre synna and eóvre yldrena, mid þâm hig me gremedon and eodon ongên me.

41. And ic gâ ongên eóv and gelæde eóv on feónda land, ôđ eóvre lyđre môd âblîsige; þonne gebidde ge for eóvrum ârleásnissum.

42. And ic gŷme mîn vedd, þe ic behêt Abrahame and Isaace and Iacobe.

43. Ic gîme þäs landes, þonne ge hit forlætađ; hit lîcađ me, þeáh hit vêste sig.

44. Ic eom drihten eóvre god, (45.) þe eóv ût âlædde of Egipta lande beforan ealles folces gesihđe.

46. Þis synd þâ bebodu and dômas and laga, þe drihten gesette betvyx him and Israhêla folce on Sinai dûne.

VI.

NUMERI.

Hêr onginđ seó bôc, þe ys genemned on Ebrêisc Uagedaber, þät ys on Lŷden Numerus and on Englisc Getel, for þam þe Israhêla bearn væron on þære getealde.

Cap. I.

1. Drihten spräc vitodlîce tô Moise on Sinai dûne on þære hâlgan stôve on þam forman däge þäs äfteran mônđes on þam ôđrum geâre, þe hig fôron of Egipta lande:

---

perdamque terram vestram et stupebunt super ea inimici vestri. — 33. Vos autem dispergam (35.) et terra requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea. — 36. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum, terrebit eos sonitus folii volantis et ita fugient quasi gladium; cadunt nullo persequente. — 39. Quod si de eis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, (40.) donec confiteantur iniquitates suas et majorem suorum, quibus prævaricati sunt in me et ambulaverunt ex adverso mihi. — 41. Ambulabo et ego contra eos et inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum; tunc orabunt pro impietatibus suis. — 42. Et recordabor foederis mei, quod pepigi cum Iacob et Isaac et Abraham. — 43. Terræ quoque memor ero; quæ cum relicta fuerit ab eis, placebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem· — 44. Ego enim sum dominus deus eorum, (45.) qui eduxi eos de terra Ægypti in conspectu gentium. — 46. Hæc sunt judicia atque præcepta et leges, quas dedit dominus inter se et filios Israel in monte Sinai.

I, 1. Locutusque est dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo foederis prima die mensis secundi anno altero egressionis eorum ex Ægypto,

2. Nim and telle Israhêla folc, svâ hvät svâ sî væpnedhâdes!

3. Fram tventig vintrum and ofer þät ealle þâ strengestan of Israhêla folce telle þu and Aaron heápmælum!

4. And þæra mægða ealdras beóð [mid] inc mid hira hîrêdum, (5.) þe þis sint hira naman: of Ruben Elisur Sedeures sunu; (6.) of Simeon Salamiêl Surisaddais sunu; (7.) of Iuda Nason Aminadabis sunu; (8.) of Isachar Nathanaêl Suares sunu; (9.) of Zabulon Heliab Elonis sunu; (10.) Iosepes bearna: of Ephraim Elisama Amiudes sunu; of Mannase Gamiliêl Phadasures sunu; (11.) of Beniamin Abidan Gedeonis sunu; (12.) of Dana Ahiezer Amisaddages sunu; (13.) of Aser Pheziêl Ochranes sunu; (14.) of Gad Eliaza Phaduêles sunu; (15.) of Neptalim Abira Enananis sunu.

16. Þis sind, þe væron þâ äðelestan ealdras geond þâ scira Israhêla heafodmen.

17. Moises and Aaron gegaderodon ealle þâs (18.) on þam forman däge þäs äftran mônðes and dêmdon him, (19.) svâ drihten bebeád Moise, and hig man tealde on Sinai vêstene.

45. Þus fela väs þæra manna, þe Moises and Aaron and þâ tvelf Israhêla ealdras getealdon fram tventigum vintrum and bufan þam, þæra þe tô gefeohte faran mihton: (46.) sixhund þûsenda and þreó þûsenda and fîfhundred and fîftig.

47. Þâ sacerdas mid hira hîrêde næron getealde mid him, (48.) for þam þe drihten bebeád Moise: (49.) Ne telle þu Leuies mægðe, ne sete þu hig mid Israhêla folce, (50.) ac sete hig tô þære hâlgan stôve and tô þâm þingum, þe þär tô belimpað.

54. Israhêla bearn dydon neâh eallon þâm þingum, þe drihten bebeád þurh Moisen.

---

dicens: (2.) Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel, quidquid sexus est masculini (3.) a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israel, et numerabitis eos, tu et Aaron! — 4. Eruntque vobiscum principes tribuum in cognationibus suis, (5.) quorum ista sunt nomina: de Ruben Elisur filius Sedeur; (6.) de Simeon Salamiel filius Surisaddai; (7.) de Iuda Nahasson filius Aminadab; (8.) de Issachar Nathanael filius Suar; (9.) de Zabulon Eliab filius Helon; (10.) filiorum autem Ioseph: de Ephraim Elisama filius Ammiud, de Manasse Gamaliel filius Phadassur; (11.) de Beniamin Abidan filius Gedeonis; (12.) de Dan Ahiezer filius Amisaddai; (13.) de Aser Phegiel filius Ochran; (14.) de Gad Eliasaph filius Duel; (15.) de Nephthali Ahira filius Enan. — 16. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus et cognationes suas et capita exercitus Israel. — 17. Quos Moyses at Aaron cum omni vulgi multitudine congregaverunt (18.) primo die mensis secundi recensentes eos, (19.) sicut præceperat dominus Moysi, numeratique sunt in deserto Sinai. — 45. Fueruntque omnis numerus filiorum Israel a vigesimo anno et supra, qui poterant ad bella procedere, (46.) sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta. — 47. Levitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis, (48.) locutusque et dominus ad Moysen, dicens: (49.) Tribum Levi noli numerare! neque pones summam eorum cum filiis Israel. — 50. Sed constitue eos super tabernaculum testimonii et cuncta vasa ejus et quidquid ad ceremonias pertinet. — 54. Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia, quæ præceperat dominus Moysi.

Cap. II.

32. And ealles hira heres väs, þâ he tôdæled väs, sixhund þûsenda and þreó þûsenda and fîf hundrydo and fîftig.

34. Hig fôron floccmælum mid hira hirêdum.

Cap. III.

2. Þis sint Aarones bearna naman, þe tô sacerdum gehâlgode væron: Nadab his frumcenneda sunu and Abiud and Eleazar and Ithamar.

4. Nadab and Abiud væron deáde, þâ hig brôhton þät ungehâlgode fîr beforan drihtnes gesihđe on Sinai vêstene, bûtan bearnum; Eleazar and Ithamar brucon sacerdhâdes beforan hira fäder Aarone.

5. Drihten spräc tô Moise and cväđ: (6.) Nim Leuies mægđe and sete hig under Aarone, þät hig þênigeon him (7.) and healdon and begîmon þæra þinga, þe tô þære hâlgan eardungstôve belimpađ!

9. Beón hig þênas under Aarone and his sunum!

10. Gesette Aaron and his suna tô sacerdum! gif hvâ ût-âcymen man beginne tô þênienne, svelte he deáđê!

12. Ic nam Leuies cynn ät Israhêla folce for älc frumcenned and hig synd mîne þeóvas.

13. Mîn biđ älc frumcenned, siđđan ic slôh þâ frumcennedan on Egipta lande ægđer ge on mannum ge on nŷtenum.

14. Drihten cväđ tô Moise on Sinai vêstene: (15.) Telle älcne vêpnedman on Leuies mægđe fram ânum mônđe and bufan þam!

16. Moises þâ tealde, svâ drihten him bebeád.

17. Leuies þrî suna Gerson, Gaath and Merari.

21. Gersones hîrêdes væron sefon þûsenda and fîf hundredu; (23.) þâ heóldon þâ hâlgan eardungstôve on vesthealfe.

II, 32. Hic numerus per turmas divisi exercitus: sexcenta tria millia quingentiiquinquaginta. — 34. Castrametati sunt per turmas suas et profecti per familas.

III, 2. Et hæc nomina filiorum Aaron, sacerdotum qui uncti sunt: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu et Eleazar et Ithamar. — 4. Mortui sunt Nadab et Abiu, cum offerent ignem alienum in conspectu domini in deserto Sinai, absque liberis, functique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo.— 5. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: (6.) Applica tribum Levi et fac stare in conspectu Aaron, et ministrent ei (7.) et observent, quidquid ad cultum pertinet, (8.) et custodiant vasa tabernaculi! — 9. Dabisque dono Levitas Aaron et filiis ejus. — 10. Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii; externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. — 12. Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primogenito eruntque Levitæ mei. — 13. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti, ab homine usque ad pecus. — 14. Locutusque est dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens: (15.) Numera filios Levi, omnem masculum ab uno mense et supra! — 16. Numeravit Moyses, ut præceperat dominus. — 17. Et inventi sunt filii Levi per nomina sua Gerson et Caath et Merari. — 21. De Gerson fuere familiæ duæ, (22.) quarum numeratus est populus septem millia quingenti; (23.) hi post taberna-

---

2[32]) sis hund Thw. — 3[10]) Aarone Thw.

28. Gaathes hîrêdes væron eahta þûsendo and six hundredu; (29.) þâ heóldon þâ hâlgan eardungstôve on sûðhealfe.

34. Meraries hîrêdes væron six þûsendo and tvâ hundrydo; (35.) þâ heóldon þâ hâlgan eardungstôve on norðhealfe.

38. Moises and Aaron and hira bärn gîmdon þäs temples on middan Israhêla folce.

39. Þâ Moises and Aaron þâ Leuite geteald heafdon, eall svâ drihten him bebeád, þâ væron hira tvâ and tventig þûsenda.

Cap. VI.

22. Drihten spräc tô Moise and cväð: (23.) Sprec tô Aarone and tô his sunum: Þonne ge bletsiað on Israhêla folc, cveðað þus:

24. Bletsie eóv god and gehealde eóv! (25.) and ätŷve eóv drihten his ansîne and gemiltsie eóv! (26.) gevende drihten his andvlitan tô eóv and sylle eóv sibbe!

27. Clipion mînne naman! and ic bletsie hig.

Cap. VIII.

20. Israhêla bearn dydon neâh þam, þe him drihten bebeád þurh Moisen.

Cap. X.

28. Þâ hig ût fôron of Egipta lande, svâ him gôd vîsode, (29.) þâ cväð Moises tô Iobabe his mæge, Raguêles suna þam Madianitiscean: Ve villað faran tô þam lande, þe god us syllan vyle; far mid us, þät ve þe veligne gedôn, for þam þe drihten behêt gôd Israêla folce!

30. He andsvarude and cväð: Ne fare ic mid eóv, ac ic gevende tô mînum earde, þär ic geboren väs.

---

culum metabuntur ad occidentem. — 28. Cognationis Caath octo millia sexcenti, (29.) et castrametabuntur ad meridianam plagam. — 34. De Merari sex millia ducenti, (35.) in plaga septentrionali castrametabuntur. — 38. Castrametabuntur ante tabernaculum Moyses et Aaron cum filiis suis habentes custodiam sanctuarii in medio filiorum Israel. — 39. Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moyses et Aaron juxta præceptum domini, fuerunt viginti duo millia.

VI, 22. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: (23.) Loquere ad Aaron et filios ejus: Sic benedicetis filiis Israel et dicetis eis: (24.) Benedicat tibi dominus et custodiat te! — 25. Ostendat dominus faciem suam tibi et misereatur tui! — 26. Convertat dominus vultum suum ad te et det tibi pacem! — 27. Invocabuntque nomen meum et ego benedicam eis.

VIII, 20. Feceruntque omnis multitudo filiorum Israel, quæ præceperat dominus Moysi.

X, 28. Quando egrediebantur, (29.) dixit Moyses Hobab filio Raguel Madianitæ cognato suo: Proficiscimur ad locum, quem dominus daturus est nobis; veni nobiscum, ut benefaciamus tibi, quia dominus bona promisit Israel! — 30. Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum.

6[27]) mine Thw.

31. Þâ cväđ Moises: Ne forlæt þu us! þu canst vegas geond þät vêsten; ac beó ûre lâdmann!

32. And þonne þu mid us cymst, ve þe syllađ, svâ hvät svâ þär sêlost biđ on þâm æhtum, þe drihten us sylđ.

33. Hig fôron of drihtnes munte þreóra däga färeld and drihtnes earc fôr beforan him þrî dagas, sceáviende þâ vîcstôva.

34. Drihtnes genip fôr ofer hig on däg, þonne hig fôrun.

35. Þonne seó earc väs upp âhafen, þonne cväđ Moises: Ârîs, drihten, and tôdrîf þîne fŷnd, þät þâ fleón fram þînre ansîne, þe þe hatedon!

36. And þonne heó asett väs, he cväđ: Gevende drihten tô Israhêla folce!

Cap. XI.

1. Gemang þam ârâs micel murcnung on þam folce ongên drihten and hig væron sârie for hira gesvince. Þâ he þät gehîrde, þâ veard he yrre, and drihtenes fŷr veard onäled and forbärnde þone ŷtemistan dæl þäs folces.

2. Þâ clipode þät folc tô Moyse, and Moyses gebäd tô drihtne and þät fŷr gesvâc.

3. And he nemde þære stôve naman 'Onal', for þam þe drihtenes fŷr väs þär onäled ongên þät folc.

4. Þät gemengede folc veard gefylled mid gîfernisse and sæton and veópon mid Israhêla folce and cvædon: Hvâ sylđ us flæsc tô etanne?

5. Ve gemunon, hû fela fixa ve häfdon tô gife on Egipta lande, and ve häfdon cucumeres, þät synd eorđäppla, and pepones and porleác and eneleác and manega ôđre þing.

6. Nu ve sind hlæne; näbbe ve nân þing tô ettanne bûton Manna.

---

31. Et ille: Noli, inquit, nos relinquere! tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster. — 32. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est dominus, dabimus tibi. — 33. Profecti sunt ergo de monte domini viam trium dierum, arcaque foederis domini præcedebat eos per dies tres providens castrorum locum.— 34. Nubes quoque domini super eos erat per diem, cum incederent. — 35. Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses: Surge, domine, et dissipentur inimici tui et fugiant, qui oderunt te, a facie tua! — 36. Cum autem deponeretur, aiebat: Revertere, domine, ad multitudinem exercitus Israel!

XI, 1. Interea ortum est murmur populi quasi dolentium pro labore contra dominum; quod eum audisset dominus, iratus est et accensus in eos ignis domini devoravit extremam castrorum partem. — 2. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad dominum et absorptus est ignis. — 3. Vocavitque nomen loci illius 'Incensio', eo quod incensus fuisset contra eos ignis domini. — 4. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedens et flens, junctis sibi pariter filiis Israel, et ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? — 5. Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis; in mentem nobis veniunt cucumeres et pepones porrique et cæpe et allia. — 6. Anima

---

11[1]) forbærde Thw. — 11[5]) fixa væ hæfdon Thw.

7. Svâ hig hêton þone heofonlîcan mete, þe hig god mid fêdde; þät väs svilce coryandran sæd, hvîtes bleós svâ crîstalla.

8. Þät hig gadredon and grundon on cvyrne ođđe britton and sudon on croccan and vorhton hlâfas þär of: þâ væron hig, svilce hig væron elebacene.

9. Þonne þät deáv com on niht, þonne com þär se heofonlîca mete, þe þe hig Manna hêton.

10. Moyses gehîrde, þät þät folc veóp, älc ät his geteldes dura, and godes yrre âstâh svîđe and hit þûhte Moise svîde hefetîme.

11. And he cväđ tô drihtne: Hvî svenctest þu þînne þeóv? hvî näbbe ic nâne gife beforan þe, and hvî settest þu þises folces svârnysse uppan me?

12. Cvîst þu, geeácnode ic hig ealle ođđe âcende ic hig, þät þu me bude, þät ic hig bære on mînum bôsume, svâ fôstormôdor dêđ cyld, and þät ic bære on þät land, þe þu hira fäderum fore svôre?

13. Hvanon sceolde me cuman flæsc, þät ic sylle þison folce? hig vêpađ ongên me and cveđađ: Sile us flæsc tô etanne!

14. Ne mäg ic âna âcuman eall þis folc; hit ys me svîđe hefig.

15. Bûton þu elles vylle, ic bidde þe, þät þu me ofsleá and þät ic häbbe gife beforan þe, þät ic ne sî mid svâ miclum yfelê gesvenct.

16. Drihten cväđ tô Moise: Geceós me hundseofontig manna of Israhêla folces ealdrum, þe þu vite þät sîn stađulfäste and lâreóvas, and læde hig tô þære eordungstôve dura, þät hig standon þär mid þe,

17. Ôđ þät ic niđer âstîge and viđ þe sprece! and ic nyme of þînum gâste and sille him, and hig underfôđ þis folc mid þe, þät þu ne sî âna gehefegod.

---

nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man. — 7. Erat autem Man quasi semen coriandri, colore bdellii. — 8. Populus colligens illud frangebat mola sive terebat in mortario, coquens in olla et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. — 9. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter et Man. — 10. Audivit ergo Moyses flentem populum, singulos per ostia tentorii sui, iratusque est furor domini valde; sed et Moysi intoleranda res visa est, (11.) et aït ad dominum: Cur afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te et cur imposuisti pondus universi populi hujus super me? — 12. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem vel genui eam, ut dicas: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram pro qua jurasti patribus eorum? — 13. Unde mihi carnes, ut dem tantæ multitudini? flent contra me, dicentes: Da nobis carnes, ut comedamus! — 14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi. — 15. Sin aliter tibi videtur, obsecro ut interficias me et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. — 16. Et dixit dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint ac magistri! et duces eos ad ostium tabernaculi faciesque ibi stare, tecum, (17.) ut descendam et loquar tibi, et auferam de spiritu tuo tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi et non tu solus graveris.

11[8]) briton Thw. — 11[13]) cvæþaþ Thw.

18. Sege þam folce: Beóđ geheorte! tô morgen ge etađ flæsc, for þam þe ge veópon beforan me and cvædon: Hvâ sylđ us flæsc? vel us väs on Egipta lande. Drihten eóv silđ flæsc and ge etađ.

19. Näs tô ânum däge, ne tô tvâm, ne tô fîfon, ne tô tynum, ne tô tventigum, (20.) ac fullne mônođ, ôđ hit gæđ þurh eóvre näsþyrlu and sî gevend tô vlättan, for þam ge gremedon drihten and veópon beforan him and cvædon: Hvî fôron ve ût of Egipta lande?

21. Moises cväđ tô drihtne: Þises folces ys sixhund þûsenda gangendra manna, and þu segst: Ic sylle him flæsc fullne mônađ.

22. Cvîst þu, biđ sceâpa ođđe hrîđera svâ fela ofslagen, þät hig genôh habbon, ođđe beóđ ealle sæfixas gegaderod tôsomne, þät hig gefyllon þis folc?

23. Drihten him andvirde and cväđ: Cvîst þu, ys drihtnes hand unmihtig? Nu rihte þu gesihst, hväđer mîn vord beó mid veorcê gefilled.

24. Moises com and rehte þam folce godes vord; he gegaderode hundseofontig manna of Israhêla folce: þâ he lêt standan beforan ymbeûtan þâ eardungstôve.

25. Drihten âstâh niđer þurh genip and nam of þam gâste, þe väs on Moise, and sealde þâm hundseofontigum mannum; þâ se gâst gereste on him, hig vîtegodon and siđđan ne gesvicon.

26. Þâ belifon tvegen menn on þâm vîcstôvum, þæra ôđer hâtte Eldad and ôđer Meldad; ofer þâ se gâst gereste; hig væron âvritene and ne eodon ût tô þære eardungstôve.

27. Þâ hig vîtegodon on vîcstôve, þâ arn ân cnapa and cväđ tô Moise: Eldad and Meldad vîtegiađ on vîcstôvun.

28. And Iosue Nunnes sunu cväđ: Hlâford mîn Moyses, forbeóđ him þät!

---

18. Populo quoque dices: Sanctificamini! cras comedetis carnes; ego enim audivi vos dicere: 'Quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Ægypto', ut det vobis dominus carnes et comedatis, (19.) non uno die nec duobus vel quinque aut decem nec viginti quidem, (20.) sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras et vertatur in nauseam, eo quo repuleritis dominum et fleveritis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Ægypto! — 21. Et ait Moyses! Sexcenta millia peditum hujus populi sunt, et tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro. — 22. Numquid ovium et boum multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient? — 23. Cui respondit dominus: Numquid manus domini invalida est? jam nunc videbis, utrum meus sermo opere compleatur. — 24. Venit igitur Moyses et narravit populo verba domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. — 25. Descenditque dominus per nubem, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, et dans septuaginta viris; cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt nec ultra cessaverunt. — 26. Remanaserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad et alter Medad, super quos requievit spiritus; nam et ipsi descripti fuerant et non exierant ad tabernaculum. — 27. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer et nuntiavit Moysi dicens: Eldad et Medad prophetant in castris. — 28. Statim Iosue filius

---

11[19]) ætaþ Thw. — 11[22]) hruþera Thw.

29. Þâ cväđ Moises: Ne ofþince þe þät! drihten sille his gife. þam þe he ville!
30. Moises and Israhêles folces ealdras cirdon tô þâm vîcstôvum
31. Vind com fram drihtne and brôhte ofer sæ þâ fugelas, þe mann coturnices hâteđ, and sende on þâ vîcstôva svâ feor, svâ man on ânum däge gefaran mäg, on älce healfe ymbeûtan þâ vîcstôva; hig flugon on tvegra elna heáhnisse bufan eorđan.
32. Þâ ârâs þät folc and gaderode ealne däg and ealle þâ niht mid micle menio þæra fugela; se þe litel gegaderode, he häfde tyn gemetu þäs gemetes, þe hig chorus hâtađ, and hig behvurfon hig bûton þære vîctsôve.
33. Þâ git väs flæsc on hira tôđum; ne âteorode him þîlîc mete. Þâ vearđ drihten yrre and slôh þät folc mid svîđê micclum vîtê.
34. And hig nemdon þâ stôve 'Gevilnunga birgena', þär hig birgdon þät folc.
35. And hig fôron þanon and vunedon on Asteroth.

Cap. XII.

1. Maria and Aaron cîddon viđ Moises for his Sigelhearvenan vîfe (2.) and cvædon: Segst þu, spräc drihten viđ Moises ânne? ne spräc he eác viđ us? Þâ drihten þät gehîrde, þâ yrsode he svîđe.
3. Moises väs sôđlîce se bilevitusta mann ofer ealle men, þe on eorđan vunedon.
4. And he cväđ tô him and tô Aarone and tô Marian: Gâđ ût, ge þreó, tô þære eardungstôve! Þâ hig væron ût âgâne.
5. Drihten âstâh niđer on genipe and stôd on þære stôve dura and clipode Aaron and Marian. Þâ hig eodun, (6.) þâ cväđ he tô

Nun ait: Domine mi Moyses, prohibe eos! — 29. At ille: Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat, ut omnis populus prophetet et det eis dominus spiritum suum? — 30. Reversusque est Moyses et majores natu Israel in castra. — 31. Ventus autem egrediens a domino arreptansque trans mare coturnices detulit et demisit in castra itinere, quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque duobus cubitis altitudine super terram. — 32. Surgens ergo populus toto die illo et nocte ac die altero congregavit coturnicum, qui parum, decem coros et siccavarunt eas per gyrum castrorum. — 33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus; et ecce furor domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis. — 34. Vocatusque est ille locus 'Sepulchra concupiscentiæ'; ibi enim sepelierunt populum. — 35. Egressi autem venerunt in Haseroth et manserunt ibi.

XII, 1. Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopissam, (2,) et dixerunt: Num per solum Moysen locutus est dominus? nonne et nobis similiter est locutus? Quod cum audisset dominus, (3.) (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra), (4.) statim locutus est ad eum et ad Aaron et Mariam: Egredimini vos tres ad tabernaculum foederis! Cumque fuissent egressi, (5.) descendit dominus in columna nubis et stetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron et Mariam. Qui cum iissent, (6.) dixit ad eos: Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo

12[2]) segstđ þu Thw. — 12[6]) svefne Thw. spræce Thw.

him: Gif hvilc mann of eóv bid drihtnes vîtega, ic him äteóve on gesihde odde þurh svefen ic sprece tô him.

7. Nis nân man Moises gelîca mînes þeóves on mînum hûse, se ys me ealra getreóvust.

8. Ic sprece tô him mûdê tô mûde and openlîce, näs þurh rêdelsas ne þurh hivinge. Ondræde ge eóv, þät ge cîddon vid Moises mînne þeóv!

9. And he gevât yrre ongên hig, and þät genip gesvâc.

10. Þâ ätŷvde hrädlîce on Marian scînende hreófnis svâ snâv. Þâ Aaron hig beheóld and geseah, þät hire lîchama väs âfylled mid hreóflan,

11. Þâ cväd he tô Moise: Ic bidde þe, hlâford mîn, þät þu ne âsette on unc þâs synne, þeáh ve dislîce dydon, (12.) þät Maria uncer svustor ne forvurde; nu ys healfe hire lîchama mid hreófnisse fornumen.

13. Moises þâ clipode tô drihtne and cväd: Drihten god, ic bidde þe, hæl hig!

14. Drihten him andsvarode and cväd: Gif hire fäder spîgette on hire nebb, hû ne scolde hine hûru þinga sceamian seofon dagas? beó heó âsindrod seofon dagas fram ôdrum mannum and clipige hig mann siddan ongên!

15. Maria väs belocen seofon dagas bûtan þære vîcstôve and þät folc ne stirode hräder, ær þam þe Maria veard hâl gevorden.

Cap. XIII.

1. Äfter þam þe Moises se mæra heretoga mid Israhêla folce, svâ svâ him bebeád god, ofer þâ reádan sæ fêrde and Pharao âdrenced väs, and siddan se älmihtiga god him æ gesett häfde, þâ þâ seó fyrd com tôforan þam vêstene, (2.) þâ cväd se heofonlîca god tô þam hâlgan Moise:

3. Ceós þe menn, þät mâgon sceávigean þone eard Chanaan

---

ei vel per somnium loquar ad illum. — 7. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. — 8. Ore enim ad os loquor ei et palam et non per ænigmata et figuras. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi? — 9. Iratusque contra eos abiit; nubes quoque recessit. — 10. Et ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix; cumque respexisset eam Aaron et vidisset perfusam lepra, (11.) ait ad Moysen: Obsecro, domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, (12.) ne fiat hæc quasi mortua; ecce jam medium carnis ejus devoratum est a lepra. — 13. Clamavitque Moyses ad dominum dicens: Deus, obsecro, sana eam! — 14. Cui respondit dominus: Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? separetur septem diebus extra castra et postea revocabitur. — 15. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

XIII, 1. Profectusque est populus de Haseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan, (2.) ibique locutus est dominus ad Moysen dicens: (3.) Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis

---

12[6]) svefne ic spræce Thw. — 12[3]) hivvinge Thw. — 12[8]) [Hvî ge ne] ondræde? — 12[15]) hræder vær þam Thw. hväder?

landes, þe ic Israhêla folce forgifan ville tô hira geveald, and âsend tvelf heafodmenn of þâm tvelf mægđum!

4. Þâ dyde Moises, svâ god him bebeád, and sende of þam vêstene, þe ys genemned Pharan, tvelf sceáveras, (5.) þe hira naman hêr sint âvritene: Of Ruben Semmua Sechores sunu, (6.) of Simeon Saphat Uries sunu, (7.) of Iudas Chaleb Ieppones sunu, (8.) of Effrahim Iosee Nunis sunu, (9.) of Isachar Igal Iosepes sunu, (10.) of Benniamin Psalthi Raphues sunu, (11.) of Zabulon Iedidel Sodiis sunu, (12.) of Iosep Gadd Susiis sunu, (13.) of Dan Amihel Iemallies suna, (14.) of Aser Stur Michaheles sunu, (15.) of Neptalim Naabbi Uaphsies sunu, (16.) of Gad Guhel Mathies sunu.

17. Þis sint þæra manna naman, þe Moises sende tô sceávienne Chanaan land.

18. And þus cväđ: Farađ geond þone suđdæl (19.) and sceáviađ þät land, hväđer hit västmbære sî and mid vudum gemenged (20.) and þâ burga gebêtte ođđe bûtan veallum, and hväđer þät landfolc sî tô gefeohte stranglîc ođđe untrumlîc, feára on getele hväđer þe fela!

21. And feriađ mid eóv of þære eorđan västmum, þonne ge eft cumađ! Hit väs þâ se tîma, þät vînberian rîpodon.

22. And hig fêrdon þâ sôna and sceávodon þone eard (26.) and geond feóvertig daga embfêrdon þonne eard (24.) and of þâm vînbôgum mid berium mid eallum and äpplum and ofätum eft mid him brôhton.

27. And cômon tô Moise, þär he mid þære firde väs on Pharan þam vêstene, (28.) and þâs vord him tô cvædon: Ve cômon tô þam earde, þe ge us hêton faran, þe flêvđ vitodlîce meolce and hunigê, svâ svâ ge of þisum västmum vel oncnâvan mâgon.

---

tribubus ex principibus! — 4. Fecit Moyses, quod dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros, (5.) quorum ista sunt nomina: de tribu Ruben Rammua filium Zechur, (6.) de tribu Simeon Saphat filium Huri, (7.) de tribu Iuda Caleb filium Iephone, (8.) de tribu Ephraim Osee filium Nun, (9.) de tribu Issachar Igal filium Ioseph, (10.) de tribu Benjamin Phalti filium Raphu, (11.) de tribu Zabulon Geddiel filium Sodi, (12.) de tribu Ioseph Gaddi filium Susi, (13.) de tribu Dan Ammiel filium Gemalli, (14) de tribu Aser Sthur filium Michael, (15.) de tribu Nephthali Nahabi filium Vapsi, (16.) de tribu Gad Guel filium Machi. — 17. Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram Chanaan, (18.) et dixit ad eos: Ascendite per meridianam plagam, (19.) et considerate terram, qualis sit, bona an mala, humus pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus, (20.) urbes quales, muratæ an absque muris, et populum, utrum fortis sit an infirmus, si pauci an plures! — 21. Et afferte nobis de fructibus terræ! Erat autem tempus, quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt. — 22. Cumque ascendissent, exploraverunt terram, (26.) reversique post quadraginta dies, omni regione circuita, (24.) absciderunt palmitem cum uva sua; de malis quoque granatis et de ficis tulerunt. — 27. Et venerunt ad Moysen et ad omnem coetum filiorum Israel in desertum Pharan, (28.) et narraverunt dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest.

13[20]) butan eallum Thw.

29. Ac þâ strengestan veras vuniađ on þam lande and micele burga þär sind and mærlîce geveallode, þär ve gesâvon Enachis cynryn.

30. Amalech eác svilce eardađ on þam sûđdæle, Eþeus on þâm muntlandum and Iebuseus and *Amorreus, Chananeus viđ þâ sæ and imb þâ eá Iordan.

31. Hvät! þâ Israhêla bearn endemes hrîmdon and ongeân Moisen micclum ceorodon; ac Caleph hig gestilde and cväđ mid gebylde: Uton faran tô þam earde and geâhnian us þät land, for þan þe ve mâgon mid mihte hit bigitan!

32. Þâ ôđre sôđlîce cvædon, þe mid him âsende væron: Ne mâge ve faran nâteshvon tô þam folce þus, for þan þe hig sind strengran þonne ve.

34. And ve þär gesâvon of þam entcynne Enachis bearna micelra västma, þâm ve ne sind þê gelîcran þe litle gärstapan.

33. And hig tældon þät land mid heora teónvordum.

Cap. XIV.

1. Hvät! þâ eall seó meniu endemes veóp sôna (2.) and micclum ceorodon ongeân Moisen and cvædon:

3. Ve vîsceađ, þät ve on Egipta lande væron ær deád and nâ on þisum vêstene, and ve vîsceađ svîđor, þät ve forvurđon hêr and us drihten ne læde in tô þam lande, þät ve þär licgon ofslagene and ûre vîf and ûre cild vurdon gehergode. Nis us lâ betere, þät ve bûgon ongeân tô Egipta lande?

4. And älc cväđ tô ôđrum: Uton us gesettan efne nu heretogan and uton gecirran tô Egipta lande!

5. Moyses þâ and Aaron micclum vurdon âstirode and feóllon âstrehte ätforan þære meniu.

---

29. Sed cultores fortissimos habet et urbes grandes atque muratas; stirpem Enac vidimus ibi. — 30. Amalec habitat in meridie, Hethæus et Iebusæus et Amorrhæus in montanis; Chananæus vero moratur juxta mare et circa fluenta Iordanis. — 31. Inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus et possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam! — 32. Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. — 34. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac proceræ staturæ, quibus comparati quasi locustæ videbamur. (33.) Detraxeruntque terram, quem inspexerant.

XIV, 1. Igitur vociferans omnis turba flevit (2.) et murmurati sunt contra Moysen dicentes: (3.) Utinam mortui essemus in Ægypto et in hac vasta solitudine utinam pereamus et non inducat nos dominus in terram istam, ne cadamus gladio, et uxores ac liberi nostri ducantur captivi! Nonne melius est reverti in Ægyptum? — 4. Dixeruntque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem et revertamur in Ægyptum! — 5. Quo audito Moyses et Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine.

13[29]) Eñachis Thw. — 13[31]) Aleph Thw. — 13[34]) Enac his Thw. — 14[1]) ceoreodon Thw. — 14[2]) ongeon Thw.

6. Caleph þâ and Iosue cvædon tô þam folce: (7.) Þat land, þe ve sceávodon, ys svîđe þearle gôd.

8. Gif drihten us ârfäst biđ, he us in gelæt tô þam and silđ us þâ moldan, þe meolce and hunigê flêvđ.

9. Ne beó ge viđerræde viđ eóverne drihten, ne ge ondrædon eóv! drihten ys mid us.

10. Þâ hrîmde eall seó meniu and mid stânum voldon hig oftorfian; ac godes vuldor vearđ sôna vundorlîc äteóvod ofer þät godes scrîn, þär hig on lôcodon.

11. And god cväđ tô Moyse: Hû lange tælđ þis folc me and hû lange nellađ hig gelŷfan me on eallum þâm tâcnum, þe ic ätforan him dyde?

12. Ic ofsleá hig mid cvylde and fordô mid cvealmê and ic þe gesette siđđan tô heretogan ofer micele þeóde strengran þonne þeós.

13. Moyses þâ clypode and cväđ þus tô drihtne: Gif þâ Egiptiscan gehîrađ (14.) and þâ þe hêr eardiađ âbûtan, (15.) þät þu þâs meniu ofslihst svâ ænne mannan, (16.) þonne secgađ hig sôna, þät þu ofslôge hig for þî, þät þu ne mihtest hig gelædan tô þam lande, þe þu him behête.

17. Ac sî þîn strengđ gemærsod, svâ svâ þu svôre!

19. Drihten, ic þe bidde, þät þu forgife þises folces synna äfter micelnisse þînre mildheortnisse!

20. Drihten cväđ tô Moyse: Ic hit forgife äfter þînum vorde.

22. Svâ þeáh sôđlîce ealle, þâ þe gesâvon mîne mägenþrimnisse and þâ micclan tâcnu, þe ic vorhte on Egipta lande and on þisum vêstene, and costnodon me tu tyn sîđon and mînre stemne ne gehîrsumodon, (23.) ne geseóđ hig þät land, þe ic fore svôr heora fäderum, ne nân þæra, þe me tælde, gesihđ þät land.

---

6. At vero Iosue et Caleb ad multitudinem locuti sunt: (7.) Terra, quam circuivimus, valde bona est. — 8. Si propitius fuerit dominus, inducet nos in eam et tradet humum lacte et melle fluentem. — 9. Nolite esse contra dominum neque timeatis! dominus nobiscum est. — 10. Cumque clamaret omnis multitudo et lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria domini super tectum foederis cunctis filiis Israel. — 11. Et dixit dominus ad Moysen: Usquequo detrahet mihi populus iste? quousque non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis?— 12. Feriam ergo eos pestilentia atque consumam; te autem faciam principem super gentem magnam et fortiorem, quam hæc est. — 13. Et ait Moyses ad dominum: Ut audiant Ægyptii (14.) et habitatores terræ hujus, (15.) quod occideris tantum multitudinem quasi unum hominem, (16.) et dicant: Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat; idcirco occidit eos in solitudine.— 17. Magnificetur ergo fortitudo domini sicut jurasti. — 19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus secundum magnitudinem misericordiæ tuæ! — 20. Dixitque dominus: Dimisi juxta verbum tuum. — 22. Attamen omnes homines, qui viderunt majestatem meam et signa, quæ feci in Ægypto et in solitudine, et tentaverunt me jam per decem vices nec obedierunt voci meæ, (23.) non videbunt terram, pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam.

14[22]) tacna Thw. mine stemne Thw.

30. Calef and Iosue cumađ tô þam lande; (31.) eóvre bearn ic læde tô þam lande sôđlîce.

32. And eóvre lîc sceolon sveltan on þisum vêstene.

33. Eóvre [bearn] beóđ vôrigende on þisum vêstene feóvertig vintra and eóver forligr berađ, ôđ þät heora fädera hreâv beón fornumene.

34. Äfter þæra feóvertigra daga getele, þe ge þät land besceávodon, geâr biđ for däge geteald, and on feóvertigum geârum ge underfôđ eóvere unrihtvîsnissa, þät ge viton mîne vrace.

36. Þâ vurdon sôna ofslagene on godes gesihđe þâ tyn sceáveras, þe sceávodon þät land, and deáde nyđer feóllon, for þan þe hig þät folc mistihton and þät land tældon.

38. And þâ tvegen leofodon, Iosue and Caleph, and hî cômon tô þam lande.

39. Þâ veóp þät folc sâre, (40.) and sôna on ærne mergen eodon gevæpnode up tô þære dûne and cvædon: Ve syndon gearve nu tô gevinnanne þät land, be þam þe drihten spräc, for þan þe ve syngodon.

41. Þâ cväđ Moises tô andsvare: Hvî ofergæge ge godes vord? hit ne becymđ eóv nâ tô nânre spêde.

42. Ne fare ge, ic bidde, for þan þe god nis mid eóv, þät ge ne feallon ätforan eóvrum feóndum!

44. Hig svâ þeáh âblende beótlîce âstigon tô þäs muntes cnäppe.

45. And þâ cômon heora fŷnd, Amalechitisc folc and Chananeus samod, þe eardodon on þam munte, and hig micclum slôgon and êhtende âdrifon, ôđ þät hig cômon tô Horma.

46. And Moises väs stille on þære vîcstôve. (XV, 1 — 41). God gesette þâ Moise menigfealde bebodu *).

30. Non intrabitis terram præter Caleb et Iosue (31.) parvulos autem vestros introducam. — 32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine. — 33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta et portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera patrum in deserto. — 34. Iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur, et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras et scietis ultionem meam. — 36 Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram et qui reversi murmurare fecerant multitudinem detrahentes terræ quod esset mala, (37.) mortui sunt atque percussi in conspectu domini. — 38. Iosue autem et Caleb vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam terram. (39.) Et luxit populus nimis, (40.) et ecce mane primo ascenderunt verticem montis atque dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum, de quo dominus locutus est, quia peccavimus. — 41. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini verbum domini, quod vobis non cedet in prosperum? — 42. Nolite ascendere, non enim est dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris! — 44. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. — 45. Descenditque Amalecites et Chananæus, qui habitabat in monte, et percutiens eos atque occidens persecutus est eos usque Horma. (44.) Arca autem testimonii et Moyses non recesserunt de castris.

14[45]) Chaneus Thw. — *) beboda Thw.

Cap. XVI.

1. And äfter þam færlîce ârison feóver veras, Chore and Hon, Daþan and Abiron, (2.) ongeân Moisen micclum âstirode and þridde healf hund manna of þâm yldstum mannum.

3. And cvædon tô Moise and tô Aarone þam sacerde: Eall þeós meniu sôđlîce sindon hâligra bearn and god vunađ on him; hvî sind ge âhafene ofer drihtenes folc?

4. And Moyses sôna feóll âstreht tô eorđan (5.) and tô þam folce cväđ: Tô mergen gesvutelađ god, hvilce he gecŷst tô him.

6. Nime eóver älc his stôrcillan (7.) and stêre ätforan gode! and þone þe he gecŷst, beó se hâlig!

12. And cvædon tô Moysen mid micclum graman: (13.) Is þe lâ litel geþûht, þät þu âlæddest us of þam lande, þe veóll meolce and huniê, þät þu us ofslôge on þisum vêstene, bûton þu eác ûre gevelde?

14. Vitodlîce þu gelæddest us in tô þam lande, þe eall flêvđ on riđum meolce and hunies, and sealdest us landæhta and vîneardas þär! ođđe vilt þu lâ ût âpytan ûre eágan?

18. Hig didon svâ on mergen mid mycclum gedvyldê and brôhton heora stôrcillan standende ät þam getelde.

27. Ac Daþan and Abiron stôdon on heora geteldum.

19. Þá äteóvde godes vuldor (20.) and god cväđ tô Moisen: (21.) Âsindriađ eóv fram þisre scildigan gegaderunge, þät ic hig færlîce fordôn mæge!

31. Hvät þâ færlîce geopenode seó eorđe hig sylfe (32.) and forsvealh þâ veras (27.) mid vîfum and cildum, (32.) Daþan and Abiron mid heora cynne and eallum æhtum, (33.) þät hig in tô helle cuce sîđodon mid sandê ofhrorene.

34. And þät folc fleáh âfirht for heora hreáme.

XVI, 1. Ecce autem Core et Hon et Dathan et Abiron (2.) surrexerunt contra Moysen aliique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogi. (3.) et dixerunt ad Moysen et Aaron: Omnis multitudo sanctorum est et in ipsis et dominus; cur elevamini super populum domini? — 4. Et Moyses cecidit pronus in faciem (5.) locutusque est ad multitudinem: Mane notum faciet dominus, quos elegerit. — 6. Tollat unusquisque thuribula sua (7.) et ponite desuper thymiama coram domino! et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus. — 12. Et responderunt Dathan et Abiron: (13.) Numquid parum est tibi, quod eduxisti nos de terra, quæ lacte et melle manabat, ut occideres in deserto, nisi et dominatus fueris nostri? — 14. Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum! an et oculos nostros vis eruere? – 18. [Hoc fecerunt et attulerunt thuribula sua, stantes seorsum coram domino]. — 27. Dathan et Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum (19.) et apparuit gloria domini (20.) locutusque est dominus ad Moysen: (21.) Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam! — 31. Confestim igitur dirupta est terra (32.) et devoravit illos cum tabernaculis et universa substantia eorum, (33.) descenderuntque vivi in infernum operti humo; (34.) at vero omnis Israel fugit ad clamorem pereuntium.

16[3]) yltsum Thw.

35. Eác svilce færlîce fŷr com fram gode and ofslôh þâ ôđre, þe offrodon þone stôr, þridde healf hund manna, þär hig heóldon þâ rêcelsfatu.

41. Eft on þam ôđrum däge eall seó meniu ceorode ongeân Moisen and Aaron cveđende: Ge ofslôgon godes folc!

42. And seó sacu þâ ârâs (43.) and Moises and Aaron êfston mid fleámê tô godes getelde, and þâ þâ hig inn âgân væron, þâ äteóvde godes vuldor (44.) and god cväđ tô Moyse:

45. Gevîtađ âveg fram þisre meniu, nu ic hig âdilegie!

46. And Moises cväđ tô Aarone: Nim þîn rêcelsfät and êfst tô þam folce and for hig gebide, for þan þe godes yrre ys ofer hig and his vîte rêđegađ!

47. Aaron þâ ardlîce arn tô þam folce and stêrde mid thimiama (48.) standende betvînan þâm cucum and þâm deádum and bäd for þät folc; þät vîte þâ gesvâc.

49. And þär væron ofslagene feóvertyne þûsenda of þäs folces meniu and seofonhund manna bûton þâm, þe þär ær ofslagene væron on Chores ceáse.

50. Aaron eode þâ eft tô Moise tô drihtnes getelde.

Cap. XVII.

1. And drihten cväđ tô Moise: (2.) Nim þu tvelf girda ät þâm tvelf mægđum fram þære mægđe ealdrum and heora älces naman âvrît on his girde, (3.) and Aarones nama beó on Leuies mægđe, (4.) and lege þâ girde on þam getelde, þär ic þe tô sprece!

5. And þone þe ic geceóse, þonne sprit his gird, and ic gesylle fram me Israhêla ceorunge.

---

35. Sed et ignis egressus a domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. — 41. Murmuravit autem omnis multitudo sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens: Vos interfecistis populum domini. — 42. Cumque oriretur seditio et tumultus incresceret: (43.) Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis; quod postquam ingressi sunt, apparuit gloria domini (44.) dixitque dominus ad Moysen: (45.) Recedite de medio hujus multitudinis! etiam nunc delebo eos. — 46. Dixitque Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, pergens cito ad populum, ut roges pro eis! jam enim egressa est ira a domino et plaga desævit. — 47. Cum cucurrisset Aaron in mediam multitudinem, obtulit thymiama (48.) et stans inter mortuos ac viventes pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. — 49. Fuerunt autem, qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum et septingenti absque his, qui perierant in seditione Core. — 50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foederis.

XVII, 1. Et locutus est dominus ad Moysen dicens: (2.) Accipe a filiis Israel virgas singulas per cognationes suas a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim! et uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ; (3.) nomen autem Aaron erit in tribu Levi; (4.) ponesque eas in tabernaculo foederis, ubi loquar ad te. — 5. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus, et cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus murmurant.

16[35]) fyrlice fyr Thw. recelsfata Thw. — 16[46]) reþe gaþ Thw.— 16[49]) Chores ceastre Thw. — 17[2]) nama Thw.

7. Moyses þâ dyde svâ, svâ him bebeád drihten, (8.) and eode on ærne mergen in tô þam getelde; and efne väs þâ grôvende Aarones gird on blôstmum and on leáfum on hnutbeámes vîsan.

9. He bär þâ þâ girda tô Israêla bearnum and hig gesâvon, hvät þär gesvutelod väs; älc nam þâ his girde.

10. And god cväđ eft tô Moise: Ber Aarones girde in tô þam getelde, þät heó sî gehealden þär Israêle tô tâcne and heora ceorung gesvîce, þät hî ne svelton!

11. And Moyses dyde svâ, svâ him drihten bebeád.

Cap. XVIII.

1. God geceás Aaron him tô sacerde and of his ofspringe tô his offrunge simle (2.) and of Leuies mægđe manega tô Leuitun Aarone tô fylste tô þâm ælîcum onsägednyssum, and god sylf him sealde þâ gesetnyssa.

Cap. XX.

1. Äfter þisum cômon Israhêla bearn tô þam vêstene Sin and þer svealt Maria Aarones svuster and ys þär bebirged.

2. Þâ näs þär nân väter on þam vêstene þam folce, (3.) and hig þâ cîddon svîđe viđ Moisen.

6. He clipode þâ tô gode (7.) and god cväđ him tô: (8.) Gang þu and Aaron and gegaderiađ þis folc geond tô þam stâne! and se stân eóv sylđ väter.

10. Hig cômon tô þam flinte (11.) and he ätforan him eallum slôh mid þære girde tuva þone flint and þär fleóv sôna of þam flinte väter svâ genihtsumlîce, þät heora nŷtenu druncon and eall Israhêla folc of þære ânre riđe.

---

7. Quas cum posuisset Moyses in tabernaculo testimonii, (8.) sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron et eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt. — 9. Protulit ergo Moyses omnes virgas ad cunctos filios Israel, videruntque et receperunt singuli virgas suas. — 10. Dixitque dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum filiorum Israel et quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur! — 11. Fecitque Moyses, sicut præceperat dominus.

XVIII, 1. Dixitque dominus ad Aaron: Tu et filii tui et domus patris tui tecum sustinebitis peccata sacerdotii vestri; (2.) sed et fratres tuos de tribu Levi sume tecum, ut ministrent tibi; tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii.

XX, 1. Veneruntque filii Israel in desertum Sin, mortuaque est ibi Maria et sepulta in eodem loco. — 2. Cumque indigeret aqua populus, convenerunt adversum Moysen (3.) et versi in seditionem dixerunt etc. — 6. Et Moyses clamavit ad dominum (7.) locutusque est dominus ad eum: (8.) Congrega populum, tu et Aaron, ad petram! et illa dabit aquas. — 10. Congregata multitudine ante petram (11.) cumque percussisset Moyses virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta.

18[2]) Leuitan Thw. — 20[1]) sveolt Thw. — 20[11]) þone flinte Thw. nytena Thw. anne riþe Thw.

14. Þâ sende Moyses ærendracan tô Edom þam cyninge, (17.) bäd, þät he môste faran ford ofer his land be rihtum vege and ne hreppan hî nân þing.

18. Edom þâ andvirde þâm ærendracum and cväd: Ne fare ge þurh me!

20. And he fêrde þâ sôna mid eallum his folce tô gefeohte gearu (21.) and forvyrnde Israêla þät oferfäreld þurh his land. Hig gevendon þâ âveg (22.) and gevîcodon vid þone munt, þe ys Or gehâten.

28. Þär Aaron ford fêrde and Eleazarus his sunu väs sacerd for hine.

30. And hî ealle beveópon Aarones fordsîd geond þrîtig daga geómeriende svîde.

Cap. XXI.

1. Chananeus þâ vann vid Israêla bearn and sige on him gevann.

2. Ac hig vendon tô gode mid ealre heortan (3.) and hig gehîrde god and him sige forgeaf, þät hig ofslôgon þone cyning and his folc samod mid svurdes ecge and heora burga tôvendon.

4. And gevendon him þanon ofer langne veg, þät hig þät land embfêrdon. Þät folc þâ veard þrît and þearle gesvenct mid þam sîdfätê.

5. And ceorodon ongeân god and Moysen micclum and cvædon: Hvî læddest þu lâ us of Egipta lande, þät ve svulton on þisum vêstene? ve nabbad nâdor ne hlâf ne vîn and us vlatad for þisum leóhtostan mete.

6. For þâm þingum þâ sende him god tô fŷrene näddran and hig þät folc tôtæron and manega âdŷddon.

7. And hig tô Moyse cvædon: Ve singodon svîde, for þan þe

14. Misit interea nuntios Moyses ad regem Edom: (17.) Obsecramus, ut nobis transire liceat per terram tuam; non ibimus per agros nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes. — 18. Cui respondit Edom: Non transibis per me. — 20. Statimque egressus est obvius cum infinita multitudine et manu forti, (21.) nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos. Quam ob rem divertit ab eo Israel, (22.) cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor. — 28. Cumque Moyses Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. (29.) Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. — 30. Omnis autem multitudo, videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus.

XXI, 1. Chananæus pugnavit contra illum et victor existens duxit ex eo prædam. — 2. At Israel voto se domino obligavit (3.) exaudivitque dominus preces Israel et tradidit Chananæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus. — 4. Profecti sunt autem de monte Hor per viam quæ ducit ad mare rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere coepit populum itineris ac laboris, (5.) Locutusque contra deum et Moysen ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? deest panis, non sunt aquæ; anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. — 6. Quam ob rem misit dominus in populum ignitos serpentes ad plagas et mortes plurimorum. — 7. Venerunt ad Moysen atque dixerunt: Pec-

ve svâ spræcon ongeân god and þe; ac gebide nu for us, þät he âfirsie fram us þâs fŷrenan näddran! Moises þâ gebäd for þät folc.

8. And god cväđ tô him: Virc âne ærenan näddran and sete up tô tâcne, and se þe tôsliten beó, beseó upp tô þære näddran! and he leofađ sôna, svâ he besihđ on hig.

9. Moises þâ vorhte þâ ærenan näddran and sette tô tâcne, and þâ þe ofslitene væron, beheóldon tô þære näddran and vurdon gehælede.

10. Hig fêrdon þâ þanon mid heora firdvîcum.

21. And Moyses sende þâ tô Seon þam cyninge Amorrêiscre þeóde þisum vordum and cväđ:

22. Ic bidde, þät þu me lŷfe ofer þîn land tô fêrenne; ne hreppe ve þîne äceras ođđe vîneardas ne eóver väterpyttas; ac svâ svâ se veg lîđ, ve farađ, gif ve môton, forđ ofer þîn land.

23. Þâ nolde Seon se cyning nâteshvon him tîđian, þät Israêl fêrde forđ ofer his gemæru, gegaderode his folc and fêrde him tôgeânes and feaht svîđe ongeân, (24.) ôđ þät he feóll ofslagen and his folc samod mid svurdes ecge.

25. Hig geeodun þâ his land and ealle his burga and Israhêl vunode þâ on þam vîdgillan lande.

32. Moyses þâ sende and hêt sceávian Azer, þære vîc hig geeodon and âhton þone eard.

33. Hig gevendon þonne and voldon tô Basan, and Og se cyning com him tôgeânes mid eallum his folce tô gefeohte gearu.

34. Drihten cväđ tô Moise: Ne ondræd þu hine! ic hine sealde tô þînum gevealde and eall his folc and land.

35. And hig fuhton þâ svîđe and Israhêl ofslôh Og þone cyning and his sunu and his folc eall tô forvyrde, and geâhton his land and ealle his burga.

---

cavimus, quia locuti sumus contra dominum et te; ora ut tollat a nobis serpentes! Oravitque Moyses pro populo. — 8. Et locutus est dominus ad eum: Fac serpentem æneum et pone eum pro signo! qui percussus aspexerit eum, vivet. — 9. Fecit ergo Moyses serpentem æneum et posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur. — 10. Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth. — 21. Misit autem Israel nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens: (22.) Obsecro, ut transire mihi liceat per terram tuam; non declinabimus in agros et vineas, non bibemus aquas ex puteis; via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. — 23. Qui concedere noluit, ut transiret Israel per fines suos, quin potius exercitu congregato egressus est obviam pugnavitque contra eum, (24.) a quo percussus est in ore gladii. — 25. Tulit ergo Israel omnes civitates ejus et habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet et viculis ejus.— 32. Misitque Moyses, qui explorarent Iazer, cujus ceperunt viculos et possederunt habitatores. — 33. Verteruntque se et ascenderunt per viam Basan, et occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo pugnaturus. — 34. Dixitque dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum et omnem populum ac terram ejus! — 35. Percusserunt igitur et hunc cum filiis suis universumque populum ejus usque ad internecionem et possederunt terram illius.

21[22]) færenne Thw. — 21[35]) Oga Thw.

Cap. XXII.

1. Moises þâ fêrde tô Moab mid þam folce.

4. And se cyning Balac cväđ tô his leóde: Svâ âdilegađ þis folc mid heora firdcräftê ealle þâ, þe eardiađ on ûrum gemærum, svâ svâ oxa gevunađ tô âvêstenne gärs ôđ þâ virttruman eorđslihtes mid tôđum.

5. He sende þâ his bodan tô Balaam þam vîtegan Beores suna (6.) and bäd, þät he côme tô âvirigenne þät folc, þe fundode viđ his, and cväđ: Ic vât, þät se biđ gebletsod, þe þu gebletsast, and se biđ âvirged, þe þu âvirgest.

7. Þâ bodan þâ cômon tô Balaam mid sceattum.

18. Balaam andvirde þâm ærendracum and cväđ: Þeáh Balac me sille goldes and seolfres ân hûs full, ic ne mäg âvendan godes vord.

19. Ac beóđ hêr tô niht and âbîdađ andsvare!

20. Þâ com god on niht tô Balaam and cväđ: Nu þâs menn þe feccađ, far mid him, svâ þät þu dô, þät ic þe bebeóde!

21. Balaam þâ fêrde forđ mid þâm bodum on assan rîdende.

22. And efne godes engel forstôd þone veg, þär he volde rîdan, mid âtogenum svurdê, svilce he hine sleán volde.

23. Se assa geseah þone engel standende and Balaam ne geseah. Þâ forbeáh se assa þäs engles svurd and eode of þam vege. Hvät! þâ Balaam beót þone assan, volde þät he eode innan þone veg.

25. Þâ fleáh se assa git forht for þam engle and þîdde his hlâfordes fôt þearle tô þam hege. Balaam þâ git beót þone assan.

26. And se engel eode in tô ânum nyrvette, þe he ne mihte forbûgan on nâđere healfe, for þam þe þär nân bîge näs.

27. Þâ feóll se assa âdûne âfirht for þam engle and Balaam veard yrre and beót hine svîđor.

XXII, 1. Profectique castrametati sunt in campestribus Moab. — 4. Dixit Balac ad majores natu Madian: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab. — 5. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor ariolum, ut dicerent: (6.) Veni et maledic populo huic sedenti contra me! novi enim, quod benedictus sit, cui benedixeris, et maledictus, in quem maledicta congesseris. — 7. Cumque venissent ad Balaam, habentes divinationis pretium in manibus, (18.) respondit Balaam eis: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero immutare verbum dei. — 19. Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte et scire queam, quid mihi respondeat dominus. — 20. Venit ergo deus ad Balaam nocte et ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, vade cum eis, ita duntaxat, ut, quod tibi præcepero, facias! — 21. Balaam mane strata asina profectus est cum eis. — 22. Stetitque angelus domini evaginato gladio in via contra Balaam, qui insidebat asinæ. — 23. Cernens asina angelum stantem in via avertit se de itinere et ibat per agrum; quam cum verberaret Balaam et vellet ad semitam reducere, (25.) junxit asina se parieti et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam. — 26. Et nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. — 27. Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus

---

22[1]) folc Thw. — 22[4]) avæstenne Thw. — 22[27]) se asse Thw.

28. Þâ geopenode drihten þäs assan mûđ and he cväđ: Hvî beátst þu me svâ svîđe?

29. And Balaam andvirde: For þam þe þu me besvice, and ic þe ofsleán volde, gif ic svurd häfde.

30. Þâ sæde se assa: Ne eom ic lâ þîn assa, þe þu on sitst simle? sege, hvänne ic æfre ær þillîc þe gedyde!

31. God þâ geopenode Balaames eágan, þät he geseah þone engel, þe se assa forbeáh, mid nacedum svurde, and he hnâh tô eorđan, âleát viđ þäs engles.

32. And se engel cväđ: Hvî beóte þu þäne assan efne nu þriva?

33. Ic þe ofslôge sôna and se assa leofode, gif he ne forbuge me.

34. And Balaam cväđ: Ic singie nitende, niste þät þu stôde ongeân me, and gif þe mîn färeld ænig þing mislîcađ, ic fare eft ongeân.

35. Se engel cväđ tô him: Far mid þisum mannum and varna, þät þu nân þing elles ne sprece, bûton þät ic þe bebeóde! And Balaam þâ râd forđ.

36. Se cing þâ Balac com him tôgeânes.

Cap. XXIII.

1. And he ârærde sôna seofon veofodu (2.) and þär lâc geoffrode on þâ ealdan vîsan.

8. And cväđ tô Balac: Hû mäg ic âvirgan þone, þe god bletsode? And he vîtegode þâ, svâ him vissode god, and bletsode Israhêl.

11. And Balac cväđ tô him: Ic þe fette for þî, þät þu mîne fŷnd virigdest, and þu hig bletsast.

12. Balaam cväđ þâ: Cvîst þu, mäg ic ôđre sprecan, bûton þät drihten hêt?

13. Þâ cväđ Balac him tô: Cum tô ôđre stôve mid me!

---

sedentis, qui iratus vehementius cædebat fuste latera ejus. — 28. Aperuitque dominus os asinæ, et locuta est: Cur percutis me? — 29. Respondit Balaam: Quia illusisti mihi; utinam haberem gladium, ut te percuterem! — 30. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti? dic, quid simile unquam fecerim tibi! — 31. Protinus aperuit dominus oculos Balaam et vidit angelum stantem in via evaginato gladio adoravitque eum pronus in terram. — 32. Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? — 33. Nisi asina declinasset de via, te occidissem et illa viveret. — 34. Dixit Balaam: Peccavi nesciens, quod tu stares contra me, et nunc si diplicet tibi ut vadam, revertar. — 35. Ait angelus: Vade cum istis et cave, ne aliud, quam præcepero tibi, loquaris! Ivit igitur cum principibus. — 36. Balac egressus est in occursum ejus.

XXIII, 1. Ædificavit Balaam septem aras (2.) et imposuit vitulum et arietem super aram, (8.) et dixit ad Balac: Quomodo maledicam, cui non maledixit deus? [Et prophetavit et benedixit Israel]. — 11. Dixitque Balac ad Balaam: Ut malediceres inimicis meis, vocavi te, et tu contrario benedicis eis. — 12. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit dominus? — 13. Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum!

22[29]) gedude Thw. — 22[32]) efne þu Thw. — 22[36]) spræce Thw. — ') *veofoda* Thw.

14. And he äft årærde ôðre seofon veofodu (20.) and bletsode Israhêl.

25. And Balac cväð: Ne þu hine virige, ne þu hine bletsa!

26. Þâ cväð Balaam tô Balace þus: Hû ne sæde ic þe, þät svâ hvät svâ god me bebude, þät ic þät dide?

27. And Balac cväð: Cum! ic læde þe tô ôðre stôve, gif gode svâ gelîcie, þät þu hig þanon virige.

28. Hig eodon þâ begen up tô þam munte (29.) and he sôna årærde seofon veofodu (30.) and lâc geoffrode.

Cap. XXIV.

1. And Irrael bletsode and þâ þing vîtegode, þe him gevissode god.

2. He mihte geseón Israel of þam munte þanon.

10. Þâ yrsode Balac við Balaam and cväð: Ic þe hêt feccan, þät þu mîne fŷnd virigdest, and þu nu þriva hig bletsodest.

11. Far þe nu hâm! ic häfde gemynt þe tô årvurðienne on æhtum and on feó, ac god þe benæmde þäs vurðmintes.

Cap. XXV.

1. And eodon þâ tô manega of þam folce tô þam miltistrum and við hig hæmdon (2.) and tô þam hæðengilde bugon.

3. God vearð þâ yrre Israhêla bearnum (4.) and hêt Moyses âhôn þâ, þe þät mân dydon.

5. Moyses þâ hêt þâ mânfullan ofsleán, ealle þâ þe bugon tô Belphegor.

9. And þär vurdon ofslagene mid svurdes ecge feóver and tventig þûsenda of þäs folces meniu and godes yrre gesvâc and he him syððan miltsode.

---

14. Et ædificavit Balaam septem aras (20.) et benedixit Israel. — 25. Dixitque Balac: Nec maledicas ei nec benedicas! — 26. Et ait ille: Nonne dixi tibi, quod quidquid mihi deus imperaret, hoc facerem? — 27. Et ait Balac: Veni! et ducam et ad alium locum, si forte placeat deo, ut inde maledicas eis. — 28. Cumque duxisset eum super verticem montis, (29.) ædificavit septem aras (30.) imposuitque vitulos et arietes per singulas aras.

XXIV, 1. Et Balaam benedixit Israel etc. (2.) et elevans oculos vidit Israel. — 10. Iratusque Balac contra Balaam ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus contrario tertio benedixisti. — 11. Revertere ad locum tuum! decreveram quidem magnifice honorare te, sed dominus privavit te honore disposito.

XXV, 1. Et fornicatus est populus cum filiabus Moab, (2.) quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. — 3. Iratus dominus (4.) ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi et suspende eos in patibulis! — 5. Dixitque Moyses ad judices Israel: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor! 9. Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum (8.) cessavitque plaga a filiis Israel.

23[14]) veofoda Thw. — 23[29]) veofoda Thw. — 25[1]) And [Israela bearn] Thw.

16. God bebeád siđđan Moyse and cväđ: (17.) Vrec Israêla bearn on Madianitiscum and ofsleáđ hig, (18.) for þan þe hig besvicon eóv!

Cap. XXVI.

2. Moises getealde þäs folces meniu, þe on þam vêstene væron âcennede vîgendra manna (4.) fram tventigvintre and sume eá‹ yldran.

51. 62. And þer sôđlîce væron sixhund þûsenda and feóver and tventig þûsend and seofonhund manna and þrittig manna.

64-65. Heora fäderas ealle forđ fêrdon on þam vêstene, bûton Calef and Iosue: hig cômon tô þam lande and mid Israhêla bearnum þone eard geeodon and him betvînan dældon, svâ svâ him dihte Iosue.

Cap. XXXI.

6. Moises þâ sende sôna tvelf þûsenda gevæpnodra manna tô þam vîge câflîce.

7. And hig þâ fêrdon and þät folc ofslôgon (8.) and þone cyning Balac and Balaam samod (9.) and þät land âvêston and þâ vîf heóldon (12.) and côrnon tô Moyse mid micelre hûđe.

14. Moises þâ yrsode (15.) and âxode, hvî hig heóldon þâ vîfmenn tô lîfe, (16.) þe hig forlærdon ær ät þam hæđengilde.

17. And hêt hig þâ âcvellan ealle þâ vîf, þe veras häfdon, (18.) and hêt healdan þâ mædenu. Hig didon þâ svâ and sige häfdon siđđan and cômon tô þam lande, þe hig tô gelædde god, þe he Abrahame gehêt and his ofspringe.

---

16. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: (17.) Hostes vos sentiant Madianitæ et percutite eos, (18.) quia decepere insidiis per idolum Phogor!

XXVI, 2. Numeravit Moyses omnem summam filiorum Israel a viginti annis et supra. — 51. Ista est summa filiorum, sexcenta millia et mille septingenti triginta (62.) et familiarum Levi viginti tria millia generis masculini. — 64. Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse et Aaron in deserto Sinai; (65.) prædixerat enim dominus, quod omnes morerenter in solitudine, nullusque remansit ex eis nisi Caleb et Iosue.

XXXI, 6. Duodecim millia expeditorum ad pugnam misit Moyses. — 7. Cumque pugnassent contra Madianitas, omnes mares occiderunt (8.) et reges eorum et Balaam (9.) ceperuntque mulieres eorum; (10.) tam urbes quam viculos et castella flamma consumpsit; (12.) et adduxerunt prædam ad Moysen. — 14. Iratusque Moyses (15.) ait: Cur feminas reservastis? (16.) nonne istæ sunt, quæ prævaricari vos fecerunt in domino super peccato Phogor? — 17. Ergo mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate, (18.) puellas autem et feminas virgines reservate vobis!

26[2]) geteald hæs Thw. — 31[18]) mædena Thw.

VII.

DEUTERONOMIUM.

Hêr ongind seó bôc, þe is genemned on Ebrêisc Belle adabarim and on Grêcisc Deuteronomium and on Lŷden Secunda lex and on Englisc Seó äfter-æ.

Cap. I.

1. Þis sint þâ vord, þe Moises spräc tô eallum Israhêla folce begeondan Iordane on þam feldvêstene viđ þâ reádan sæ betvix Pharan and Thophel and Laban and Aseroth, þär micel gold ys, (2.) endleofon daga färeld on Choreb þurh Seyr dûne veg of Cadesbarne.

3. On þam feóverteóđan geâre on þam endlyftan mônđe on þam forman däge þäs mônđes he späc tô him ealle þâ þing, þe drihten him bebeád, (4.) syđđan he slôh Seon Amorrêa cyng, se vunode on Essebon, and Og cyning on Basan, se vunode on Asteroth and on Esdrai.

5. Beiundan Iordane on Moab lande Moses gesvutelude þâ æ and cväđ: (6.) Drihten ûre god spräc tô us on Oreb and cveđ: Genôh lange ge vunodon on þisse dûne.

7. Cirrađ and farađ tô Amorrêa dûne and tô ôđrum feldlandum and dûnlandum and tô unhêheran landum on sûđhealfe viđ þâ sæ Chanaan landes and Libani ôđ þät miccle flôd Euphraten!

8. Be þam lande drihten cväđ: Nu ic hit hîre sealde eóv. Farađ inn and habbađ þät þät drihten fore svôr eóvrum fäderum Abrahame and Isaace and Iacobe, þät he hit sealde him and hira ofspringe äfter him!

I, 1. Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine campestri contra mare rubrum inter Pharan et Thophel et Laban et Haseroth, ubi auri ast plurimum, (2.) undecim diebus de Horeb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne. — 3. Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis, locutus est Moyses ad filios Israel omnia quæ præceperat illi dominus, ut diceret eis, (4.) postquam percussit Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et Og regem Basan, qui mansit in Astaroth et in Edrai, (5.) trans Iordanem in terra Moab; coepitque Moyses explanare legem et dicere: (6.) dominus deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis, quod in hoc monte mansistis. — 7. Revertimini et venite ad montem Amorrhæorum et ad cetera quæ ei proxima sunt campestria atque montana et humiliorum loca contra meridiem et juxta litus maris! terram Chananæorum et Libani usque ad flumen magnum Euphraten (8.) en, inquit, tradidi vobis: ingredimini et possidete eam, super qua juravit dominus patribus vestris Abraham, Isaac et Iacob, ut daret illam eis et semini eorum post eos!

1[1]) spræce Thw. folc Thw. Aseroh Thw. — 1[2]) þurh se yrdune Thw. — 1[4]) Aseroth Thw. — 1[8]) spræcđ Thw.

9. And ic cväð tô eóv on þære tîde: Ne mäg ic âna eóv âcuman, (10.) for þam þe drihten eóv gemänigfilde and eóvre ys tô däg svâ fela svâ steorrena.

11. Drihten eóvre fädera god geîce fela þûsenda tô þison getale and bletsie eóv, svâ he eóv behêt!

12. Ne mäg ic âna eóvre gemang âcuman and eóvre svârnissa and eóvre saca.

13. And ic cväð tô eóv: Ceósað eóv vîse menn [of] eóvrum cynne and glæve and þâ þe hira drohtnung sî âfandud! and ic gesette hig eóv tô ealdrum.

14. Þâ andsvarodon ge me and cvædon: Vel þu sprecst.

15. And ic nam vîse menn and velborene and sette hig tô ealdrum and tô hundredmannum and tô fîftigesmannum and tô teóðingmannum, þe eóv lærdon älc þing.

16. And ic bebeád him and cveð: Dêmað älcon men riht, sî hit burga man, sî hit ût âcymene.

17. Dêmað þam rîcan svâ þam heánan and þam litlan svâ þam miclan, for þam þe hit ys godes dôm! Gif eóv ænig þing þince earfoðlîce, secgað hit me! and ic hit bête.

20. Ic cväð tô eóv: (21.) Farað tô þam lande, þe god behêt eóvrum fäderum and habbað hit! ne ondræde ge eóv, ne nân þing ne forhtgeað!

22. And ge andsvarodun me and cvædon: Uton sendan sceáveras, þät sceávion þät land and cŷðon us, on hvilcne veg ve faran sceolon and tô hvilcon burgum!

23. And ic sende tvelf men of eóv, (24.) and hig fôron and

9. Dixique vobis illo in tempore: Non possum solus sustinere vos, (10.) quia dominus deus vester multiplicavit vos et estis hodie sicut stellæ coeli plurimi.— 11. Dominus deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia et benedicat vobis, sicut locutus est! — 12. Non valeo solus negotia vestra sustinere et pondus ac jurgia. — 13. Date ex vobis viros sapientes et gnaros et quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes! — 14. Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere. — 15. Tulique de tribubus vestris viros sapientes et nobiles, et constitui eos principes, tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos, qui docerent vos singula. — 16. Præcepique eis, dicens: Audite illos et quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus! — 17. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujusquam personam, quia dei judicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me! et ego audiam. — 20. Dixi vobis: (21.) Vide terram, quam dominus deus dat tibi! ascende et posside eam, sicut locutus est dominus deus noster patribus tuis! noli timere nec quidquam paveas! — 22. Et accessistis ad me omnes atque dixistis: Mittamus viros, qui considerent terram et renuntient, per quod iter debeamus ascendere et ad quas pergere civitates! — 23. Misi ex vobis duodecim viros, (24.) qui cum perrexissent et ascendissent, venerunt usque ad vallem botri, et considerata terra

1[9]) cvæþe Thw. — 1[13]) cvæþe Thw. — 1[14]) spræcst Thw. — 1[15]) fiftigesmennum Thw. — 1[16]) cveþe Thw. — 1[17]) miclam Thw. — 1[20]) cvæþe Thw.

þät land sceávodon (25.) and us þäs landes västmas brôhton and cvædon: Gôd is þät land, þe god us syllan vyle.

26. Þâ noldon ge faran for eóvre mægđe ungeleáfulnysse and ne gelŷfdon drihtenes spræce.

27. And ge murcnodon and cvædon: Drihten as hatađ and for þam he âlædde us ût of Egipta lande tô þam, þät he us sealde [on] Amorrêiscra hand tô ofsleánne.

28. Hvider fare ve? þâ bodan us færdon and cvædon: Þär ys micel folc and mâran menn þonne ve, micle burga and ôđ heofun fäste, þär ve gesâvon Enachis suna.

29. And ic cväđ tô eóv: Ne forhtiađ and ne ondrædađ hig!

30. Drihten eóvre god, þe eóvre lâteóv ys, he fiht for eóv, svâ he dyde on Egipta lande beforan eallum folce.

31. And ge sylfe on vêstene gesâvon: drihten eóvre god eóv bär on eallum þâm vegum, þe ge fôron, svâ man byrđ litle cild, ôđ þät ge cômon tô þisse stôve.

32. And ge furđon ne gelŷfdon drihtne eóvrum gode, (33.) se eode beforan eóv on vege and mearcode þâ stôva, þe ge eóvre geteld on sleán sceoldon; on niht he tæhte eóv þurh fŷr and on däg þurh genip.

34. And þâ drihten eóvre spræce gehîrde, he väs svîđe yrre and svôr and cväđ: (35.) Ne gesihđ nân man of þisse virrestan cneóresse þät gôde land, þät ic mid âđê behêt eóvrum fäderum, (36.) bûton Chaleb Iepones sunu: he hit gesihđ and ic hit sylle him and his bearnum, for þam þe he filide me.

37. Näs þät nân þing vundor, þät drihten väs þam folce gram, þonne he väs me yrre fore eóvre scilde and cväđ tô me: Ne färst þu þider.

(25.) sumentes de fructibus ejus attulerunt ad nos atque dixerunt: Bona est terra, quam dominus deus noster daturus est nobis. — 26. Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonem domini dei nostri (27.) murmurastis atque dixistis: Odit nos dominus et idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi atque deleret. — 28. Quo ascendemus? nuntii terruerunt cor nostrum, dicentes: Maxima multitudo est et nobis statura procerior; urbes magnæ et ad coelum usque munitæ; filios Enacim vidimus ibi. — 29. Et dixi vobis: Nolite metuere nec timeatis eos! — 30. Dominus deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus. — 31. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te dominus deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.— 32. Et nec sic quidem credidistis domino deo vestro, (33.) qui præcessit vos in via et metatus est locum, in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem et die per columnam nubis. — 34. Cumque audisset dominus vocem sermonem vestrorum, iratus juravit et ait: — 35. Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimæ terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris, (36.) præter Caleb filium Iephone: ipse enim videbit eam et ipsi dabo terram, quam calcavit, et filiis ejus, quia secutus est dominum.— 37. Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc,

---

1[29]) cvæþe Thw. — 1[35]) virestan Thw. — 1[36]) hit gesihþ þät Thw.

38. Ac Iosue Nunis sunu þîn þên he färđ þider inn for þe; minga hine and gestranga hine! and he tôdælđ þät land Israêla folce.

39. Eóvre litlingas and þâ cild, þe niton nânes þinges nân gesceâd ne gôdes ne yfeles, hig farađ inn and ic him sylle þät land.

40. Ge cirrađ and farađ on þät vêsten þurh þâ reádan sæ and þoliađ þäs, þe eóv god behêt for eóvre ungehîrsumnisse and eóvre geleáfleáste.

Cap. III.

23. Ic bäd drihten on þâ tîd and þus cväđ: (24.) Drihten god, þu þe ongunne ätŷvan þînum þeóve þîne mærđe and þîne strengestan hand! nys sôđlîce nân ôđer god ne on heofene ne on eorđan, þe mæge virccan þîne veorc, þe þu vircst, and beón viđmeten þînre strengđe.

25. Âlîfe me tô farenne and tô geseónne þät sêloste land begeondan Iordane and þâ gecorenistan dûne and Libanum!

26. And drihten me väs yrre for eóvre scilde and cväđ tô me: Genôh his ys nu; ne sprec þu nâ tô þäs hvon leng tô me imbe þis þing!

27. Âstîh on Fasgan muntes cnäpp and beseoh tô vestdæle and tô norđdæle! ne oferfärst þu sôđlîce Iordane.

28. Bebeód Iosue and gestranga hine, for þam þe he stäpđ beforan þison folce and tôdælđ him þät land, þät he geseón sceal.

29. And ve vunedon on þære dene viđ Phogores templ.

Cap. IV.

1. Lâ Israhêl! gehîr nu bebodu and dômas, þe ic þe lære, and dô þâ, þät þu sî langlîfe and fare inn and häbbe þät land, þät drihten eóvre fädera god eóv vyle syllan!

(38.) sed Iosue filius Nun minister tuus ipse intrabit pro te; hunc exhortare et robora! et ipse sorte terram dividet Israeli. — 39. Parvuli vestri et filii, qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur et ipsis dabo terram. — 40. Vos autem revertimini et abite in solitudinem per viam maris rubri.

III, 23. Precatusque sum dominum in tempore illo, dicens: (24.) Domine deus, tu coepisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam manumque fortissimam! neque enim est alius deus vel in coelo vel in terra, qui possit facere opera tua et comparari fortitudini tuæ. — 25. Transibo igitur et videbo terram hanc optimam trans Iordanem et montem istum egregium et Libanum. — 26. Iratusque est dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi; nequaquam ultra loquaris de hac re ad me! — 27. Ascende cacumen Phasgæ et oculos tuos circumfer ad occidentem et ad aquilonem austrumque et orientem et aspice! nec enim transibis Iordanem istum. — 28. Præcipe Iosue et corrobora eum atque conforta, quia ipse præcedet populum istum et dividet eis terram, quam visurus es! — 29. Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

IV, 1. Et nunc, Israel, audi præcepta et judicia, quæ ego doceo te, ut faciens ea vivas et ingrediens possideas terram, quam dominus deus patrum vestrorum daturus est vobis!

1[40]) -læaste Thw. — 3[23]) cvæþe Thw. — 3[24]) and þinne Thw. on earđan Thw. — 3[26]) nate þæs hvon Thw. (vgl. Deuter. 13[11]).

2. Ne îce ge nân þing tô þam vorde, þe ic tô eóv sprece, ne ge vanion of þam! gehealdađ drihtnes bebodu eóvres godes, þe ic eóv beóde!

3. Ge gesâvon ealle þâ þing, þe drihten dyde ongên Belfegor, hû he forbritte ealle his bîgengan beforan eóv.

5. Ge viton, þät ic lærde bebodu and rihtvîsnissa, svâ drihten god me bebeád.

8. Hvilc ôđer þeód ic svâ mære, þät häbbe laga and rihte dômas and ealle æ, þe ic tô däg foresette beforan eóv?

9. Gehealdađ eóv sylfe and eóvre sâvla geornlîce! ne cumon eóv þâs vord of gemynde svâ lange, svâ ge lybbon! lærađ eóvre suna and eóvre mâgas, þät hig healdon þâ bebodu, þe ic eóv bebeád!

15. Ne gesâve ge nân andlîcnisse on þam däge, þe drihten spräc tô eóv on Oreb on fŷres midlene.

16. Ne virce ge eóv þê mâ nâne andlîcnissa ne væpmannes (17.) ne nânes nŷtenes ne fugeles (18.) ne vurmes ne fisces!

19. Ne behealdon ge heofenan ne sunnan ne mônan ne steorran, þê läs þe ge þurh gedvyld on hig gelîfon! God hig gesceôp eallum mannum tô brîce.

20. Sôđlîce drihten eóv âlædde of Egipta lande tô þam, þät he häfde eóv tô âgenum folce.

21. Eft he cväđ: Drihten me väs yrre for eóvrum spræcum and svôr, þät ic ne oferfôre Iordane ne ne côme on þam sêlustan lande, þe drihten eóv syllan vile.

22. Nu svelte ic hêr on lande; ne fare ic ofer Iordane, ac ge farađ and âgađ þät gecorene land.

23. Varniađ eóv, þät ge næfre ne forgiton drihtnes vedd eóvres godes, þe he eóv behêt!

---

2. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo! custodite mandata domini dei vestri, quæ ego præcipio vobis! — 3. Oculi vestri viderunt omnia, quæ fecit dominus contra Belphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri. — 5. Scitis, quod docuerim vos præcepta atque justitias, sicut mandavit mihi dominus deus meus. — 8. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias justaque judicia et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? — 9. Custodi igitur temetipsum et animam tuam solicite! ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ! Docebis ea filios ac nepotes tuos. — 15. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis dominus in Horeb de medio ignis: (16.) Ne forte faciatis vobis sculptam similitudinem aut imaginem masculi vel feminæ, (17.) similitudinem omnium jumentorum vel avium (18.) atque reptilium sive piscium! — 19. Ne forte elevatis oculis ad coelum videas solem et lunam et omnia astra coeli et errore deceptus adores ea et colas, quæ creavit dominus deus tuus in ministerium cunctibus gentibus! — 20. Vos autem dominus eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hereditarium. — 21. Iratusque est dominus contra me propter sermones vestros et juravit, ut non transirem Iordanem nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis. — 22. Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem; vos transibitis et possidebitis terram egregiam. — 23. Cave, ne quando obliviscaris pacti

---

4[2]) vord Thw. — 4[9]) vorde Thw. — 4[22]) gecorenne Thw.

25. Gif ge þonne mînum vorde ne gelŷfađ and drihtnes bebodu forhogiađ, (26.) ic häbbe tô däg tô gevitnisse heofen and eorđan, þät ge forvurđađ rađe on þam lande, þe drihten eóv tô gelæt: ne beó ge þär on nâne hvîle.

27. Ac drihten eóv tôdrîfđ geond ealle þâ þeóda, þät eóvre biđ feáva on þam lande tô lâfe.

28. And ge þeóviađ fremdum godum, [þâ sind] manna handgeveorc treovene and stænene; þâ ne geseóđ ne ne gehîrađ, ne hig ne etađ ne hig ne drincađ.

20. And þonne ge gemunađ drihten eóverne god and hine sêcađ, þonne gemête ge hine, gif ge hine mid inveardre heortan sêceađ and mid ealre mihte.

30. On þære ŷtemistan tîde ge beóđ gecyrrede tô drihtne eóvrum gode and ge gehîrađ his stefne, (31.) for þam þe he ys mildheort god; ne forlæt he eóv ne he eallinga ne âdiligađ eóv, ne he ne forgit his vedd, on þam he svôr eóvrum [fäderum].

32. Âhsiađ be ealdum dagum, þâ væron ær þonne ge of þam däge, þe drihten mann gesceôp ofer eorđan, fram ufeveardum heofone ôđ his ende, hväđer æfre vurde þus gerâd þing (33.) ođđe hväđer ænig mann gehîrde godes stefne and his vord, svâ svâ ge gehîrdon and gesâvon!

39. Ongitađ eornostlîce tô däg on eóvre heortan, þät drihten silf ys god and nis nân ôđer ne uppe on heofone ne niđer on eorđan!

40. Gehealdađ his bebodu and dômas, þe ic eóv beóde, þät eóv sî vel and eóvrum bearnum äfter eóv and þät ge þurhvunion lange on þam lande, þe drihten eóvre god eóv sillan vile!

44. Þis ys seó æ, þe Moises foresette beforan Israêla folce (45.) and laga and dômas, þus cveđende:

---

domini dei tui, quod pepipit tecum! — 25. Si feceritis vobis aliquam similitudinem patrantes malum coram domino, (26.) testes invoco hodie coelum et terram, cito perituros vos esse de terra, quam transito Iordane possessuri estis; non habitabitis in ea longo tempore, (27.) sed dominus vos disperget in omnes gentes, et remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est dominus, 28. ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno et lapidi, qui non vident nec audiunt nec comedunt nec odorantur. — 29. Cumque quæsieris ibi dominum deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quæsieris et tota tribulatione animæ tuæ. — 30. Novissimo tempore reverteris ad dominum deum tuum et audies vocem ejus, (31.) quia deus misericors est; non dimittet te nec omnino delebit, neque obliviscetur pacti, in quo juravit patribus tuis. — 32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die, quo creavit deus hominem super terram, a summo coeli usque ad summum ejus, si facti est aliquando hujuscemodi res (33.) aut unquam cognitum est, ut audiret populus vocem dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti! — 39. Scito ergo hodie et cogitato in corde tuo, quod dominus ipse sit deus in coelo sursum et in terra deorsum et non sit alius! — 40. Custodi præcepta ejus atque mandata, quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te et permaneas multo tempore super terram, quam dominus deus tuus daturus est tibi! — 44. Ista est lex, quam proposuit

---

4[26]) ge vurđađ Thw.

Cap. V.

1. Lâ Israêl, gehîr nu godcunde dômas and leorniađ þâ and eác virceađ!
2. Drihten god behêt us vedd on Oreb.
3. Ne sealde he vedd ûrum fäderum, ac us, þe nu git libbađ.
4. Ansîne tô ansîne he spräc tô us on þam munte of þäs fŷres midlene.
5. Ic väs dælere betvix gode and eóv on þâ tîde, þät ic cŷđde eóv his vord, and he cväđ: (6.) Ic eom drihten eóvre god, þe eóv ût âlædde of Egipta lande of þeóvette.
7. (I.) Nafa þu fremde godas beforan me!
8. (II.) Ne virce þu gräftgevcorc ne nânes cynnes andlîcnyssa (9.) ne þâ ne vurđa! ic eom drihten eóver god, þe vrece fädera unrihtvîsnissa on hira bearnum (10.) and miltsie þâm, þe me lufađ and mîne bebodu healdađ.
11. (III.) Ne nemne ge drihtnes naman on îdel, for þam þe ne biđ he unscildig, se þe for îdelum þinge his naman nemđ!
12. (IV.) Heald þone restedäg, þät þu hine hâlgige, svâ drihten þe bebeád and þus cväđ: (13.) Virc six dagas and freólsa þone seofođan! (15.) Gemunađ, þät ge silfe væron þeóve on Egipta lande and ic eóv âlîsde!
16. (V.) Ârvurđa þînne fäder and þîne môdur, þät þu sî langlîfe and þät þu sî velig on þam lande, þe god þe sillan vile!
17. (VI.) Ne beó þu manslaga!
18. (VII.) Ne unrihthæme þu!
19. (VIII.) Ne stel þu!

Moyses coram filiis Israel, (45.) et hæc testimonia et ceremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israel.

V, 1. Audi, Israel, ceremonias atque judicia, discite ea et opere complete! — 2. Dominus deus noster pepigit nobiscum foedus in Horeb. — 3. Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum qui in præsentia sumus et vivimus. — 4. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis. — 5. Ego sequester et medius fui inter dominum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus, et ait: - 6. Ego dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti, de domo servitutis. — 7. Non habebis deos alienos in conspectu meo! — 8. Non facies tibi sculptile nec similitudinem omnium, quæ in coelo sunt et in terra et in aquis, (9.) non adorabis ea et non coles! Ego enim sum dominus deus tuus, deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios (10.) et faciens misericordiam diligentibus me et custodientibus præcepta mea. — 11. Non usurpabis nomen domini dei tui frustra, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen ejus assumpserit! — 12. Observa diem sabbati, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi dominus deus tuus! (13.) sex diebus operaberis, (14.) septimus dies sabbati est: non facies in eo quidquam operis tui! (15.) Memento, quod et ipse servieris in Ægypto et eduxerit te inde dominus deus tuus! — 16. Honora patrem tuum et matrem, ut longo vivas tempore et bene sit tibi in terra, quam dominus deus tuus daturus est tibi! — 17. Non occides, (18.) neque moechaberis, (19) furtumque non facies,

---

5[5]) on þam tide Thw. cyđe Thw. — 5[16]) þinum fæder Thw.

20. (IX.) Ne sege þu leáse gevitnissa!

21. (X.) Ne girn þu þînes neâhstan vîfes ne his hûses ne his landes ne nân þæra þinga, þe his beóđ!

22. Þis synd þâ vord, þe drihten spräc tô eallum Israêla folce on þam munte of þäs fŷres midlene and þäs genipes micelre stefne and vrât þâ on tvâm stænenum tabulon and sealde me.

23. Äfter þam þe ge gehîrdon his vord and gesâvon þone munt birnan, þâ cvædon tô me þâ ealdras and þâ betstborenan men:

24. Nu ve gesâvon godes mägenþrim and his micelnisse; ve gehîrdon his stefne of fŷres midlene and ve ongeâton tô däg, þät god spräc viđ menn, and ve leofađ.

25. Hvî svelte ve and forvurđađ on þison mæstan fŷre? vitodlîce gif ve leng gehîrađ drihtnes stefne ûres godes, ve forvurđađ.

26. Hû mäg ænig man lifiendes godes stefne gehîran and eác libban?

27. Gâ þu and gehîr þâ þing, þe drihten ûre god þe secge, and sege us! and ve gehîrađ þe and dôđ þâ.

28. Þâ drihten þät gehîrde, þâ cväđ he tô me: Ic gehîrde þises folces vord, þe hig spræcon vel.

29. Hvanon cymđ him svilc geþanc, þät hig ondrêdon me and healdon mîne vîsan bebodu, þät him sî vel on êcnisse and hira bearnum?

30. Sege him, þät hig faron tô hira geteldum!

31. Stand þu hêr mid me! and ic secge þe ealle bebodu and godcunde æ and dômas; lære hig, þät hig dôn þâ on þam lande, þe ic him tô æhte sille!

32. Healdađ þâ þing, þe drihten eóver god eóv bebeád! ne âhilde ge nâđer ne on þâ vynstran healfe ne on þâ svîđran!

(20.) nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. — 21. Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum et universa, quæ illius sunt! — 22. Hæc verba locutus est dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis et nubis et caliginis voce magna, et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. — 23. Vos autem, postquam audistis vocem et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum et majores natu, atque dixistis: (24.) Ecce ostendit nobis dominus deus noster majestatem et magnitudinem suam; vocem ejus audivimus de medio ignis et probavimus hodie, quod loquente deo cum homine vixerit homo. — 25. Cur ergo moriemur et devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem domini dei nostri, moriemur. — 26. Quid est omnis caro, ut audiat vocem dei viventis et possit vivere? — 27. Tu magis accede et audi cuncta, quæ dixerit dominus deus noster tibi! loquerisque ad nos et nos audientes faciemus ea. — 28. Quod cum audisset dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi hujus: bene omnia sunt locuti. — 29. Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me et custodiant universa mandata mea, ut bene sit eis et filiis eorum in sempiternum? — 30. Dic eis: Revertimini in tentoria vestra! — 31. Tu vero hic sta mecum! et loquar tibi omnia mandata mea et ceremonias atque judicia, quæ docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem. — 32. Custodite igitur et facite, quæ præcepit dominus deus vobis! non declinabitis neque

---

5[24]) fyrynes Thw.

33. Ac gâđ rihte on þone veg, þe drihten eóv bebeád, þät ge lybbon and eóv sî vell and eóvre dagas sîn gelengede on þam lande, þe ge âgan sceolon!

Cap. VI.

4. Gehîre Israêl! drihten ûre god ys ân god (5.) Lufa þînne drihten mid ealre þînre heortan and mid eallum môde and mid eallum mägnê!

6. And heald þâ vord, þe ic þe bebeóde, (7.) and lære þînum bearnum, þonne þu sitte on þînum hûsum, (9.) and vrîte þâ on þînum þrescolde ond on þînes hûses durum!

10. And þonne drihten eóvre god eóv in gelæt on þät land, þe he fore svôr eóvrum fäderum Abrahame and Isaace and Iacobe, and he eóv sylđ micle burga and þâ sêlustan gebytlu (11.) and fulle hûs älces velan, þâ þe ge ne vorhton, and väterpyttas, þe ge ne dulfon, vîneardas and elebeámas, þe ge ne plantudon, and ge etađ and beóđ gefyllede.

12. Varniađ geornlîce, þät ge ne forgiton drihten, þe eóv ût âlædde of Egipta lande of þeóvetes hûse!

13. Geeáđmêde drihten þînne god and þeóva him ânum and svera on his naman!

14. Ne far þu äfter fremdum godum, (15.) þê läs þe god yrsie ongên þe!

16. Ne fanda þu þînes godes, svâ þu didest on þære costnungstôve!

Cap. VII.

11. Gehealdađ eornostlîce þâ bebodu and þâ godcundan æ and dômas, þe ic eóv sylle tô däg and bebeóde, þät ge dôn!

---

ad dexteram neque ad sinistram! — 33. Sed per viam, quam præcepit dominus deus vester, ambulabitis, ut vivatis et bene sit vobis et protelentur dies in terra possessionis vestræ!

VI, 4. Audi Israel! dominus deus noster dominus unus est. — 5. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota fortitudine tua, (6.) eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, (7.) et narrabis ea filiis tuis, sedens in domo tua, (9.) scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ! — 10. Cumque introduxerit te dominus deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis Abraham, Isaac et Iacob, et dederit tibi civitates magnas et optimas, quas non ædificasti, (11.) domos plenas cunctarum opum, quas non exstruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quæ non plantasti, et comederis et saturatus fueris, (12.) cave diligenter, ne obliviscaris domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis! — 13. Dominum deum tuum timebis et illi soli servies ac per nomen illius jurabis! — 14. Non ibitis post deos alienos, (15.) ne quando irascatur furor domini tui contra te! — 16. Non tentabis dominum deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis!

VII, 11. Custodi ergo præcepta et ceremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie, ut facias! —

6[10]) lande Thw.

12. Gif þu hig gehiltst, drihten þîn god gehealt þät vedd and þâ mildheortnysse, þe he svôr eóvrum fäderum.

13. And he lufađ and gemenigfylt and he bletsađ eóv and eóvre västmas on þam lande, þe he fore svôr eóvrum fäderum.

13. Ge beóđ gebletsod tôforan eallum ôđrum mannum; ne biđ mid eóv nân þing unberendes ne on mannum ne on nŷtenum.

15. Drihten âdrîfđ fram eóv älc yfel and vyrpđ ongên eóvere fŷnd.

Cap. VIII.

19. Gif ge þonne forgîmeleásiađ drihtnes bebod eóvres godes and filiađ fremdum godum, ic secge eóv tô sôđum, þät ge forvurđađ mid eallê, (20.) gif ge beóđ ungehîrsume drihtnes beboda.

Cap. IX.

4. Ne vêne ge nâ, þät drihten eóvre god fordyde eóvre fŷnd and sealde eóv þät sêluste land for eóvre rihtvîsnisse, ac he hig fordyde for hira ârleásnisse,

5. And þät þät vord være gefylled, þe he mid âđê behêt eóvrum fäderum Abrahame and Isaace and Iacobe!

6. Vite ge tô sôđum þingum, þät god ne sealde eóv for eóvre gôdnisse þät sêlûste land tô æhte, for þan þe ge sind ealra folca ungeleáfulluste and heardheorteste!

7. Gemunađ and ne forgitađ, hû svîđe ge gremedon drihten on þam vêstene! Of þam däge, þe he eóv ût âlædde of Egipta lande, ôđ þisne däg æfre ge fliton and vunnon ongeân drihten.

8. On Oreb ge hine gremedon and he väs yrre and volde eóv fordôn.

---

12. Si custodieris ea et feceris, custodiet et dominus deus tuus pactum tibi et misericordiam, quam juravit patribus tuis, (13.) et diliget te ac multiplicabit benedicetque fructui ventris tui et frumento tuo super terram, pro qua juravit patribus tuis. — 14. Benedictus eris inter omnes populos; non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis. — 15. Auferet dominus a te omnem languorem, et infirmitates pessimas non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.

VIII, 19. Sin autem oblitus domini dei tui secutus fueris deos alienos, ecce nunc prædico tibi, quod omnino dispereas, (20.) si inobedientes fueritis voci domini dei vestri.

IX, 4. Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos (sc. filios Enacim) dominus tuus: Propter justitiam meam introduxit me dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes, (5.) et ut compleret verbum suum dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac et Iacob! — 6. Scito ergo, quod non propter justitias tuas dominus deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus. — 7. Memento et non obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris dominum in solitudine! Ex eo die, quo egressus es ex Ægypto, usque ad locum istum semper adversum dominum contendisti. — 8. Nam et in Horeb provocasti eum et iratus delere te voluit,

---

7[12]) god gegealt Thw.

9. Þâ âstah ic on þone munt and bär þâ stænenan bredu, on þâm väs þät vedd, þe drihten viđ eóv gecväđ, and ic þurhvunode on þam munte feóvertig daga and feóvertig nihta, svâ þät ic ne ät ne ne dranc.

10. And drihten me sealde tvâ stænene tabulan mid godes fingrê âvritene.

11. And þâ feóvertig daga and efenfela nihta âgâne væron, drihten me sealde þâ bredu (12.) and cväđ tô me: Ârîse and gang niđer, for þam þe þîn folc, þe þu ût âlæddest of Egipta lande, forlêton rađe mîne bebodu and þone veg, þe þu him gesvutelodest, and hig guton him hæđenne god.

13. And drihten cväđ eft tô me: Ic geseó, þät þis folc ys heardheort and ungeleáffull.

14. Læt me, þät ic hig fordô and âdilgie hira naman under heofone and ic gesette þe ofer þâ þeóde, þe ys mâre þonne þeós and strengere!

15. Þâ ic niđer eode of þam byrnendan munte and häfde þâ tvâ bredu on tvâm handum.

16. And ic geseah, þät ge singodon beforan gode and vorhton eóv gegoten cealf and vurđodon hit for god and forlêton rađe þone veg, þe drihten eóv ätŷvde.

17. Ic vearp þâ bredu of mînum handum and tôbräc hig beforan eóv.

18. And ic feóll beforan drihtne, svâ ic ær dyde; feóvertig daga and feóvertig nihta ne ät ic ne ne dranc for eallum synnum, þe ge dydon ongên god and hine gremedon.

19. Ic ondrêd sôđlîce his graman and his yrre, for þam þe he väs âstirod ongên eóv and volde eóv fordôn; and drihten me gehîrde and tîđode me.

(9.) quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti, quod pepigit vobiscum dominus, et perseveravi in monte 40 diebus ac noctibus, panem non comedens et aquam non bibens. — 10. Deditque mihi dominus duas tabulas lapideas scriptas digito dei. — 11. Cumque transissent 40 dies et totidem noctes, dedit mihi dominus tabulas foederis, (12.) Dixitque mihi: Surge et descende hinc cito, quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile! — 13. Rursumque ait dominus ad me: Cerno, quod populus iste duræ cervicis sit. — 14. Dimitte me, ut conteram eum et deleam nomen ejus de sub coelo et constituam te super gentem, quæ hac major et fortior sit! — 15. Cumque de monte ardente descenderem et duas tabulas foederis utraque tenerem manu, (16) vidissemque vos peccasse domino deo vestro et fecisse vobis vitulum conflatilem ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat, (17.) projeci tabulas de manibus meis confregique eos in conspectu vestro. — 18. Et procidi ante dominum sicut prius quadraginta diebus et noctibus panem non comedens et panem non bibens propter omnia peccata vestra, quæ gessistis contra dominum et eum ad iracundiam provocastis. — 19. Timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus delere vos voluit; et exaudivit me dominus etiam hac vice.

9[11]) æ fen fela Thw.

20. He väs yrre viđ Aaron and volde hine fordôn, and ic gebäd for hine.

21. Eóverne gylt, þe ge vorhton, þät väs þät cealf, ic nam and forbärnde hit tô duste and vearp on þâ burnan, þe of þam munte scŷtt.

22. On bryne and on costunge and on gevilnunge birgenum ge gremedon drihten.

23. Þâ he sende eóv of Cadesbarne and þus cväđ: Farađ and habbađ þät land, þe ic eóv sealde! And ge forhogedun drihtnes bebod and ge noldon him gelŷfan, (24.) ac væron æfre viđervearde on þäm däge, þe ic eóv cûđe.

25. Ic läg beforan drihten feóvertig daga [and] feóvertig nihta, on þâm ic hine bäd eádmôdlîce, þät he eóv ne fordyde, svâ he cväđ, þät he dôn volde.

26. And ic cväđ: Drihten god, ne forspil þu þîn folc and þîne yrfeveardnysse, þe þu âlŷsdest, þâ þu hig ût âlæddest of Egipta lande!

27. Gemun þînra þeóva Abrahames and Isaaces and Iacobes! ne beheald þu þises folces heardnisse and ârleásnisse!

28. Þät þäs landes menn, þe þu hig of âlæddest, ne secgeon: Drihten hî ne mihte gelædan on þät land, þe he him behêt, ac he hig hatode and for þam he hig lædde ût, þät he hig ofslôge on þam vêstene.

Cap. X.

1. On þære tîde drihten cväđ tô me: Virce þe tvâ stænene tabulan svilce þâ ærran væron, and âstîh tô me on þone munt and virce treovene earce!

2. And ic vrîte on þâm brädum þâ vord, þe væron on þâm, þe þu ær bræce; and lege þâ on þâ earce!

20. Adversum Aaron quoque iratus voluit eum conterere, et pro illo deprecatus sum. — 21. Peccatum autem vestrum, quod feceratis, id est vitulum, arripiens igne combussi et omnino in pulverem redigens projeci in torrentem, qui de monte descendit. — 22. In incendio quoque et in tentatione et in sepulchris concupiscentiæ provocastis dominum, (23.) et quando misit vos de Cadesbarne, dicens: 'Ascendite et possidete terram, quam dedi vobis!' et contempsistis imperium domini et non credidistis, (24.) sed semper fuistis rebelles a die, qua nosse vos coepi. — 25. Et jacui coram domino 40 diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat comminatus, (26.) et dixi: Domine deus, ne disperdas populum tuum et hereditatem tuam, quam redemisti, quos eduxisti de Ægypto! — 27. Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac et Iacob! ne aspicias duritiam populi hujus et impietatem! — 28. Ne forte dicant habititores terræ, de qua eduxisti eos: Non poterat dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos; idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine.

X, 1. In tempore illo dixit dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem, faciesque arcam ligneam! — 2. Et scribam in tabulis verba, quæ fuerunt in his, quas ante confre-

9[26]) cvæþe Thw. — 9[28]) miht Thw.

3. Ic vorhte earce of sethim-treovum and stænene tabulan, svilce þâ ærran væron, and ic âstâh on þone munt and häfde hig on mînum handum.

4. And he vrât on þâm bredum þâ tyn vord, þe on þâm ôđrum âvritene væron, and sealde hig me.

5. And ic eode nyđer of þam munte and lêde þâ bredu on þâ earce, þe ic vorhte, þär hig sind ôđ þisne däg, svâ drihten me beád.

8. On þâ tîde he beád, þät Leuies mægđ bære þâ earce and stôde beforan him on þênunge and bletsode godes naman ôđ þisne andveardan däg.

10. Ic stôd on þam munte, svâ ic ær dyde, feóvertig daga and feóvertig nihta, and drihten gehîrde [me] and nolde eóv fordôn.

11. And he cväđ tô me: Gâ beforan þison folce tô þam lande, þe ic behêt hira fäderum tô syllanne!

12. Lâ Israhêl! ne bitt god þe nânes þinges, bûton þät þu ondræde drihten þînne god and lufie hine and þeóvie him mid eallum mägnê and mid eallum môdê (13.) and gehealde drihtnes bebodu and his æ, þe ic þe tô däg bebeóde.

14. Heofon and heofuna heofun and eorđe and ealle þâ þing, þe sind on him, sind drihtnes eóvres godes.

17. Drihten sylf ys goda god, mære god and mihtig and egefull; ne vandađ he for rîcum ne for heánum.

18. He dêmđ steópcilde and vydevan; he lufađ fordrifene and sylđ him andlyfene and scrûd.

19. Lufiađ fordrifene, for þam þe ge sylfe væron fordrifene and ûtancymene on Egipta lande!

22. Hundseofontigra sum væron eóvre fäderas, þâ hi fôron on Egipta land, and drihten eóvre god eóv gemänigfilde svâ heofenes tunglu.

---

gisti, ponesque eas in arca! — 3. Feci igitur arcam de lignis setim; cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habens eas in manibus. — 4. Scripsitque in tabulis juxta id, quod prius scripserat, verba decem et dedit eas mihi. — 5. Reversusque de monte descendi et posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit dominus. — 8. Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcum et staret coram eo in ministerio ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem. — 10. Ego autem steti in monte sicut prius 40 diebus ac noctibus, exaudivitque me dominus etiam hac vice et te perdere noluit. — 11. Dixitque mihi: Vade et præcede populum, ut ingrediatur terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis! — 12. Et nunc Israel! quid dominus deus tuus petit a te, nisi ut timeas dominum deum tuum et diligas eum, ac servias domino deo tuo in toto corde tuo et in tota anima tua (13.) custodiasque mandata domini et ceremonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi? — 14. En domini dei tui coelum est et coelum coeli, terra et omnia, quæ in ea sunt. — 17. Dominus deus vester ipse est deus deorum, deus magnus et potens et terribilis, qui personam non accipit. — 18. Facit judicium pupillo et viduæ, amat peregrinum et dat ei victum atque vestitum. — 19. Et vos ergo amate peregrinos, qui et ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti! — 22. In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum, et ecce nunc multiplicavit te dominus deus tuus sicut astra coeli.

10[3]) and hæbbe Thw. — 10[22]) tungla Thw.

Cap. XI.

1. Lufiađ drihten eóverne god and vircađ his bebodu and his æ and his dômas on älcne tîman!

2. Oncnâvađ tô däg þâ þing, þe eóvre bearn nyton, þâ þe ne gehîrdon drihtenes lâre eóvres godes and his mærđa and his strengđa (3.) and þâ tâcn, þe he vorhte on Pharaone cinge on middan Egipta lande (4.) and on eallum Egipta here and on horsum and on cratum, hû þære reádan sæ väteru hig âdrencton, þâ hig eóv drifon, and drihten hig âdilgode ôđ þisne andveardan däg!

5. And gemunađ, hvät he eóv dide on þam vêstene, ôđ ge cômon tô þisse stôve, (6.) and hû seó eorđe forsvealh Dathan and Abiron mid hûsum and geteldum and mid eallum hira spêdum, þe hig häfdon on middan Israhêla folce!

7. Ge gesâvon ealle þâ mæran drihtnes veorc, þe he vorhte, (25.) and gehîrdon his vord þus cveđende:

26. Nu tô däg ic sette beforan eóv bletsunga and virignissa: (27.) bletsunge, gif ge gehîrsumiađ drihtnes bebodum eóvres godes, þe ic eóv tô däg bebeóde; (28.) virignissa gif ge ne gehîrađ drihtnes bebodum, þe he eóv bebeád, and gâđ äfter fremdum godum, þe ge ne cunnon.

29. Þonne drihten eóv gelæt on þät land, þe ge tô farađ on tô eardienne, þonne sette ge bletsunga uppan Garizim dûne and âvirgnisse uppan Hebal dûne, (30.) þâ synd beiundan Iordane be þam vege, þe lîđ tô sunnan setlgange on Chananeus lande, se eardađ on feldlandum viđ Galgalam and viđ þâ langan dene!

Cap. XII.

32. Vircead ealle þâ þing, þe drihten eóv bebeád, and ne îce ge nân þing þär tô ne ne vaniađ!

XI, 1. Ama itaque dominum deum tuum et observa præcepta ejus et ceremonias, judicia atque mandata omni tempore! — 2. Cognoscite hodie, quæ ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam domini dei vestri, magnalia ejus et robustam manum, (3.) signa et opera, quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi (4.) omnique exercitui Ægyptiorum et equis ac curribus, quomodo operuerint aquæ maris rubri, cum vos persequerentur, et deleverit eos dominus usque in præsentem diem, (5.) vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum, (6.) et Dathan atque Abiron, quos terra absorbuit cum domibus et tabernaculis et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israel! — 7. Oculi vestri viderunt omnia opera domini magna, quæ fecit; (25.) et locutus est vobis: (26.) En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem: (27.) benedictionem, si obedieritis mandatis domini dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis; (28.) maledictionem, si non obedieritis mandatis domini, sed ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis. — 29. Cum vero introduxerit te dominus in terram, ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal, (30.) qui sunt trans Iordanem post viam, quæ vergit ad solis occubitum in terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam et juxta vallem tendentem procul!

XII, 32. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito, nec addas quidquam nec minuas!

11[4]) sæs Thw. — 11[26. 28]) virginissa Thw. — 11[27]) bebedum Thw.

Cap. XIII.

1. Gif ænig vîtega ârîse betvînan eóv and secge, þät him mætte svefen, and secge tâcnu and forebeácnu (2.) and hit âgæđ eall, svâ he sprićđ, and he cviđ tô eóv: Uton gân and feligean fremdum godum, þe ge ne cunnon, and uton þeóvian him!

3. Ne hliste þu his vorda, for þam þe drihten fandađ eóvre, hväđer ge hine lufigeon mid eallum môdê!

4. Filigeađ drihtne eóvrum gode and ondrædađ hine and healdađ his bebodu and gehîrađ hine and þeóviađ him!

5. Sleá man þone leásan vîtegan, for þam þe he âvende eóv fram drihtne eóvrum gode, þe eóv ût âlædde of Egipta lande, and for þam þe he dyde, þät ge dvelodon of þam vege, þe drihten eóv beheád, þät ge âdrîfon yfel fram eóv!

6. Gif þîn brôđor þe lære dearnunga ođđe þîn sunu ođđe þîn dôhtor ođđe þîn vîf ođđe þîn freónd and þus cveđe: Uton gân and þeóvian fremdum godum!

8. Ne hîre þu him, ne þu him ne âra, þät þu him gemiltsie and hine bedîglige, (9.) ac ofsleh hine þär-rihte (10.) and oftorfa þu and eall þät folc hine mid stânum, for þam þe he volde âteón þe fram drihtne þînum gode, þe þe ût âlædde of Egypta lande of þeóvettes hûse, (11.) þät eall Israêla folc ondrêde, þonne hig þät gehîrađ and nâ tô þäs hvon nân þing ne dôn eft svilces!

Cap. XIV.

1. Beóđ drihtnes bearn eóvres godes! ne efesiađ eóv ne eóvre hær ne sciron, (2.) for þam þe drihten eóv geceás him tô sinđrium folce ofer ealle ôđre folc!

22. Syle þone teóđan dæl ealra þînra væsma älcê geârê drihtne

---

XIII, 1. Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum (2.) et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: 'Eamus et sequamur deos alienos, quos ignores, et serviemus eis!' — 3. Non audies verba illius, quia tentat vos dominus, ut palam fiat, utrum diligatis eum in toto corde et in tota anima vestra! — 4. Dominum deum vestrum sequimini et ipsum timete et mandata illius custodite et audite vocem ejus, ipsi servietis! — 5. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur, quia locutus est ut vos averteret a domino deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit dominus, et auferes malum de medio tui! — 6. Si tibi voluerit persuadere frater tuus vel filia sive uxor aut amicus, clam dicens: 'Eamus et serviamus diis alienis!' (8.) non acquiescas ei nec audias neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis et occultes eum, (9.) sed statim interficies, (10.) lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a domino deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis, (11.) ut omnis Israel audiens timeat et nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile!

XIV, 1. Filii estote domini dei vestri! non vos incidetis nec facietis calvitium super mortuos, (2.) quoniam dominus te elegit, ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus! — 22. Decimam partem separabis de cunctis

---

13[1]) mæte Thw. tacna Thw.

þînum gode (23.) on þære stôve, þe he gecîst, þät man his naman on nemne, and leorna, þät þu ondræde drihten on älce tîd!

24. Gif se veg svâ lang beó, þät þu þîne þing bringan ne mâge, (25.) þonne syle þu hig vid vurde and bring þät vurd tô þære stôve!

26. And bige þär mid þam ylcan feó svâ hvät svâ þe lîcige, hrŷderu and sceâp and vîn and beór and eall, þät þe lîcie, and et þär beforan drihtne, þu and þîn hîvræden (27.) and se sacerd, þe binnan þînre birig beó!

Cap. XV.

7. Gif ænig þînra freónda beó binnan þînre birig on þam lande, þe drihten þîn god þe sillan vile, and him gelimpe, þät he þearfa beó, ne beó þu svâ heartheort, þät þu him þînes gôdes vyrne!

8. Ac syle him tô læne svâ hvät, svâ he beþurfe and he þe bidde, (9.) þê läs he vrêge þe tô drihtene and hit vurde þe tô hearme!

10. Ne vanda þu, þät þu þînum frŷnd ne helpe, þär he beþurfe, þät drihten eóver god eóv bletsie on älcne tîman!

11. Ne beó ge bûtan þearfum on þam lande, þär þu on vunie, for þam þe ic bebeád, þät þu dohtest þînum brêder and vädlan and þearfan.

12. Gif þu gebicge ænigne man, þeóvie þe six geâr and freó hine on þam seofodan!

13. And þonne þu hine freóge, ne læt þu hine gân îdelhende fram þe!

14. Ac sile him fôrmete on hlafe and on sufle and on vîne, þät drihten þîn god þe bletsie!

---

fructibus tuis per annos singulos (23.) et comedes in conspectu domini dei tui in loco, quem eligeret, ut in eo nomen illius invocetur, ut discas timere dominum omni tempore! — 24. Cum autem longior fuerit via nec potueris ad eum hæc cuncta portare, (25.) vendes omnia et in pretium rediges portabisque ad locum quem elegerit dominus, (26.) et emes ex eadem pecunia, quidquid tibi placuerit, sive ex armentis sive ex ovibus, vinum quoque et siceram et omnia, quæ desiderat anima tua, et comedas coram domino et epulaberis, tu et domus tua (27.) et Levites, qui intra portas tuas est!

XV, 7. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ in terra, quam dominus deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum nec contrahes manum, (8.) sed dabis ei mutuum, quo eum indigere perspexeris, (9.) ne clamat contra te ad dominum et fiat tibi in peccatum! — 10. Dabis ei nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi dominus deus tuus! — 11. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ; idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno et pauperi. — 12. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum! — 13. Et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris, (14.) sed dabis viaticum de gregibus et de area et torculari tuo, quibus dominus deus tuus benedixerit tibi! —

14[23]) ælc tid Thw. — 14[26]) hryþera Thw. þät he licie Thw. — *15[7]) beon* Thw. — 15[14]) for mete Thw. hlaf Thw.

15. Gemun, þät þu sylf være þeóv on Egipta lande and drihten þe âlŷsde!

16. Gif se þeóva þonne cveđe, þät he nelle fram þe faran, for þam þe he lufađ þe and þîne hîvrædenne, (17.) nim þonne ânne æl and þursting his eáre ät þînes hûses dura and beó he þe syđđan þeóv on êcnysse!

Cap. XVI.

18. Sete dêman and lâreóvas, þät hig dêmon rihtne dôm (19.) and ne vendan ne hider ne þider! Ne vanda þu for rîcum ne for heánum ne for nânum scette! for þam mêdsceattas âblendađ vîsra manna geþancas and vendađ rihtvîsra vord.

20. Filige rihtlîce þam rihte, þät þu lybbe lange on þam lande, þe drihten þîn god þe sylđ!

Cap. XVII.

3. Gif ænig man þeóvie fremdum godum and geeáđmêde hine tô sunnan and tô mônan (4.) and hit man tô sôđe ongite, (5.) oftorfige hine man mid stânum!

15. Ne ceós þu þe cining of nânre ôđre þeóde mannum bûton of þînum âgenum cynne!

Cap. XVIII.

10. And varna þe, þät þu ne gîme drŷcräfta ne svefena ne hvatena (11.) ne îdelra galdra, ne ne âxa nânne viccan rædes, ne sêce þu riht ät deádum!

12. Sôđlîce drihten onscûnađ ealle þâs þing and for þilcon gylte he eóv fordêđ.

17. Drihten cväđ: (19.) Gif ge nellađ þâ vord gehîran, þe eóv bebodene synd on mînum naman, ic hit vrece on eóv.

---

15. Memento, quod et ipse servieris in terra Ægypti et liberaverit te dominus! — 16. Sin autem dixerit: 'Nolo egredi', eo quod diligat te ac domum tuam, (17.) assumes subulam et perforabis aurem ejus in janua domus tuæ et serviet tibi usque in æternum!

XVI, 18. Iudices et magistros constitues, ut judicent populum justo judicio (19.) nec in alteram partem declinant! Non accipies personam nec munera, quia munera excoecant oculos sapientum et mutant verba justorum! — 20. Iuste quod justum est persequeris, ut vivas et possideas terram, quam dominus deus tuus dederit tibi!

XVII, 3. Cum reperti fuerint apud te, qui serviant diis alienis et adorent eos, solem et lunam, (4.) et hoc tibi fuerit nuntiatum, (5.) lapidibus obruentur! — 15. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.

XVIII, 10. Nec inveniatur in te, qui ariolos sciscitetur et observet somnia atque auguria, (11.) nec sit incantator, nec qui pythones consulat nec divinos aut quærat a mortuis veritatem! — 12. Omnia enim hæc abominatur dominus et propter istiusmodi scelera delebit eos. — 17. Et ait dominus mihi: (18.) Prophetam suscitabo eis; (19.) qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.

15[17]) ear Thw. — 18[11]) viccarædes Thw. vicca rædes Lye.

Cap. XIX.

16. Gif ænig mann ôđerne vrêge and him hvilcne gilt on secge, (18.) smeáge man geornlîce, hväđer hit sôđ sî, and gif hit þonne leás biđ, (19.) beó se leása gevita þäs ilcan vyrđe, þe he volde, þät se ôđer være.

Cap. XX.

10. Gif þu ville ænige buruh ofervinnan, beód him ærest sibbe!

11. Gif hig þonne on hand gâđ and þâ gatu undôđ, þonne beón hig ealle gesunde and þeóvion þe and beón þîne gafolgildan!

12. Gif hig þonne þät nellađ and villađ ongeân þe feohtan, (13.) ofsleh älcne væpnedman (14.) bûton vîfum and cildum!

Cap. XXI.

18. Gif ænig man häbbe môdigne sunu and rancne, þe nelle hîran his fäder and his mêder, (19.) þonne nymon hig hine and lædon tô þære burge dêman (20.) and cveđon tô him: Þis is uncer ungehîrsuma sunu; he forhogađ, þät he hîre uncre lâre; he begæđ unætas and oferdrincas and gâlscipe!

21. Oftorfie eall seó buruhvaru hine mid stânum tô deáđe!

22. Þonne mann biđ deáđes scildig and hine mann on gealgan âhêhđ, (23.) birge man hine þäs ilcan däges, þê läs þe þät land sî besmiten þuruh hine!

Cap. XXII.

5. Ne scrîde nân vîf hig mid væpmannes reáfê ne væpman mid vîfmannes reáfê!

22. Gif ænig man hæme mid ôđres vîfe, svelton hig butu!

28. Gif ænig man oferníme unbeveddod mæden and hit virđ

XIX, 16. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis, (18.) cumque diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse mendacium, (19.) reddent ei, sicut fratri suo facere cogitavit!

XX, 10. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem! — 11. Si receperit et aperuerit tibi portas, cunctus populus salvabitur et serviet tibi sub tributo! — 12. Sin autem foedus inire noluerit et coeperit contra te bellum, (13.) percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii, (14.) absque mulieribus et infantibus.

XXI, 18. Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, (19.) apprehendent eum et ducent ad seniores civitatis illius et ad portam judicii (20.) dicentque ad eos: Filius noster iste protervus et contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat et luxuriæ atque conviviis! (21.) lapidibus eum obruet populus civitatis et morietur! — 22. Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, et appensus fuerit in patibulo, (23.) in eadem die sepelietur et nequaquam contaminabis terram tuam!

XXII, 5. Non induetur mulier veste virili nec vir utetur veste feminea! — 22. Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur! — 28. Si invenerit

---

22[22]) buta Thw.

cûđ, (29.) sylle hire fäder fiftig yntsena seolfres and häbbe hig æfre syđđan tô vîfe svâ lange, svâ he libbe!

Cap. XXIII.

19. Ne læne þînum brêđer nân þing tô hîre, (20.) ac fremdum menn!

21. Þonne þu behât behætst drihtene þînum gode, ne vanda þu, þät þu hit ne gelæste, for þam he hit vile habban, and gif þu deád bist, þu bist scildig, (22.) and gif þu nân þing ne behætst, þu byst clæne.

24. Gif þu gange binnan þînes freóndes vîneard, et þæra bergena svâ fela, svâ þu vylle, and ne ber þu nâ mâ ût mid þe!

25. And gif þu gange ofer his äcer, brec þâ ear and gnîd and ne rîp þu nâ mid sicele!

Cap. XXIV.

5. Þonne man nivan vîf nymđ, ne fare he ût tô gefeohte ne him nân man ûtfäreld openlîce beóde, ac beó him ät hâm bûtan gilte on his hûse, þät he geblissie ân geâr mid his vîfe!

7. Gif ænig man sylle his brôđor viđ vurđe, beó he ofslagen!

12. Nafa þu nânes þearfan vedd mid þe nihtlangne fyrst, (13.) ac âgif hit him sôna ær sunnan setlgange, þät he bletsie þe, þonne he gereste on his reáfe, and þät þu häbbe rihtvîsnisse!

16. Ne sleá man fäderas for suna gylton ne suna for fädera gilton, ac svelte ânra gehvilc for his âgenum gilte!

Cap. XXV.

5. Gif tvegen gebrôđru eardiađ ätsomne and hira ôđer biđ deád bûtan bearnum, ne nime þäs forđfarenan lâf nânne ôđerne man bûton his brôđur, þät he âvecce his brôđur sæd!

---

vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, et apprehendens concuberit cum illa et res ad judicium venerit, (29.) dabit patri puellæ quinquaginta ciclos argenti et habebit eam uxorem cunctis diebus vitæ suæ.

XXIII, 19. Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, (20.) sed alieno! — 21. Cum votum voveris domino deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus, et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum! (22.) Si nolueris polliceri, absque peccato eris. — 24. Ingressus vineam proximi tui comede uvas, quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum! — 25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas et manu conteres, falce autem non metes!

XXIV, 5. Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua! — 7. Si vendiderit homo fratrem suum et acceperis pretium, interficietur! — 12. Si pauper est proximus tuus, non pernoctabit apud te pignus, (13.) sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo benedicat tibi et habeas justitiam coram domino! — 16. Non occidentur patres pro filiis nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur!

XXV, 5. Quando habitaverint fratres simul et unus ex iis absque liberis

---

23[19]) þine breþer Thw. — 23[25]) gang Thm. bræc Thw. — 24[13]) sætlgange Thw. — 25[5]) gebroþra Thw.

6. And nemne man þone frumcennedan sunu be þäs deádan naman, þät his nama ne beó âdilgod of Israêla folce!
7. Gif he þonne nelle nyman his brôđur lâfe, þe him seó æ bebŷt tô häbbenne, fare þät vîf tô þam portgate and cŷđe hit þâm yldestan mannum!
8. Clipie hine man þider and âxie hine be þâm þingum! Gif he þonne cviđ 'Nelle ic hig habban tô vîfe', (9.) gâ þät vîf tô him and nyme his gescŷ of his fôtum beforan þâm ealdrum and spæte on his nebb (10.) and nemne hine älc man on Israêla folce unsceôda!
15. Häbbe älc man rihtne anmittan and rihte vægan and rihte gemetu on älcum þingum, þät hig nâđer ne sîn ne lässan ne mâran, þonne hit riht sig, (16.) for þam þe drihten âscûnađ älce unrihtvîsnysse!

Cap. XXVII.

9. Moises and þâ sacerdas of Leuies cynne cvædon tô eallum Israêla folce: Lâ Israêl! ongit, þät þu eart drihtnes folc þînes godes!
10. Gehîr his vord and his bebodu and his rihtvîsnysse, þe ic eóv bebeóde!
11. And Moises cväđ tô þam folce: (12.) Þis sint þâ, þe sceolon standan and bletsian drihten uppan Gazarim dûne, þonne hig habbađ Iordane oferfarene, Simeon and Leui, Iudas and Isachar, Ioseph and Beniamin.
13. And þâs sceolon standan on Hebal dûne tô virgienne, Ruben and Gad, Aser and Sabulon, Dan and Neptalim.
14. And þâ sacerdas of Levies cynne cveđađ tô Israêla folce hlûddere stefne: (15.) Beó se man âvirged, þe virce âgrafene godas

mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus et suscitabit semen fratris sui, (6.) et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel! — 7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis et interpellabit majores natu, (8.) statimque accersiri eum facient et interrogabunt! Si responderit: 'Noli eam uxorem accipere', (9.) accedet mulier ad eum coram senioribus et tollet calceamentum de pede ejus spuetque in faciem illius (10.) et vocabitur nomen illius in Israel Domus discalceati! — 13. Non habebis in sacculo diversa pondera, majus et minus, (14.) nec erit in domo tua modius major et minor! (15.) Pondus habebis justum et verum et modius æqualis et verus erit tibi! (16.) Abominatur enim dominus eum, qui facit hæc, et aversatur omnem injustitiam.

XXVII, 9. Dixeruntque Moyses et sacerdotes Levitici generis ad omnem Israelem: Attende et audi, Israel! hodie factus es populus domini dei tui. — 10. Audies vocem ejus et facies mandata atque justitias, quas ego præcipio tibi! — 11. Præcepitque Moyses populo, dicens: (12.) Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim Iordane transmisso, Simeon, Levi, Iudas, Isachar, Ioseph et Benjamin. — 13. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal, Ruben, Gad et Aser et Zabulon, Dan et Nephthali. — 14. Et pronuntiabunt Levitæ dicentque ad omnes viros Israel excelsa voce: (15.) Maledictus homo, qui facit sculptile et conflatile ponetque illud in abscondito! et respondebit omnis

25[9]) And gâ Thw. — 25[15]) naþær Thw. — 27[14]) Israela Thw.

oðđe gegotene and on dîglum sette! And eall þät folc cveđe: Amen!

16. Beó se man âvirged, þe ne ârvurđađ his fäder and his môdor! And eall folc cviđ: Amen!

17. Sî se man âvirged, þe forhvyrfe his freóndes landgemæro! And eall folc cviđ: Amen!

19. Beó se man âvirged, þe dême unrihtne dôm steópcildum and videvum! And cveđe eall folc: Amen!

20. Sî se âvirged, se þe hæme mid his fäder vîfe! And eall folc cviđ: Amen!

21. Beó se man âvirged, þe hæme viđ nŷten! And cveđe eall þät folc: Amen!

22. Sî se âvirged, se þe hæme viđ his svustor (23.) ođđe viđ svegere! And eall folc cviđ: Amen!

24. Sî älc morđslaga âvirged! And eall folc cviđ: Amen!

25. Sî se âvirged, þe unscildigne man belæve viđ mêdscette! and eall folc cviđ: Amen!

26. Beó se âvirged, þe ne vunađ on þisse æ and hî mid spræcon and mid vordum gefylđ and nele mid vorcum! And eall folc cviđ: Amen!

Cap. XXVIII.

1. Gif þu þonne drihtne gehîrsumast and his bebodu healtst, þe ic þe bebeóde, drihten þîn god þe gedêđ heáhst and mærost ealra þæra þeóda, þe on eorđan vuniađ.

2. Ealle þâs bletsunga cumađ ofer þe, gif þu healtst his bebodu.

3. Beó þu gebletsod on birig and beó þu gebletsod on lande!

4. Beó þînes innođes västm gebletsod and þînes landes västm and þînra nŷtena västm!

5. Beón þîne bernu gebletsode and eác þîne lâfa!

---

populus et dicet: Amen. — 16. Maledictus, qui non adorat patrem suum et matrem! et dicet omnis populus: Amen. — 17. Maledictus, qui transfert terminos proximi sui! et dicet omnis populus: Amen. — 19. Maledictus, qui pervertit judicium advenæ, pupilli et viduæ! et dicet omnis populus: Amen. — 20. Maledictus, qui dormit cum uxore patris sui! et dicet omnis populus: Amen. — 21. Maledictus, qui dormit cum omni jumento! et dicet omnis populus: Amen. — 22. Maledictus, qui dormit cum sorore sua (23.) vel cum socru sua! et dicet omnis populus: Amen. — 24. Maledictus, qui clam percusserit proximum suum! et dicet omnis populus: Amen. — 25. Maledictus, qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis! et dicet omnis populus: Amen. — 26. Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus nec eos opere perficit! et dicet omnis populus: Amen.

XXVIII, 1. Si autem audieris vocem domini dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te dominus deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. — 2. Venientque super te universæ benedictiones istæ, si tamen præcepta ejus audieris. — 3. Benedictus tu in civitate et benedictus in agro! — 4. Benedictus fructus ventris tui et fructus terræ tuæ fructusque jumentorum tuorum! — 5. Benedicta horrea tua et bene-

---

28[2]) beboda Thw. — 28[4]) þine innoþes Thw.

6. Beó þu gebletsod ingangende and ûtgangende!
7. Drihten âfyld þîne fŷnd beforan þe; on ânne veg hî gâd ongên þe and on seofon vegum hig fleód fram þe.
8. Drihten sent bletsunga ofer þîne heddernu and ofer ealle þîne veorc, þe þu vircst, and he bletsad þe on þam lande, þe þu underfêhst.
9. Drihten þe cîst tô hâlgum folce, svâ svâ he svôr, gif þu gehealdst drihtnes bebodu.
10. And ealle men geseód, þät þu drihten lufast: him stent ege of þe.
11. Drihten gedêd, þät þu häfst älces gôdes genôh, svâ he svôr þînum fäderum.
12. He geopenad heofunan his sêlustan goldhord and sent tîdrênas on þîn land; he bletsad ealle þîne veorc; þe biddad manega þeóda þînes þinges tô læne and þu ne bitst nânne.
13. Drihten þe gesett simle on foreveard and nâ on äfteveard and þu bist æfre bufan and nâ benidan, gif þu drihtenes bebodum hîrsumast, svâ ic þe bebeóde.
15. Moises cväd eft tô Israêla folce: Gif þu nelt gehîran drihtnes bebodum þînes godes, þe ic þe tô däg bebeóde, ealle þâs virignyssa cumad ofer þe and þe fordôd.
16. Beó þu âvirged binnan birig and bûton!
17. Sî þîn bern âvirged and þîne lâfa!
18. Sî þînes innodes västm âvirged and þînes landes västm âvirged and þînra nŷtena!
19. Beó þu âvirged ingangende and ûtgangende!
20. Sende drihten hunger and yrmde ofer þe odde þe fordô, for þam þe þu hine forlête!

dictæ reliquiæ tuæ! — 6. Benedictus eris tu ingrediens et egrediens. — 7. Dabit dominus inimicos tuos corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te et per septem fugient a facie tua. — 8. Emittet dominus benedictionem super cellaria tua et super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi in terra, quam acceperis — 9. Suscitabit te dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi, si custodieris mandata domini dei tui. — 10. Videbuntque omnes populi, quod nomen domini invocatum sit super te, et timebunt te. — 11. Abundare te faciet dominus omnibus bonis, sicut juravit dominus patribus tuis. — 12. Aperiet dominus thesaurum suum optimum coelum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo, benedicetque cunctis operibus manuum tuarum; et foenerabis gentibus multis, et ipse a nullo foenus accipiens. — 13. Constituet te dominus in caput et non in caudam, et eris semper supra et non subter, si tamen audieris mandata domini, quæ ego præcipio tibi hodie, et custodieris et feceris. — 15. Quod si audire nolueris vocem domini dei tui, ut facias omnia mandata ejus, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ et apprehendent te. — 16. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro. — 17. Maledictum horreum tuum et maledictæ reliquiæ tuæ. — 18. Maledictus fructus ventris tui et fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum. — 19. Maledictus eris ingrediens et egrediens. — 20. Mittet dominus super te famem et esuriem, donec conterat te et perdat propter adinventiones tuas, in quibus reliquisti me.

28[15]) æft Thw. b e b o d Thw.

21. Sende drihten cvealm on þe!

22. Sleá þe drihten mid feforâdle and mid cîle and mid hætan and mid svôluđan, ôđ þu forvurđe!

23. Sî þe heofene svilce âr and eorđe svilce îsen!

24. Sende drihten dust ofer þîn land for rên and feallon axan of heofene ofer þe, þät þu sî forbryt!

25. Dô drihten, þät þu fealle beforan þînum feóndum, and þonne þu fare on ânne veg ongên hig, þät þu fleó on seofon vegas fram him, þät þu sî tôdrifen geond ealle eorđrîcu, (26.) and þät þîn lîchama sî eallum fugelum tô mete and vilddeórum!

27. Sleá þe drihten mid þâm Egiptiscan vîton, þät þu hâl ne vurđe!

28. Sende þe drihten on ungevitt and blindnysse, (29.) þät þu grâpie on midne däg, svâ se blinda dêđ on þîstrum, and þät þu ne mæge þîne vegas âredian and þolie bysmor on älcne tîman and näbbe þone, þe þe verie!

30. Þu nimst vîf and ôđer man lîđ mid hire; þu rærst hûs and ne eardast þär on; þu plantast vîneard and ne brîcst his.

31. Mann slihđ þînne oxan beforan þe and þu his ne âbîtst; nime man þînne assan beforan þe and hine nâ ne ongife! nymon þîne fŷnd þîn orf and nafa þu nânne fultum!

32. Sîn þîne suna and þîne dôhtra geseald ôđrum folce, þär þu on lôcie, and ne sî nân strengđ on þînre handa!

33. Ete älþeódig folc þîne tilinga and þe mid bismorê ofsittan ealle þîne dagas, (34.) þät þu gange vâfiende for hira þinge and ege!

35. Sleá þe drihten mid þam virstan yfelê on cneóvum and on spearlirum, þät þu näbbe nân þing hâles fram þâm fôtvolmum ôđ þone hneccan!

---

21. Adjungat tibi dominus pestilentiam! — 22. Percutiat te dominus egestate, febri et frigore, ardore et æstu, donec pereas! — 23. Sit tibi coelum æneum et terra ferrea! — 24. Det dominus imbrem terræ tuæ pulverem et de coelo descendat super te cinis, donec conteraris! — 25. Tradat te dominus corruentem ante hostes tuos! per unam viam egrediaris contra eos et per septem fugias et dispergaris per omnia regna terræ, (26.) sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus coeli et bestiis terræ! — 27. Percutiat te dominus ulcere Ægypti, ita ut curari nequeas! — 28. Percutiat te dominus amentia et coecitate (29.) et palpes in meridie sicut palpare solet coecus in tenebris, et non dirigas vias tuas; omnique tempore calumniam sustineas, nec habens qui liberet te! — 30. Uxorem accipias et alius dormiat cum ea! Domum ædifices et non habites in ea! Plantes vineam et non vindemies eam. — 31. Bos tuus immoletur coram te et non comedas ex eo! Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo et non reddatur tibi! Oves tuæ dentur inimicis tuis, et non sit qui te adjuvet! — 32. Filii tui et filiæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, et non sit fortitudo in manu tua! — 33. Fructus terræ tuæ et omnes labores tuos comedat populus quem ignoras, et sis semper calumniam sustinens cunctis diebus (34.) et stupens ad terrorom eorum! — 35. Percutiat te dominus ulcere pessimo in genibus et in suris sana-

---

28[32]) strencþ Thw. — 28[34]) vasiende Thw. — 28[35]) of þone hneccan Thw.

36. Drihten sent uncûđe þeóde ofer eóv, þâ þe ge ne cunnon, and ge þeóviađ fremdum godum, stoccum and stânum.

37. And ge forvurđađ þurh bigspell and bigcvidas.

38. Ge sâvađ micel sæd and rîpađ litel, for þam gärstapan hit fretad eall.

39. Ge plantiađ vîneardas and delfađ and ge ne drincađ þär of, for þam þe vurmas hine fretađ.

40. Ealle eóvre elebeámas forvurđađ.

41. Ge strînađ suna and dôhtra and ne brûcađ hira, for þam þe hig man læt tô ôđrum lande.

42. Ragu and meós fornymđ ealle eóvres landes västmas.

43. Ûtancumene men eardiađ on eóvrum lande and beóđ vildran þonne ge and eóv genyđriađ.

44. Hig lænađ eóv and ge ne lænađ him; hig beóđ on forvearde and ge on äfteveard.

45. Ealle þâs virignyssa cumađ ofer eóv and eóv fordôđ, for þam ge oferhogodon drihtnes bebodu and þâ æ, þe he bebeád.

46. And tâcnu and forebeácnu vurđađ on eóv and on eóvrum ofspringum.

48. And ge þeóviađ eóvrum feóndum and drihten âsent hungor on eóv and þurst and näcede and älce vädlan; drihten sett îsengeoc on eóverne svuran, ôđ ge forvurđađ.

49. And he âsent þeóda ofer eóv of feorvegum, þâra spræce ge ne cunnon.

53. Ge beóđ svâ lange inne besette, þät ge etađ eóvre âgene suna and eóvre dôhtra, (58.) bûton ge healdon þisse æ vord, þe hêr on þisse bêc âvritene sint, and ondrêdon drihtnes vurđfullan naman eóvres godes.

---

rique non possis a planta pedis usque ad verticem tuum! — 36. Ducet te dominus in gentem, quam ignoras, et servies ibi diis alienis, ligno et lapidi. — 37. Et eris perditus in proverbium et fabulam omnibus populis. — 38. Sementem multam jacies in terram et modicum congregabis, quia locustæ devorabunt omnia. — 39. Vineam plantabis et fodies, et vinum non bibes ex ea, quoniam vastabitur vermibus. — 40. Olivas habebis in omnibus terminis tuis, et peribunt.—41. Filios generabis et filias, et non frueris eis, quoniam ducentur in captivitatem. — 42. Omnes fruges terræ tuæ rubigo consumet. — 43. Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te eritque sublimior; tu autem descendes et eris inferior, — 44. Ipse foenerabit tibi et tu non foenerabis ei; ipse erit in caput et tu eris in caudam. — 45. Et venient super te omnes maledictiones istæ, donec intereas, quia non audisti vocem domini dei tui nec servasti mandata ejus et ceremonias, quas præcepit tibi. — 46. Et erunt in te signa et prodigia, et in semine tuo. — 48. Servies inimico tuo, quem immittet tibi dominus, in fame et siti et nuditate et omni penuria, et pones jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.— 49. Adducet dominus super te gentem de longinquo, cujus linguam intelligere non possis. — 53. Et comedes carnes filiorum tuorum et filiarum tuarum in angustia et vastitate, qua opprimet te hostis tuus, (58.) nisi custodieris et feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, et timueris nomen ejus gloriosum.

28[43]) vildra Thw. — 28[45]) beboda Thw. — 28[49]) þare Thw.

59. Drihten geeácnađ eóvre vîto and eóvres cinrenes vîto; þâ vyrstan untrumnissa and þone mæstan hete he sent on eóv.

61. And þär tô eácan ealle þâ âdla, þe sint âvritene on þisse bêc, he sent ofer eóv, þät ge forvurđon.

62. And eóvre vurđađ feáva tô lâfe, þe ær væron svâ fela svâ heofenes tungla, for þam þe ge ne gehîrdon drihtnes vord.

63. And svâ drihten eóv ær gemiltsode and eóv gemenigfilde, svâ he eóv fordêđ and genyđrađ and forhvyrfđ eóv of þam lande, þe ge inn farađ tô âgenne.

64. Drihten eóv tôdrîfđ geond ealle þeóda ôđ eorđan endas and ge þeóviađ þar godum, þe ge ne cunnon, stoccon and stânon.

65. Vitodlîce ne gereste ge on nânum earde; he sent on eóv forhte heortan and geteoriende eágan and môdes gnornunge.

66. And eóv biđ eóvre lîf ævêne; ge ondrædađ eóv deáđ däges and nihtes.

67. On ærne mergen ge cveđađ 'Hvâ helpđ us, þät ve æfenes gebîdon?' and on æfen ge cveđađ 'Hvâ fylst us, þät ve däges gebîdon?' for eóvre forhtnysse and yrhđe, þe eóv eglađ.

68. Sciphere eóv nymđ and sylđ eóv eóvrum feóndum tô cêpe and eóv ne âlŷsđ nân mann.

Cap. XXIX.

1. Þis sint þâ vord, þe drihten bebeád Moise, þät he bude Israêla folce on Moab lande, bûtan þam vedde, þe he him behêt on Oreb.

2. And Moises clipode eall Israêla folc and cväđ tô him: Ge gesâvon ealle þâ þing, þe drihten vorhte beforan eóv on Egipta lande

59. Augebit dominus plagas tuas et plagas seminis tui, plagasmagnas, infirmitates pessimas. — 61. Insuper et universos languores et plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet dominus super te, donec te conterat. — 62. Et remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra coeli, quoniam non audisti vocem domini. — 63. Et sicut ante lætatus est dominus super vos, bene vobis faciens vosque multiplicans, sic lætabitur disperdens vos atque subvertens, et auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam. — 64. Disperget te dominus in omnes populos usque ad terminos terræ, et servies ibi diis alienis, lignis et lapidibus. — 65. In gentibus quoque illis non quiesces neque erit requies vestigio pedis tui; dabit enim tibi dominus cor pavidum et deficientes oculos et animan consumptam moerore. — 66. Et erit vita tua quasi pendens ante te; timebis nocte et die, et non credes vitæ tuæ. — 67. Mane dices: Quis mihi det vesperum? et vespere: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis. — 68. Reducet te dominus classibus in Ægyptum; ibi venderis inimicis tuis, et non erit qui emat.

XXIX, 1. Hæc sunt verba foederis, quod præcepit dominus Moyse, ut feriret cum filiis Israel in terra Moab, præter illud foedus, quod cum eis pepigit in Horeb. — 2. Vocavitque Moyses omnemque Israel et dixit ad eos: Vos vidistis universa, quæ fecit dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni et omnibus servis ejus,

28[59]) vurstan Thw.

on Pharaone and on eallum his þeóvum, (3.) and hû micle costnunge on eallum his lande ge gesâvon, þâ tâcn and þâ forebeácn.

4. And drihten eóv ne sealde undergitende heortan, ne eágan tô geseónne, ne eáran tô gehîrenne ôđ þisne andveardan däg.

5. He lædde eóv feóvertig vintra geond vêsten; næron eóvre reáf forverede ne eóvre gescî mid ylde fornumene.

6. Ne æte ge hlâf, ne druncon ge vîn ne beór, þät ge viston, þät he ys drihten eóvre god.

7. And ge cômon tô þisse stôve and Seon cing fôr ût of Esebon and Og cing of Basan fôr ongên us tô gefeohte and ve ofslôgon hig (8.) and nâmon hira land and sealdon hit Rubene tô æhte and Gade and healfre Manases mægđe.

9. Healdađ eornostlîce ealle þisse æ vord and gefyllađ hig, þät ge undergiton ealle þâ þing, þe ge dôđ!

10. Ge standađ tô däg ealle beforan drihtene eóvrum gode, eóvre mægđa ealdras and þâ betstborenan and þâ lâreóvas and eall Israêla folc, (11.) bearn and vîf and ealle ûtankymene, þe mid eóv eardiađ, bûton vuduheáverum and þâm þe väter berađ.

12. And gâđ on drihtenes bebodum eóvres godes, þät he gelæste eóv, (13.) þät he mid âđê svôr eóvrum fäderum Abrahame and Isaace and Iacobe!

14. Ne beóde ic þâs bebodu eóv ânum, (15.) ac eallum mannum, þâm þe nu sint and þâm þe tôvearde sint.

Cap. XXX.

15. Ongitađ, þät god sette tô däg beforan eóv lîf and gôd, and þär ongên deáđ and yfel, (16.) þät ge lufion drihten eóverne god and healdon his bebodu, þät ge libbon and sîn gemenifilde!

(3.) universæque terræ illius tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa portentaque ingentia. — 4. Et non dedit vobis dominus cor intelligens et oculos videntes et aures quæ possunt audire, usque in præsentem diem. — 5. Adduxit vos quadraginta annis per desertum; non sunt attrita vestimenta vestra nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. — 6. Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis, ut sciretis, quia ego sum dominus deus vester. — 7. Et venistis ad hunc locum, egressusque est Sehon rex Hesebon et Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam, et percussimus eos (8.) et tulimus terram eorum et tradidimus possidendam Ruben et Gad et dimidiæ tribui Manasse. — 9. Custodite ergo verba pacti hujus et implete ea, ut intelligatis universa quæ facitis! — 10. Vos statis hodie cuncti coram domino deo vestro, principes vestri et tribus ac majores natu atque doctores, omnis populus Israel, (11.) liberi et uxores vestræ et advena, qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus et his qui comportant aquas, (12.) ut transeas in foedere dei tui et in jurejurando, quod hodie percutit tecum, (13.) sicut juravit patribus tuis Abraham, Isaac et Iacob. — 14. Nec vobis solis ego hoc foedus ferio, (15.) sed cunctis præsentibus et absentibus.

XXX, 15. Considera, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonun et e contrario mortem et malum, (16.) ut diligas dominum deum tuum et custodias mandata illius et vivas atque multiplicet te!

29*) *hire land* Thw.

17. Sôđlîce gif eóvre heorte biđ fram âvend and nele gehîran and ge beóđ mid gedvolan besvicen and lufiađ fremde godas, (18.) ic secge eóv tô sôđe, þät ge forvurđađ and sveltađ on litlere hvîle.

19. Ic clipie me tô däg tô gevitnysse heofonan and eorđan, þät ic eóv sette beforan lîf and deáđ, bletsunga and virinysse: geceósađ lîf, þät ge libbon and eóvre ofspring!

20. And lufie drihten! he ys sôđlîce lîf and eóvre daga langnis, þät ge eardion on þam lande, þe drihten fore svôr eóvrum fäderum Abrahame and Isaace and Iacobe, þät he hit sealde him.

Cap. XXXI.

1. Vitodlîce Moises spräc ealle þâs vord tô eallum Israhêla folce (2.) and cväđ tô him: Ic eom tô däg hundtventig-vintre; ne mäg ic leng faran ût and inn, and eác drihten cväđ tô me: Ne oferfärst þu Iordane.

3. Eornustlîce drihten eóver god färđ beforan eóv and gevylt eóv ealle þeóda tô handa and Iosue färđ beforan eóv, svâ god spräc.

6. Onginnađ esnlîce and beóđ stađulfäste, ne ondrædađ eóv ne ge ne onforhtion! for þam drihten eóver god eóv læt and eóv ne forlæt.

7. Moises þâ cväđ tô Iosue beforan eallum Israêla folce: Beó strang and stađulfäst! sôđlîce þu lætst þis folc on þät land, þe drihten svôr þät he sillan volde hira fäderum, and þu hit tôdælst mid hlytê.

8. And drihten, þe eóver lâteóv ys, biđ mid þe: ne forlæt he þe nâ; ne ondræd þu þe ne þu ne forhta!

9. Vitodlîce Moises âvrât þâs æ and sealde hig þâm sacerdum Leuies bearnum and eallum Israêla ealdrum.

---

17. Si autem aversum fuerit cor tuum et audire nolueris atque errore deceptus adoraveris deos alienos, (18.) prædico tibi hodie, quod pereas et parvo tempore moreris in terra, quam ingredieris possidendam. — 19. Testes invoco hodie coelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas et semen tuum! — 20. Et diligas dominum, (ipse est enim vita tua et longitudo dierum tuorum), ut habites in terra, pro qua juravit dominus patribus tuis Abraham, Isaac et Iacob, ut daret eam illis.

XXXI, 1. Locutus est itaque Moyses omnia verba hæc ad universum Israel, (2.) et dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie; non possum ultra egredi et ingredi, præsertim cum et dominus dixerit mihi: Non transibis Iordanem istum. — 3. Dominus ergo deus tuus transibit ante te; ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et Iosue iste transibit ante te, sicut locutus est dominus. — 6. Viriliter agite et confortamini, nolite timere nec paveatis, quia dominus deus tuus ipse est ductor tuus et non derelinquet te! — 7. Vocavitque Moyses Iosue et dixit ei coram omni Israel: Confortare et esto robustus! tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit dominus, et tu eam sorte divides. — 8. Et dominus, qui ductor est vester, ipse erit tecum; non derelinquet te; noli timere nec paveas! — 9. Scripsit itaque Moyses legem hanc et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi et cunctis senioribus Israel,

---

30[19]) lif and god Thw. — 31[6]) staþufæste Thw.

10. And cväđ tô him: (11.) Þonne eall Israêla folc ätgädere sig, þonne geræde ge þâs vord þisse æ beforan him, þät hig gehîron (12.) and leornion and ondrædon drihten eóverne god and healdon and gefille ealle þisse æ vord!

14. And drihten cväđ tô Moise: Nu sint þînes deáđes dagas gehende; clipa Iosue and standađ on þære hâlgan stôve, þät ic sprece viđ hine! Moises and Iosue fôron and stôdon on þære hâlgan stôve.

15. And drihten him ätŷvde on þære hâlgan stôve ingange.

16. And drihten cväđ tô Moise: Nu þu scealt restan mid þînum fäderum, and þis folc ârîst and syngađ and folgađ fremdum godum on þâm landum, þe hit tô färđ and on eardađ; þär hig forlætađ me and dôđ for nâht þät vedd, þe ic him sealde.

17. And mîn yrre onrîst ongên hig on þam däge and ic forlæte hig and behîde me fram him and hig beóđ fordône; him cumađ tô ealle yfelu and gesvencednessa, svâ þät hig cveđađ on þam däge: Fram him þâs yfelu sind becumen on us, for þam þe god nys mid us.

18. Sôđlîce ic me hîde on þam däge fram him for eallum þâm yfelum, þe hig didon, and for þam þe hig filigdon fremdum godum.

19. Vrîtađ eóv nu þisne cantic and lærađ Israêla bearn, þät hig hine gemyndelîce singon and sî me tô tâcne þis leóđ gemang Israêla folce!

20. Sôđlîce ic hig in gelêde on þät land, þe ic fore svôr hira fäderum, þät ys västmbære land ægđer ge on meoluce ge on hunige; and þonne hig etađ and fulle beóđ and fätte, þonne forlætađ hig me and cirrađ tô fremdum godum and þeóviađ him and tellađ mîn vedd for nâht.

21. Siđđan hig gemêtađ manega yfelu and gesvencednyssa, þis leóđ him andsvarađ for gevitnysse and þät leóđ ne âdiligađ nân

---

(10.) Præcepitque eis, dicens: (11.) Convenientibus cunctis ex Israel leges verba legis hujus coram omni Israel, audientibus eis, (12.) ut audientes discant et timeant dominum deum vestrum et custodiant impleantque omnes sermones legis hujus. — 14. Et ait dominus ad Moysen: Ecce prope sunt dies mortis tuæ; voca Iosue et state in tabernaculo testimonii, ut præcipiam ei! Abierunt ergo Moyses et Iosue et steterunt in tabernaculo testimonii. — 15. Apparuitque dominus ibi in introitu tabernaculi. — 16. Dixitque dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur, ut habitet in ea; ibi derelinquet me irritum facit foedus, quod pepigi cum eo. — 17. Et irascetur furor meus contra eum in die illo et derelinquam eum et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem; invenient eum omnia mala et afflictiones, ita ut dicat in illo die: Vere quia non est deus mecum, invenerunt me hæc mala. — 18. Ego autem abscondam faciem meam in die illo propter omnia mala, quæ fecit, quia secutus est deos alienos.— 19. Nunc itaque scribite vos canticum istud et docete filios Israel, ut memoriter teneant et ore decantent, et sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel! — 20. Introducam enim eum in terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte et melle manantem; cumque comederint et saturati crassique fuerint, avertentur ad deos alienos et servient eis et irritum facient pactum meum. — 21. Postquam invenerint eum mala multa et afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis tui; scio enim cogi-

man of þînes ofspringes mûđe; ic vât sôđlîce þäs folces geþanc, hvät hig tô däg dôn villađ, ær þam þe ic hig in gelæde on þät land, þe ic him behêt.

22. Moises vrât þone cantic and lærde Israêla folc.

23. And [drihten] beád Iosue Nunis suna and cväđ: Beó strang and stađulfäst! þu gelætst Israhêla folc on þät land, þe ic him behêt, and ic beó mid þe äfter þam.

24. Äfter þam þe Moises vrât þisse æ bebodu and þâ gefilde, (25.) he bebeád Leuies kynne, þe bæron þâ earce, þe drihtnes vedd on väs, and þus cväđ: (26.) Nimađ þâs bôc and lecgađ hig be þære earce sîdan, þe drihtnes vedd on ys, þät heó sî þär ongên eóv tô gevitnysse!

27. Ic can eóvre geflît and eóvre heardheortnisse. On mînum lîfe þâ hvîle, þe ic mid eóv fêrde, æfre ge fliton ongên god and ge dóđ miclê svîđor, syđđan ic deád beó.

28. Gegadriađ tô me ealle þâ betstborenan on eóvrum cinne and lâreóvas, þät hig gehîron mîne vord, and ic clipie heofon and eorđan tô gevitnysse!

29. Ic vât, þät ge unrihtlîce libbađ äfter mînum deáđe and ge sôna forlætađ þâ þing, þe ic eóv bebeád, and becumađ on micle yfelu on þære ŷtemestan tîde, þonne ge unriht vierceađ beforan drihtene and hine gremiađ mid eóvrum handgeveorcê.

30. Moises spräc þâs vord beforan Israêla folce and hig fylde ôđ ende, and þus cväđ:

Cap. XXXII.

1. Gehîrađ heofenas þâ þing, þe ic sprece, and gehîre eorđe mîn vord!

---

tationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram quam ei pollicitus sum. — 22. Scripsit ergo Moyses canticum et docuit filios Israel. — 23. Præcepitque dominus Iosue filio Nun et ait: Confortare et esto robustus! tu enim introduces filios Israel in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum.— 24. Postquam ergo scripsit Moyses verba legis hujus in volumine atque complevit, (25.) præcepit Levitis, qui portabant arcam foederis domini, dicens: (26.) Tollite librum istum et ponite eum in latere arcæ foederis domini, ut sit ibi contra te in testimonium! 27. Ego enim scio contentionem tuam et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra dominum: quanto magis cum mortuus fuero! — 28. Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras atque doctores! et loquar audientibus eis sermones istos et invocabo contra eos coelum et terram. — 29. Novi enim, quod post mortem meam inique agetis et declinabitis cito de via, quam præcepi vobis, et occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum. — 30. Locutus est ergo Moyses audiente universo coetu Israel verba carminis hujus et ad fines usque complevit.

XXXII, 1. Audite coeli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei!

31[27]) æfer ge Thw. — 31[29]) yfele and on þære Thw. drihtenne Thw. — 31[30]) fyllde Thw. — 32[1]) spræce Thw.

2. Veaxe mîn lâr svâ rên! flôve mîn spræc svâ deáv and svâ smilte rên and svâ dropan ofer gärsa cîðas, (3.) for þam þe ic clipie drihtnes naman! sillað mærðe ûrum gode!

4. Godes veorc sint fullfremede and ealle his vegas sint dômas; god ys getreóve and bûtan älcre unrihtvîsnisse rihtvîs.

5. Him singodon unrihtvîse and nâ his gecorenan bearn. Lâ yfele cneóres!

6. Âgiltst þu drihtene þâs þing, stunt folc and unvîs? secge ge, nis he eóvre fäder, þe eóv âhte and vorhte and gesceôp?

7. Gemunað ealdra daga, geþencað ealle cneóressa, âxiað eóvre fäderas and hig kŷðað eóv, eóvre yldestan and hig secgað eóv!

8. Þâ se hêhsta tôdælde þeóda, þâ he âscirede Adames bearn, he gesette folca gemæro äfter Israêla bearna getäle.

9. Drihtnes dæl väs his folc and Iacob his yrfeveardnis.

10. He funde hit on vêstum lande on egeslîcere stôve and on vîdum vêstene; he lædde hit ymbeûtan and lærde hig and heóld hig svâ his eágan seón.

11. Svâ earn his briddas spänð tô flihte and ofer hig flicerað, svâ he tôbrædde his feðeru and nam eóvre kynren and bär on his exlun.

12. Drihten silf väs hira lâteóv and näs mid him nân fremde god.

13. He sette hig ofer heáh land, þät hig ætun þäs landes vestmas and þät hig sucon hunig of stâne and ele of þam heardustan stâne, (14.) buteran of hrîðera heorde and meoluc of sceâpun, mid lamba rysle and ramma of Basanes kynrene and buccan, and hvætes smedeman, and hig druncon hluttor vîn.

15. Hig væron gemäste and viðerodun for hira fätnisse; hî forlêton god hira scippend and geviton fram hira hâlvendan gode.

---

2. Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber stillæ super gramina, (3.) quia nomen domini invocabo! date magnificentiam deo nostro! — 4. Dei perfecta sunt opera et omnes viæ ejus judicia; deus fidelis et absque ulla iniquitate justus et rectus. — 5. Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus generatio prava atque perversa. — 6. Hæccine reddis domino, popule stulte et insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te et fecit et creavit te? — 7. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas! interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, majores tuos, et dicent tibi! — 8. Quando dividebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constiuit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel. — 9. Pars autem domini populus ejus, Iacob funiculus hereditatis ejus. — 10. Invenit eum in terra deserta in loco horroris et vastæ solitudinis; circumduxit eum et docuit et custodivit quasi pupillam oculi sui. — 11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos et super eos volitans expandit alas suas et assumpsit eum atque portavit in humeris suis. — 12. Dominus solus dux ejus fuit et non erat cum eo deus alienus. — 13. Constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel de petra oleumque de saxo durissimo, (14.) butyrum de armento et lac de ovibus cum adipe agnorum et arietum filiorum Basan, et hircos cum medulla tritici, et sanguinem uvæ biberet meracissimum. — 15. Incrassatus est dilectus et recalci-

---

32[8]) geset Thw. — 32[11]) fæþeru Thw. — 32[14]) lama Thw. — 32[15. 18]) forlæton Thw.

16. Hî gremedon hine mid fremdum godum.

17. Hî offrodon deóflum and nâ gode, þâm godum, þe hî ne cûđon; nive cômun, þe hira fäderas ne vurđodon.

18. Ge forlêton god, þe eóv gestrînde, and ge forgêton drihten eóverne scippend.

19. Þâ drihten þät geseah, þâ vearđ he yrre, for þam þe his suna and his dôhtra hine gremedon.

20. And he cväđ: Ic behîde me fram him and ic besceávie hira endas; sôđlîce hit is ungeleáful cynren and ungetreóve bearn.

21. Hig me tirigdon mid hira îdelgildum and ic ânŷde hig ût on fremde folc and ic hig gesvence mid disgere þeóde.

22. Fŷr ys onäled on mînre hâtheortnisse and byrnđ ôđ helle endas and fryt land mid his västme and forbärnđ dûna stađelas.

23. Ic gegadrie yfelu ofer hig and ic âfästnie mîne flâna on him.

24. Hig beóđ mid hungre fornumene and fugelas hig fretađ mid þære biterustan slîtunge; ic sende vildera deóra têđ on hig mid vurmum and näddrum.

25. Ûte hî reáfađ svurd and inne ege, cniht and mædenu, sûcende mid ealdum men.

26. Ic cväđ: Hvär sint hig? Ic gedô, þät hira gemynd gesvîcđ of eallum mannum.

27. And for hira feónda yrre ic vandode, þê läs þe hira fŷnd ofermôdegodun and cvædon: Ûre hand ys heáh and ne ne vorhte drihten þâs þing.

28. Þeód ys bûton geþeâhte and bûtan glævnisse.

29. Ic vîsce, þät hig viston and undergeâton and foresceávodon hira ende.

---

travit; dereliquit deum factorem suum et reccessit a deo salutari suo. — 16. Provocaverunt eum in diis alienis. — 17. Immolaverunt dæmoniis et non deo, diis quos ignorabant; novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. — 18. Deum, qui te genuit, dereliquisti at oblitus es domini creatoris tui. — 19. Vidit dominus et ad iracundiam concitatus est, quia provocaverunt eum filii sui et filiæ. — 20. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis et considerabo novissima eorum; generatio enim perversa est et infideles filii. — 21. Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat deus et irritaverunt in vanitatibus suis; et ego provocabo eos in eo qui non est populus et in gente stulta irritabo illos. — 22. Ignis succensus est in furore meo et ardebit usque ad inferni novissima devorabitque terram cum germine suo et montium fundamenta comburet. — 23. Congregabo super eos mala et sagittas meas complebo in eis. — 24. Consumentur fame et devorabunt eos aves morsu amarissimo; dentes bestiarum immittam in eos atque serpentium. — 25. Foris vastabit eos gladius et intus pavor, juvenem simul virginem, lactentem cum homine sene. — 26. Dixi: Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. — 27. Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum et dicerent: Manus nostra excelsa et non dominus fecit hæc omnia. — 28. Gens absque consilio est et sine prudentia. — 29. Utinam saperent et intelligerent ac novissima providerent!

32[20]) hire endas Thw. — 32[23]) flanna Thw. - 32[24]) send Thw.

30. Hû ân man drîfđ þûsend and tvegen âflŷmađ tyn þûsendu? hû nis hit, for þam þe hira god hig forlêt and drihten hî beleác?

31. Sôđlîce nis ûre god svilce hira god ys and ûre fŷnd sint dêman.

32. Hira vîneard is of Sodomvara vînearde and of Gomorra underburgum; hira vînberie ys gealla and þät biteroste clyster.

33. Hira vîn is dracena gealla and näddrena âttor unhâlvendlîce.

34. Hû næron þâs gesceapene mid me and geinseglude on mînum goldhordum?

35. Seó vracu is mîn and ic hit âgilde on tîde, þät hira fôt ätslîde; hira forvirde däg ys gehende and þâs þing eóv sint gegearvode.

36. Drihten dêmđ folce and gemiltsađ his þeóvum; he gesihđ hig geuntrumod and þâ belocenan geteoredon and þâ lâfa sint fornumene.

37. And cveđađ: Hvär sint hira godas, on þâm hig trûvan häfdon, (38.) of þære offrunge ge ætun ryslas and druncon vîn on hira offrunge? ârîson nu and fylston eóv ät nŷdþearfe!

39. Geseóđ, þät ic âna eom and nis nân ôđer god bûton me! ic ofsleá and ic læte libban; ic sleá and ic hæle, and ne mäg nân man of mînre handa ût âlinnan.

40. Ic hebbe tô heofena mîne hand and ic sverie þurh mîne svîđeran and ic cveđe: Ic libbe on êcnisse.

41. Ic gescirpe mîn svurd svâ lîgette and mîn hand dêmđ; ic âgilde vrace mînum feóndum and þâm þe me hatedon.

42. Ic smirie mîne flân on blôde and mîn svurd fryt flæsc.

43. Geblissiađ heofenas mid him and ârvurđion hine ealle godes

30. Quomodo persequatur unus mille et duo fugent decem millia? nonne ideo, quia deus suus vendidit eos et dominus conclusit eos? — 31. Non enim est deus noster ut dii eorum, et inimici nostri sunt judices. — 32. De vinea Sodomorum vinea eorum et de suburbanis Gomorrhæ; uva eorum uva fellis et botri amarissimi. — 33. Fel draconum vinum eorum et venenum aspidum insanabile. — 34. Nonne hæc condita sunt apud me et signata in thesauris meis? — 35. Mea est ultio et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum; juxta est dies perditionis et adesse festinant tempora. — 36. Iudicabit dominus populum suum et in servis suis miserebitur; videbit quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt residuique consumpti sunt. — 37. Et dicet: Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam, (38.) de quorum victimis comedebant adipes et bibebant vinum libaminum? surgant et opitulentur vobis et in necessitate vos protegant! — 39. Videte quod ego sim solus et non sit alius deus præter me! ego occidam et ego vivere faciam; percutiam et ego sanabo, et non est qui de manu mea possit eruere. — 40. Levabo ad coelum manum meam et dicam: Vivo ego in æternum. — 41. Si acuero ut fulgur gladium meum et arripuerit judicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam. — 42. Inebriabo sagittas meas in sanguine et gladius meus devorabit carnes. — 43. Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur et

32[30]) forlæt Thw. — 32[31]) hire god Thw. ure kynd Thw. dema Thw. — 32[33]) vines dracena Thw, — 32[36]) þeavum Thw. 32[37]) cvæþaþ Thw. — 32[38]) hire Thw. — 32[39]) minra Thw. alinian Thw. — 32[40]) heofenan?

englas! þeóda hêriađ his folc, for þam he vricđ his þeóvas and âgilt vrace hira feóndum and drihten biđ ârfäst his folces lande!

44. Moyses and Iosue Nunes sunu nu spræcon ealle þâs vord tô eallum Israêla folce.

46. And cvædon: Healdađ ealle þâs vord, þe ic eóv nu tô däg bebeóde, and beódađ þâ vord eóvrum bearnum tô healdenne and tô dônne!

47. For þam ne sint hig eóv on îdel beboden, ac þät ge libbon þurh hine and vunion lange tîd and dôn þâ þing on þam lande, þe ge in farađ tô âgenne, þonne ge ofer Iordane farađ.

48. Drihten väs þâ sprecende tô Moise, þus cveđende: (49.) Âstîh tô me on þisne munt Abarim, þe ys on Nebo dûne on þam lande Moab ongeân Iericho, and geseoh Chanaan land, þe ic forgife Israhêla bearnum tô âgenne, and svelte on þam munte!

50. And þu bist geþeód tô þînum folcum, svâ svâ Aaron þîn brôđur väs deád on þære dûne Or and väs gelôgod tô his folcum, (51.) for þam þe git âgilton ätforan me on Israhêla bearnum middan ät þäs viđersäces väterum on Chades on þam vêstene Sin and ge ne vurđedon me onmang Israhêla bearnum.

52. Þu scealt geseón þät land and þu ne cymst þär on.

Cap. XXXIII.

1. Moyses þâ gebletsode ær his deáđe Israhêla bearn, (5.) þâ tvelf mægđa älce mid sindrigre bletsunge.

Cap. XXXIV.

1. And âstâh siđđan uppan þone munt Nebo on Fasgan cnäp ongeân þâ burg Iericho, and drihten him äteóvde eall Galaad land ôđ Dan (2.) and eall Neptalim land and Effraim and Mannassen and

---

vindictam retribuet in hostes eorum et propitius erit terræ populi sui. — 44. Venit ergo Moyses et locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse et Iosue filius Nun, (46.) et dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testificor vobis hodie, ut mandetis ea filiis vestris custodire et facere! — 47. Quia non incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent; quæ facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam Iorđane transmisso ingredimini possidendam. — 48. Locutusque est dominus ad Moysen eadem die, dicens: (49.) Ascende in montem istum Abarim in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho, et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam, et morere in monte! — 50. Et jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor et appositus populis suis, (51.) quia prævaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin et non sanctificastis me inter filios Israel. — 52. E contra videbis terram et non ingredieris eam.

XXXIII, 1. Benedixit Moyses filiis Israel ante mortem suam, (5.) tribubus Israel.

XXXIV, 1. Ascendit ergo Moyses super montem Nebo in verticem Phasga contra Iericho, ostenditque ei dominus omnem terram Galaad usque Dan (2.) et universum Nephthali terramque Ephraim et Manasse et omnem terram Iuda usque

eall þät land ôđ þâ îtemistan sæ (3.) and þone sûđdæl and þâ rûmnisse Iericho feldes and palmtreova birig ôđ Segor.

4. Drihten cväđ þâ tô him: Þis is þät land, þe ic behêt Abrahame and Isaace and Iacobe þus cveđende: Þînum ofspringe ic forgife þis land. Þu hit gesâve nu þînum eágum and þu ne färst þär on.

5. Moyses þâ godes þeóva väs þär deád on Moab lande, svâ svâ drihten hêt.

6. And he gebirgde hine on þære dene Moab landes ongeân Phogor and niste nân man his birgene ôđ þisne andveardan däg.

7. Hundtvelftig geâra väs Moses, þâ þâ he gevât, and his eágan ne mistredon ne his têđ ne vagedon.

8. And Israhêla bearn hine beveópon þrîtig daga on Moabes feldum, and þâ heófungdágas væron þâ gefyllede, þe hig Moisen bemændon.

9. Sôđlîce Iosue Nunes sunu veard gefilled mid vîsdômes gâstê, for þan þe Moises sette his handa uppan hine, and Israhêla folc him [hŷrdon and] dydon, svâ svâ drihten him bebeád Moyse.

10. Ne ârâs siđđan nân vîtega on Israhêla þeóde, svilce Moises väs, þe drihten cûđe of ansîne tô ansîne, (11.) on eallum tâcnum and forebeácnum, þe god sende þurh hine, þät he vorhte on Egipta lande Pharaone and eallum his folce and eallum his lande, (12.) and ealle þâ strangan mihta and þâ micclan vundru, þe Moises vorhte ätforan Israêla folce.

---

ad mare novissimum (3.) et australem partem et latitudinem campi Iericho civitatis palmarum usque Segor. — 4. Dixitque dominus ad eum: Hæc est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac et Iacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis et non transibis ad illam. — 5. Mortuusque est ibi Moyses servus domini in terra Moab jubente domino. — 6. Et sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor, et non cognovit homo sepulchrum ejus usque in diem præsentem. — 7. Moyses centum et viginti annorum erat, quando mortuus est; non caligavit oculus ejus nec dentes illius moti sunt. — 8. Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus, et completi sunt dies planctus lugentium Moysen. — 9. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filii Israel feceruntque, sicut præcepit dominus Moysi. — 10 Et non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem, (11.) in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni et omnibus servis ejus universæque terræ illius, (12.) et cunctam manum robustam magnaque mirabilia, quæ fecit Moyses coram universo Israel.

34[6]) lande Thw. — 34[12]) vondra Thw.

VIII.

LIBER IOSUE.

Incipit liber Iosue.

Cap. I.

1. Hit väs äfter Moyses forđsîđe, drihten spräc tô Iosue Nunes suna and cväđ him tô: (2.) Moyses mîn þeóva forđ fêrde; ârîs þu nu and far ofer þâs eá Iordanen, þu and eall þis folc mid þe, tô þam lande, þe ic forgife Israhêla bearnum!

3. Eall þät rŷmet, þe eóver fôtsvađu on bestäpđ, ic eóv forgife, svâ svâ ic spräc tô Moise.

4. Fram þam vêstene and fram Libano ôđ þâ micclan eá Eufraten, eall þät Ethêa land ôđ þâ micclan sæ ongeân sunnan setlgang beóđ eovre gemæru.

5. Ne mäg eóv nân þing viđstandan eallum dagum þînes lîfes; svâ svâ ic väs mid Moise, svâ ic beó eác mid þe and ic þe ne folæte.

7. Beó þu nu gestrangod and ellenrôf, þät þu mid veorcum gefille ealle þâ æ, þe Moises mîn þeóva þe bebeád! ne þu ne gebûh fram þære æ on þâ svîđran healfe ne on þâ vynstran, þät þu ongite ealle þâ þing, þe þu dêst!

9. Ic þe bebeóde, þät þu beó gestrangod and ellenrôf; ne ondræd þu þe, for þan þe ic þîn drihten and þîn god beó mid þe on eallum þâm, þe þu tô färst!

10. Hvät! þâ Iosue hêt þät folc (11.) hig gearcian tô þam earde tô faranne, svâ svâ se älmihtiga volde.

16. And þät folc him behêt (17.) and hig him gehîrsumian voldon on eallum his hæsum, svâ svâ hig gehîrsumodon Moyse; hig bædon þâ georne: Beó hûru god mid þe, svâ svâ he väs mid Moyse!

I, 1. Et factum est post mortem Moysi, ut loqueretur dominus ad Iosue filium Nun et diceret ei: (2.) Moyses servus meus mortuus est; surge et transi Iordanem istum tu et omnis populus tecum in terram, quam ego dabo filiis Israel! — 3. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. — 4. A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphratem omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. — 5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ; sicut fui cum Moyse, ita ero tecum nec derelinquam te. — 7. Confortare et esto robustus, ut facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus! ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta, quæ agis! — 9. Ecce præcipio tibi, confortare et esto robustus! noli metuere, quoniam tecum est dominus deus tuus in omnibus, ad quæcumque perrexeris! — 10. Præcepitque Iosue principibus populi, dicens: (11.) Præparate vobis cibaria, quoniam intrabitis ad possidendam terram, quam dominus daturus est vobis! — 16. Responderuntque atque dixerunt: (17.) Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus et tibi; tantum sit deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse!

18. And se man, þe viđcviđ þînum vordum âhvar, beó he deáđes scildig! beó þu hûru gehyrt and hicg þegenlîce!

Cap. II.

1. Iosue þâ sôna âsende tvegen sceáveras dîgellîce of Saþin and hêt sceávian þät land and þâ burh Hiericho, hû heó bevorht være. Hig fêrdon þâ and cômon tô ânre miltistran hûse, seó väs Raab gehâten, and gereston hig þär.

2. Þâ vearđ þam cyninge gekŷd, þät þär cômon sceáveras of Israhêla bearnum, þät hig þâ burh sceávodon, (3.) and sende tô Raab and hêt þâ sceáveras âgifan.

4. And [heó] geandvyrde þus: Ic andette, þät hig cômon to me; ac ic ne cûđe hira fär.

5. And hig urnon on æfnunge ût of þissere birig, mid þam þe þâ burhgatu belocene vurdon; êfstađ nu ardlîce! and ge hig ofrîdađ!

6. Ac heó häfde hig behîd, ær hire seó hæs tô côme, on hire upflôra.

7. Hig þâ sôna äfter ridon îdelum färeldê.

8. And þät vîf þâ spräc tô þâm behîddum verum: (9.) Ic vât nu tô sôđon, þät god eóv sylđ þisne eard; vitodlîce eóvre ege ys on us becumen and þis folc is geirged and ormôd ongeân eóv.

10. Ve gehîrdon, þät drihten âdrîgde þâ reádan sæ, þâ þâ ge fêrdon fram Egipta lande, and hû ge ofslôgon siđđan tvegen cynegas Seon and Og.

11. And âsvearc ûre môd and ûre gâst forhtode tô eóvrum infärelde; eóver drihten ys sôđlîce sôđ god on heofenum and on eorđan neođan, þe ealle þing gevylt.

12. Sveriađ me nu þurh drihten, þät ge dôn eft viđ me svilce mildheortnisse, svâ ic macode viđ eóv, and syllađ me sum tâcn,

---

18. Qui contradixerit ori tuo et non obedierit cunctis sermonibus tuis, moriatur! tu tantum confortare et viriliter age!

II, 1. Misit igitur Iosue de Setim duos viros exploratores in abscondito et dixit eis: Ite et considerate terram urbemque Iericho! Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, et quieverunt apud eam. — 2. Nuntiatumque est regi Iericho et dictum: Ecce viri ingressi sunt huc, ut explorent terram. (3.) Misitque rex ad Rahab dicens: Educ viros! exploratores quippe sunt. — 4. Mulierque ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam, unde essent, (5.) cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt, nescio quo abierunt; persequimini cito! et comprehendetis eos. — 6. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ absconditque eos. — 7. Hi autem, qui missi fuerant, secuti sunt eos etc. — 8. Et ecce mulier ascendit ad eos, qui latebant, et ait: (9.) Novi, quod dominus tradiderit vobis terram; etenim irruit in nos terror vester et elanguerunt omnes habitatores terræ. — 10. Audivimus, quod siccaverit dominus aquas maris rubri, quando egressi estis ex Ægypto, et quod interfecistis Sehon et Og. — 11. Ei pertimuimus et elanguit cor nostrum ad introitum vestrum; dominus enim deus vester ipse est deus in coelo sursum et in terra deorsum. — 12. Nunc ergo jurate mihi per dominum, ut, quomodo ego

---

2[5]) burhgata Thw.

(13.) þät ic sylf beó gehealden and mîn fäder and môder, and mîne gebrôđru and þâ þe us tô lôciađ, âlŷsađ fram deáđe!

14. Þâ cnihtas hire andvirdon and mid âđê behêton: Þonne ûre drihten us forgifđ þisne eard tô gevealde, ve kŷđađ mildheortnisse on þe.

15. Vitodlîce hire hûs väs on þäm vealle fäst and heó lêt hig ût mid ânum langum râpê þurh þäs hûses êgþyrl ofer þone veall.

16. And cväđ: Farađ eóv nu värlîce and gevendađ tô muntum and lutiađ þär þrŷ dagas, þê läs þe eóv gemêton, þâ þe eóv äfter ridon, and êfstađ siđđan âveg!

17. Hig cvædon tô þam vîfe: Ve beóđ unscildige viđ þe, (18.) þonne ve tô þisum lande cumađ, gif þu lætst þisne râp hangian on þam êhþyrle, þär þu us ût âlête, and gelangast tô þe þîne leófostan frŷnd, fäder and môdor and þîne mâgas, in tô þe.

19. And lôca, hvâ ût gange, licge he ofslagen! and se þe on þam hûse beó, häbbe friđ mid þe!

20. And gif þu âbarast ûre spræce, ve ne beóđ forsvorene.

21. Þät vîf him cväđ tô: Eóver cvide stande!

22. Hig êfston þâ âveg, svâ þät vîf hig lærde (23.) and cômon tô Iosue and kŷđdon him eall þis.

24. Hig sædon him tô sôđan: Us sylđ drihten þis land; ealle synd geyrgede, þe eardiađ on þam lande.

Cap. III.

1. Iosue þâ ârâs rađe on þære nihte and âstyrede his fyrdvîc forđ tô Iordanen and vîcode þreó niht viđ þâ eá on anbîdunge.

---

misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei, detisque mihi verum signum, (13.) ut salvetis patrem meum et matrem, fratres ac sorores meas et omnia, quæ illorum sunt, et eruatis animas nostras a morte! — 14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem! cum tradiderit nobis dominus terram, faciemus in te misericordiam. — 15. Demisit ergo eos per funem de fenestra; domus enim ejus hærebat muro. — 16. Dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis revertentes, ibique latitate tribus diebus, donec redeant! et sic ibitis per viam vestram. — 17. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus a juramento hoc, (18.) si ingredientibus nobis terram signum fuerit funiculus iste et ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos, et patrem tuum et matrem et omnem cognationem tuam congregaveris in domum tuam. — 19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus; cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. — 20. Quod si nos prodere volueris et sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento. — 21. Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat! — 22. Illi vero ambulantes (23.) venerunt ad Iosue narraveruntque ei omnia, quæ acciderant sibi. — 24. Atque dixerunt: Tradidit dominus omnem terram hanc in manus nostras et timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

III, 1. Igitur Iosue de nocte consurgens movit castra veneruntque ad Iordanem et morati sunt ibi tres dies.

2[13]) gebroþra Thw. — 2[23]) kyddon Thw.

2. And sende þâ bydelas (3.) and beád eallum þam here: Þonne man eóvres godes earce styrað mid þâm gangendum bærmannum of Leuies cynne and ge ne cunnon þone veg, folgiað eóv feorran þære hâlgan earce (4.) and nân man ne geneâlæce nêh þam earce!

5. And beóð gehâlgode! betvux eóv drihten vyrcð vundru tô mergen.

6. And he cväð tô þâm sacerdum: Nymað þis godes scrîn and gâð ätforan þam folce! And þâ sacerdas dydon, svâ svâ Iosue hî hêt.

7. And drihten cväð tô Iosue: Nu tô däg ic onginne þe tô mærsigenne ätforan Israhêla bearnum, þät hî mâgon vitan, þät ic vylle mid þe beón, svâ svâ ic mid Moyse väs.

8. And þu gevissa þâ sacerdas, þâ þe þät scrîn berað, þät hig gebîdon on þære eá!

9. Iosue þâ clipode and cväð tô þam folce: (10.) Be þam ge mâgon vitan, þät god vunað betvux us and þâ hæðenan tôdræfð, þe nu habbað þisne eard on eóvre gesihðe, (13.) for þan þe Iordan seó eá ätstent on hire ryne: svâ raðe svâ þät scrîn in bið geboren, svâ oft stint se streám.

14. Þät folc fêrde þâ forð tô þære eá, (15.) and sôna svâ þâ bærmenn gesetton heora fôtlæst on þære eá ôfre, (16.) svâ ätstôd se streám and ongan tô þindenne ongeân, svilce hit være ân heáhdûn, and se äftra streám arn ût tô þære sæ.

17. Hvät! þâ sacerdas þâ ätstôdon on þam grunde on drîgre moldan on middan þære eá be drîum grunde.

Cap. IV.

1. And drihten cväð tô Iosue: (2.) Hât nu tvelf veras of þâm tvelf mægðum (3.) nyman tvelf stânas on middan þære eá, þär þâ

---

2. Transierunt præcones per castrorum medium (3.) et clamare coeperunt: Quando videritis arcam foederis domini dei vestri et sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque sequimini præcedentes! (4.) et cavete, ne appropinquetis ad arcam! — 5. Sanctificamini! cras enim faciet dominus inter vos mirabilia. — 6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam foederis et præcedite populum! Qui jussa complentes ambulaverunt ante eos. — 7. Dixitque dominus ad Iosue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel, ut sciant, quod, sicut cum Moyse fui, ita et tecum sim. — 8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam foederis, et dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Iordanis, state in ea! — 9. Dixitque Iosue ad filios Israel: (10) In hoc scietis, quod dominus deus vivens in medio vestri est et disperdet in conspectu vestro Chananæum et Hethæum, Hevæum etc. — 13. Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam, in aquis Iordanis, aquæ, quæ desuper veniunt, in una mole consistent. — 14. Igitur egressus est populus, ut transiret Iordanem. — 15. Ingressisque sacerdotibus Iordanem et pedibus eorum in parte aquæ tinctis (16.) steterunt aquæ descendentes in loco uno et ad instar montis intumescentes apparebant procul; quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis descenderunt. — 17. Sacerdotes autem stabant per siccam humum in medio Iordanis.

IV, 1. Dixit dominus ad Iosue: (2.) Elige duodecim viros singulos per singulas tribus et præcipe eis, (3.) ut tollant de medio Iordanis alveo, ubi ste-

---

3[5]) *vondra* Thw.

sacerdas stôdon, and habban forđ mid eóv tô eóvre vîcstôve and vurpan hig þär!

4. Þâ dyde Iosue, svâ svâ drihten him bebeád, (5.) and cväđ tô þam folce: (6.) Gif eóvre bearn eóv befrinađ eft on uferum dagum 'Hvät dôđ þâ stânas hêr?' (7.) þonne secge ge tô andsvare, þät seó eá Iordane âdrûvode, mid þam þe ûre fäderas fêrdon ofer hig mid þam hâlgan scrîne, and hig beóđ hêr tô gemynde Israêla bearnum â tô êcnisse!

8. Þâ dydon þâ tvelf veras, svâ svâ drihten him bebeád, and nâmon tvelf stânas on þäs streámes ryne, häfdon forđ mid him tô hira fyrdvîcum.

9. Iosue hêt eác âhebban ôđre tvelf stânas tômiddes þam streáme, þär hig stôdon mid þam scrîne, and hig þär þurhvuniađ ôđ þisne andveardan däg, (11.) and þät folc fêrde forđ mid gebylde.

14. On þam däge gemærsode se mihtiga drihten Iosue þone äđelan ätforan Israhêla folce, þät hig hine ondrêdon, svâ svâ hig ondrêdon Moysen.

18. Mid þam þe hig fêrdon fram þære eá Iordanen, þâ arn se streám forđ, svâ svâ he ær dyde.

19. And hig vîcodon on Galgala on eásthealfe Iericho on þam teóđan däge þäs forman mônđes.

Cap. V.

1. Þâ geâxodon þâ cynegas, þe eardodon on þâm leódscipum, þät drihten þâ eá Iordanen âdrîgde ätforan Israhêla bearnum, þâ hig fêrdon þär ofer, þâ vearđ heora heorte tôslopen and heora gâst ne belâf on him, for þan þe hig ondrêdon bira Israhêla tôcymes.

2. Drihten cväđ tô Iosue on þære ylcan tîde: Virc þe nu stænene sex and ôđrê sîđê ymbsnîđ Israhêla bearn!

---

terunt pedes sacerdotum, duodecim lapides, quos ponetis in loco castrorum! — 4. Vocavitque Iosue duodecim viros (5.) et ait ad eos: (6.) Quando interrogaverint vos filii vestri cras dicentes: 'Quid sibi volunt isti laqides?' (7.) Respondebitis eis: Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam foederis domini, cum transiret eum; idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel usque in æternum.— 8. Fecerunt ergo filii Israel, sicut præcepit eis Iosue, portantes de medio Iordanis alveo duodecim lapides usque ad locum, in quo castrametati sunt. — 9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alveo, ubi steruut sacerdotes, qui portabant arcam foederis, et sunt ibi usque in præsentem diem, (11.) cumque transissent omnes, sacerdotes pergebant ante populum. — 14. In die illo magnificavit dominus Iosue coram omni Israel, ut timerent cum, sicut timuerant Moysen. — 18. Cumpue ascendissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum et fluebant sicut ante consueverant. — 19. Et castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagam urbis Iericho decimo die mensis primi.

V, 1. Postquam ergo audierunt reges Amorrhæorum et Chanaan, quod siccasset dominus fluenta Iordanis coram filiis Israel, donec transirent, dissolutum est cor eorum et non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel. — 2. Eo tempore ait dominus ad Iosue: Fac tibi cultros lapideos et cir-

---

5[1]) hira Israhela Thw. bira = byra filiorum.

3. Iosue þâ dyde, svâ svâ drihten him bebeád, and Israhêla bearn ealle ymbsnâđ uppan þam beorge, þe is gehâten Preputiorum.

4. Heora fäderas væron ær on Egipto ymbsnidene (5.) and seó iuguđ näs, (6.) þe be þam vege väs âcenned on þam langsuman färelde feóvertig geâra, and þis ys se intinga þære äftran ymbsnidennysse.

8. Hig vunudon þär svâ on þære ylcan vîcstôve, ôđ þät hig gehælede vurdon, (9.) and hêton þâ stôve Galgala. Drihten cväđ tô Iosue: Nu tô däg ic âdyde þæra Egiptiscra hosp fram eóvrum cynne.

10. Hig vunudon þâ on Galgala and vorhton Phase, þät ys färeldfreóls, on þam feóverteóđan däge þäs mônđes on æfnunga on Hiericho feldum.

11. And æton of þäs landes västmum on þam ôđrum däge, þeorfhlâfas and polentan þäs ilcan geâres.

12. Äfter þam þe hig æton of þäs eardes västmum, him âteorode se heofonlîca mete: ne hî siđđan ne onbirigdon þäs bigleofan ofer þät, ac of þäs geâres västmum Chanaan landes.

13. Mid þam þe Iosue com on Iericho lande, he geseah ænne ver viđ fyrde standan mid âtogenum svurde and he sôna hine âxode: Eart þu ûres gefêres þe ûre viđervinna?

14. Se ver him andvirde: Ic eom ealdor and lâtteóv drihtnes heres and ic hider nu com.

15. Iosue þâ sôna feóll âfyrht tô eorđan and cväđ: Hvät spricđ mîn hlâford tô his þeóvan þus?

16. Se engel him cväđ tô: Uncnyte þîn gescî rađe of þînum fôtum, for þam þe se stede ys hâlig, þe þu on stenst! And he svâ dyde.

---

cumcide secundo filios Israel! — 3. Fecit, quod jusserat dominus, et circumcidit filios Israel in colle preputiorum. — 4. Hæc autem causa est secundæ circumcisionis: Omnes qui egressi sunt de Ægypto, mortui sunt in deserto, (5.) qui omnes circumcisi erant; populus autem, qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris, incircumcisus fuit. — 8. Manserunt autem in eodem castrorum loco, donec sanarentur. — 9. Vocatumque est nomen loci illius Galgala. Dixitque dominus ad Iosue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti a vobis. — 10. Manseruntque Galgalis et fecerunt Phase quarta decima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, (11.) et comederunt de frugibus terræ die altero, azumos panes et polentam ejusdem anni. — 12. Defecitque manna, postquam comederunt de frugibus terræ, nec usi sunt ultra cibo illo, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan. — 13. Cum autem esset Iosue in agro urbis Iericho, vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, aitque ad eum: Noster es an adversariorum? — 14. Qui respondit: Sum princeps exercitus domini et nunc venio. — 15. Cecidit Iosue pronus in terram et ait: Quid dominus meus loquitur ad servum suum? — 16. Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis! locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue, ut sibi fuerat imperatum.

5[12]) *æteorode* Thw.

Cap. VI.

1. Hiericho seó buruh väs mid veallum ymbtrymmed and fäste belocen for þäs folces tôcyme and hî ne dorston ût faran ne in faran for him.

2. Drihten cväđ þâ tô Iosue: Ic dô þâs buruh Hiericho on þînum gevealde and þone cyning samod and þâ strengstan veras, þe vuniađ on hire.

3. Farađ nu six dagas simble ymbe þâ burh älcê däg æne, ealle feohtendras!

4. And seofon sacerdas blâvon mid bŷmon eóv ätforan!

12. Iosue þâ svâ dyde and þâ sacerdas bæron þät godes scrîn ymbe þâ burh älcê däg æne (13.) and ôđre seofon bleóvon mid sylfrenum bŷmon (14.) and hî ealle tô fyrdvîcum fêrdon äfter þam.

15. On þam seofođan däge hig fêrdon seofon sîđon embe þâ buruh.

16. And on þam seofođan ymbfärelde, þâ þâ sacerdas bleóvon (20.) and þät folc eàll hrŷmde, svâ svâ Iosue him rædde, þâ burston þâ veallas, þe þâ burh behäfdon, endemes tô grunde, and hî þâ in eodon älc mann, svâ svâ he stôd on þam ymbgange.

17. Iosue þâ clipode and cväđ tô þam folce: Sî þeós buruh âmânsumod and eall þät biđ on hire, bûton Raab âna libbe and þâ þe lôciađ tô hire, for þan þe heó ûrum ærendracum ârfästnysse cŷđde!

18. And ge nân þing ne hreppon on reáfe ne on feó, þät ge ne beón scildige scamlîcre forgægednysse and Israhêla fyrdvîc for synne beó gedrêfed!

19. Svâ hvät svâ þär goldes biđ, þät beó gode gehâlgod, and on seolfre ođđe on âre, eall in tô his hordum!

21. Hig ofslôgon þâ sôna mid svurdes ecge veras and vîfmen and þâ vêpendan cild, hrŷđera and scêp, assan and ealle þing.

VI, 1. Iericho autem clausa erat atque munita timore filiorum Israel et nullus egredi audebat aut ingredi. — 2. Dixitque dominus ad Iosue: Ecce dedi in manu tua Iericho et regem ejus omnesque fortes viros. — 3. Circuite urbem Iericho cuncti bellatores semel per diem! sic facietis sex diebus. — 4. Et septem sacerdotes clangent buccinis. — 12. Tulerunt ergo sacerdotes arcam domini (13.) et septem ex eis jubileorum buccinis clangebant (14.) semel per diem et reversi sunt in castra. — 15. Die autem septimo circuerunt urbem septies. — 16. Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes (20.) omni populo vociferante, muri illico corruerunt (5.) civitatis funditus (20.) et ascendit unusquisque per locum, contra quem stetit. — 17. Dixit Iosue: Sit civitas hæc anathema et omnia, quæ in ea sunt, domino! sola Rahab vivat cum universis, qui cum ea in domo sunt! abscondit enim nuntios, quos direximus. — 18. Vos autem cavete, ne de his quippiam contingatis et sitis prævaricationis rei et omnia castra Israel sub peccato sint et turbentur! — 19. Quidquid autem auri et argenti fuerit et vasorum æneorum, domino consecretur repositum in thesauris ejus! — 21. Interfecerunt omnia a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem; boves quoque et oves et asinos in ore gladii percusserunt.

6[17]) locyaþ Thw. ærenddracum Thw. cydde Thw. — 6[21]) væpendan Thw. væpnedan?

22. Iosue cväđ þâ siđđan tô þâm foresædan ærendracum: Gâđ nu tô þam hûse, þär ge behŷdde væron, and lædađ ût þät vîf, þe eóvrum lîfe gehealp, and þâ þe hire tô lôciađ, lædađ of þisse byrig!

23. Hig dydon þâ svâ, svâ svâ him gedihte Iosue, and læddon hî of þære birig mid eallum hire mâgum (25.) and hig siđđan leofodon mid sibbe betvux him.

24. Hî forbärndon þâ þâ burh and þät þe binnan hire väs.

25. And Iosue bäd þus: (26.) Beó se âvirged, þe æfre eft gedô, [þät he] eđstađelige þâs burh Hiericho!

27. God väs þâ mid Iosue on eallum his veorcum and his nama veard gevîdmærsod vîde geond þät land.

Cap. VII.

1. Vitodlîce Achan Charmies sunu Zabdies suna Zare suna of Iudan mægđe behŷdde of þam herereáfe, þe him forboden väs, þe Iosue âmânsumode, and se älmihtiga god yrsode sôna ongeân Israhêla bearn.

2. Þâ sende Iosue sceáveras tô Hai, þe þär gehende väs, and hêt besceávian þâ burh. Hî fêrdon þâ (3.) and cômon and cvædon tô Iosue: Ne læt þu eall þis folc tô þære litlan byrig, ac tvâ þûsenda ođđe þreó læt faran þär tô! hvät sceall eall þis folc on îdel beón gesvenct?

4. Þâ fêrdon þreó þûsenda feohtendra vera tô ofervinnenne þâ burh, ac hig vurdon on fleáme (5.) and sôna ofslagene six and þrîtig fram þære buruhvare, þe him on bäce filigdon. Þâ veard Iosue svîđe sârig on his môde and eall Israhêla folc vurdon âfyrhte for þære dæde.

6. And Iosue feóll âstreht ätforan godes scrîne and þâ yldstan men ealle hî âstrehton licgende svâ ôđ æfen and dydon dust uppan heora heafdu.

---

22. Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Iusue: Ingredimini dominum meretricis et producite eam et omnia, quæ illius sunt. - 23. Ingressique eduxerunt Rahab et cunctam cognationem illius (25.) et fecit Iosue eos vivere et habitaverunt in medio Israel. - 24. Urbem autem et omnia, quæ erant in ea, succenderunt. — 25. Imprecatusque est Iosue dicens: (26.) Maledictus vir coram domino, qui succitaverit et ædificaverit urbem Iericho! — 27. Fuit ergo dominus cum Iosue et nomen ejus vulgatum est in omni terra.

VII, 1. Achan autem filius Charmi filii Zabdi filii Zare de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate, iratusque est dominus contra filios Israel. — 2. Cumque mitteret Iosue viros contra Hai, quæ est juxta Bethaven, dixit eis: Explorate terram! Qui exploraverunt Hai, (3.) et reversi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant et deleant civitatem! quare omnis populus frustra vexabitur? — 4. Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum, qui statim terga vertentes (5.) percussi sunt a viris Hai triginta sex homines, persecutique sunt eos adversarii. Pertimuitque cor populi. — 6. Iosue vero pronus cecidit in terram coram arca domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel, miseruntque pulverem super capita sua.

6[22]) geheolp Thw. locyaþ Thw. — 7[3]) sceall ealle đis Thw. — 7[6]) yltsan Thw. heafda Thw.

7. Iosue þâ clipode and cväð mid angsumnisse: Vel lâ mîn drihten god! hvî voldest þu lædan þis folc hider ofer þâs eá, þät þu us sealdest on Amorrêa handum and us fordydest?

9. Þis geâxiað Chananei and cumað hider tô us and ealle þâs landleóda belicgað us mid fyrde and ûre naman âdilegiað; and hvät dêst þu drihten þînum mæran naman?

10. And drihten him cväð tô: Ârîs nu Iosue! hvî lîst þu neovel on eorðan?

11. Israhêl syngode and þâ gesetnisse gevemde; hî ätbrudon of þam herereáfe, þe him forboden väs, and on hira hordfatum behîddon.

12. Nu näfð Israhêl nânne stede við his fŷnd, ac flîhð under bäc, for þan þe he ys besmiten mid þære âmânsumunge; ne beó ic leng mid eóv, bûton ge þone fordôn, þe þises gyltes ys scildig.

13. And þu sege þam folce: Beóð gearve tô mergen! seó âmânsumung ys on eóv.

14. Gegaderiað eóv tô mægðum [and gange] þät gehlot fram mægðe tô mægðe and be manna hîvrædenum and be ænlîpigum mannum!

15. And beó se forbärnd, se þe befangen bið on þam fracodan gilte, mid eallum his æhtum for þan unrihtan veorce!

16. Hig gesamnodon hig þâ be sindrigum mægðum (17.) and eóde þät gehlot svâ lange, óð hit becom tô þam ilcan men, þe þät mân gefremode, (17.) tô þam forsædan Achan Charmies suna of Iudan mægðe and he vearð âmeldod.

20. He andette þâ Iosue ätforan him eallum and cväð: Sôðlîce ic syngode.

21. Ic geseah betvux þâm herereáfum vurmreádne basing and tvâhund entsena hvîtes seolfres and sumne gildenne dalc on fîftigum entsum, and ic ätbred and behîdde on eorðan ätforan mînum getelde.

7. Et dixit Iosue: Heu domine deus! quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi et perderes? — 9. Audiant Chananæi et omnes habitatores terræ et pariter conglobati circumdabunt nos atque delebunt nomen nostrum; et quid facies magno nomini tuo? — 10. Dixitque dominus ad Iosue: Surge! cur jaces pronus in terra? — 11. Peccavit Israel et prævaricatus est pactum meum tuleruntque de anathemate et absconderunt inter vasa sua. — 12. Nec poterit Israel stare ante hostes suos, eosque fugiet, quia pollutus est anathemate; non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui hujus sceleris reus est. — 13. Dic populo: Sanctificamini in crastinum! anathema est in medio tuo, Israel. — 14. Accedetisque mane singuli per tribus vestras, et quamcumque tribum sors invenerit, accedit per cognationes suas et cognatio per domos domusque per viros. — 15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua, quoniam fecit nefas. — 16. Applicuit itaque Iosue Israel per tribus suos et inventa est tribus Iuda; quæ cum juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare; illamque per domos offerens reperit Zabdi; (18.) cujus domum in singulos dividens viros invenit Achan filium Charmi de tribu Iuda. — 20. Et confessus est Achan dicens: Vere ego peccavi.— 21. Vidi enim inter spolia pallium coccineum et ducentos siclos argenti regulamque auream quinquaginta siclorum, et abstuli et abscondi in terra contra medium

7[12]) ac slihþ Thw. ne be ic Thw. — 7[17]) gefremodon Thw. — 7[21]) gildene Thw.

22. Iosue þâ sende sôna tô his getelde and man funde þâ þing, svâ svâ he foresæde.

24. And hig læddon þâ Achan tô Achores dene mid vîfum and mid cildum and mid eallum æhtum (25.) and hine þär stændon and his þing forbärndon, (26.) and vorhton mid stânum ânne steápne beorh him ofer, and godes hâtheortnys gecirde sôna fram þam folce.

Cap. VIII.

1. Drihten cväđ þâ tô Iosue: Ne ondræd þu þe nân þing! nym þäs folces meniu and far þe tô Hai! þâ burh ic þe sylle and þâ burhvare samod, þone cyning and þät land and þâ þe lôciađ tô him.

2. Dô ymbe þâ burh, svâ svâ þu dydest ymbe Iericho! habbađ nu þâ hûđe and þät orf eóv gemæne! sette nu syrva viđäftan þâ burh!

3. Iosue sende þâ sôna on þære nihte þrîtig þûsend vera tô þære searva stôve (4.) and hêt hig beón gearve and âbîdan þär and cväđ:

5. Ic fare mid þisum folce foran ongeán þâ burh; (6.) and þonne hig ût farađ tô us, ve fleóđ endemes: þonne vênađ hig sôđlîce, þät ve sîn geyrgede.

7. Þonne fare ge tô, mid þam þe ve fleónde beóđ, and gegâđ þâ buruh (8.) and forbernađ hî sôna! Hî didon þâ, svâ svâ him dihte Iosue.

10. And he sylf on ærne mergen mid þam ôđrum flocce tô þære birig fêrde beótlîce mid vîge.

14. Hî geseah þâ se cyning, þe sät on þære birig, and gevende of þære birig mid ealre þære burhvare and mid eallum his folce tô gefeohte gearu, and nyston þâ searve, þe him sæton bäftan.

---

tabernaculi mei. — 22. Misit ergo Iosue ministros ad tabernaculum illius, qui repererunt cuncta abscondita. — 24. Duxerunt itaque Achan et filios et filias ejus et cunctam suppellectilem ad vallem Achor; (25.) lapidavitque eum omnis Israel, et cuncta, quæ illius erant, igne consumpta sunt. — 26. Congregaveruntque super eum acervum magnum lapidum, et aversus est furor domini ab eis.

VIII, 1. Dixit autem ad Iosue: Ne timeas! tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum et ascende in oppidum Hai! ecce tradidi in manu tua regem ejus et populum urbemque et terram. — 2. Faciesque urbi Hai, sicut fecisti Iericho, prædam vero et omnia animantia diripiens vobis! pone insidias urbi post eam! — 3. Et Iosue electa triginta millia virorum fortium misit nocte (4.) præcepitque eis dicens: Ponite insidias post civitatem nec longius recedatis! et eritis parati. — 5. Ego autem et reliqua multitudo accedemus ex adverso contra urbem, (6.) donec persequentes ab urbe longius protahantur; putabunt enim nos fugere sicut prius. — 7. Nobis ergo fugientibus et illis persequentibus consurgetis de insidiis et vastabitis civitatem; (8.) cumque ceperitis, succendite eam! et sic omnia facietis, ut jussi. — 10. Surgensque diluculo ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. — 14. Quod cum vidisset rex Hai, egressus est cum omni exercitu civitatis direxitque aciem contra desertum ignorans, quod post tergum laterent insidiæ.

7[24]) lædon Thw. — 8[1]) ondræt Thw. locyaþ Thw. — 8[2]) habbaþ þu Thw.

15. Iosue þâ fleáh, svâ he âfyrht være, mid eallum his here.

16. And þâ ôđre hrŷmdon rîdende him äfter andlang þäs vêstenes.

18. Drihten cvâđ þâ tô Iosue: Â[illegible]fe þînne scild up ongeân þâ burh Hai! ic þe forgife hig.

19. He âhefde sôna his scild and þät gesâvon þâ ôđre, þe lutedon on þære dîgelnisse, svâ svâ him dihte Iosue, and ârison sôna and ridon tô þære birig and hî ealle forbärndon bûton gefeohte.

20. Seó burhvaru þâ beseah under bäc sôna and gesâvon þone smîc svîđe heáge âstîgan and ne mihton þanon fleón, ne forđ ne under bäc.

21. Iosue þâ geseah, þät seó burh väs gegân (22.) and feaht him viđ foran and his gefêran viđ hindan and ofslôgon hî endemes, þät þär ân ne belâf.

23. Þone cyning hî brôhton cucenne tô Iosue, (29.) þone he hêt âhôn on heágum gealgan.

25. Tvelf þûsenda þär feóllon on þam gefeohte ofslagene vera and vîfa.

30. And Iosue vorhte þâ ân veofod gode (31.) of ungevorhtum stânum and his lâc þär geoffrode þam lifiendan gode (32.) and Moises æ geednivode ätforan Israhêla bearnum.

Cap. IX.

1. Þes hlîsa vearđ þâ cûđ þæra leóda cynegum, þe begeondan Iordane eardiende væron, (2.) and gesamnodon hî ealle ânmôdlîce tô gefeohte tôgeânes Iosue and Israhêla bearnum.

3. Hvät! þâ þâ Gabaniscean (4.) gamenlîce ræddon (6.) and mid geaplîcre fare fêrdon tô Iosue, (5.) nâmon him ealde gescŷ and unornlîc scrûd and finie hlâfas (4.) and forverede fetelsas and geclûtode bytta,

---

15. Iosue vero et omuis Israel fugerunt simulantes metum. — 16. At illi vociferantes pariter persecuti sunt eos. — 18. Dixit dominus ad Iosue: Leva clypeum tuum contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam! — 19. Cumque elevasset clypeum, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim et pergentes ad civitatem ceperunt et succenderuut eam. — 20. Viri autem civitatis respicientes et videntes fumum urbis ad coelum usque conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere. — 21. Vidensque Iosue, quod capta esset civitas, reversus percussit viros Hai (22.) et illi, qui ceperant civitatem, egressi ex urbe medios hostium ferire coeperunt; ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur. — 23. Regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem et obtulerent Iosue, (29.) qui suspendit eum in patibulo. — 25. Erant autem, qui in eodem die conciderant a viro usque ad mulierem duodecim millia hominum. — 30. Tunc ædificavit Iusue altare domino (31.) de lapidibus impolitis et obtulit super eo holocausta domino (32.) et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat, coram filiis Israel.

IX, 1. Quibus auditis cuncti reges trans Iordanem (2.) congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Iusue et Israel uno animo eademque sententia. — 3. At hi, qui habitabant in Gabaon, (4.) callide cogitantes (6.) perrexerunt ad Iosue (5.) tuleruntque calceamenta perantiqua, induti veteribus vestimentis, panes quoque duros et in frusta comminutos, (4.) saccos veteres et utres vinarios scissos atque consutos.

8[16]) þas vestenes Thw. — 8[22]) viþ sona und viþ hinda Thw. — 8[2]) anmodlic Thw

6. And cvædon tô Iosue: Ve cômon, leóf, of fyrlenum lande and ve gevilniađ friđes and freóndrædene viđ eóv. Him andvirde Iosue and Israhêla folc þus:

7. Ve niton þeáh ge vunion hêr on neâviste hvär and ve friđ ne nymađ þus færunga viđ eóv; veald þeáh eóver eard us gesçeôte.

9. Hî andvirdon Iosue and Israhêla bearnum þus: Ve gehîrdon hlîsan, (10.) hû se lifigenda god eóv sige forgeaf on Seone þam cyninge and on Og, eal svâ on Astaroþ.

11. Þâ cvædon ûre frînd, þät ve cômon tô eóvre manrædene.

12. And ve mid us nâmon nigbacene hlâfas, þe for þam langan vege nu sind gefinegode, svâ svâ ge fandian mâgon.

13. Ûre reáf sind forverede, siđđan ve gevendon hider, and ûre gescŷ geclûtode, svâ svâ ge geseón mâgon, for þam langsuman färelde, siđđan ve fêrdon ût.

14. Hig underfêng þâ Iosue and ne befran his drihten, (15.) and hig ealle him svôron, þät hî man sleán nolde.

16. Hvät! þâ ymbe þrî dagas veard heora dæd cûđ, þät hig on neâviste eardodon, and eall heora geapscipe veard âmeldod Israhêla bearnum.

18. Hî ne mihton svâ þeáh þâ menn âcvellan for heora âđsvare, ac ârodon heora lîfe.

27. And Iosue him bebeád, þät hî bæron väter tô þäs folces neóde and tô godes veofode and vudedon him simble on gesettum tîman; and hî bugon þâ tô þam and him väs geborgen and vunodon on Israhêl on þam veorce fäste.

Cap. X.

3. Hvät! Adonisedech se cyning on Hierusalem sende tô þâm kynegum on Hebron and on Hierimoth and Lachis and on Englon and cväđ:

6. Et dixerunt Iosue: De terra longinquo venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderuntque viri Israel ad eos atque dixerunt: (7.) Ne forte in terra, quæ nobis sorte debetur, et non possimus foedus inire vobiscum. — 9. Responderunt: Audivimus famam potentiæ domini, cuncta quæ fecit in Ægypto (10.) et duobus regibus Sehon et Og, qui erat in Astaroth. — 11. Dixeruntque nobis omnes habitatores terræ nostræ: Occurrite eis! — 12. En panes, quando egressi sumus, calidos sumpsimus; nunc (11) ob longissimam viam (12.) sicci facti sunt et vetustate nimium comminuti. — 13. Vestes et calceamenta, quibus induimur et quæ habemus in pedibus, ob longitudinem viæ trita sunt et pene consumpta.— 14. Susceperunt igitur de cibariis eorum et os domini non interrogaverunt. — 15. Et inito foedere pollicitus est Iosue, quod non occiderentur. — 16. Post dies autem tres audierunt, quod in vicino habitarent et inter eos futuri essent. — 18. Et non percusserunt eos, eo quod jurrassent eis, ut viverent. — 27. Decrevitque Iosue, eos esse in minestrio cunti populi et altaris domini, cædentes ligna et aquas comportantes usque in præsens tempus in loco, quem dominus elegisset.

X, 3. Misit Adonisedec rex Ierusalem ad reges Hebron et Ierimoth et Lachis et Eglon, dicens:

9[7]) þeah ve Thw. geald þeáh Thw. veald forsan. earde Thw.

4. Cumađ tô me, ic bidde, and bringađ me fultum, þät ve mâgon þâ burh Gabaon ofervinnan, for þan þe hî gebugon tô Iosue and tô Israhêla bearnum!

5. Þâ cômon þâ fîf cynegas mid firde tô Gabaon and vîcodon þär on emn, voldon hî ofervinnan.

6. Þâ sende seó burhvaru sôna tô Iosue biddende, þät he côme and þâ burh geheólde.

7. Iosue þâ fêrde mid his fyrde þiderveard (8.) and drihten him cväđ tô: Ne ondræd þu þe nân þing! on þîne handa ic hî betæce; ne mäg heora nân þe viđstandan.

9. Iosue him þâ fêng on mid gefeohte (10.) and drihten hig âflŷmde fram Israhêla bearnum; hî feóllon þâ svîđe on þam fleáme ofslagene.

11. And god him sende ufan greáte hagolstânas and vurdon mâ manna ofslagene mid þâm micclum hagolstânum, þonne hig mid svurdê ofslôgon þäs däges.

12. On þam däge bäd Iosue his drihten and þus cväđ: Ne stira þu sunne of þam stede furđor ongeân Gabaon, ne gang þu môna ongeân Achialon ânne stäpe furđor!

13. Þâ stôd seó sunne on þam stede fäste and se môna gelîce, ôđ þät hig âlêdon heora fŷnd.

14. Näs svâ lang däg ær þan on þisum lîfe æfre ne syđđan on þisre vorulde, for þan þe god volde þâ fylstan his cempan and feohtan for Israhêl.

16. Þâ fîf cyningas ätburston and flugon tô Maceda and behîddon hî on ânum scräfe, hopodon tô lîfe.

17. Þâ veard Iosue gekŷđd, þät þâ cynegas þär lâgon behîdde on þam scräfe.

18. And he hêt þâ sôna vilian tô þam scräfe micele veorcstânas

(4.) Ad me ascendite et ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosue et ad filios Israel. — 5. Ascenderunt igitur quinque reges cum exercitibus suis et castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam. — 6. Habitatores autem Gabaon miserunt ad Iosue et dixerunt ei: Ascende cito et libera nos ferque præsidium! — 7. Ascenditque Iosue et omnis exercitus bellatorum cum eo, (8.) dixitque dominus ad Iosue: Ne timeas eos! in manus enim tuas tradidi illos; nullus ex eis tibi resistere poterit. — 9. Irruit itaque Iosue super eos repente (10.) et conturbavit eos dominus a facie Israel contrivitque plaga magna, cum fugerent. — 11. Dominus misit super eos lapides magnos de coelo et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserint filii Israel.— 12. Tunc locutus est Iosue domino in die illa: Sol contra Gabaon ne movearis et luna contra vallem Ajalon! — 13. Steteruntque sol et luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. — 14. Non fuit antea nec postea tam longa dies, obediente domino voci hominis et pugnante pro Israel. — 16. Fugerant quinque reges et se absconderant in spelunca urbis Maceda. — 17. Nuntiatumque est Iosue, quod inventi essent quinque reges latentes in spelunca. — 18. Qui præcepit sociis et ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncæ et ponite viros industrios,

10[6]) send Thw. — 10[11]) send Thw. — 10[17]) gekydd Thw.

and beclŷsan hî þär inne, ôđ þät hig cômon eft, and sette him veardas ofer and gevende him forđ.

21. Þät folc þâ hit gegaderode äfter þam gefeohte tô Iosue tô Maceda birig and nân ne dorste on eallum þam ymbhvyrfte âht cveđan ongeân hig.

22. Þâ cväđ Iosue: Teóđ þâ cynegas ût of þam scräfe (24.) and gange þâ yldostan tô and ofstäppađ heora svuran svîđe mid fôtum. Þâ dydon þâ ealdormen svâ, svâ him dihte Iosue, and þæra cynega svuran forcûđlîce trædon.

25. And Iosue cväđ eft tô Israêla folce: Ne ondræde ge eóv! þus dêđ ûre drihten eallum eóvrum feóndum, þe feohtende beóđ viđ eóv.

27. Iosue hî ofslôh þâ and siđđan up âhêng on fîf vâcum bôgum (27.) and hêt hî birgean on æfen on þam ilcan scräfe, þär hî ær lutodon, and lecgan him on uppan ormæte veorcstânas.

28. On þam däge he gevan þâ burh Maçeda and þone cyning ofslôh and âcvealde his folc and on hire ne belæfde nâne lâfe cuce.

29. Þanon he gevende mid vîgê tô Lebna and ofervann þâ burh (30.) and mid vîgê âcvealde þone cyning and þät folc and þär vurdon on belæfde nâht tô lâfe cucu, þe ne lâge ofslagen.

31. Fram Lebna he fêrde mid his folce tô Lachis.

32. Drihten him sealde on þone ôđerne däg þâ burh on his handa and þâ burhvara samod and he âcvealde hig ealle (33.) and þone ôđerne kyning Hiram gehâten, þe onette on þære birig him tô fultume: ac he feôll him silf and his folces nân þing ätfleón ne mihte.

34. He fêrde þâ tô Englon and ymbsät þâ burh (35.) and on þam ylcan däge he geeode þâ burh and mid væpnum âcvealde, þâ þe vunedon on hire.

---

qui clausos custodiant! — 21. Reversusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, nullusque contra filios Israel murmurare ausus est — 22. Præcepitque Iosue dicens: Producite ad me reges, qui in spelunca latitant! (24.) ite et ponite pedes super colla regum istorum! Qui cum perrexissent et subjectorum colla pedibus calcarent, (25.) Rursum ait ad eos: Nolite timere! sic enim faciet cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis. — 26. Percussitque Iosue eos atque suspendit super quinque stipites; (27.) cumque occumberet sol, præcepit sociis, ut projicerent eos in speluncam, in qua latuerant, et ponerent super os ejus saxa ingentia. — 28. Eodem quoque die Macedam cepit Iosue regemque et omnes habitatores interfecit; non dimisit in ea saltem parvas reliquias. — 29. Transivit autem cum omni Israel in Lebna et pugnabat contra eam (30.) percusseruntque urbem et omnes habitatores ejus; non dimiserunt in ea ullas reliquias. — 31. De Lebna transivit in Lachis cum omni Israel. — 32. Tradiditque dominus Lachis in manus Israel die altero atque percussit omnem animam, quæ fuerat in ea. (33.) Eo tempore ascendit Horam rex, ut auxiliaretur Lachis, quem percussit Iosue cum omni populo usque ad internecionem. — 34. Transivitque in Eglon et circumdedit (35.) atque expugnavit eam eadem die percussitque omnes animas, quæ fuerant in ea.

10[21]) dorst Thw.

36. Fram Englon hî fêrdon and fuhton on Hebron (37.) and þâ burh ofervunnon and mid vîgê âcvealdon eall þät hî þär fundon þäs earman folces fram Hebron.

38. He gecirde tô Dabira þære birig (39.) and hî âvêste and ofervann þone cyning and his folc ofslôh mid svurdes ecge and ne lêt þär tô lâfe nân þing libbende.

40. Iosue ofslôh þâ mid þam sigefästan here eall þät mennisc, þe on muntum vunode and þâ þe on þam sûđdæle vunode væron and on feldlîcum vunungum, þe he findan mihte, and Asedoch eác mid eallum heora cynegum and älc þing, þe orđode, he âcvealde mid væpnum, svâ svâ drihten him bebeâd Israhêla god, on ânre heregunge.

41. He âvêste fram Chadesbarne, ôđ þät he com tô Gazan, eall Gessan land ôđ Gabaon þâ burh (42. and ealle þâ cynegas âcvealde and heora folc; drihten sôđlîce feaht for hine and Israêl.

43. And hî eallę gecirdon gesunde tô Galgala.

Cap. XI.

1. Þis vearđ þâ gecŷd þam cyninge Iabin, þę rîxode on Asor, and he rađe sende tô eallum þâm cynegum, þe cuce þâ git væron on eallum þâm eardum, þe him ymbe lâgon.

4. And hî ânmôdlîce cômon ealle mid heora folcum svâ mänigfealde, svâ svâ sandceosol on sæstrande biđ, (5.) þät hig mid þære meniu mihton ofervinnan Israêla bearn.

6. Ac drihten cväđ tô Iosue: Ne ondræd þu þâs meniu! nu tô mergen ic hig sylle on þisre ylcan tîde ealle gevundigean on Israêla gesihđe, and þu sôđlîce ofcirfst heora horsa hôhsina and heora cräta forbärnst.

7. Iosue com þâ mid gecampê tô him mid eallum his here (8.) and hig hetelîce slôh and nân þing ne belæfde lybbende on him.

---

36. Ascendit quoque cum omni Israel de Eglon in Hebron et pugnavit contra eam; (37.) cepit eam et percussit in ore gladii universas animas, quæ in ea fuerant. — 38. Inde reversus in Dabir (39) vastavit eam; regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii; non dimisit in ea ullas reliquias. — 40. Percussit itaque Iosue omnem terram montanam et meridianam atque campestrem et Asedoth cum regibus suis; omne, quod spirare poterat, interfecit, sicut præceperat ei dominus deus Israel, uno impetu. — (41.) A Cadesbarne usque Gazam, omnem terram Gosen usque Gabaon, (42.) universosque reges et regiones eorum cepit atque vastavit; dominus enim pugnavit pro eo — 43. Reversusque est cum omni Israel in Galgalam.

XI. 1. Quæ cum audisset Iabin rex Asor, misit ad reges, qui habitabant [in circuitu]. — 4. Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena, quæ est in litore maris, (5.) ut pugnarent contra Israel. — 6. Dixitque dominus ad Iosue: Ne timeas eos! cras enim hac eadam hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel; equos eorum subnervabis et currus igne combures. — 7. Venitque Iosue et omnis exercitus cum eo adversus illos (8.) et ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias.

10[40]) vuniende væron? 11[6]) ondræt Thw. gesiþe Thw.

9. He forcearf þâ hôhsina ealra þæra horsa and forbärnde heora cräta, svâ svâ him bebeád drihten.

10. He fêrde þâ tô Asor mid fyrdlîcum truman and þâ burh geeode and þär binnan ofslôh þone kyning and þät folc, þe he þär funde. Seó burh Asor väs svîđe trum gefyrn and manegra burga heafod.

11. Ac hig forbärnde Iosue (12.) and ealle hire fästenu hig fordilegodon mid fŷrê, svâ svâ Moyses him bebeád se mæra godes mann.

14. Þisra burga hûđe hig häfdon him gemæne and hig dældon þät orf svâ him dihte Moyses: ne forlêt Iosue nân þing his beboda.

16. Iosue þâ gevylde eall þät vîdgille land manegra cyninga on muntum and on feldum (17.) and þâ cynegas ofslôh mid svurdes ecge.

18. Lange he väs feohtende on fyrlenum burgum (19.) and älc burhvaru väs bûgende tô him bûton Eueum âna, þe eardode on Gabaon.

20. Drihten hig gehyrde, þät hig gehäfdon viđ hine, þät hig feóllon on þam gefeohte ätforan Israhêla bearnum and nâne mildheortnisse ne begeâton, svâ svâ god beád Moyse.

21. On þære tîde com Iosue and ofslôh Enachim on muntlandum, Hebron and Dabir and Anab and of älcum munte Iudan and Israêl and heora burga âdilegode.

23. Iosue þâ gevann mid vîgê þone eard, svâ svâ drihten cväđ tô Moyse on ær, and he dælde þät land Israhêla bearnum, eallum þâm tvelf mægđum, and þät gevinn þâ gesvâc.

Cap. XII.

1. Þis sint þâ cynegas, þe Iosue ofslôh and Israêla bearn begeondan Iordane:

9. Kyning on Iericho, kyning on Hai, (10.) kyning on Hierusalem, kyning on Hebron, (11.) kyning on Hierimoth, kyning on

9. Equos eorum subneravit currusque combussit igne, sicut præceperat ei dominus. — 10. Reversusque statim cepit Asor et regem ejus percussit gladio; Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. — 11. Ipsamque urbem peremit incendio (12.) et omnes per circuitum civitates delevit, sicut præceperat ei Moyses famulus domini. — 14. Omnemque prædam istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filii Israel, (15.) sicut præceperat Moyses; non præteriit de universis mandatis nec unum quidem verbum. — 16. Cepit itaque Moyses omnem terram montanam et campestria ejus; (17.) omnes reges eorum percussit et occidit. — 18. Multo tempore pugnavit Iosue contra reges istos; (19.) non fuit civitas, quæ se traderet filiis Israel præter Hervæum, qui habitabat in Gabaon. — 20. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum et pugnarent contra Israel et caderent et non mererentur ullam clementiam, sicut præceperat dominus Moysi. — 21. In illo tempore venit Iosue et interfecit Enacim de montanis, Hebron et Dabir et Anab et de omni monte Iuda et Israel, urbesque eorum delevit. — 23. Cepit ergo Iosue omnem terram, sicut locutus est dominus ad Moysen, et tradidit eam in possessionem filiis Israel secundum partes et tribus suis; quievitque terra a proeliis.

XII, 1. Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israel trans Iordanem: (9.) rex Iericho, rex Hai, (10.) rex Ierusalem, rex Hebron, (11.) rex Ierimoth, rex

11[10]) folce Thw. heofod Thw. — 11[14]) burga hu hig Thw. — 11[20]) gehæfton Thw.

Lachis, (12.) kyning on Englon, kyning on Gazer, (13.) kyning on Dabir, kyning on Gader, (14.) kyning on Herma, kyning on Hered, (15.) kyning on Lebna, kyning on Dolla, (16.) kyning on Macede, kyning on Bethel, (17.) kyning on Taphua, kyning on Afer, (18.) kyning on Apheth, kyning on Saron, (19.) kyning on Madon, kyning on Asor, (20.) kyning on Someron, kyning on Achsaf, (21.) kyning [on] Tenach, kyning on Mageddo, (22.) kyning on Cedes, kyning on Iochane, (23.) kyning on Dor, kyning on Galgal, (24.) kyning on Þersa: þät ys ealra kyninga ân and þrîtig.

Cap. XXI.

41. Drihten þâ forgef Israhêla bearnum eallne þone eard, svâ svâ he ær behêt heora ealdfäderum, and hig âhton hit syđđan and hig þär eardodon and heora ofspring siđđan.

42. God him forgeaf þâ sibbe on eallum ymbhvirfte and nân viđervinna ne dorste vinnân viđ þät folc, ac ealle hig bugon tô Israhêla manrædene.

43. And drihten eall gefylde, þât he him ær behêt: näs nân þing âîdlod, ac väs eall gefylled.

Cap. XIII. ff.

Hig dældon þâ þät land, svâ svâ him dihte Iosue, æfre be gehlote on eallum þâm burgum and burhscirum, þe binnan þam earde væron on vadum and on feldum, and fêng älc tô his dæle.

Cap. XXIII.

1. Þâ äfter langum fyrste, siđđan hig on friđe vunodon and Iosue ealdode, (2.) þâ hêt he cuman him tô Israhêla bearn and þâ yldostan heafodmenn and manode hig georne, (6.) þät hig Moyses æ on eallum þingum heóldon, svâ svâ se älmihtiga god him on Sinai

Lachis, (12.) rex Eglon, rex Gazer, (13.) rex Dabir, rex Gazer, (14.) rex Herma, rex Hered, (15.) rex Lebna, rex Odullam, (16.) rex Maceda, rex Bethel, (17.) rex Taphua, rex Opher, (18.) rex Afec, rex Saron, (19.) rex Madon, rex Asor, (20.) rex Semeron, rex Achsaph, (21.) rex Thenac, rex Mageddo, (22.) rex Cades, rex Iachanan, (23.) rex Dor, rex Galgal, (24.) rex Thersa: omnes reges triginta unus.

XXI, 41. Deditque dominus deus Israeli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat, et possiderunt illam atque habitaverunt in ea. — 42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes, nullusque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. — 43. Ne unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

XXIII, 1. Evoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat dominus, Iosue jam persenilis ætatis (2.) vocavit omnem Israhelem et principes ac duces et magistros, dixitque ad eos: (6.) Estote soliciti, ut custodiatis cuncta, quæ scripta sunt in volumine legis Moysi, et non declinetis ab eis,

21[41]) earde Thw. — 23[1]) hig on sviþe Thw.

dûne gesette and dihte. (7.) He bäd hig þâ georne, þät hig bûgan ne sceoldon fram godes bîgengum tô þam bysmorfullam hæđengilde on þäs folces vîsan, þe þär veard ofslagen.

Cap. XXIV.

16. Hig þâ ânmôdlîce cvædon, þät hig þam älmihtigan gode æfre voldon þeóvian on eallum heora lîfe, (17.) þe svilce vundru gefremode on heora fäderum and on him. (31.) Hig didon eác svâ on Iosues dagum and on þæra ealdra dagum, þe äfter him leofoden, þe þâ vundru cûđon, þe god vorhte on him.

29. Iosue väs on ylde tyn geâra and hundteóntig, and he þâ ford fêrde ätforan his mâgum.

30. And hig hine bebirigdon on his gehlotland, þe lîđ on Ephraim dûne fram norđdæle Gaas dûne.

32. Iosepes bân vitodlîce, þe Israêla bearn brôhton of Egipta lande, hig bebirigdon on Sichem on þäs landes dæle, þe Iacob bohte ät Emores sunum, Sichemes fäder, and hit väs gehloten tô Iosepes bearna lande.

33. Eleazar eác svilce Aarones sunu ford fêrde on þam timan and Finees his sunu hine bebirigde on Gaab lande, þe him väs geseald on Ephraim dûne.

(7.) ne, postquam intraveritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, serviatis diis earum et adoretis illos!

XXIV, 16. Dixitque populus: Absit a nobis, ut relinquamus dominum et serviamus diis alienis! (17.) dominus deus noster fecit videntibus nobis ingentia signa. — 31. Servivitque Israel domino cunctis diebus Iosue et seniorum, qui vixerunt post losue et qui noverunt omnia opera domini, quæ fecerat in Israel. — 29. Et post hæc mortuus est Iosue centum et decem annorum. — 30. Sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ, quæ est sita in monte Ephraim a septentrionali parte montis Gaas. — 32. Ossa quoque Ioseph, quæ tulerant filii Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem in parte agri, quem emerat Iacob a filiis Hemor patris Sichem et fuit in possessionem filiorum Ioseph. — 33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est et sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim.

24[17]) vondra gefremodon on Thw. þe þa vundra Thw.—24[32]) Iacob boht Thw. — 24[33]) his suna Thw.

IX.

LIBER IUDICUM.

De libro Iudicum. Anglice.

(Prooemium.)

Äfter þam þe Moyses se mæra heretoga þät godes folc gelædde[1]) of Pharaones þeóvette ofer þa reádan sæ and god him æ gesette, and äfter þam þe Iosue be godes sylfes gevîsunge þät mankyn gebrôhte mid svîđe miclum sigê tô þam behâtenan earde and hî þär on vunedon, þâ vurdon hig ealles tô oft on yfel âvende and mid yfelum veorcê þone älmihtigan god þearle gegremedon, and god hî eác sôna hæđenum leódum lêt tô anvealde, svâ þät þâ[2]) hæđenan häfdon heora geveald, svâ oft svâ hig âbulgon þam älmihtigan gode, ôđ þät hig eft oncneóvon heora yfelan dæda[3]) and gebugon tô gode biddende his miltse: þa funde he him sôna sumne fultum æfre and he hig âhredde of þam rêđan þeóvte[4]) þæra hæđenra leóda, þe heora häfdon geveald. Hig näfdon nânne cyning him gecorenne þâ git, for þam þe god sylf väs heora vissiend þâ and gesette him dêman, þe dêmdon þam folce tô svŷđe langum fyrste, ôđ þät hî sylfe gecuron Saul him tô cyninge, svâ us secgađ bêc, be godes geþafunge on Samuêles timan.

Cap. III.

5. Ve villađ nu secgan svutelîcor be þisum, þät þät Israhêla folc äfter Iosuam forđsîđe þäs äđelan heretogan, þe hig þider gelædde, and äfter geendunge þæra ealdra manna, þe godes mihta cûđon and his vundru gesâvon, vunodon on þam lande betvux hæđenum leódum (6.) and gevîfodon him ongeân godes villan on þâm hæđenum mædenum þäs hæđenan mancynnes and fêngon tô lufienne heora fûlan þeávas (7.) and geáđelîce forlêton godes gesetnysse and his hâlgan æ mid eallê forgeâton.

8. God veard him þa yrre for yfelum dædum and betæhte hig Chusam þam hæđenan cyninge, svâ þät hig þeóvodon svîđe yfelum þeóvtê þam hæđenan cyninge tô eahta geâra fyrste and he hig ofsette and gesvencte forþearle.

III, 5. Filii Israel habitaverunt in medio Chananæi et Hæthei et Amorrhæi. et Pherezæi et Hevæi et Iebusæi, (6.) et duxerunt uxores filias eorum et servierunt diis eorum, (7.) feceruntque malum in conspectu domini et obliti sunt dei sui.— 8. Iratusque contra Israel dominus tradidit eos in manus Chusan regis servieruntque ei octo annis.

[1]) gelæde Thw. — [2]) þät Thw. — [3]) dædan Thw. — [4]) þeoþte Thw.— 3[5]) vondra Thw. — 3[6]) þeovas Thw. — 3[7]) eaþelîce Thw.

9. Hig þâ eft clipodon tô þam älmihtigan gode and he him âsende sôna his fultum, gesette him ânne dêman, se hâtte Oþoniêl.

10. On him väs godes gâst and he hig þâ gevissode and feaht vid þone Chusan and him ofer com sôna þurh godes sylfes fultum.

11. And hî syddan vunedon on fulre sibbe ealles feóvertig geâra and Oþoniêl geendode his dagas.

12. Eft þâ Israhêl äfter his fordsîde geeácnodon heora yfel and þone älmihtigan god mid veorcum gegremedon and gevendon heora môd fram his geleáfan and his æ forsâvon, þâ betæhte he hig eác Eglone þam cyninge Abiscre þeóde.

13. Se hig ofslôh svîde and heora burh gevann and gevilde hig ealle, (14.) svâ þät hig him þeóvodon on micclum gesvince eahtatyne geâr for heora unræde.

15. Hig clipodon þâ svîde on heora gesvencednisse tô þam heofonlîcan gode his helpes biddende, and he him âsende sôna âlŷsednisse þurh heora âgenne mæg, se hâtte Aoth: him väs gelîce gevylde his vynstre and his svîdre. Þâ gesende þät folc sume lâc þam cyning þurh þone Aoþ, (17.) and he him brôhte þâ lâc.

19. Äfter heora spræce cväd se Aoth him tô: Eá lâ þu Engol cyning! (20.) ic häbbe þe tô secganne ûres godes ærende; uton gân onsundron! and hig sôna eodon in tô sumum dîglan hûse.

21. Þâ âbräd Aoth bealdlîce his svurd mid his vynstran handa and hine hetelîce þîdde, (22.) svâ þät þâ hiltan eodon in tô þam innode and þät smeru vand ût, for þam þe he väs svîde fätt. He forlêt þâ þät svurd stician on him (24.) and gevende him ût ät sumere ôdre duran, ôd þät he eft becom tô his âgenum gefêron.

25. Englon se cining läg þâ svâ deád.

27. Aoth bleóv bealdlîce his horn and fêrde mid fultume tô gefeohte sôna (29.) and ofslôh tyn þûsend Englones folces.

---

9. Et clamaverunt ad dominum, qui suscitavit eis salvatorem, Othoniel videlicet.— 10. Fuitque in eo spiritus domini et judicavit Israel, egressusque est ad pugnam, et tradidit dominus in manus ejus Chusan, et oppressit eum. — 11. Quievitque terra quadradiginta annis et mortuus est Othoniel. — 12. Addiderunt autem filii Israel facere malum in conspectu domini, qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab. — 13. Abiitque Eglon et percussit Israel (14.) servieruntque filii Israel Eglon regi decem et octo annis. — 15. Et postea clamaverunt ad dominum, qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, qui utraque manu pro dextera utebatur; miseruntque filii Israel per illum munera Eglon regi (17.) obtulitque Aod munera Eglon regi. — 19. Et dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, o rex. Egressisque omnibus (20.) ingressus est Aod ad eum; sedebat autem in æstivo coenaculo solus, dixitque: Verbum dei habeo ad te. — 21. Extenditque Aod sinistram manum et tulit sicam de dextero femore suo, infixitque eam in ventre ejus (22.) tam valide, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere ac pinguissimo adipe stringetur. Nec eduxit gladium, sed reliquit in corpore (24.) et per posticum egressus est. — 25. Servique invenerunt dominum suum in terra jacentem mortuum. — 27. Aod statim insonuit buccina descenderuntque cum eo filii Israel (29.) et percusserunt Moabitas, circiter decem millia.

3[9]) *asend* Thw.

30. And he þâ Moabiscan miclum geeádmette and hî under þeódde his âgenum þeóvte, and heora land þâ väs vuniende on sibbe äfter þisse dæde hundeahtatig geâra.

Cap. IV.

1. Äfter Aoþes fordsîđe hî geeácnodon eft heora unrihtvîsnysse and heora yfel ongeân god.

2. And he hig þâ betæhte sumum gramulîcan cininge Iabin gehâten.

3. And he häfde heora geveald ealles tventig geâra and hig yfele onsette; and hig þâ clipodon on hira earfođnisse tô þam mildheortan gode his mildsunge biddende.

6. Þâ âsende him god sumne heretogan tô, Barac gehâten, and he þâ fërde mid tyn þûsend mannum (7.) tô þære burnan Cison, and se cining Iabin sende him tôgeânes ânne ealdormann him svîđe getreóve, Sisarra gehâten, (13.) mid nigonhund crätum and mid ealre his fyrde tô gefeohte gearove.

14. Hvät! þâ se Barac gebyld svîđe þurh god feaht him tôgeânes mid his fyrde svîđe.

15. And god þâ âfærde þone forsædan ealdorman and ealle his meniu, (16.) þät hig mihtleáse flugon and hig man ofslôh, þät hig sveltende feóllon.

17. And Sesirra arn of his âgenum cräte fram ealre þære fyrde geegsod þurh god, ôđ þät he vêrig becom tô ânum vîfmen ät nêhstan, þe him ær väs cûđ, Iahel Gahel.

18. And heó cväđ tô him: Gang in, lâ leóf, tô ûrum getelde! ne ondræd þe nân þing! He eode þâ in earhlîce svîđe and seó vimman mid hire hvîtlê bevreáh hine sôna, lêt hine licgan svâ ätlutian his feóndum.

19. He väs svîđe ofurnen and ôđode svîđe, bäd him drincan and heó him blîđelîce sealde, beheóld hine eft.

---

30. Humiliatusque est Moab sub manu Israel, et quievit terra octoginta annis.

IV, 1. Addideruntque filii Israel facere malum in conspectu domini post mortem Aod. — 2. Et tradidit illos dominus in manus Iabin regis — 3. Clamaveruntque filii Israel ad dominum; per viginti enim annos vehementer oppresserat eos. — 6. Et Debbora prophetis vocavit Barac dixitque ad eum: Præcepit tibi dominus, vade et duc exercitum in montem Thabor tollesque tecum decem millia pugnatorum! (7.) ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison Sisaram principem exercitus Iabin (13.) et currus ejus nongentos et omnem exercitum. — 14. Descendit itaque Barac et decem millium pugnatorum cum eo. — 15. Perterruitque dominus Sisaram universamque multitudinem ejus in tantum, ut Sisara de curru desiliens pedibus fugeret (16.) et Barac persequeretur fugientes et omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderent. — 17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Iahel uxoris Haber Cinæi; erat enim pax inter Iabin regem et domum Haber Cinæi. — 18. Dixit igitur Iahel ad eum: Intra ad me, domine mi! ne timeas! Qui ingressus tabernaculum ejus et opertus ab ea pallio (19.) dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde!

4[2. 6]) gehaton Thw.

20. And he hire cväđ tô: Stand nu and beheald! gif hêr ænig man cume âcsigende embe me, þonne andsvara þu, þät hêr nân man ne côme! And he läg þär svâ.

21. Þâ äfter litlum fyrste gelæhte seó vîfman ân þæra teldsticcena and stôp inn dîgollîce, geslôh þâ mid ânum bŷtlê bufan his þunvengan, þät se sticca him eode ût þurh þät heafod in tô þære eorđan and he ätforan hire spearnlode mid fôtum, ôđ þät he forđ fêrde svâ mid bysmorlîcum deáđê.

22. And Barac com sôna âcsigend embe þone Sisara, volde hine ofsleán. Þâ clipode seó vimman cûđlîce him tô, hêt hine sceávian þone þe he sôhte, and he geseah þâ, hvar Sisara läg and se teldsticca sticode þurh his heafod.

23. God þâ geeádmette Iabin þone cining ätforan his folce, (24.) and hig fästlîce veôxon and mid strangre mihte hine ofþriton, ôđ þät hig mid eallê hine âdilegodon.

Cap. V.

32. And hî þâ feóvertig vintra vunodon on sibbe.

Ve secgađ nu eác and singađ [1]) be þisum on ûrum sealme [2]) sangê, svâ svâ hit sang Dauid þurh þone hâlgan gâst god hêriende þus: *Ecce inimici tui sonaverunt, et qui oderunt, extollerunt caput; fac illis sicut Madian and Sisare, sicut Iabin in torrente Cison!* þät ys on ûrum gereorde: 'He cväđ tô his drihtene: Efne nu, drihten, þîne fŷnd hlŷdađ and þâ, þe þe hatiađ, âhebbađ heora heafdu [3]); dô him svâ svâ Madian and svâ svâ Sisaran and svâ Iabin ät þam burnan Cyson!' Hvät sind godes fŷnd bûtan þâ fûlan hæđenan and þâ leásan Cristenan, þe hlŷdađ ongeân god and mid unrihtvîsnisse þâ earman ofsittađ and godes limu [4]) dreccađ gode tô forsevennysse, âhebbende heora heafdu on heálicre môdignisse? Ac þes [5]) sealm us segđ, þät him eallum sceal [6]) getîmian svâ svâ þam eargan [7]) Sisaran and þam ârleásan Iabine, þât hî beón âdilegode fram drihtenes hâlgum mannum, þâ þe hî huxlîce hêr on lîfe gedrehton.

Quæ dedit ei bibere et operuit illum. — 20. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi! et cum venerit aliquis Interrogans te et dicens: Numquid hic est aliquis? respondebis: Nullus est. — 21. Tulit itaque Iahel clavum tabernaculi et ingressa abscondite et cum silentio posuit supra tempus capitis ejus clavum percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit et mortuus est. — 22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat; egressaque Iahel dixit ei: Veni! et ostendam tibi virum, quem quæris. Qui cum intrasset, vidit Sisaram jacentem mortuum et clavum infixum in tempore ejus. — 23. Humiliavit ergo dominus Iabin regem coram filiis Israel, (24.) qui crescebant quotidie et forti manu opprimebant Iabin regem, donec delerent eum.

V, 32. Quievitque terra per quadraginta annos.

4[21]) bugan his Thw. — [1]) singiaþ Thw. — [2]) Ps. 82[2. 10]. — [3]) heafda Thw. — [4]) lima Thw. — [5]) đæs Thw. — [6]) halum sceal Thw. — [7]) eorgan Thw.

Cap. VI.

1. Þeós racu us segđ, þe ve nu ær ræddon, þät þät Israhêla folc, þe ve embe sprecađ, siđđan gesyngodon svîđe viđ heora drihten, and he lêt hî tô handa þam hæđenan leódscipe, Madian gecveden.

2. Þâ hig micclum gesvencton (4.) and heora orf genâmon and heora äceras âvêston and ealle heora bigleofan endemes ätbrudon; (2.) þâ fleáh þät earme folc tô fyrlenum muntum and behîddon hig on scräfum mid hungrê gevæhte, þät hî mihton gesean, þät hig forsâvon god. (1.) Hî vurdon svâ geeádmette yfele heora feóndum sume seofon geâr on þære miclan sorge (5.) and heora fŷnd fêrdon freólîce gehvär svâ þicce svâ gärstapan on þam gôdan earde and þäs eardes brucon him tô bismore.

7. Svâ Israêla folc þâ earmlîce clipode tô þam heofonlîcan gode his helpes biddende.

14. And he him foresceávode sumne heretogan, Gedeon gehâten, heora âgenes cynnes; þam bebeád god sylf, þät he sceolde faran and his folc âhreddan fram heora yrmđe and cväđ him vordum þus tô: Vite þu, þät ic þe âsende!

Cap. VII.

1. God hine þâ gestrangode and he gegaderode sôna þät earme folc, þär þär âflogene væron, and fêrde þâ mid fultume, þär heora fŷnd vîcodon, svâ svâ him gevissode se velvillenda god.

2. Þâ cväđ god sylf tô him: Svîđe micel folc þu häfst on þînre firdinge tô þam gefeohte; læt hî gecirran sume, þê läs þe hî secgon eft, þät hî mid hira folcê hig sylfe âlŷsdon and mid heora fultumê him gefuhton sige!

4. Þâ geceás Gedeon, svâ svâ him gevissode god, (6.) þreóhund vera mid him of eallum þam verode.

7. And god him sæde þâ: Ic sylf nu âlŷse eóv on þisum þrîm

VI, 1. Fecerunt autem filii Israel malum in conspectu domini, qui tradidit illos in manu Madian septem annis, (2.) et oppressi sunt valde ab eis, feceruntque sibi antra et speluncas in montibus. (4.) Ascendebatque Madian et Amalec et cuncta vastabant nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oves, non boves, non asinos; (5.) ipsi enim veniebant et instar locustarum universa complebant. — 7. Et clamavit Israel ad dominum postulans auxilium contra Madianitas. — 14. Respexitque ad Gedeon dominus et ait: Vade in hac fortitudine tua et liberabis Israel de manu Madian! scito, quod miserim te!

VII, 1. Igitur Gedeon de nocte consurgens et omnis populus cum eo venit ad fontem, qui vocatur Harad; erant autem castra Madian in valle ad septentrionalem plagam collis excelsi. — 2. Dixitque dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manum ejus, ne glorietur contra me Israel et dicat: Meis viribus liberatus sum. — 4. Duc eos ad aquas, et ibi probabo illos, et de quo dixero tibi ut tecum vadat, ipse pergat; quem ire prohibuero, revertatur! (6.) Fuit itaque numerus eorum trecenti viri. — 7. Et ait dominus ad Gedeon: In his trecentis viris liberabo vos et tradam in manu tua

---

6[1]) gecvædon Thw. — 6[14]) sceold Thw. — 7[7]) alyfe eov Thw.

hundrydum and þe on hand betæhte þâ Madianitiscean, þe eóv svâ miclum gedrehton.

16. þam folce väs gevunelîc, þät hî veredon bŷman on älcum gefeohte and þâ bleóvon svîđe. Þâ hêt Gedeon his gefêran habban heora bŷman him mid tô þære blâvunge and hêt heora älcne geniman ânne ämtigne sester ođđe ænne väterbûc tô þam gevinne forđ (17.) and cväđ him siđđan tô: Svâ svâ ge geseóđ þät ic dô, dôđ ealle endemes äfter me sôna! (16.) Hig tôdældon hî þâ on þrîm dîglum folcum.

19. And fêrde nihtes tô, þär heora fŷnd vîcodon, begunnon tô blâvenne mid heora bŷman svîđe and slôgon tôgädere þâ ämtigan sestras (20.) and tôbræcon þâ bûcas mid micelre brastlunge.

21. Vearđ þâ âfæred eall seó hæđene fyrd þurch heora blâvunge and þæra bûca svêg.

22. And god hî geegsode, þät hî begunnon tô sleánne älc heora ôđerne mid heora âgenum svurdê on þære sveartan nihte mid stîđlîcum gefeohte.

23. Hî flugon þâ sume; ac him fêrde äfter Gedeon svîđe ofsleánde æfre, ôđ þät þæra feóllon fîf and þrittig þûsenda, sume þurh hî silfe, sume þurh Gedeon.

25. And tvegen ealdormen eác Horeb and Zeb feóllon ofslagene.

Cap. VIII.

12. And him ätflugon tvegen ciningas Zebee and Salmana; ac he sôhte hî georne, ôđ þät he hî gelæhte.

13. And gelædde hî ongeân tô his âgenre fyrde (21.) and heora feorh him benam.

28. Väs þâ vuniende Israêl on friđe feóvertig vintra be Gedeones vissunge.

Be þisum ve singađ eác on þam foresædan sealme [1]) ongeân godes viđervinnan [2]), þe villađ æfre þvires, svâ svâ se hâlga gâst us sæde þurch Dauid: *Pone principes eorum sicut Oreb et Zeb et Zebee et Psalmana!* þät ys on Engliscre spræce: 'Sete þu, ûre drih-

---

Madian: omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum! — 16. Divisitque Gedeon trecentos viros in tres partes et dedit tubas in manibus eorum lagenasque vacuas, (17.) et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite! — 19. Ingressusque est Gedeon et trecenti viri in partem castrorum et coeperunt buccinis clangere et complodere inter se lagenas, (20.) cumque personarent et hydrias confregissent, (21.) omnia castra turbata sunt (22.) et insistebant trecenti viri buccinis personantes, immisitque dominus gladium in omnibus castris, et mutua se cæde truncabant (23.) fugientes; conclamantes autem viri Israel persequebantur Madian. — 25. Apprehensosque duos viros Oreb et Zeb interfecit Gedeon.

VII, 12. Fugeruntque Zebee et Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit (13.) revertensque de bello (21.) interfecit Zebee et Salmana. — 28. Quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.

7[19]) fyrd Thw. — [1]) Ps. 82[12]. — 2) -vinna Thw.

ten, heora ealdormen svâ svâ Horeb and Zeb and svâ svâ Zebee and Salmana!' Þät ys on angite, þät þâ yfelan heafodmen godes viđervinnan vurdon þâ gescinde.

Cap. X.

6. Hvät! þâ äfter fyrste þät Israhêla folc begunnon tô geeácnienne heora ealdan synna mid ednivum synnum on godes gesihđe and his æ forlêton, þe he him ær gesette on þam munte Sinai.

7. And hine micclum gegremedon, svâ þät he mid yrrê hî on hand betæhte þâm hæđenan leódscipum, se hâtte Amon.

8. Hî vurdon þâ gehergode and gehŷnde forsvîđe eahtatyne geâr under heora handa, (10.) ôđ þät hig earmlîce tô þam älmihtigan clipodon and heora synna andetton mid sorhfullum môdê.

Cap. XI.

1. Þâ ofearmode gode heora yrmđa sôna and him foresceávode sumne heafodman, Iepthae gehâten, (29.) and him godes gâst on väs.

32. He fêrde þâ mid fultumê and heora fŷnd ofslôh, and hî god betæhte tô his anvealde, (33.) svâ þät he þâ gevann heora tventi burga and he hî geeádmette heora unþances, (XII, 7 — 14) svâ þät hî vunodon on sibbe ân and þrîtig geâra.

Cap. XIII.

1. Äfter þisum fyrste hig fêngon eft tô gremienne þone älmihtigan god on heora ealdan vîsan mid heora yfelum dædum, and he hî eác betæhte þam hæđenan folce, þe hâtton Philistei, ealles feóvertig geâra for heora misræde.

2. Ân man väs eardigende on Israhêla þeóde, Manue gehâten, of þære mægđe Dan; his vîf väs untŷmende and hig vunedon bûtan cilde.

3. Him com gangende tô godes engel and cväđ, þät hî sceoldon

X, 6. Filii autem Israel peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu domini dimiseruntque dominum et non coluerunt eum. — 7. Contra quos dominus iratus tradidit eos in manus filiorum Ammon. — 8. Afflictique sunt et vehementer oppressi per annos decem et octo. — 10. Et clamantes ad dominum dixerunt: Peccavimus tibi.

XI, 1. Fuit illo tempore Iephte vir fortissimus (11.) fecitque eum omnis populus principem suum. (29.) Factus est super Iephte spiritus domini. — 32. Transivitque Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos, quos tradidit dominus in manus ejus, (33.) percussitque viginti civitates humiliatique sunt filii Ammon. (XII, 7 — 14). Iudicavit Iephte Israel sex annis, Abesan septem annis, Ahialon decem annis et Abdon octo annis.

XIII, 1. Rursumque filii Israel fecerunt malum in conspectu domini, qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis. — 2. Erat autem quidam vir de stirpe Dan nomine Manue, habens uxorem sterilem. — 3. Cui apparuit

---

10[8]) and gehyrde Thw. — 11[1]) ofhearmode Thw.

habban sunu him gemæne: (4.) ne he ealu ne drince næfre odde vîn, ne nâht fûles ne þicge!

5. Se bid gode hâlig fram his cildhâde and man ne môt hine efsian odde besciran, for þam þe he ongind tô âlŷsenne his folc Israhêla þeóde of Philistêa þeóvte.

24. Heó âcende þâ sunu, svâ svâ hire sæde se engel, and hêt hine Samson, and he svîde veôx and god hine bletsode (25.) and godes gâst väs on him.

Cap. XIV.

5. He veard þâ mihtig on micelre strengde, svâ þät he gelæhte âne leon be vege, þe hine âbîtan volde, (6.) and tôbräd hî tô sticcum, svilce he tôtære sum eádelîc ticcen.

Cap. XV.

8. He begann þâ tô vinnenne vid þâ Philisteos and heora fela ofslôh and tô sceame tucode, þeáh þe hig anveald häfdon ofer his leóde.

9. Þâ fêrdon þâ Philistei ford äfter Samsone (10 — 11.) and hêton his leóde, þät hî hine âgeâfon tô hira anvealde, þät hig vrecan mihton heora teónrædenne mid tintergum on him.

13. Hig þâ hine gebundon mid tvâm bästenum râpum and hine gelæddon tô þam folce.

14. And þâ Philistêiscan þäs fägnodon svîde, urnon him tôgeânes ealle hlŷdende, voldon hine tintregian for heora teónrædene. Þâ tôbräd Samson begen his earmas, þät þâ râpas tôburston, þe he mid gebunden väs.

15. And he gelæhte þâ sôna sumes assan cinbân, þe he þär funde, and gefeaht vid hig and ofslôh ân þûsend mid þäs assan cinbânê.

---

angelus domini et dixit ad eam: Concipies et paries filium. — 4. Cave, ne bibas vinum ac siceram nec immundum quidquam comedas! — 5. Quia paries filium, cujus non tanget caput novacula; erit enim nazaræus dei ab infantia sua, et ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. — 24. Peperit itaque filium et vocavit nomen ejus Samson; crevitque puer et benedixit ei dominus (25.) coepitque spiritus domini esse cum eo.

XIV, 5. Apparuit catulus leonis sævus et rugiens et occurrit ei. — 6. Dilaceravit autem leonem quasi hoedum in frusta discerpens.

XV, 8. Percussitque Philisthiim ingenti plaga. — 9. Igitur ascendentes Philisthiim in terram Iuda, (10.) dixerunt: Ut ligemus Samson, venimus, et reddamus ei, quæ in nos operatus est (11. Descenderunt ergo tria millia virorum de Iuda dixeruntque ad Samson: Nescis, quod Philistiim imperent nobis? ligare te venimus et tradere in manus Philistinorum. — 13. Ligaveruntque eum duobus novis funibus et tulerunt eum de petra Etam. — 14. Et cum Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit spiritus domini in eum et vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt et soluta. — 15. Inventamque maxillam asini, quæ jacebat,

---

13[24]) veocs Thw. — 15[10]) vrecon Thw. teonræddenne Thw.

16. And cväđ tô him sylfum: Ic ofslôh vitodlîce ân þûsend mid þäs assan cinbânê.

18. He veard þâ svîđe ofþyrst for þam vundorlîcan slege and bäd þone heofonlîcan god, þät he him âsende drincan, for þam þe on þære neâviste näs nân väterscipe.

19. Þâ earn of þam cinbâne of ânum têđ väter, and Samson þâ dranc and his drihtne þancode.

Nu gif hvâ vundrie, hû hit gevurđan mihte, þät Samson se stranga svâ ofsleán mihte ân þûsend manna mid þäs assan cinbânê, þonne secge se mann, hû þät gevurđan mihte, þät god him sende þâ väter of þäs assan têđ! Nis þis nân gedvimor ne nân dvollîc sagu, ac seó ealde gesetnes ys eall svâ trumlîc, svâ svâ se hælend sæde on his hâlgan godspelle, þät ân stäf ne biđ ne ân strica âvæged of þære ealdan gesetnisse, þät hî ne beón [eall] gefyllede. Gif hvâ þises ne gelŷfđ, he ys ungeleáfulîc.

Cap. XVI.

1. Äfter þisum he fêrde tô Philistêa lande in tô ânre birig on heora anvealde, Gaza gehâten.

2. And hî þäs fägnodon, besetton þâ þät hûs, þe he inne vunude, voldon hine geniman, mid þam þe he ût eode on ærne mergen, and hine ofsleán.

3. Hvät! þâ Samson heora syrvunga undergeat and ârâs on midre nihte tô middes his feóndum and genam þâ burggatu and gebär on his hricge mid þâm postum, svâ svâ hî belocene væron, up tô ânre dûne tô ufeveardum þam cnolle and eode him svâ orsorh of heora gesihđum.

4. Hine besvâc svâ þeáh siđđan ân vîf, Dalila gehâten, of þam hæđenan folce, (5.) svâ þät he hire sæde þurh hire svicdôm bepæht, on hvam his strengđ väs and his vundorlîce miht. Þâ hæđenan Philistei behêton hire sceattas viđ þam, þe heó besvice Samson þone strangan.

6. Þâ âhsode heó hine georne mid hire ôläcunge, on hvam his miht være.

---

arripiens interfecit in ea mille viros. — 16. Et ait: In maxilla asini percussi mille viros. — 18. Sitiensque valde clamavit ad dominum et ait: En siti morior! — 19. Aperuit itaque dominus molarem dentem in maxilla asini et egressæ sunt ex ea aquæ; quibus haustis vires recepit.

XVI, 1. Abiit quoque in Gazam. — 2. Quod cum audissent Philisthiim, intrasse urbem Samson, circumdederunt eum, ut tacto mane exeuntem interficerent. — 3. Dormivit autem Samson usque ad medium noctis, et inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis et sera, impositasque humeris suis portavit ad verticem montis. — 4. Post hæc amavit mulierem, quæ vocabatur Dalila, (5.) veneruntque ad eam principes Philisthinorum atque dixerunt: Decipe eum et disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem! quod si feceris, dabimus tibi singuli mille et centum argenteos. — 6. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo!

16[3]) burgatu Thw. — 16[5]) hira sceattas Thw.

7. And he hire andvirde: Gif ic beó gebunden mid seofon râpum of sinum gevorhte, sôna ic beó gevyld.

8. Pät svicole vîf þâ begeat þâ seofon râpas and he þurh syrvunge svâ veard gebunden.

9. And him mann cýdde, þät þär cômon his fînd; þâ tôbräc he sôna his râpas svâ svâ hefelþrædas, and þät vîf nyste, on hvam his miht väs.

11. He veard eft gebunden mid eallnivum râpum (12.) and he þâ tôbräc svâ þâ ôdre.

16. Heó besvâc hine svâ þeáh, (17.) þät he hire sæde ät nêxtan: Ic eom gode gehâlgod fram mînum cildhâde and ic näs næfre geefsod ne næfre bescoren, and gif ic beó bescoren, þonne beó ic unmihtig ôdrum mannum gelîc.

18. And heó lêt þâ svâ [fetian Philistêa ealdras].

19. Heó þâ on sumum däge, þâ þâ he on slæpe läg, forcearf his seofon loccas and âvehte hine siddan; þâ väs he svâ unmihtig svâ svâ ôdre men.

21. And þâ Philistei gefêngon hine sôna, svâ svâ heó hine belævde, and gelæddon hine âveg, and heó häfde þone sceatt, svâ svâ him geveard. Hî þâ hine âblendon and gebundenne læddon on heardum raceteágum hâm tô heora birig and on cvearterne belucon tô langre firste, hêton hine grindan ät hira handcvyrne.

22. Pâ veôxon his loccas and his miht eft on him.

23. And þâ Philistei fullblîde væron, þancodon heora gode, Dagon gehâten, svilce hig þurh his fultum heora feónd gevildon.

25. Pâ Philistei þâ micele fyrme gevorhton and gesamnodon hî on sumre upflôra ealle þâ heafodmen and eác svilce vimmen, þreó þûsend manna on micelre blisse; and þâ þâ hig blîdust væron, þâ

7. Cui respondit Samson: Si septem nerviceis funibus ligatus fuero, infirmus ero. — 8. Attuleruntque ad eam satrapæ Philistinorum septem funes, quibus vinxit eum (9.) latentibus apud se insidiis. Clamavitque ad eum: Philisthiim super te Samson! Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stupæ tortum putamine, et non est cognitum, in quo esset fortitudo ejus. — 11. Novis funibus rursum Dalila vinxit eum, (12.) qui ita rupit vincula quasi fila telarum. — 16. Cumque molesta esset ei et per multos dies jugiter adhæreret, (17.) tunc dixit ad eam: Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia consecratus deo sum de utero matris meæ; si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea et deficiam eroque sicut ceteri homines. — 18. Misitque illa ad principes Philisthinorum ac mandavit: Ascendite adhuc semel! — 19 At illa dormire eum fecit, rasit septem crines et coepit abigere eum et a se repellere; statim enim ab eo fortitudo discessit. — 21. Quem cum apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt oculos ejus et duxerunt Gazam vinctum catenis et clausum in carcere molere fecerunt, (18.) data illi pecunia, quam promiserant. — 22. Iamque capilli ejus renasci coeperant. — 23. Et principes Philisthinorum convenerunt, ut immolarent hostias Dagon deo suo, dicentes: Tradidit deus noster inimicum nostrum in manus nostras. — 25. Lætantesque per convivia præceperunt, ut vocaretur Samson et ante eos luderet; qui adductus de carcere ludebat ante

16[9]) cydde Thw. mihte Thw.

bædon hig sume, þät Samson môste him macian sum gamen, and hine man sôna gefette mid svîđlîcre vâfunge and hêton hine standan betvux tvâm stænenum sverum: (26.) on þâm tvâm sverum stôd þät hûs eall gevorht.

27. And Samson þâ plegode svîđe him ätforan (29.) and gelæhte þâ sveras mid svîđlîcre mihte (30.) and slôh hî tôgädere, þät hî sôna tôburston and þät hûs þâ âfeóll eall þät folc tô deáđe and Samson forđ mid, svâ þät he micclê mâ on his deáđe âcvealde, þonne he ær cucu dyde.

[Epilogus.]

He häfde getâcnunge ûres hælendes Cristes, þe on his âgenum deáđe þone deófol [1]) gevylde and his mihte ofersvîđde and hine mankynnes benæmde. Þâ Philistei, svâ svâ ve hêr beforan sædon, besæton þone Samsan and hine ofsleán voldon on heora birig Gaza; ac he bär þâ gatu upp tô ânum beorge tô bysmore his feóndum. Eall svâ þâ Iudêiscan, þe ofslôgon ûrne drihten, besetton his birgene sôna mid vearde; ac he tôbräc helle gatu mid his heofonlîcan mihte and of þam deófle genam þone dæl þe he volde Adames ofspringes and he eáđelîce ârâs of þam deáđe gesund on þam þriddan däge and âstâh tô heofonum tô his hâlgan fäder gevunnenum sigê tô vuldre him sylfum and his hâlgum þegnum, þâm þe he âlŷsde.

Nelle ve secgan nâ svîđor be þisum, bûton þät se Israhêl, þe ve embe spræcon, mislîce fêrde, ôđ þät hî fêngon tô ciningum, svâ svâ on cyninga bôcum ys fullcûđ be þâm.

Þâ Rômaniscan leóda væron eác lange eall svâ bûtan cynegum, ær þam þe cristendôm være, and häfdon him consulas, þät ve cveđađ rædboran. Se consul sceolde him eallum vîsian and beón heora yldost tô ânes geâres fyrste; fêng þonne ôđer tô ôđres geâres firstê tô þam ylcan anvealde, and eode svâ âbûtan be heora gebirdum and be heora geþingđum, ôđ þät heora formanega oft fêngon tô anvealde and vunodon him on sibbe svîđe ânrêdlîce and heóld [2]) älc ôđerne on ârvurđnisse.

Svâ hî häfdon þâ siđđan Cesares ofer hig, þät ve cveđađ câseras, þâ beóđ cyninga yldest, and hî mid heora vîsdômê gevyldon þâ ät nêhstan ealne middaneard tô heora anvealde: hî häfdon älcê dägê heora vitena gemôt [3]) and væron gesette synderlîce tô þam þâ senatores, þät synd þeódvitan, þät däghvamlîce smeádon on ânum sindrian hûse embe ealles folces þearfe and heora ræd cŷđdon [4]) þam câsere and him geveard ânes. Gif ænig leódscipe väs ungevylde þam

---

eos, feceruntque eum stare inter duas columnas, (26.) quibus omnis imminuit domus. — 27. Ac ludens Samson (29.) et apprehendens ambas columnas (30.) consussit fortiter columnas et cecidit domus super omnes principes et ceteram multitudinem, multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.

16[30]) folce Thw. — [1]) deafol Thw. — [2]) heolde Thw. — [3]) gemet Thw. — [4]) kyddon Thw.

câsere, þonne sende[1]) he him tô svâ fela eóroda, þe mihton gebîgan þät mennisc him tô ođđe mid egsunge, þät hig bugon tô sibbe, ođđe mid vîgê, þät hî vurdon gevylde.

Eft on þam cristendôme väs Constantinus se forma câsere, þe tô Criste beáh, and us secgađ bêc, þät he sigefäst väs þurh þone hælend Crist, þe he gecoren häfde. Eác his äftergengan, þe on god gelîfdon, væron æfre sigefäste þurh þone sôđan god and se cristendôm[2]) veôx vel on heora tîman and þät ealde deófolgeld veard âdvesced þurh hî.

Se yldra Theodosius svîđe oft häfde sige on manegum gevinne for his miclum geleáfan, svâ þät on sumum gefeohte him sende god svâ micelne vind, þät þâ væmna flugon mid sviftum gesceótê svîđe on heora fînd and his feónda væmna vendon on hî sylfe and fylston þam câsere, ôđ þät him com tô fôtum his viđervinna gevilniende friđes.

Ac þâ þäs câseres cempan hine âcvealdon, sôna se gingra Theodosius väs svîđe gelŷfed and he æfre his fyrde þam hælende betæhte and god feaht for hine and his fyrde geheóld, svâ þät on sumne sæl sum his ealdormanna, þe him svîđe leóf väs, veard gelæht fram his feóndum, þâ sende he sôna tô þäs ealdormannes suna[3]) mid micclum fultume and hî gemêtton þär-rihte godes engel him tôgeânes gangende mid him, se him tæhte þone veg[4]), þe hî sylfe ne cûđon, ofer ânum brâdum fenne, þär nân fär ær näs, and ofer þam vätere mid vundorlîcum färeldê drîum fôtum, eallê svâ Moyses dyde mid þam ealdan Israhêl ofer þâ reádan sæ, ôđ þät hî becômon, þär þär he gehäft väs, and his fŷnd ofslôgon mid svurdes ecge and þone ealdorman âhreddon fram heora rêđnisse svâ. Þæra Persiscra cyning väs þam câsere viđerræde; þâ sende he his here him tô and he eác gegaderode of þâm Saraceniscum svîđe micele fyrde tôgeânes þam câsere; ac Crist him sende tô svâ micelne ôgan, þät hî hig sylfe âdrencton ânhund þûsend manna on þam miclan eá, Eufrates gehâten, and he volde þâ friđ; þâ ne môste he âbugan for his manna unræde. He häfde on his anvealde ân þûsend cempena svâ cêne tô vîge, þät hî væron gehâtene ealle inmortales, þät sindon undeádlîce; þâ cvædon, þät hî voldon cunnian heora mihte on þäs câseres fyrde, ær þam þe hig fêngon tô sibbe. Hî þâ fêrdon tô truviende on hî silfe and þäs câseres fyrd feaht viđ hig sôna; sume fôrun[5]) ongeân, sume fêrdon hindan, ôđ þät þâ undeádlîcan lâgon ealle deáde, and heora cyning þâ beáh tô þäs câseres villan[6]). On sumne sæl voldon þâ viđerrædan hæđenan mid micelre fyrde faran on hergođ on þäs câseres anvealde on Romaniscre þeóde and fêrdon þâ mid miclum gefilcê. Þis veard þâ gekŷđd[7]) þam câsere sôna and he gevende tô his gevunelîcum gebedum and þät gevinn betæhte þam velvillendan hælende, and him rađe gecom Cristes sylfes fultum, svâ þät se here-

[1]) send Thw. — [2]) -dome Thw. — [3]) sunu Thw. — [4]) væg Thw. — [5]) foran Thw. — [6]) villa Thw. — [7]) gekydd Thw.

toga þære hæðenra fyrde, Rugas gehâten, mid heofonlîcum lîgettê vearð sôna ofslagen and his gefêran sume, and eác ôðer fŷr of heofonum þâ becom and forbärnde þâ herelâfa [1]), þät þär nân ne belâf. Svilcne fultum häfde Theodosius þurh god.

On Engla lande eác oft væron cyningas sigefäste þurh god, svâ svâ ve secgan gehŷrdon, svâ svâ väs Älfrêd cyning, þe oft gefeaht við Denum, ôð þät he sige gevann and beverode his leóde; svâ gelîce Äðelstân, þe við Ânlâf gefeaht and his fyrde ofslôh and âflîmde hine sylfne, and he on sibbe vunude siððan mid his leóde. Eádgâr se äðela and se ânræda cyning ârærde godes lof on his leóde gehvär, ealra cininga svîðost ofer Engla þeóde, and him god gevilde his viðervinnan â, cyningas and eorlas, þät hî cômon him tô bûton älcum gefeohte friðes vilniende, him underþeódde tô þam þe he volde, and he väs gevurðod vîde geond land.

Ve endiað nu þisne cvide þus þanciende þam älmihtigan ealra his gôdnissa and se þe æfre rîxað on êcnisse. Amen.

X.

HIOB.

Be Iob.

I. (1[1].) Sum ver väs geseten [2]) on þam lande, þe is gehâten Hus; his nama väs Iob. Se ver väs svîðe bilevite [3]) and rihtvîs and ondrædende god and forbûgende yfel. (1[2].) Him væron âcennede seofan suna and þreó dôhtra; (1[3].) he häfde seofon þûsend sceâpa and þreó þûsende olfenda, fŷfhund getŷmu oxena and fîfhund assan and ormæte micelne hîrêd. Se ver väs svîðe mære betvux eallum eásternum, (1[4].) and his suna fêrdon and þênode älc ôðrum mid his gôdum on ymbvyrfte ät his huse and þär tô heora svustra gelaðodon. (1[5].) Iob sôðlîce âras on þam eahteoðan däge on ærne [4]) märigen and

I. (1[1].) Vir erat in terra Hus nomine Iob; et erat vir ille simplex et rectus et timens deum et recedens a malo. (1[2].) Natique sunt ei septem filii et tres filiæ. — (1[3].) Et fuit possessio ejus septem millia ovium et tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum et quingentæ asinæ ac familia multa nimis; eratque vir ille magnus inter omnes orientales. (1[4].) Et ibant filii ejus et faciebant convivium per domos unusquisque in die suo, et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent et biberent cum eis. (1[5].) Cumque transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob et sanctificavit illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.

[1]) -lafu Thw.—[2]) gesetan Thw.—[3]) belevite Thw.—[4]) ærnen Thw.

offrode gode seofonfealdne lâc for his seofon sunum, þî les þe hî viđ god on heora geþance âgylton. Þus dyde Iob eallum dagum for his sunum and hî svâ gehâlgode.

II. (1^{6}.) Hit gelamp on sumum däge, þâ þâ godes englas cômon and on his gesihđe stôdon, þâ väs eác svilce se scucca him betvux. (1^{7}.) Tô þam cväđ drihten: Hvanon côme þu? Se sceocca andvyrde: Ic fêrde geond þâs eorđan and hî beeode. (1^{8}.) Drihten cväđ: 'Ne beheólde þu lâ mînne þeóvan Iob, þät nân man nis his gelîca on eorđan, bilevite [1]) man and rihtvîs and ondrædende god and yfel forbûgende?'

III. Svâ stôd se deófol on godes gesihđe [2]) svâ svâ dêđ se blinda on sunnan: seó sunne ymbscŷnđ þone blindan and se blinda ne gesihđ þære sunnan leóman; god geseah þone deófol and se deófol svâ þeáh vas bedæled godes gesihđe and his vuldres. Eorđe is gecveden godes fôtscamel and seó heofen is his þrymsetl [3]). Nu stôd se sceocca svilce ät godes fôtscamele up on þære eorđan, þâ þâ se älmihtiga hine âxode, hvanon he côme. He cväđ, þät he fêrde geond þâs eorđan, for þan þe he färđ svâ svâ Petrus se apostol cväđ: 'Beóđ sŷfre and vacole, for þan þe se deófol eóver vidervinna färđ onbûtan svâ svâ grimitende leó sêcende, hväne he âbîte! viđstandađ þam strange on geleáfan!'

IV. Micele væron þises mannes geearnunga, þâ se älmihtiga be him cväđ, þät his gelîca nære on eorđan. Ge mâgon gehŷran sume his þeávas, svâ svâ he be him sylfum âvrât. Iob cväđ: (29^{12}.) Ic âlŷsde hrŷmende þearfan and þam steópbearne, þe bûtan fultume väs, ic gehealp [4]) (29^{13}.) and videvan [5]) heortan ic gefrêfrode; (29^{14}.) ic väs ymbscrŷd mid rihtvîsnysse. (29^{15}.) Ic väs blindum men eáge and healtum fôt (29^{16}.) and þearfena fäder. (31^{20}.) Of flŷsum mînra sceâpa væron gehlŷde þearfena sîđan (31^{16}.) and ic þearfum ne forvyrnde þäs þe him gyrndon. (31^{17}.) Ne ic ät âna mînne hlâf bûton steópbearne, (31^{25}.) ne ic ne blissode on mînum mänigfealdum velum [6]), (31^{29}.) ne fägnode ic on mînes feóndes hryre. (31^{32}.) Ne läg älþeódig man viđûtan mînum hegum, ac mîn duru geopenode

II. (1^{6}.) Quadam autem die, cum venissent filii dei, ut assisterent coram domino, affuit inter eos et Satan. (1^{6}.) Cui dixit dominus: Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram et perambulavi eam. (1^{8}.) Dixitque dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra homo simplex et rectus timens deum et recedens a malo?

IV. (29^{12}.) Liberavi pauperem vociferantem et pupillum, cui non erat adjutor. (29^{13}.) Et cor viduæ consolatus sum. (29^{14}.) Iustitia indutus sum. (29^{15}.) Oculus fui cæco et pes claudo. (29^{16}.) Pater eram pauperum. (31^{30}.) Benedixerunt mihi latera ejus et de velleribus ovium mearum calefactus est. (31^{16}.) Non negavi, quod volebant, pauperibus. (31^{17}.) Non comedi buccellam meam solus et comedit pupillus ex ea. (31^{25}.) Non lætatus sum super multis divitiis meis. (31^{29}.) Non gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat. (31^{32}.) Foris non mansit

belevite Thw. — [2]) gesiđe Thw. — [3]) -setle Thw. — [4]) geheolp [5]) vedevan Thw. — [6]) vælum Thw.

symle vegfêrendum. (31^{33}.) Ne behŷdde ic mîne synna ne ic on mînum bôsme ne bedîglode mîne unrihtvîsnysse. Ne sæde Iob þis for gylpe, ac for þam þe he väs eallum mannum tô bysne geset.

V. Þus mærne man volde se mânfulla deófol þurh þâm micclum costnungum, þe he him tô dyde, fram gode gevenian (1^{9}.) and cväđ tô drihtne: 'Ne ondræt Iob on îdel god; (1^{10}.) þu ymbtrymedest hine and ealle his æhta and his handgeveorc þu bletsodest and his æhta veôxon on eorđan. (1^{11}.) Ac âstrece hvôn þîne hand and getill ealle þâ þing, þe he âh! and he þe on ansŷne vyrigđ'. (1^{12}.) Drihten cväđ tô þam sceoccan: 'Efne nu ealle þâ þing, þe he âh, sindon on þînre handa bûton þam ânum, þät þu on him sylfum þîne hand ne âstrecce.' Ne derode Iobe nâht þäs deófles costnung, ac fremode, for þan þe he väs fulfremedra[1]) on geþincđum and gode neár äfter þäs sceoccan êhtnysse.

VI. (1^{12}.) Se deófol gevende þâ fram godes gesihđe and âcvealde ealle his æhta ânes däges. (1^{14}.) Sum ærendraca com tô Iobe and cväđ: Þîne syll eodon and þâ assan viđ hî läsvodon; (1^{15}.) þa færlîce cômon Sabæi and hî ealle us benâmon and þîne[2]) yrđlingas ofslôgon and ic âna ätbärst, þät ic þe þis cŷđde[3]). (1^{16}.) Mid þam þe se yrđling þis sæde, þâ com sum ôđer and cväđ: Fŷr com færlîce of heofenum and forbärnde ealle þîne scêp and þâ hyrdas samod and ic âna ätvand, þät ic þe þis cŷđde[3]). (1^{17}.) Þâ com se þridda ærendraca and cväđ: Þâ Caldêiscan cômon on þrîm floccum and ûre olfenda ealle gelæhton and þâ hyrdas mid svurdû ofslôgon; ic âna ätfleáh, þät ic þe þis cŷđde[3]). (1^{18}.) Efne þâ git com se feórđa ærendraca inn and cväđ: Þîne suna and þîne dôhtra æton and druncon mid heora yldestan brêđer (1^{19}.) and efne þâ færlîce svêgile svîđlîc vind of þam vêstene and tôslôh þät hûs ät þâm feóver hvämmum[4]), þät

peregrinus; ostium meum viatori patuit. (31^{33}.) Non abscondi peccatum meum nec celavi in sinu meo inquitatem meam.

V. (1^{9}.) Cui respondens Satan ait: Numquid Iob frustra timet deum? (1^{10}.) nonne tu vallasti eum ac domum ejus universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti et possessio ejus crevit in terra? (1^{11}.) Sed extende paululum manum tuam et tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. (1^{12}.) Dixit ergo dominus ad Satan: Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam!

VI. (1^{12}.) Egressusque est Satan a facie domini. (1^{14}.) Nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boves arabant et asinæ pascebantur juxta eos: (1^{15}.) Et irruerunt Sabæi tuleruntque omnia et pueros percusserunt gladio et evasi ego solus, ut nuntiarem tibi. (1^{16}.) Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter et dixit: Ignis dei cecidit e cælo et tactas oves puerosque consumpsit et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi. (1^{17}.) Venit alius et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas et invaserunt camelos et tulerunt eos nec non et pueros percusserunt gladio et ego fugi solus, ut nuntiarem tibi. (1^{18}.) Et ecce alius intravit et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, (1^{19}.) repente ventus vehemens irruit a regione deserti et concussit quatuor an-

[1]) fulfremedre Thw. — [2]) þine Thw. — [3]) cydde Thw. — [4]) væmmum Thw. hvammum Ettm.

hit hreósende þîne bearn ofþrihte and âcvealde; ic âna ätbärst, þät ic þe þis cŷđde[6]). (1[20].) Hvät! þâ Iob ârâs and tôtär[1]) his tunecan and his loccas forcearf and feól tô eorđan[2]) (1[21].) and cväđ: Nacod ic com of mînre môdor innođe and nacod ic sceal heonon gevendan; drihten me forgeaf þâ æhta and drihten hî me eft benam; svâ svâ him gelîcode, svâ hit is gedôn: beó his nama gebletsod! (1[22].) On eallum þisum þingum ne singod Iob on his velerum ne nân þing dyslîces ongeân god ne spräc.

VII. Eall þis dyde se ealda deófol[3]) tô gremenne þone gôdan man and simle he læfđ ænne cucenne him tô cŷđenne his æhta lyre, þät his môd vurde fram gode âvend, þâ þâ he þâ gelimp geâxod häfde. Þät fŷr com ufan, þe þâ scêp forbärnde[4]), ac hit ne com nâ of heofenum, þeáh þe hit svâ gehyvod være, for þan þe se deófol näs on heofenum næfre, siđđan he þanon þurh môdignysse âfeôl mid his gefêrum. Eall svâ dêđ Antecrist, þonne he cymđ: he âsent fŷr ufan svilce of heofenum tô bepæcenne þät earme mancynn, þe he on biđ; ac vite gehvâ, þät se ne mäg nân fŷr of heofenum âsendan, se þe on heofenum sylf cuman ne môt!

VIII. On eallum þysum þingum ne singode Iob on his velerum. On tvâ vîsan men syngiađ on heora velerum, þät is, gif hî unriht sprecađ[5]) ođđe riht forsûviađ: ac Iob ne syngode on his velerum, for þan þe he dyslîce ongeân god ne spräc ne eác godes hêrunge ne forsûvade; he cŷđde[6]), þät he bûton gŷtsunge svâ micle æhta häfde, þâ þâ he hî svâ eáđelîce bûton unrôtnysse forlêt.

IX. (2[1].) Eft syđđan on sumum däge, þâ þâ godes englas stôdon on his gesihđe, þâ väs eác se scucca him betvŷnan (2[3].) and drihten him cväđ tô: Hvät lâ! ne beheólde[7]) þu mînne þeóvan Iob, þät his gelîca nis on eorđan and git he hylt his unscedignysse[8])? þu âstiredest me tôgeânes him, þät ic þearfleáse hine gesvencte. (2[4].) Se scucca andvirde: Fel sceal for felle and, svâ hvät svâ man häfđ, he sylđ for his lîfe. (2[5].) Âstrece nu þîne hand and hrepa his bân and his flæsc!

---

gulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos et mortui sunt, et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi. (1[20].) Tunc surrexit Iob et scidit vestimenta sua et tonso capite corruens in terram (1[21].) dixit: Nudus egressus sum de utero matris meæ et nudus revertar illuc; dominus dedit, dominus abstulit; sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum! (1[22].) In omnibus his non peccavit Iob labiis suis neque stultum quid contra deum locutus est.

IX. (2[1].) Factum est autem, cum quadam die venissent filii dei et starent coram domino, venisset quoque Satan inter eos et staret in conspectu ejus, (2[3].) dixit dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra. (2[4].) Cui respondens Satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. (2[5].) Alioquin mitte manum tuam et tange os ejus et carnem! et tunc videbis, quod in faciem bene-

---

[1]) totære Thw. — [2]) earþan Thw. — [3]) deafol Thw. — [4]) forbærnd Thw. — [5]) spræcaþ Thw. — [6]) cydde Thw. — [7]) beheold Thw. — [8]) un*scedignysse* Thw.

þonne gesihst þu, þät he þe on ansŷne virigđ. (2[6].) Drihten cväđ tô þam scuccan: Efne he is nu on þînre handa; svâ þeáh hväđere[1]) heald his sâvle! — Ne geþaforde god þis tô forvyrde þam eádigan vere, ac þät he være tô bysne eallum geleáffullum mannum and vurde svîđor gemærsod þurh his miccle geþyld and[2]) earfođnyssum.

X. (2[7].) Þâ gevende[3]) se deófol of drihtnes gesihđe and slôh Iob mid þære vyrstan vunde[4]) fram his hnolle ufeveardan ôđ his îlas neođeverde. (2[8].) Iob sät þâ sârlîce eal on ânre vunde up on his mixene and âscräp[5]) þone vyrms of his lîce mid ânum crocscearde. (2[9].) His vîf him cväđ tô: Gyt þu þurhvunast on þînre bilevitnysse? virig god and svelt! (2[10].) Iob hire andvirde: Þu spræce svâ svâ ân stunt vîf; gif ve gôd underfêngon of godes hande, hvî ne sceole ve eác yfel underfôn? On eallum þisum þingum ne syngode Iob on his velerum. — Se svicola deófol genam þät vîf[6]) him tô gefylstan, þät he þone hâlgan ver þurh hî besvice, svâ svâ he ær Adam þurh Evan besvâc; ac se ylca god, þe geþafode[7]), þät he svâ gecostnod være, heóld hine viđ þäs deófles syrvungum and viđ his sâvle lyre.

XI. (2[11].) Vitodlîce þâ geâxodon þrŷ cyningas, þe him gesibbe væron, eal his ungelimp and cômon him tô of heora rîce, þät hî hine geneósodon; heora naman væron þus gecŷgde, Elifas, Baldad, Sofar. (2[12].) Hî gecvêdon, þät hî samod cumende hine geneósodon and gefrêfrodon. Hi þâ cômon and hine ne oncneóvon for þære ormætan untrymnysse and hrŷmdon þär-rihte vêpende[8]). Hî tôtæron heora reáf and mid dustê heora heafod bestreóvodon (2[13].) and him mid sæton manega dagas. — Hit väs svâ gevunelic on ealdum dagum, þät gif hvam sum færlîc sâr becom, þät he his reáf tôtære, svâ svâ Iob dyde and eác þâs þrŷ cyningas, þe[9]) cômon hine tô frêfrigenne.

XII. Þâ âvendon hî heora frôfor tô edvîte and hine mid vordum[10]) tirigdon, svilce he for his synnum svâ getucod være, (4[1].) and cvædon: (4[5].) 'Vîte com ofer þe and þu âteorodest; sârnysse þe hrepode and

dicat tibi. (2[6].) Dixit ergo dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva!

X. (2[7].) Egressus igitur Satan a facie domini, percussit Iob ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus. (2[8].) Qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio (2[9].) Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic deo et morere! (2[10].) Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es; si bona accepimus de manu dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccavit Iob in labiis suis.

XI. (2[11].) Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz et Baldad et Sophar, ut visitarent eum et consolarentur. (2[12].) Et non cognoverunt eum et exclamantes ploraverunt scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum. (2[13].) Et sederunt cum eo in terra septem diebus et septem noctibus.

XII. (4[1].) Eliphaz autem dixit: (4[5].) Nunc venit super te plaga et de-

1) hvædere Thw. — 2) and Thw. on Ettm. and Præposition. — 3) gevend Thw. — 4) vund Thw. — 5) ascræp Thw. âscreáp Ettm. — 6) vife Thw. — 7) gedafode Thw. — 8) væpende Thw. — 9) hi Thw. — 10) vurdum Thw.

þu eart geunrôtsod. (4^{6}.) Hvär is nu þîn [6]) godes ege and þîn strengđe? hvär is þîn geþyld ând þînra dæda fulfremednys?' And mid manegum þrâfungum [1]) hine gesvencton. (6^{1}.) Iob cväđ: (6^{2}.) Eá lâ! gif mîne synna and mîn yrmđ, þe ic þolige, væron âvegene on ânre vægan! (6^{3}.) þonne væron hî sværran gesevene þonne sandcorn on sæ. (6^{26}.) Tô þreágenne ge lôgiađ eóvere spræce (6^{27}.) and geþencađ tô âvendenne eóverne freónd. (7^{1}.) Mannes lîf is campdôm ofer eorđan and svâ svâ mêdgildan dagas svâ sind his dagas.

XIII. He cväđ, þät mannes lîf [2]) være campdôm ofer eorđan, for þan þe älc þæra, þe gode [3]) geþîhđ, biđ on gevinne viđ þone ungesevenlîcan deófol and ongeân his âgenum lustum þâ hvîle, þe he on lîfe biđ, and svâ svâ se hŷrman his edleánes anbîdađ, svâ geanbîdađ se gâstlîca cempa his edleánes ät þam älmihtigum gode [3]). Godes gecorenan sind on gevinne on þissere voruld and þâ ârleásan on hire blissiađ; ac þæra rihtvîsra gevinn âvent tô blisse and þæra ârleásra bliss tô biterum sârnyssum on þære êcan vorulde, þe gevelgađ þâ þolmôdan.

XIV. Ealle þâs costnunga deófles [4]) and þæra æhta lyre, his bearna deáđ and his âgen untrumnys, his vîfes vitleást and his freónda edvît ne mihton âvecgan Iob of his môdes ânrædnisse ne fram his micclan geleáfan, þe he tô þam älmihtigan gode symle häfde, ac se scucca vearđ gescynd, þe hine besvîcan volde.

XV. (7^{5}.) Iob cväđ eft: Mîn flæsc is ymbscrŷd mid forrotodnysse and mid dustes horvum; mîn hŷd forseárode and is forscruncen; (30^{16}.) me habbađ gesvencednysse dagas (30^{17}.) and on niht mîn bân biđ mid sârnysse þurhþŷd [5]), and þâ þe me etađ [6]), ne slâpad. (30^{19}.) Ic eom lâme viđmeten and ŷslum and axum geanlîcod. (19^{25}.) Eft he cväđ: Ic vât sôđlîce, þät mîn alŷsend leofađ and ic on þam endenêxtan däge of eorđan ârîse (19^{26}.) and ic beó eft mid mînum felle befangen and ic on mînum flæsce god geseó, (19^{27}.) ic sylf and nâ ôđer: þes hiht is on mînum bôsme gelêd.

XVI. Þâ þrŷ cyningas þâ häfdon langsume spræce viđ þone

---

fecisti; tetigit te et conturbatus es. (4^{6}.) Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua et perfectio viarum tuarum? (6^{1}.) Respondens autem Iob dixit: (6^{2}.) Utinam appenderentur peccata mea et calamitas, quam patior, in statera! (6^{3}.) Quasi arena maris hæc gravior appareret. (6^{26}.) Ad increpandum tantum eloquia concinnatis (6^{27}.) et subvertere nitimini amicum vestrum. (7^{1}.) Militia est vita hominis super terram et sicut dies mercenarii dies ejus.

XV. (7^{5}.) Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris; cutis mea aruit et contracta est. (30^{16}. Et possident me dies afflictionis. (30^{17}.) Nocte os meum perforatur doloribus, et qui me comedunt, non dormiunt, (30^{19}.) Comparatus sum luto et assimilatus sum favillæ et cineri. (19^{25}.) Scio enim, quod redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum. (19^{26}.) Et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo deum meum. (19^{27}.) Quem visurus sum ipse et non alius: reposita est hæc spes in sinu meo.

---

[6]) þine Thw. — [1]) hrafungum Thw. þrâfungum Ettm. — [2]) life Thw. — [3]) god Thw. — [4]) deofol Thw. — [5]) þurhdyd Thw. þurhdynd Ettm. — [6]) ætađ Thw. — [7]) gerehtan Thw. gedrehtan Ettm. — [8]) gevendan Thw.

gedrehtan[7]) Iob and gevendun[8]) him eft hâm siđđan. (42[7].) God hî gespräc þâ and cväđ, þät he him eallum þrîm gram være, for þan þe hî svâ rihtlîce ätforan him ne spræcon svâ svâ Iob his þegen. (42[8].) God cväđ him tô: Nymađ eóv nu seofon fearras and seofon rammas and farađ eft ongeân tô mînum þeóvan Iobe and geoffriađ þâs lâc for eóv! Iob sôđlîce mîn þeóva gebit for eóv and ic his ansŷne underfô, þät eóv ne beó tô dysige[1]) geteald, þät ge svâ rihtlîce tô me ne spræcon svâ svâ mîn þeóva Iob. (42[9].) Elifaz þâ and Baldad and Sofar fêrdon ongeân tô heora mæge[2]) Iobe and didon svâ, svâ him god bebeád, and drihten underfêng Iobes ansŷne and heora synna þurh his þingrædene forgeaf.

XVII. (42.[10].) Drihten eác þâ gecyrde tô Iobes behreóvsunge, þâ þâ he for his mâgum gebäd, and hine gehælde fram eallum his untrumnyssum and his æhta him ealle forgeald be tvîfealdum. (42[12].) Iob häfde ær his untrumnysse seofon þûsend sceâpa and þreó þûsend olfenda, fîfhund getŷme oxena and sixhund assan: him væron eft forgoldene feóvertyne þûsend sceâpa and six þûsend olfenda, þûsend getŷme oxena and þûsend assan, and drihten hine bletsode svîđor on ende þonne on angynne. (49[13].) He häfde seofon suna and þreó dôhtra ær and siđđan eft eall svâ fela.

XVIII. Hvî nolde god him forgyldan his bearn be tvîfealdum, svâ svâ he dyde his æhta? he nolde, for þî þe his bearn næron forlorene, svâ svâ his æhta væron. His æhta væron ealle âmyrrede and his tyn bearn âcvealde; ac þâ bearn væron svâ þeáh gehealdene on þam dîgelan lîfe betvux hâlgum sâvlum and he for þî underfêng þæra bearna getel be ânfealdon, for þan þe þâ ôđre bearn væron gehealdene, þe þurh þäs deófles êhtnysse âcvealde væron.

XIX. (42[11].) Hvät! þâ Iobes gebrôđru[3]) and gesvustra and ealle, þâ þe hine ær cûđon, cômon him tô and hine gefrêfrodon

---

XVI. (42[7].) Dixit autem dominus ad Eliphaz: Iratus est furor meus in te et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum sicut servus meus Iob. (42[8].) Sumite ergo vobis septem tauros et septem arietes et ite ad servum meum Iob et offerte holocaustum pro vobis! Iob autem servus meus orabit pro vobis; faciem ejus succipiam, ut non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta sicut servus meus Iob. (42[9].) Abierunt ergo Eliphaz et Baldad et Sophar et fecerunt, sicut locutus fuerat dominus ad eos, et suscepit dominus faciem Iob.

XVII. (42[10].) Dominus quoque converssus est ad poenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Et addidit dominus omnia, quæcumque fuerant Iob, duplicia. (42[12].) Dominus autem benedixit novissimis Iob magis quam principio ejus, et facta sunt ei quatuordecim millia ovium et sex millia camelorum et mille juga boum et mille asinæ. (2[13].) Et fuerunt ei septem filii et três filiæ.

XIX. (42[11].) Venerunt autem ad eum omnes fratres sui et universæ sorores suæ et cuncti, qui noverant eum prius, et moverunt super eum caput es consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat dominus super eum, et dederunt

---

[1]) dysig Thw. — [2]) mæg Thw. — [3]) gebroþra Thw.

and his micclum vundrodun and him gife geâfon. (42[13].) Næron gemêtte on ealre eorđan svâ vlitige vimmen, svâ svâ væron Iobes dôhtra.

XX. (42[16].) He sôđlîce leofode äfter his svingle ânhund geâra and feóvertig geâra and geseah his bearna bearn ôđ þâ[1]) feórđan mægđe. — On eallum his lîfe he leofode tvâhund geâra and eahta and feóvertig geâra. He väs se fîfta man äfter Abrahame þam heáhfädere.

---

ei unusquisque ovem unam et inaurem auream unam. — (42[13].) Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filiæ Iob in universa terra.

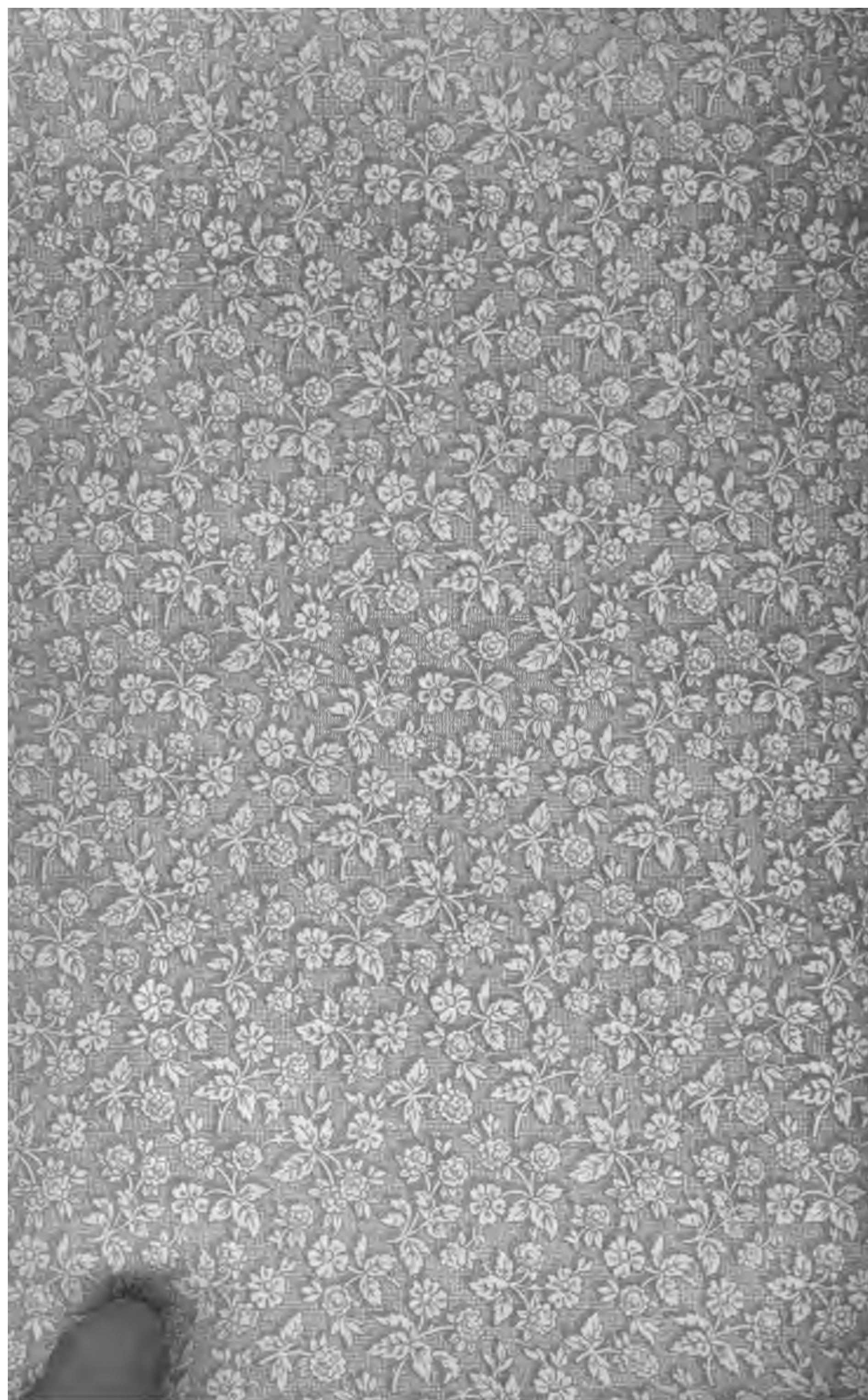
XX. (42[16].) Vixit autem Iob post hæc centum quadraginta annis et vidit filios suos et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, et mortuus est senex et plenus dierum.

---

[1]) o þ þ e Thw.

Druck von C. L. Pfeil in Marburg.

829.508 .B582 v.1
Alfrik de Vetere et NovALL3572
Stanford University Libraries
3 6105 045 046 138

